STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02796

OYSGEVEHLTE SHRIFTEN

Max Simon Nordau

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מאקס נארדוי.

אויסגעוועהלטע שריפטען.

ערשטער באנד.

איבערזעצט דורך ב. ק — י.

מיט ביאגראפישע און קריטישע איינלייטונגען פון נ. סאקאלאוו, ד"ר ש. מ. מלמד און ה"ר ד. פאסמאניק.

פערלאג
"וועלט-ביבליאטעק"

ווארשא
תרס"ט.

Типографія Ф. Баумритера, Красинская пл. № 6
ВАРШАВА 1911 г.

מאקס נארדוי.

אין דער פערזאן פון מאקס נארדוי דארפען מיר אידען, בע־גריסען אלס אונזערן, איינעם פון די רייכסטע און פיעלזייטיגסטע גייסטער פון אונזער עפאכע. מיט א זעלטענער אויסבילדונג און בעריהרט פון אלע גרויסע ערשיינונגען אין זיין צייט, האט ער בעוויזען ארויסצוטרעטען מיט דעם זעלבען מעכטיגען טאלענט אין די פערשידענסטע ספערען פון דעם מענשליכען שאפען. ער האט דער ערשטער בעוויזען שארף אויסצודריקען די גרויסע גרינדליכע קאנטראסטען אין דעם לעבען פון זיין עפאכע, און געפונען די פאסענדע פארמולע פאר די פערשידענסטע ערשיינונגען אין דער גייסטעס־וועלט. גרעסער פון אלע זיינע חברים אין אלץ, וואס עס געהער צו דיאלעקטישער שארפקייט, גלאנץ און שפראך, איז נארדוי א אינדיווידואליטעט, וואס איז איבערגעוואקסען די אלע שיידע־וועגט פון ליטערארישע שולען און ריכטונגען.

א מענש א בקי, וואס בעהערשט, ווי א פירשט, פערשידענע געביטען, און א ארבייטער, וואס מאטערט זיך און ארבייט, ווי דער ארעמסטער. א געוואלטיגער טאלענט, וואס האט מייסטערווערק געשאפען אין א טאג־שרייבער, וואס זיין גייסט צוגיסט זיך אין ברייטע שטראמען. א קינסטלער, וואס בעזיצט די קראפט פון דאס געדרוקטע ווארט, ווי זעלטען ווער אנאנדערער, און א רעדנער, וואס זיינע ווערטער צושמעטערן, ווי דער האמער, די שטארקסטע פעלזען. א גאון, וואס זיינע שארפגעפרעסטע ווערק זענען ווי זאפטיגע בשמים אין דער וועלט־ליטעראטור און א פאפולאריזאטאר, וואס זיין אונ־בעוועהגליכע פרוכטבארקייט רופט ארויס ערשטוינען ביי די גרעסטע

וואונדער־קינסטלער פון דער ברייטער ליטעראַרישער שאַפונגס־וועלט. די דאָזיגע אַלע אייגענשאַפטען זענען ביי די מעהרסטע מענשען — הפכים, וואָס לאָזען זיך נישט פעראייניגען; אין אונזער גאוני׳שען לעהרער בילדען זיי אָבער אַ וואונדערבאַרע האַרמאָניע.

נאָר פיעלזייטיגע מענשען קענען אָבשאַצען די ווערדע פון דעם פענאָמען. עססאַיסט, קריטיקער, פאָליטיקער, בעלעטריסט, רעדנער, שפּראַך־קינסטלער אין עטליכע שפּראַכען צו גלייך, און אויסער דעם אויך מעדיצינער, — אַזאַ מין פערבינדונג געפינט מען נאָר ביי די אויסגעוועהלטע וועלט־גייסטער. פון צייט צו צייט געהט אַרויס פון אונטער זיין פעדער אַ ליטעראַרישעס ווערק, וואָס האָט אַ איינביגען ווערט און אַלע טאָג — די זשורנאַליסטישע אַרבייט. יעדען טאָג שרייבען! יעדען טאָג גייסט האָבען! דער לעזער האָט גאָר קיין אַהנונג נישט דערפון, וואָס׳רע „פּאָרסעטור״ עס ענטהאַלטען אין זיך די עטליכע ווערטער. עס פאַלט גאַנץ אָפט איין צו גלויבען, אַז די בעקאַנטע לעגענדע וועגען סיזיפוס׳ן האָט אין זינען געהאַט די טעגליכע זשורנאַליסטישע טעטיגקייט. די פרעסע שלינגט איין אין זיך אַ מאַסע גלענצענדע אינטעלעקטען, וואָס וואָלטען געקאָנט ווערען אַ ציערונג פאַר דער ליטעראַטור, און זייערע צוואָרפענע געדאַנקען און פליהענדע בלעטער געהען כסדר לאיבוד. זיין אי אַ שריפשטעלער אי אַ זשורנאַליסט, און אויף ביידע געביטען זיך אויסצייכנען — דאָס קאָנען נאָר גרויסע גייסטער בעווייזען.

מאַקס נאָרדוי איז נישט נאָר אַ גרויסער גייסט, ער איז אויך איינע פון די מערקווירדיגסטע פערזענליכקייטען אין אונזער צייט. ער לאָזט זיך נישט איינשליסען אין וועלכער ס׳איז קאַטעגאָריע: ער איז פאַר זיך אַליין אַ קאַטעגאָריע. ווער קען נישט דעם מעכטיגען חאַראַקטער־קאָפּ! מעכטיג און מאַיעסטעטיש זיצט דער דאָזיגער גרויער, געוואַלטיגער פילאָזאָפען־קאָפּ, מיט דעם שענעם, שאַרפגעשניטענעם געזיכט, מיט די גרויסע, קלוגע און ליכטיגע אויגען אויף דעם לייבען־נאַקען פון אַ קרעפטיגען קערפער. מ׳קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען קיין מעהר פאָלקאָמע פערקערפערונג פון גייסטיגער מאַכט, מאַסיווען חאַראַקטער, פעסטען ווילען און בעדענקטער ענערגיע. און מיט דער ריעזענקראַפט איז פערבונדען די גוטסקייט און רוהיגע מילדקייט, וואָס מ׳געפינט נאָר ביי קינדער און ביי גרויסע חכמים. די מעהרסטע שריפטשטעלער שרייבען ביכער און אַרטיקלען.

וואָס זענען רייכער פון זיי אַליין; נאָרדוי איז נאָך אַ סך געלעהרנטער און אונטערהאַלטענדער פון זיינע ווערק. אונטערהאַלטען זיך מיט נאָרדוי׳ען איז פון די גרעסטע פערגניגענס. מ׳זעהט, אַז אין דעם מענשען שטורמט בעהאַלטענערהייד אַ ים מיט גרויסעם לעבען. זיינע געדאַנקען לויפען אַהין און אַהער, ווי די וועלען פון טייך. ער שעפּט שטענדיג פון אַ פולען קוואַל; דאָ געפינט איהר נישט קיין פשט׳לדיגע חן׳דלעך און קיין קאָקעטעריע. דער געדאַנק קומט נישט געראָ־פענערהייד און געפינט זיך גלייך זיין שאַרפען אויסדריק, זיין שלאַג־וואָרט, זיין פאָרמולע. דאָס זענען לויטער פינקלענדע אימפּראָוויזאַציעס נישט קיין געמאַכטע, נישט קיין געצוואונגענע. ער דריקט אויס דאָס, וואָס ער איז אינערליך — אַ קראַפט־מענש מיט אַ גרויסען טעמפּעראַמענט און דורכדרינגענדען, האָרשאַרפען לאָגישען גייסט.

נאָרדוי איז אַ בעזונדערע אַרט פאַר זיך; ער האָט נישט געהאַט קיין פאָרבילד, האָט נישט קיין קאָנקורענטען און וועט אויך קיין נאָכהאַמער נישט האָבען. ווי ער, אַזוי איז זיין סטיל: פיעלגע־שטאַלטיג און שטאַרק, פיעלפאַרביג און איינהייטליך — ער האָט אין זיך די רייכטקייט פון אַ בקי מיט דער מאַכט פון אַ גאַנצען, קאָנצענטרירטען גייסט.

דער דאָזיגער טיטאַן פון גייסט און אַרבייט, די דאָזיגע געניוס־שטראַהלענדע פערזענליכקייט, אין וועלכער ס׳הט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג ערהאַלטען די בליהענדע שאַפונגס־שמחה, די יוגענד־ליכע, ערקוויקענדע געמיטספרישקייט, — וואָלט געקאָנט אַ צירונג זיין פאַר יעדע נאַציאָן, און בעזונדער איז זי דער שטאָלץ און די צירונג פון אונזער פאָלק, וואָס קוקט אַרויף פון זיין פינסטער־טיפען ליידענס־טאָל צו יענע, אין וועלכע עס זעהט זיין אָבשפּיגלונג. אויב דאָס יודישע פאָלק קוקט מיט פריידע אויף אַלע צושטרייטע גאָלדקערנער פון זיין געניע, קוקט עס אויך מיט צופריעדענהייט און שטאָלץ אויף דעם אויסדריק פון זיינע טאַלענטען, וועלכע די פיינדליכע וועלט האָט געזוכט צו פערניכטען און צו דערשטיקען.

נאָרדוי איז אָבער מעהר ווי דאָס. ער איז דער יודישער „גאון" אין אַ מאָדערנער פאָרם. נישט איינער פון יענע קפדנ׳ישע, וועלט־פרעמדע אַסקעטען וואָס זענען בעלאָדען מיט ספרים־קלוגהייט; אויך נישט איינער פון יענע מיסטיש־דעקאַדענטישע בעלי־שם. ער איז דער טיפּ פון דעם פעלזענהאַרטען, שטרענג־סיסטעמאַטישען

גייסט פון וועלכען ס'איז אלבו, ר' יצחק עראמאה, רל"בג, — מיט די ווערטער, ווי שטאהל, מיט די שפּילענדע לעבענס-שטראהלען, מיט דער גרויסער, שטרענגער שטאָלצקייט און מיט דעם שאַרפען וויץ — אין אַ מאָדערנער פאָרם.

דאס איידעלגעצייכענטע פּראָפיל, די לייכטענדע אויגען מיט די גרויסע, אָפענע אַפּלען מיט דעם ערנסטען, פעסטען און גוטען בליק — אַלץ מאַכט דעם איינדריק פון אַ קלוגען רבי. ווען דו זעהסט, ווי ער פעראייניגט די ערודיציע מיט דעם שאַרפזין, ווי ער דערפיהלט די איידעלסטע רמזים, ווי קיין זאַך גליטשט זיך נישט אַרויס פון אונטער זיין בליק, ווי ער אַרבייט מיט התמדה, פערזונקען אין ביכער און מאַנוסקריפּטען, — ווען דו זעהסט דאָס אַלץ, פיהלסטו דעם פערגעניגען פון זעהן אין אַ נייער פאָרם יענעם הויכען, אַלטען אדעלס-טיפּ, אַ דאַנק וועלכען אונזער פאָלק איז געקרוינט געוואָרען מיט דעם טיטול „עם הספר" (דאָס פאָלק פון בוך). דאָ ווייזט זיך ווידער אַרויס מיין אַלטע טעאָריע וועגען דעם „אַלטען יודען": נאָך אַ רייהע יאָהרען פערשווינדעט די איידעלע שיכטע פון דער אָנגענומענער פרעמדער קולטור און עס טרעט אַרויס דאָס אייגענע, דאָס אַמאָליגע. דאָ זעהען מיר דעם אַלט-יודישען גאון אין זיין פולער קראַפט און אין דער פּראַכט פון זיין מעכטיגען גייסט.

פאַר אונז איז אָבער נאָרדוי נאָך פיעל מעהר: נ א ר ד ו י, ד ע ר צ י ו נ י ס ט !

וואָס הערצל איז געווען אַלס פיהרער און אָרגאַניזאַטאָר, איז נאָרדוי אַלס אָנזאָגער און אידעענפּרעדיגער, אַלס וועקער, רופער און לעהרער.

ער האָט אַרויפגעפיהרט דעם דענקענדען יודען אויף אַ הויכען באַרג, פון וועלכען ער זעהט אַ וויטען רוים און בעטראַכט די קלענסטע איינצעלהייטען. די אָרימקייט פון דער אַסימילאַציע האָט אין קיין אָרט נישט געפונען אַזאַ שטאַרקען און טיפען אויסדרוק, ווי אין נאָרדוי'ס גרויסע און שאַרפע רעדען, פון וועלכע יעדע איינציגע איז געווען אַ בעזונדער געשעהעניש. דאָס רעדנערישע און די צייטווייליגע טיילען פון די דאָזיגע רעדעס קאָנען נישט אָפּגעקנעהמען ביי זיי זייער אייביגען ווערט, ווייל ער ליעגט אין נאָרדוי'ס הויכען שטרעבען, רייכען האַרצען, נאַציאָנאַל-

יודישען זין און ווײַטען בליק. זײַן אײפער שטאַמט פון אַ שענעם און וואַרימען געמיט, פון אַ רײנעם וואַרהײַטס-ענטוזיאַזם. אין זײנע שטראָף-רעדען קעגען די אַסימילאַטאָרען קלינגט דער טאָן פון די אַמאָליגע נביאים; זײ זענען נישט נאָר ערשײַנונגען פון אַ פײַערדיגען טעמפּעראַמענט, זײ ווײַזען אונז נישט נאָר דעם זיטליכען מוט פון אַ מענשען, וואָס גערהט מיט זײַן אײגענעם וועג, וואָס טרעט אַרויס אין פראָנט, אום מיט דעם פײַער פון דער יוגענד און מיט דער ערפאַהרונג פון אַן'אַלטען די רעכטע פון דעם יודישען פאָלק אויסצוקעמפּפען, — נאָך עפּעס גרעסערס ענטהאַלטען די דאָזיגע רעדעס אין זיך. זײ שטעלען פאָר מיט זיך דעם נײַען געדאַנקען-קאַמפּף, וואָס איז ענטשטאַנען פון דעם יודישען אַלטערטום און רענעסאַנס. אַמאָל בליצט אין זײ דער ליכטיגער, שאַרפער בליק פון אַ בעגײַסטערטען נביא; אַמאָל זאָגט ער אַרויס מיט אַ עפּיגראַמאַטישער שאַרפקײַט די גאַנצע טיעפקײַט פון אונזער איד, הויבט אײַנז אויף אַ מאַיעסטעטישע הויכקײַט און לײַענט אין דער פאָלקס-נשמה, ווי אין אַן'אָפענעם בוך. ער איז כמעט דער אײציגער אין דער פּאַטעטישער שילדערונג פון יענע טראַגיש-שמערצליכע איבערלעבונגען, וואָס עס האָט אין זיך דער העכערער, דיפערענצירטער גלות, — דער גלות פון דער אויסערליכער אַסימילאַציע. דאָ געפינט ער זיך אין זײַן אײגענסטער וועלט: אין דער קריטיק. די פון איהם געפרעסטע ווערטער בעקומען פליגעל און פלאַטערן אין דער וועלט אַרויס: דאָס זענען די ווערטער געווען, וואָס האָבען אַ סך מיטגעווירקט דאָס פאָלק צו בעגײַסטערן, זײַן גײַסט צו וועקען און מיטלען צו זאַמלען, אום אינסטיטוציעס צו שאַפען. דאָס יודישע פאָלק איז בעגאַבט מיט גרויסע פעהיגקײַטען, דאָס יודישע פאָלק דענקט: עס פערטראָגט נישט קײַן נאַרישקײַטען, עס לאַכט פון באַנאַלע חכמות, עס איז גענײגט צו קריטיק, צו סאַטירע זאָגאַר, עס לאָזט זיך נישט אַזוי אײַנפאַך מוסטערן און פיהרען און נאָר אַ גרויסער גײַסט קאָן דאָס בעווײַזען. נאָרדוי'ס קריטיק איבער די געגנער פון ציוניזם, זײַן אַנאַליז, זײַן בײַסענדע סאַטירע האָבען וואונדער געוויזען, און יעדערער פון אונז, וואָס לעבט אין פאָלק און קומט אין בעריהרונג מיט פערשידענע קרײַזען פון פאָלק, אַלס שריפטשטעלער אָדער אַלס רעדנער, האָט זיך לײַכט גע-

קאנט איבערצייגען אין דעם, ווי גרויס עס איז געווען דער עפעקט און די פראדוקטיוויטעט פון נארדוי'ס רעדעס.

א סך זענען די דאזיגע רעדעס געווען און זיי האבען געהאט פערשידענע אינהאלטען און פערשידענע אייגענשאפטען. דער ציוניזם האט א סך גוטע רעדנער, דער רעדנער פון ציוניזם בלייבט אבער דערווייל נאר ער — דער לעהרער נארדוי. אויסער דער פערניכטענדער קריטיק פון דער אויסערליכער עמאנציפאציע, האט אונז נארדוי געשענקט אויך די קראפט פון וועלען. ווארום ער איז נישט נאר א געוואלטיגער און א אונערשראקענער פאלעמיקער, נאר אויך א מענש מיט אן אייזערנעם ווילען, וועלכער זאגט ארויס מיט א בעהערשענדער ערנסטקייט דאס, וואס ער פיהלט. מיר אלע, מיט אונזער מאדערניזם, מיט דער פיינער סקעפטישער איראניע, וואס שוואכט אב דאס אייגענע אין אונז, קאנען די קראפט אין זיך נישט געפינען.

דא איז נישט דער ארט זיך אריינצולאזען טיעפער אין די דיכטערישע און אינדיווידועל-מענשליכע אייגענטימליכקייטען פון נארדוי'ן. עס איז אויך נישט היינט די צייט דערצו, ווייל דער זעכציג-יעהריגער געבורטסטאג בילדעט נאר איין קליינעם מערקשטיין אויף דעם לעבענס-וועג פון דעם ארבייטענדען, יוגענדליך-מונטערן נארדוי. נארדוי'ן איז אויך פערזענליך אלס יובילאר שווער צו בעהאנדלען; ער מיידט אויס אלץ, וואס איז עהנליך צו א ביליגער פערזענליכער רעקלאמע, און איז גענוג אריסטאקראט, אום נישט צו קאנען ליידען די נייגיעריגע אויגען פון פובליקום ביי זיך אין דערהיים, ביי זיך אין ארבייטס-צימער. עס איז אויסגעקומען א קאמפף צו פיהרען, אום ארויסצוקריגען פון איהם א פאסיווע ערלויבניש אויף א גוטען אנשטאלט, וואס זאל געגרינדעט ווערען אויף זיין נאמען.

מיר קאנען אלזא נאך שטאלצער זיין מיט אונזער לעהרער, וועלכען עס בעשענט אויסער אלעמען אויך דאס שענסטע און אייגענטימליכסטע פון דער יודישער נשמה: די גרויסע עניוות.

נארדוי איז נישט קיין געענדיגטע עפאכע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. די טעטיגקייט פון אונזער גרויסען לעהרער איז נישט קיין געענדיגטעם קאפיטעל. דאס איז דאס בעסטע, וואס מ'קאן זאגען וועגען א יובילאר.

הערצל און נאָרדוי! דאָס ווערק, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען, איז נישט געווען קיין אַרבייט פאַר איין מענשען אָדער פאַר איין דור — ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען אפילו וואָלטען זיי עס אויך אַליין נישט קאָנען ענדיגען. אַ דאַנק קומט זיי דערפאַר, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען; ענדיגען — דאָס געהערט שוין צום פאָלק.

נ. סאָקאָלאָוו.

נאַרדוי אַלס קולטור־פּיאָנער.

דער נייער יודישער קולטור-טרעגער בילדעט אַ בעזונדער קאַפּיטעל אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען גייסט. אין איהם זעהען זיך אַזעלכע אייגענשאַפטען און סימנים, וואָס אַ פרעמדער, נישט קיין יוד, קאָן זיי כמעט גאָרנישט פערשטעהן. דאָס איז אַ פּראָבלעמאַטישע פערזענליכקייט — מיט אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט, און דאָך ראַדיקאַל-קאָנסעקווענט, הייסעס בלוט און אַ הויך-ענטוויקעלטעס קריטישעס בעוואוסטזיין, אַ ברייטער קאָסמישער בליק און זאַכליך ביז צו פעדאַנטיזם, און דערצו אַ בליהענדער, שעפּפערישער סטיל. די דאָזיגע אייגענאַרטיגקייט זעהט זיך אין דער גייסטיגער פיזאָנאָמיע פון אַלע גרויסע יודען, זינט זיי זענען אַריינגעטרעטען אין דער אַלגעמיינער קולטור, ד. ה., פון ברוך שפּינאָזאַ ביז מאַקס נאָרדוי. ביישפּיעלען פון דעם דאָזיגען אייגענאַרטיגען שטריך אין דעם יודישען קולטור-גייסט קאָן מען זעהן ביי ברוך שפּינאָזאַ אין דער בעציהונג צו דער בעגרינדעטער געאָמעטרישער מעטאָדע פון קיוּע און דעקאַרט, ביי שלמה מיימון אין דער בעציהונג צו קאַנט'ן, ביי קאַרל מאַרקס אין דער בעציהונג צום העגעליאַניזם, ביי פערדינאַנד לאַסאַל, הערמאַן קאָהן, בערגסאָהן און לודוויג שטיין. אין דער רייהע גייסט-העלדען, פון וועלכע יעדערער פערנעהמט אַ בעזונדער פּלאַץ אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען דענקען און שאַפען, שטעהט אויך מאַקס

נאָרדוי, און נישט דער לעצטער. ער האָט אויך אין זיך די אַלע סמנים און איינגעשאַפטען פון דעם יודישען גייסט: אַ פער„ניינ״ער און דאָך אַ בע„יאָ״הער; שטרעבט כסדר פאָרווערטס און דאָך קאָנסערוואַטיוו, הייסעס בלוט און אַ פעסטער, בעשטענדיגער ווילען. וואָס אָבער עס צייכענט אויס נאָרדוי׳ען בעזונדער, איז די פיעלפאַכיגקייט פון זיינע קולטור־אינטערעסען. ער איז אַ נאַטורוויסענשאַפט׳ס־מענש און אַ דאָקטאָר, אַ ליטעראַטור־קריטיקער און אַ היסטאָריאָגראַף, אַ זעלטענער רעדנער און אַ געניאַלער שריפטשטעלער; אַ פלינקער ערצעהלער, פאַר וועלכען די פראַנצויזען אפילו האָבען דרך־ארץ, און דערצו אַן אָרגאַניזאַטאָר, אַ פאָלקס־רעדנער, אַ דיפּלאָמאַט און אַ דיכטער, וועמעס פערזען מ׳קען געפינען אין יעדער זאַמלונג פון דער דייטשער ליריק. נאָר אַזאַ פיעלזייטיגע פערזענליכקייט ווי מאַקס נאָרדוי, וואָס שטעהט אין דער הינזיכט נישט נידריגער פון אַ לעאָן באַטיסטאַ אַלבערטי, האָט געקענט איינס נאָך דאָס אַנדערע אָנשרייבען „די קאָנווענציאָנעלע ליגען׳ס פון דער קולטור־מענשהייט", „פאַראַדאָקסען" און „ענטאַרטונג". אין די „קאָנווענציאָנעלע ליגענס" טרעט דער פערפאַסער אַרויס פאַר אונז אַלס שאַרפזיניגער קולטור־קריטיקער און היסטאָריאָגראַף; אין „ענטאַרטונג" זעהען מיר דעם פסיכיאַטאָר, קרימינאָלאָג, ליטעראַטור־און פילאָזאָפיע־היסטאָריקער, מוזיק־טעאָרעטיקער און עסטעטיקער; אין די „פאַראַדאָקסען" רעדט צו אונז אַ דענקער, וואָס געהט זיך מיט אַ אייגענעם גאונ׳ישען דרך. אומעטום אָבער בלייבט ער דער גלענצענדער סטיליסט און דער שאַרפזיניגער פאָלעמיקער. נאָרדוי פערליערט נישט דעם גרויסען קאָסמישען שטאַנדפונקט אפילו אויך דאָרט, וואו ער גיט נאָר איבער, ווי עס דאַכט זיך, זיינע רייזע־איינדריקע.

מ׳האָט נאָרדוי׳ען און זיינע אַנדערע צייט־חברים אָפט פאָרגעוואָרפען, אַז זיי האָבען אַ מאַניע צום צושטערען, אויף אַלץ „ניין" צו זאָגען. אמת אין דער בעשולדיגונג איז דאָס, אַז דער מאָדערנער קולטור־שאַפענדער יוד האָט אין זיך אַ שטיק מעפיסטאָפעל. ער זאָגט אָפט „ניין" אויף „זייערע" אַלע גוטע זאַכען; זיין ניינזאָגען שטאַמט אָבער נישט דערפון אַליין, וואָס ער האָט אַ מאַניע צו זעהן אין יעדע זאַך די נעגאַטיווע זייטען. דאָס איז פיעל מעהר אַ פראָדוקט פון אַ הויך־ענטוויקעלטען קריטישען בעוואוסטזיין. די צוויי טויזענד יאָהר פערביטערונג און ליידען, ענויים און „קריסט־

ליכע נעכסטענליעבע" האָבען געלאָזען נאָך זיך טיעפע שפורען און אויסגעלערנט דעם יודען פאַרזיכטיג זיין. דעריבער זענען אַלע גרויסע יודען, און בעזונדער די פון 19-טען יאָהרהונדערט, געוועזען אָפּאָזי-ציאָנעל געשטימט אין דער בעציהונג צו זייער צייט. דער קאַראַהאָה פון דער יודישער אָפּאָזיציע הויבט זיך אָן מיט היינריך היינע. דער דיכטער פון „דער רבי פון באַכראַך" האָט פאַר די אַלע גע-שעפטען פון די 48-ער נישט געהאַט מעהר, ווי אַ איראָנישען שמייכעל; אין די טעג פון דער יולי-מאָנאַרכיע איז ער אָבער דע-מאָקראַט און רעפּובליקאַנער. די וויכטיגסטע טעטיגקייט פון קאַרל מאַרקס קומט אויס אין די יאָהרען פון דער פינסטערער פּרייסישער רעאַקציע, און ווען די פּאָליטיק האָט אויסגעפּילט דעם גאַנצען דייטשען גייסט, איז לאַסאַל אויפגעטרעטען, האָט געשטעלט כאָ-ציאַלע פאָדערונגען און איז געווען געניייגט צו אָפּפערן די פּאָליטיק פאַר'ן סאָציאַליזם. ער האָט זיך זאָגאַר אַרומגעטראָגען מיט אַ אי-דעע וועגען אַ סאָציאַלער מלוכה. אַ מאָנאַרכיע, נאָר סאָציאַל זאָל זי זיין...

ווי נאָר בינכנער און קאַרל פאָגט האָבען אָנגעהויבען צו פּרע-דיגען פאַר די מאַסען זייער פלאַכען מאַטעריאַליזם, האָט שוין הער-מאַן קאָהן געשריעבען זיין קאַנטישע בעגרינדונג פון דער עטיק. מ'זעהט אַלזאָ, אַז דער יודישער גייסט איז שטענדיג אָפּאָזיציאָנעל.

נאָרדוי געהערט אויך צו די אָפּאָזיציאָנעלע דענקער אין די לעצטע דרייסיג יאָהר פון דער גייסטעס-געשיכטע. ווען ער איז אַריינגעטרעטען מיט אַ ענטוויקעלטען גייסט און אַ קלאָרען בליק אין דעם גרויסען קולטור-קאַמפּף פון זיין צייט, האָט ער געפונען אַ שטראָם פון דעקאַדאַנס, וואָס האָט פערהאַפט אַלע געביטען פון לעבען. די פּאָליטיק פון די מיטעל-און מערב-איירָאָפּעאישע מלוכות איז געווען אונזיכער און האָט זיך געהאַלטען אין איין טרייסלען; אין דער ליטעראַטור האָבען געהערשט נעראָמאַנטיקער, סימבאָ-ליסטען און דיאַבאָליקער אַ'לאַ באָדלער און ווערלען; פון דער אַנ-דערער זייט ווידער האָט דער נאַטוראַליזם און דער רעאַליזם גע-פייערט זיין העכסטען טריאומף; אין דער פילאָזאָפיע און אין דער וויסענשאַפט האָט געשטורמט די מלחמה פאַר און געגען דער דעסצענדענץ- און סעלעקציאָנס-טעאָריע; די טעאָלאָגען זענען גע-װען פערצווייפעלט, און דער מאַטעריאַליזם אַלס װעלט-אַנשויאונג

האָט שוין געמאַכט זיינע לעצטע אָנשטרענגונגען, ווייל די רעזולטאַ־טען פון דער נאַטור־וויסענשאַפט זענען צו שוואַך געווען, אום צו בעפרידיגען דעם מעטאַפיזישען זין פון דעם מענשליכען לעבען. עס האָט אָבער געפעהלט דער גרויסער אידעאַליסט, דער פילאָזאָף, וואָס זאָל קענען דעם מאַטעריאַליזם אינגאַנצען פערניכטען. דערפון איז אַרויסגעקומען פון איין זייט אַ קראַנקהאַפטער סקעפטיציזם און פון דער אַנדערער זייט האָט זיך אויסגעבילדעט אַ ווילדער, אומגעלומפּער־טער אינדיווידואַליזם, וואָס האָט אין אייראָפּאַ געפונען זיין פילאָ־זאָף אין פרידריך ניטשע און אין אַזיען — אין דעם מאָראַל־טעָ־אָלאָג און דיכטער לעוו טאָלסטאָי. דערביי איז דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען געווען פערדאָרבען, קאָררומפּירט און אינערליך פאַלש, ווי אין אַ עפּאָכע, וואָס ווערט בעהערשט פון צושטערענדע עלעמענ־טען. די ענטוויקלונג פון דעם פערקעהר און דאָס אויפבליהען פון דער אינדוסטריע האָבען פערשלונגען דעם גאַנצען מענשען. אַ ווילד־דער אוטיליזם האָט געהערשט אין אַלע צווייגען פון דעם געזעל־שאַפטליכען לעבען און געזוכט אונטערצוגראָבען אַלע מאָראַלישע יסודות, זאָגאַר דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכטס־בעוואוסטזיין, און בכלל האָט זיך אומעטום געשפּירט די קראַנקהייט פון דער צייט, וואָס איז נאָך שטאַרקער געוואָרען דורך דעם ענדליכען נצחון פון די גערמאַנען איבער די ראָמאַנען.

אין דער דאָזיגער עפּאָכע פון דעקאַדאַנס, פון אונטערגאַנג, פון גייסטיגער צוטומלעניש און פון צוויי געזעלשאַפטס־פיינדליכע עקסטרעמען איז מאַקס נאָרדוי אַריינגעטרעטען אין דער אַרענע. אין זיינע „קאָנווענציאָנעלע ליגענס פון דער קולטור־מענשהייט“ האָט ער אויסגעשפּריזט אַ נעץ פאַר אַלע ליגענס פון דער צייט און בעקעמפּפט די אַלע צופוילטע אָנוואַקסענישען פון דער פען־דע־סיעקל־קולטור מיט דעם ברען פון אַ אויפריכטיגען אידעאַליסט און מיט דעם גאַנצען שאַרפזין פון זיין דיאַלעקטיק. עס איז אַלס אַ גרויסע קולטור־געשעהעניש צו בעצייכענען דאָס, וואָס נאָרדוי האָט געהאַט דעם מוט אין יענער צייט פון דעם ענגהערציגען עגאָאיזם און די איינטאָגעדיגע אינטערעסען ענטקעגען־צושטעלען דעם עגאָ־איזם — די סאָלידאַריטעט, דער ענגער געגענוואַרט — די צוקונפט און דעם איינצעלנען מענשען — דאָס גאַנצע מענשליכע געשלעכט. וואָס האָט נאָרדוי געקענט זאָגען יענע קליינליכע עגאָאיסטישע מענשען

פון דער דעקאַדאַנס=עפּאָכע? „מענש, לעב נאָך די יסודות פון דײַן פערשטאַנד!" „מענש, זײַ גוט!" האָט דען דער אַלטער יודישער נביא נישט געשריגען דאָס זעלביגע צו די מענשען פון זײַן צײַט? וואָס איז דען געוועזען דאָס העכסטע אידעאַל פון דעם נביא? „און די ערד וועט פול זײַן מיט וויסען, ווי דאָס וואַסער פערדעקט דעם ים".

מאַקס נאָרדוי שרײַט צו זײַנע מיטמענשען, נאָכדעם ווי ער ווײַזט זײ אין די אויגען זײער גאַנצע אינערליכע צוריסענקײַט און פאַלשקײַט: „דאָס, וואָס די מענשהײַט דאַרף איצט אַמ'נעטיגסטען האָבען, בעשטעהט נאָר אין דעם, זי זאָל זיך פערשאַפען די מעגליכקײַט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון איהר וויסען", ווער עס רעדט אָבער וועגען וויסען און פערשטעהן, מוז שוין רעדען אויך וועגען מאָראַל, וואָרום צוזאַמען מיט דער לאָגיק געהט די עטיק. און פאַר דער מאָראַל איז נישט וויכטיג דער איינצעלנער מענש און די געגענוואַרט, נאָר דאָס געשלעכט און די צוקונפט. פון דעם מאָראַלישען שטאַנדפונקט איז נאָרדוי אַרויסגעטרעטען געגען די צוויי געזעלשאַפטס=פײַנדליכע טענדענצען: דעם טאָלסטאָאיזם און דעם ניטשעאַניזם. וואָרום ניטשע אַזוי ווי טאָלסטאָי — ביידע זענען זיי שונאים פון דער געזעלשאַפט, פון דער קולטור, פון דער מלוכה און פון דעם מענשען=געשלעכט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ביי דעם ערשטען איז דער יסוד פון דער אַנאַרכיע אַ רעליגיעזער און ביי דעם אַנדערן אַ עסטעטישער. די אַנאַרכישע וועלט=אַנשויאונג שטעלט אַוועק דעם איינצעלנעם מענשען, דעם אינדיווידואום, אויף דעם פּלאַץ פון דעם געשלעכט, און דערמיט אַליין גראָבט זי שוין אונטער אַלע יסודות פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. דער פעסטגעזונדטער נאָרדוי איז געוועזען צו=קלוג אום זיך צו לאָזען פערפיהרען פון ניטשעס עסטעטישער פראַזעאָלאָגיע און צו=געזונד און געדאַנקען=רײַך, אום זיך צו לאָזען איבערעדען פון דעם אידעען=אָרעמען, סענטימענטאַלען טאָלסטאָי. אַ מענש מיט אַזאַ טיעפער לאָגיק און אַזאַ שטאַרקען עטישען געפיהל, האָט געמוזט אַרויסטרעטען מיט דער זעלביגער פערדאַמונג געגען די רעליגיעזע אַנאַרכיסטען, ווי געגען די עסטעטישע. דאָס גרעסטע פערדיענסט פון נאָרדוי בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט דער ערשטער אָנגעוויזען אויף די נעגאַטיווע און אַנטי=סאָציאַלע טענדענצען אין די האַלב=פילאָזאָפישע און מאָראַל=טעאָלאָגישע ווערק, ווי אויף אַ גרויסען סימפּטאָם פון דעקאַדאַנס. טאָל-

סטאָי און ניטשע, איבסען און די דיאַבאָליקער, ריכאַרד וואַגנער און די סימבאָליסטען ווערען ביי איהם בעטראַכט נישט נאָר פון ליטעראַרישען און קינסטלערישען שטאַנדפונקט, נאָר אויך — פון פסיכיאַטרישען און קרימינאַלאָגישען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע פערזענליכקייטען, האָט נאָרדוי אונטערזוכט אויך דעם גאַנצען קולטור=פעריאָד און איהם בעלויכטען פּאַטאָלאָגיש און פסיכאָפּאַטאָלאָגיש.

מאַקס נאָרדוי איז גיט קיין שול=פילאָזאָף און נישט קיין שול=ליטעראַט. ער געהערט ניט צו קיין שום שול און איהם האָט זיך קיינמאָל געוואָלט אויסנעמען אַלס פילאָזאָפישער טיסטעמאַטיקער אָדער אַלס ליטעראַטור=היסטאָריקער. ער איז ביז היינטיגען טאָג שטאָלץ דערמיט, וואָס ער איז אַ פרייער שריפטשטעלער; און דאָך, ווען מען קוקט זיך צו נעהנטער צו די קולטור=פילאָזאָפישע און קולטור=היסטאָרישע ווערק פון דעם דאָזיגען פרייען שריפטשטעלער, זעהט מען אין איהם אַ סיסטעמאַטישען פילאָזאָף מיט אַ גאַנצער, אָבגעשלאָסענער וועלט=איינשויאונג. ווען אַ מענש פועל'ט ביי זיך אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ ענטשידענער קראַפט געגען העגעל'ן, מוז אין זיינע אָדערן שווערעם פילאָזאָפען=בלוט צירקולירען.

לויט נאָרדוי'ס אַנשויאונג איז דער מענש, אים געגענזאַץ צו דער אַנשויאונג פון רוססאָ, פון דער נאַטור שלעכט; צוליעב זיינע פיזיאָלאָגישע און אַנאַטאָמישע אייגענשאַפטען אָבער; וועלכע מאַכען איהם פאַר דעם אונזעלבסטשטענדיגסטען פון אַלע נאַטור=בעשעפענישען, מוז ער לעבען געזעלשאַפטליך. די וויסענשאַפטליכע רעזולטאַטען פון דער פּאַלעאָנטאָלאָגיע און די פאָרשונגען פון די פאַרהיסטאָרישע צייטען לעהרנען אונז, אַז נאָך גאָר אין די אור=אַלטע פעריאָדען האָט שוין דער מענש געלעבט געזעלשאַפטליך, ד. ה., געמיינזאַם מיט זיינע מיטמענשען. דער דאָזיגער געזעלשאַפטליכער שטריך אין דעם מענשליכען האַראַקטער און דער דייטליכער געשלעכטס=אינסטינקט פון דעם איינצעלנעם אינדיווידואום, וואָס ווייזט זיך אַרויס אין דער גאַנצער נאַטור־און קולטור־געשיכטע, זענען די צוויי אויסגאַנגס=פונקטען פון נאָרדוי'ס מאָראַלישער וועלט=אַנשויאונג. צו די צוויי יסודות קומט נאָך אַ דריטער צו, — דער יסוד פון דער אָרגאַנישער עוואָלוציע.

פון די דריי שטאַנדפונקטען אַרויסגעהענדיג, פּע, טרעט נאָר־

זוי דער געזעלשאפט און קעמפפט אין איהר נאמען געגען די געוואלד־טהאטען פון דעם אינדיווידואום. אזוי ווי די געזעלשאפט, און ניט דער איינצעלנער מענש, איז וויכטיג פאר דער נאטור, קעמפפט נארדוי פאר די אינטערעסען פון דער צוקונפט געגען דער ענג־הערציגקייט פון דער געגענווארט, און די הנהות, וואס בילדען זיך פון דעם ענטוויקלונגס־געדאנק, ווענדעט ער געגען די פאדערונגען פון די עגאאיסטישע, בעלי־תאוה'דיגע רעאקציאנערען.

ניט קוקענדיג אבער אויף די דאזיגע יסודות פון זיין עטיק, איז נארדוי דאך ניט קיין נאטוראליסט. נארדוי פערטרעט ניכער די מיינונג פון קאנט'ן, לויט וועלכער דער מענש דארף גובר זיין די נאטור, לויט וועלכער די נאטור איז אונזער שונא. דער נאטור, דער רויהער, געוואלד־טעטיגער נאטור, שטעלט נארדוי ארויס ענטקעגען דעם מענשליכען פערשטאנד. די קולטור הויבט זיך אן פון דארטען, פון וואנען ס'הויבט זיך אן די טעטיגקייט פון דעם מענמענשליכען גייסט, פון דעם מענשליכען פערשטאנד. דאס מענשליכע פערשטאנד איז אבער ניט אבסאלוט דאגעגען דער נאטור, און פון דעם שטאנד־פונקט בעטראכטענדיג, איז נארדוי א געגנער פון דער פאליטישער גלייכהייט. די גלייכהייט איז ניט נאר געגען דער נאטור, זי איז אוננאטירליך. אין דער ארגאנישער וועלט פיהרט זיך א אייביגער קאמפף. אינ'ם לעבען פון דער נאטור זעהען מיר א אונאויפהערליכע מלחמה צווישען פערשידענע כחות, — דערפון נעמט זיך לעבען און ענטוויקלונג. זיך ניט רעכנען מיט דער דאזיגער גרונד־ערשיינונג אין דער נאטור און פערניכטען די אונגלייכהייט אפילו נאר אין דעם מענשליכען לעבען אליין, — איז דער מענשליכער שכל ניט אימשטאנד. פערניכטענדיג די אונגלייכהייט, וואלט ער צוזאמען דערמיט פערניכטען אויך דעם לעבענס־נערוו, דעם יסוד פון לעבען. און איז די גלייכהייט געגען דער נאטור, ווייל זי איגנארירט די פסיכאלאגישע קאטעגאריע פון דעם אייביגען קאמפף, אזוי איז די פרייהייט, האטש זי איז אין דער נאטור יא פארהאן, א פאקטאר, וואס ווירקט נעגאטיוו אויף דעם געזעלשאפטסלעבען און מאכט איהם אילוזאריש. נארדוי בעניגענט זיך אבער ניט דערמיט אליין, וואס ער קריטיקירט די רעוואלוציאנס־פראגראמען, — ער ווייס צו געבען אויף זייער ארט אויך עטוואס פאזיטיוועס.

זיין לאזונג איז: סאלידאריטעט, און דער לאזונג, ענטוויקעלט

ביז צו דער הויכקייט פון אַ קולטור=פּאָליטישען און עטיש=נאַציאָנאַלען פּראָגראַם, לעגט אַוועק אַלס יסוד פאַר דער מלוכה — געבען דער גערעכטיגקייט אויך די פרייהייט פון דעם איינצעלנעם פּערזאָן, אויף וויפיעל זי שאָדט נישט דעם כלל, און פאַר דער געזעלשאַפט — די עהרליכקייט און דעם אמת, וועלכע זענען די איינציגע קראַפט אויף צו שטיצען די מענשליכע סאָלידאַריטעט. קוים ערפילט די מלוכה איהרע אויפגאַבען און דריקט נישט אַראָב דעם איינצעלנעם מענשען ביז צו דער מדרגה פון אַ אָבצאָהלונגס=נומער, אַזוי האָט שוין יעדער אינדיווידואום די מעגליכקייט צו לעבען נאָך די ערפאַהרונגען פון זיין וויסען און פערשטעהן. עס איז שווער צו זאָגען, ווי נאָרדוי שטעלט זיך פאָר די רעפאָרם פון דער מלוכה און איהר פאָרשריט. אין דער בעציהונג צו דעם הייטיגען קריעגס=און מיליטער=שטאַאַט איז ער אָפּאָזיציאָנעל, וואָרום מאַקס נאָרדוי — ווי עס פּאַסט פאַר אַ אייניקעל פון די נביאים — איז אַ געגנער פון מלחמות און אַ אַנהענגער פון שלום. ער איז אָבער נישט קיין געגנער פון קאַמפף. אין דער הינזיכט אין ער איינשטימיג מיט זיינע גרויסע ברידער הערמאַן קאָהען, לודוויג שטיין און יאָהאַן פאָן בלאָך. מאַקס נאָרדוי איז אין דער זעלביגער מאָס אָפּטימיסט אין דער בעציהונג צו דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, ווי פּעסימיסט אין דער בעציהונג צו יעדען איינציגען אינדיווידואום. דער פּעסימיזם איז פאַר איהם אויך, ווי פאַר לודוויג שטיין, מעהר קראַנקהייט און שטימונג, ווי וועלט=אַנשויאונג. האַראַקטעריסטיש פאַר דעם אידעאַליסט נאָרדוי איז דאָס, וואָס ער, אַליין אַ קינסטלער פון גאָט'ס גנאָד, גיט צו דער קונסט נישט נאָר סאָציאַלע, נאָר אויך עטישע פונקציעס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ גייסטיג=אידעאַליסטישער און געזונדטער מענש, ווי מאַקס נאָרדוי, האָט געמוזט אַרויסטרעטען געגען דעם קינסטלערישען נאַטוראַליזם פון אַ זאָלאַ, וועלכער איז בעשטאַנען אין קאָפּירען נאָר די מאוסע זייטען פון דער נאַטור, מיט דער זעלביגער שאַרפקייט, וואָס ער האָט געקעמפפט געגען איבסען'ען, ל[illegible]של, וועלכער האָט, אַלע פאָדערונגען פון דעם מענשליכען געשלעכט אויף צו=להכעיס, אַריינגעלעגט איינער פון זיינע העלדינען אין מויל אַזאַ מין פראַזע, ווי די: „די הייליגסטע פפליכט איז די געגען מיך אַליין". אויף אַ שאַרפען אָנפאַל פון נאָרדוי'ס

זייט האָט זיך אָנגעשטויסען אויך די רעליגיעז־מאָטיווירטע אַנאַרכיע פון לעוו טאָלסטאָי, און אין דער געגנאַרשאַפט פון נאָרדוי'ען צו טאָלסטאָי'ס לעהרע, איז האַראַקטעריסטיש נאָך איין שטריך, איך מיין נאָרדוי'ס קריטישע פערהעלטניס צום קריסטענטום. אויסער העהרמאַן קאָהן, האָט קיין גרויסער יוד אין דער נייער צייט ניט געגעבען אַזעלכע קלעפּ דעם טעאָרעטישען קריסטענטום, ווי מאַקס נאָרדוי. ער האָט מיט אַ פעסטער און זיכערער האַנד אויפגעדעקט די אַלע סתירות אינ'ם קריסטענטום און איהם אָפּגעזאָגט פון יעדע אָריגינאַליטעט. שטאַמען שטאַמט זיין פיינדליכע בעציהונג צום קריסטענטום פון דעם פעסימיסטישען טאָן, מיט וועלכען עס איז דורכגעדרונגען די קריסטליכע לעהרע. דער אָפּטימיסט נאָרדוי פערדאַמט טאָלסטאָי'ען מיט'ן קריסטענטום צוזאַמען, און די סענטימענטאַלע דרשות פון וועלכען ס'איז פאַסטוך, ריהרען איהם ניט.

אין דעם פאַקט פון נאָרדוי'ס איבערגעהן צום ציוניזם, זענען אויך געווען געוויסע געשיכטס־פילאָזאָפישע אַנזיכטען. ער בעטראַכט די גרויסע ערשיינונגען אין דער גייסטעס־געשיכטע אַלס פּראָדוקט פון די גרויסע פעלקער און ראַסען־אינדיווידואַליטעטען. ווען קיינער פון אונז האָט נאָך ניט געוואוסט, אַז דער פערפאַסער פון „פאָם קרעמעל ביז צור אַלהאַמבראַ" איז אַ יוד, האָט ער שוין ערקלערט, אַז דאָס יודענטום האָט אַריינגעבראַכט זיין אייגענעם אַקאָרד אין דער אַלגעמיינער קולטור־סימפאָניע, אַזוי גוט ווי די גריכען, רוימער, גערמאַנען און געראָמאַנען. נאָר די סלאַווען האָבען שטענדיג גענומען און קיינמאָל גאָרניט געגעבען. — די דאָזיגע מיינונג, אַז די גרויסע ערשיינונגען אין דער געשיכטע זענען פּראָדוקטען פון די בעזונדערע גייסטיגע פעלקער־אייגענשאַפטען; זיין קריטישע בעציהונג צו „זייער" קולטור; דער פאַקט, וואָס דאָס יודישע פאָלק עקזיסטירט און זיין איינפלוס אויף דער געשיכטע ציהט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג, צוזאַמען מיט זיין אָפּטימיסטישער גרונד־איבערצייגונג, האָבען איהם ווידער צו זיין פאָלק געפיהרט און געמאַכט פאַר דעם לעהרער און בעגרינדער פון ציוניזם. די, וואָס שטעהען אין נעהענטערע בעציהונגען מיט נאָרדוי'ען ווייסען, ווי טייער ער האָט בעצאָהלט פאַר זיין פּלוצלונגען איבערגעהן צום יודענטום. דער מענש אָבער, וואָס האָט די קראַנקהייטען פון זיין צייט געהיילט מיט די מיטלען און אַנשויאונגען פון די אַלטע יודישע נביאים; דער

מענש, וואָס האָט זיין גאַנצען לעבען געאָפּפערט דערפאַר, אום דעם אֱמֶת אויפצודעקען און צו פערשפּרייטען און די עהרליכע גוסטקייט וויעדער איינצופלאַנצען, — דער מענש האָט נישט געקענט בלייבען ביי דעם קאָנווענציאָנעלען ליגען פון דער יודישער „גלויבענס־גע־מיינשאַפט." זיין ציוניזם איז נישט קיין קינסטליכער, נאָר אָרגאַ־נישער; ווארום נאָך איידער ער איז אַ ציוניסט געווען, האָט ער שוין גערעדט צו זיין דור מיט דער קראַפט און דעם גלות פון אַ יודישען נביא. זיין ציוניזם איז אֱמֶת, ווי זיין קולטור־קריטיק און קולטור־פילאָזאָפיע איז געוואַלדיג און גרויס.

לאָנדאָן. ד"ר ש. מ. מלמד.

נאָרדוי אלס ציוניסט.

דער היסטאָריקער, וואָס וועט אַמאָל שרייבען די געשיכטע פון ציוניזם, וועלענדיג בעלייכטען זיין ענטשטעהונג און זיינע ערשטע ענטוויקלונגס־שטופען, וועט מוזען ווידמען אַ פּאָר קאַפּיטלעך אום זיך צו בעקענען מיט די פּערזענליכקייט און ציוניסטישע שעפּפונג פון מאַקס נאָרדוי.

הערצל איז די סטאַטיקאַ, — די גרונדקראַפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז גלייך צו אַ מאַרמאָר־סטאַטוע, וואָס שטייגט אַריבער איבער אַלעמענס קעפּ. נאָרדוי איז די דינאַמיקאַ, — די ווירקענדע, ענטוויקלענדע און בעוועגענדע קראַפט פון ציוניזם. זיין ציוניזם איז ווי אַ קינסטלעריש ווערק, וועלכע ענטהאַלט אַ סך בילדער, וואָס שטעלען די ווירקליכקייט פיעל רעליעפער, פיעל בולט'ער פאָר. הערצל'ס פיזאָנאָמיע, וועלכע איז עטוואָס גאַנצעס, עטוואָס אונ־פערענדערליכעס, גיט זיך נישט איין צו'ם אויפפאַסען; עס איז אָבער אויך נישט לייכט אויפצופרעגען אַ געוויסען שטעמפּעל פון נאָרדוי, ווייל ער איז פיעלזייטיג און פערענדערליך. אָבער גראַדע די דאָזיגע פערענדערליכקייט פון מאַקס נאָרדוי וועט דעם צוקונפטיגען היסטאָ־ריקער געבען פיעל מעהר מאַטעריאַל, דורך וועלכע ער וועט זיך קאָ־נען מיט דעם ציוניזם גענויער בעקענען, ווי עס וועט עס געבען הערצל,

וואָס וועט מיט דער צייט ווערען אַ לעגענדאַרישע, נישט היסטאָרישע פּערזענליכקייט.

וואָס איז אַלזאָ מאַקס נאָרדוי אַלס ציוניסט?

צוערשט איז נאָרדוי געקומען צום ציוניזם אַלס פּראָטעסט געגען אַנטיסעמיטיזם. וואָהנענדיג אין פראַנקרייך, אין אַ לאַנד, וואָס אפילו אויף די טורמעס זענען אויפגעשריבען די ווערטער: „פרייהייט, גלייכהייט און ברודערשאַפט“, האָט ער פּלוצלונג דערהערט ווי די מאַסע שרייט סטראַשענדיג: „A mor les Iuífe“ (אַ טוידט די יודען), דאָס דאָזיגע שרייען האָט איהם ווי אַ דונער געטראָפען, און אַלס שטאָלצער מאַן האָט ער דערויף געענטפערט: „איך בין אַ יוד!“

אין יענער צייט איז אויף דער ביהנע אויפגעטרעטען דער ציוניזם, וואָס הערצעלס בעצויבערענדע פּערזענליכקייט האָט איהם מיט גלאַנץ און פּראַכט בעציערט, און מאַקס נאָרדוי איז געוואָרען אַ ציוניסט. פּונקט אַזוי זענען געוואָרען ציוניסטען אַ טייל פון די מערב אייראָפּעאישע יודען און דאָס רוב רוסישע ציוניסטען פון דער יודישער אינטעליגענץ. דער דאָזיגער ציוניזם האַלט זיך אינגאַנצען אָן דעם אַנטיסעמיטיזם, וועלכער „וועט נישט אַזוי באַלד פערשווינדען“, וויל „זיינע ווארצלען זענען טיעף אין מענשענס האַרץ אַריינגעוואָקסען“. צוערשט האָט דער אַנטיסעמיטיזם גופא אויך אָנגענומען אַ שרעקליך גראָבע און באַרבאַרישע פאָרם, וועלכע האָט די יודען גרויסע ליידען און יסורים פערשאַפט. אין יענער עפּאָכע, שעפּט נאָך נאָרדוי נישט זיין ציוניזם פון דער „תורה און משנה“. דעריבער איז ביי איהם די גאַנצע אויפגאַבע פון ציוניזם בלויס „צו בעזעצען די אָרעמע יודען אין פּאַלעסטינאַ“. מיט איין וואָרט — דער באַנאַלסטער ציוניזם, דער פילאַנטראָפּישער ציוניזם, וועלכער וויל נאָר „העלפען די אומגליקליכע ברידער“. דאָס איז געוועזען די ערשטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון מאַקס נאָרדויס ציוניזם. אָבער וואָס מעהר ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען אויף די קאָנגרעסען מיט דער יודישער מאַסע, איז ער אַלץ טיעפער אַיינגעדרונגען אין דעם מהות פון דער יודישער פּראָבלעמע און דער עיקר, וואָס מעהר די ערשטע פאָרם פון ציוניזם, וועלכע איז צו איינפאַך געוועזען, האָט אַרויסגערופען אַ פּראָטעסט ביי די אַסימילאַטאָרישע יודען, דאָס מעהר האָט נאָרדוי בעגריפען דעם כאַראַקטער

פון דעם קאַמפּף, וואָס שטעהט איהם פאָר, דאָס טיפער האָט ער אַנאַליזירט די יודישע ווירקליכקייט, דאָס ברייטער ווערט פאַר איהם דער היסטאָרישער עלעמענט אינ'ם ציוניזם, דאָס גרעסער ווערט ביי איהם די אויפגאַבע פון דער „תורה און משנה", עס הייבען אָן אָפּקלינגען אינערליך טיעף אין זיין נשמה לאַנג-פערגעסענע טענער, וועלכע קוועלען אַרויס פון דער העברעאישער ליטעראַטור, עס ווערען איהם אַלץ נעהענטער און נעהענטער די פיזיאָנאָמיעס פון די „מאַקאַבעער" און „בר כוכבא". און דאָס מוז מען מודה זיין: האָט נאָרדוי אַרויסגערופען די יודישע פראָבלעמע מיט איהר גאַנצער היסטאָרישער ברייטקייט און טיעפקייט, האָט ער איהר פונאַנדערגעגליעדערט פון אַלע זייטען, אַזוי, אַז ער האָט שוין פאַר קיין אַנדערן קיין אָרט ניט איבערגעלאָזען. פיעל פון אונז האָבען זיך בעמיהט צו בעשאַפען די טעאָריע פון ציוניזם, און פיעלען פון אונז האָט זיך טאַקע ווירקליך געדאַכט, אַז מיר האָבען עפּעס אַ נייעס אויפגעטהון, וואָס קיינער האָט עס ביז אַהער נישט געוואוסט. דאָס איז אָבער נישט אמת. אַלע יסודות פון דער ציוניסטישער טעאָריע— שוין איינשליסענדיג די ערקלערונג וועגען דעם עקאָנאָמישען, גייסטיגען און מאָראַלישען צושטאַנד פון די יודען—געפינען זיך אין נאָרדוי'ס ציוניסטישע רעדעס און ביכער. מיר האָבען עס בלויז פערברייטערט, טייל מאָל האָבען מיר בלויז פערטיפערט דאָס, וואָס נאָרדוי האָט שוין אַרויסגעזאָגט מיט גרויס קונסט און אין אַ קורצע אָבער זעהר גענויע פאָרם.

די צווייטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם איז געווען אָט דער מאָמענט, ווען ער האָט מיט בולט'ע שטריכען און העלע פאַרבען אַזוי מייסטערהאַפט געמאָלט דאָס בילד פון די גלות-יודען אין אונזער צייט, און האָט אונז אויפגעוויזען אַלע בעהאַלטענע ווינקעלעך פון זיין לעבען; אָט די דאָזיגע בילדער זיינע האָבען מיט זייער אמת דערגרייכט צו דער שטופע פון אַ ווירקליך פּאָעטישע שעפפונג. אין דער צווייטער שטופע בויט שוין נאָרדוי נאָר אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן זיין ציוניזם, וועלכער איז ביי איהם געוואָרען „אַ נייער נאָמען צו אַ גאַנץ אַלטע זאַך", ווייל „דער משיח'איזם און דער ציוניזם זענען אין פערלויף פון צוויי טויזענד יאָהר געוואָרען סינאָנימע (גלייכזיניגע) בעגריפען". אין דער דאָזיגער עפּאָכע בעגנוגענט זיך שוין נישט זיין ציוניזם מיט דע

ארעמע יודען, ער שטרעבט שוין „אומצובילדען דאס יודישע פאלק און עס מאכען צוריק פאר א נארמאלעס פאלק"; דעריבער איז שוין מעהר ביי איהם נישט בלויס דער אנטיסעמיטיזם דער קוואל פון וואנען ער שעפט זיין ציוניזם, נאר אויך די אינעווענינסטע טענדענציעס פון דער יודישער נשמה און די ענטוויקלונג פון דער נאציאנאלער בעפרייאונג אינ'ם נייצעהנטען יאהר-הונדערט. אזויערגאך קומט ער צו די טיעפע פערשטענדניס פונ'ם ציוניזם אלס געגענזאץ צום גלות. לעזט נאר אויפמערקזאם זיין רעדע אויפ'ן פינפטען קאנגרעס און איהר וועט שטוינען דערזעהענדיג ווי טיעף האט דער וויטזיכטיגער בליק פונ'ם פארשער אריינגעדרונגען אין דער פסיכאלאגיע פונ'ם יודישען גלות: מיט איין איינציגע פראזע האט ער דאס גאנצע יודישע פאלק בעצייכענט. „דאס יודישע פאלק — איז א לופט-פאלק", די אלע אנדערע געלעהרטע ספעציאליסטען נאך נארדוי, קאנען נאר פערברייטערן, פערטיפערן, בעארבייטען די דאזיגע בעצייכנונג זיינע, דען זי נעהמט ארום אלע זייטען פון אונזער גלות-לעבען, אי דאס גייסטיגע לעבען, וואס איז פון דער ערד אבגעריסען, און האט קיין זעלבסטשטענדיגען אייגענעם יסוד אין דעם סאציאלען שטאנד, אי דאס מאראלישע און מאטעריאלישע לעבען. און הויבט נארדוי אן אונז דייטליך צו ערקלערען די פערשידענע זייטען פונ'ם יודישען לעבען, ווערען מיר איבערראשט זעהענדיג ווי גענוי, ווי פינקטליך ער שילדערט אונז אלעם. אלץ וואס עס האבען אויפגעטהון אונזערע טעארעטיקער נאך איהם, בעווייזען נאר, ווי ריכטיג עס איז די מיינונג פון נארדוי, צו וועלכע ער איז געקומען אין דעם פינפטען ציוניסטישען קאנגרעס. מיט קורצע אבער קלארע ווערטער, מיט גענויע און טרעפענדע שטריכען האט ער בעצייכענט דעם האראקטער פונ'ם יודישען האנדעל, יודישען האנדווערק און אונזער גייסטיגען פראלעטאריאט. און צום שלוס מאטיווירט ער זיין דיאגנאזע: „דאס יודישע פאלק איז קיין גאנצער עקאנאמישער ארגאן, ווייל עס פעהלט איהם דאס נויטיגסטע עלעמענט דערצו: ערד. עס האט נישט קיין מענשען, וועלכע זאלען ארויסבעקומען פון דער ערד לעבענס-מיטעל און רויהע נישט בעארבייטעטע פראדוקטען". די פאלגען דערפון זענען: די גלות-יודען ווערען געדולדעט אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי ברענגען נוצען די אנדערע פעלקער. „מיר זענען נישט א צוועק פאר זיך

זעלבסט, מיר זענען בלויז אַ מיטעל". אָט אין דעם ליגט די גרעסטע טראַגעדיע פון אונזער נישט נאָרמאַלען צושטאַנד. דאָס איז דער קוואַל פון אַלע אונזערע צרות — די עקאָנאָמישע ווי די גייסטיגע, ווייל דאָס פאָלק, וואָס הערט אויף צו לעבען זיין זעלבסט־שטענדיג לעבען, האָט נישט דאָס רעכט, נישט די מעגליכקייט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע ווערטע, און עס פעהלט איהם די מעגליכקייט זיך צו שאַפען זעלבסטווירדע. ער מוז זיין רעאַקציאָנעריש, כדי צו געפעלען זיין רעאַקציאָנערען בעל־הבית, — מאַכט רעוואָלוציעס, כדי צו בעקומען אַ דאַנק פון זיין רעוואָלוציאָנערען הערר, און דער סוף איז, אַז „מיר מוזען זיך שרעקען פאַר דער רעאַקציע און מיר קענען זיך נישט פרעהען מיט דעם נצחון, וואָס דער פּראָגרעס האָט אָבגעהאַלטען".

ווען עס וואָלט אמת געווען דאָס שפּריכוואָרט: „וויסען די קראַנקהייט איז שוין אַ האַלבע רפואה", וואָלטען אונז בעדאַרפט נאָרדוי'ס רעדעס פערקירצען אַ סך דעם וועג צו אונזער געזונד ווע־רען. דען קיינער, פאַר איהם און נאָך איהם, האָט נאָך נישט אַזוי גענוי און אַזוי אמת'דיג געשטעלט די דיאַגנאָזע פון דער קראַנקהייט ביים יודישען פאָלק, הגם איהר געפינט נישט ביי איהם קיין סך סטאַטיסטישע טאַפעלען, קיין לאַנגע וויסענשאַפטליכע איבערזיכטען, קיין מאַרקסיסטישע אָדער אַנטי־מאַרקסיסטישע פראַזען. אַלעס זאָגט ער אַזוי גלאַט, אַזוי דייטליך, אַז עס קומט אין פלוג אויס באַנאַל. יעדען דאַכט זיך, אַז ער הערט אַלטע הקירות, וואָס ער ווייסט שוין דאָס פון לאַנג, נאָר פּרובט לייענט איבער די גאַנצע יודישע ליטעראַטור בנוגע צום צושטאַנד פון אונזער פאָלק, וועט איהר זיך איבערצייגען, אַז זי ווידערהאָלט נאָר די גרונד־מיינונגען פון נאָרדוי. נעהמט, למשל, די וכוחים וועגען דער פראַגע, וועלכע אַ סך האָבען שוין וועגען דעם געשריבען, צי ס'איז מעגליך צו פעראייניגען דעם ציוניזם מיט'ן סאָציאַליזם, און לייענט די רעדע, וואָס נאָרדוי האָט געהאַלטען אין יאָהר 1899 אין אַמשטערדאַם, וואו עס איז דאָ אַ גרויסער יודישער פּראָלעטאַריאַט! באַלד וועט איהר זיך אָבשטעלען אויף די גרויסקייט פון דעם דאָזיגען שעפערישען דענקער! אין איינינע פראַזען בעצייכענט ער דעם גרונד־ווערט, וואָס עס האָט דאָס אַנטייל נעהמען פונ'ם יודישען פּראָלעטאַריאַט אין דער ציוניסטישער אַרבייט, און ער ערקלערט די בעציהונג פונ'ם

סאציאליזם צום ציוניזם, אלס צוויי שטרעמונגען, וואס נישט בלויס זיי זענען זיך נישט סותר איינס דאס אנדערע, נאר אדרבא, זיי זענען ענג געשלאסען איינס אין דאס אנדערע, אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל דער סאציאליזם איז יודיש, און זיינע ווארצלען בעקומען יניקה פונ'ם יודישען לעבען און פון דער יידישער קולטור, ווייל דער הויפט פונ'ם קערן פונ'ם יודענטהום איז די סאציאלע גערעכטיגקייט. די גאנצע שפעטערע ליטעראטור, וועגען דער פראגע, ענטוויקעלט און פערברייטערט בלויס נארדוי'ס גרונד־געדאנקען.

אבער דערמיט ענדיגט זיך נאך נישט דער ענטוויקלונגס־גאנג פון נארדוי'ס ציוניזם. דער קריזיס איז געקומען, געשטארבען איז דער ציוניסטישער מנהיג, דער טרייער חבר און פריינד; פיעל פון הערצל'ס אנהענגער האבען פערלאזען דעם ציוניסטישען לאגער, נארדוי'ס געדאנק ארבייט אבער ווייטער. און וואס מ..הר עס דערווייטערט זיך דער מאמענט אין וועלכען דער קראנקער זאל צוריק געזונד ווערען, דאס שארפער און דייטליכער בעצייכענט דער דאקטאר די קראנקהייט. אויפ'ן אכטען קאנגרעס האט ער אין זיין רעדע בעצייכענט, לויט אונזער מיינונג נאך, דעם ציוניזם אויף דעם אומפאסענדסטען און ריכטיגסטען אופן. ער ערקלערט, אז דער אנטיסעמיטיזם איז העכסטענס אנ'אויסרעד, אבער בשום אופן נישט די סבה פונ'ם ציוניזם", און ער קומט צו דעם זעהר שרעקליכען בעשלוס: 'אדער ציוניזם, אדער נאציאנאלע ליקווידאציע!" גלייך ווי ער וואלט פארויסגעזעהן די טענות פון אונזערע גלות־נאציאנאליסטען, פרעגט ער: „צוליעב וואס היטען מיר אזוי אב אונזער עקזיסטענץ אלס בעזונדער פאלק אין גלות? צוליעב וועלכע צוקונפט? צו וועלכען שיקזאל? און וואס איז דער ענדצוועק אונזערער?"...

איהר פיהלט דא דעם גרויסען עקסטאז און התפעלות פון דער גרויסארטיגער שעפפונג און דאס טיפע טוידט־שרעק, וואס מאכט די בלוט אין די אדערן פערקיהלען. דער ציוניזם איז נישט א וועלכער עס איז מיטעל עמיצען צו העלפען, עפעס וואס צו ראטעווען, וועמען עס איז א טובה צו טהון; דער ציוניזם איז די פראגע פון אויפלעבען אדער אבשטארבען פונ'ם יודישען פאלק. זאלען קומען אנדערע מיט זייערע געשליפענע טעאריעס וועגען דער עביגקייט פון גלות, פון יודען און יודענטהום, — אין דער אמת'ן זענען דאס

נאָר פּשרות, קאָמפּראָמיסען. „אָדער יודען וועלען לעבען ווי אַלע אַנדערע פעלקער, אָדער זיי וועלען אינגאַנצען נישט לעבען". און מיינט נישט, אַז אַזוי לייכט קומט מען צו אַזאַ בעשלום. ווען אונזערע קריטיקער וואָלטען געקאָנט זיך אַיינקוקען טיעף אין אונזער האַרץ, ווען זיי וואָלטען געקאָנט הערען אונזערע פערבאָרגענע קרעכצען, דאַמאָלס וואָלטען זיי פערשטאַנען, אַז נאָר נאָך אַ סך, אַ סך ליידען די שרעקליכסטע יסורים זענען מיר געקומען צו אַזאַ בעשלום.

אונזער אַקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכער ווידמעט נאָרדוי'ן די אויסגאַבע פון זיינע שריפטען, פערגלייכט איהם מיט דעם נביא ירמיה. נאָרדוי איז נישט ירמיה, אַזוי ווי דער היינטיגער גלות איז נישט פאַלעסטינאַ, וואָס פאַר דעם חורבן בית ראשון, אָבער מיט זיין געניאַלען טאַלאַנט צו שילדערן דעם צושטאַנד פון דעם היינטיגען יודען, דערמאָנט ער זעהר שטאַרק דעם ירמיה, וואָס האָט די „איכות" געשאַפען.

מיט נאָך איין זאַך איז נאָרדוי גלייך צו ירמיה: ער קאָן אויך געפינען טרייסט-ווערטער, ליכט-שטראַהלען אויך אין די פינסטערסטע ערשיינונגען. בעטאָנענדיג דעם פאַקט, אַז מיר, ציוניסטען, בילדען דערווייל נאָר אַ מועט אין יודישען פאָלק, דערמאָנט ער, אַז אין יאָהר 1789 האָט זיך אין גאַנץ פראַנקרייך קיין צעהן רעפּובליקאַנער נישט געפונען, און אַז אַ בעריהמטער היסטאָריקער האָט געשריבען, דאָס אין יאָהר 1854 האָט ער אין איטאַליע נישט איין איטאַליענער געפונען (דאָס הייסט: קיין איינציגען מענשען, וואָס זאָל סימפּאַטיזירען די פעראייניגונג פון איטאַליע.) פאַר דעם פּראַקטישען ציוניזם איז דאָס אפילו אַ גאַנץ קליינע נחמה. אין דער טעאָריע אָבער, איז דאָס גענוג בעגרינדעט. און נאָרדוי איז בלויס אַ מענש פון טעאָריע. ווען מיר זאָלען נישט וועלען רעדען פערשטעלט און מיט משלים, מוזען מיר זיך אויסדריקען פּשוט: אין דעם לאַנגזאַמען ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם, איז ער געוואָרען דער שעפער פונ'ם ציוניסטישען געדאַנק אין פולען זינען פונ'ם דאָזיגען אויסדרוק, אָבוואָהל נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער ציוניסטישער געדאַנק איז געבויט אויפ'ן גלות און אויף וויפיעל דער דאָזיגער געדאַנק שטאַמט אָב פון דער פער-

נאנגענהייט און פון דער געגענווארט פון אונזער פאלק. ווייל, קיין אנדערער אויסער נארדוי האט נישט געפיהלט אין דער איי־גענער פראקטיק אלע ערשיינונגען פון גלות. קיינער האט נישט אזוי ווי ער איינגעדרונגען אין אלע פינסטערע ווינקעלעך פונ׳ם גלות־לעבען, און דעריבער קאן ער זיך נישט אינערליך בעפרייען פון איהם און עם אביעקטיוו און גלייכגילטיג אנאליזירען. דעריבער איז אלץ, וואס ער האט געזאגט און געשריבען וועגען דאס יודישע גלות־לעבען פול מיט אמת און ער רעדט עם ארויס פון א געפיהל־פולעם הארץ.

מעהר אבער קאן מען פון נארדוי נישט פערלאנגען. בשעת נארדוי רעדט וועגען די שעפפונג אין פאלעסטינא גופא, וועגען די קאלאניעס און זייער לעבען, דאס הייסט וועגען פערווירקליכען זיין אידעאל, — דיין פערליערט ער זיין וועג, ווייל ער איז קיין פראק־טישער מענש, ער איז נאר אן אידעען־שאפער. ער קאן נישט שאפען די צוקונפט און פארמירען נייע לעבענס־פארמען, ווייל בטבע איז ער א שטארקער סקעפטיקער און בעגרענצט זיין פאטאזיע ביז צום קלענסטען מינימום. דעריבער פעהלט איהם די ווילענס־קראפט פון א שעפפער, וואס נאר הערצל האט עם געהאט: די קראפט פון אנאליז, פון פונאנדערגליעדערן איז ביי איהם שטארק ענטוויקעלט, און באלד געפינט ער די נעגאטיווע זייטע — די חסרונות פון דעם צוקונפטיגען ארבייטס־פלאן. אום צו זיין א שעפפער פון א נייע לעבען בעדארף מען צו זיין א בלינדער מאמין אין די אייגענע כחות, אין די כחות פונ׳ם מענשען, פונ׳ם לעבען. און נארדוי האט כל ימיו מלחמה געהאלטען געגען יעדע פארם פון בלינדער אמונה, וואס לאזט זיך נישט אנאליזירען, וועלכע פערמאכט די אויגען און וויל נישט זעהן די סתירות און געגענזאצען, וויל נישט וויסען פון קיין אויסערליכע שטערונגען און הינדערניסען. נארדוים ציוניזם ענטשטעהט נישט פון דעם בויענדען אידעאל וועגען שאפען א ניי יודיש לעבען אין פא־לעסטינא, נאר פון דעם צעשטערענדען אידעאל, פון דעם אונמעגליכען וויטערדיגען יודיש לעבען אין גלות. דעריבער קאן ער בלויס אויפ־מונטערן אנדערע צום וועלען לעבען, אויף וויפיעל עם איז איבערהויפט מעגליך, אז דורך א געדאנק זאל בעשאפען ווערען א וועלכער ניט איז ווילען. ער קאן געפינען די סימנים פון דער קראנקהייט, שטעלען איהר דיאגנאזא, קורירען, אבער אויסהיילען קאן ער נישט. ער

קאָן נישט באַאיינפלוסען דינענדיג זעלבסט אַלס ביישפּיעל און מוסטער, ער קאָן נאָר דעם וועג באַלייכטען; ער ווירקט אויסערליך, אָבער נישט אינערליך. און דאַרף ער אַמאָל איינדרינגען אין אַ זאַך אינעווייניג אַריין, אינ'ם האַרץ פון ציוניסטישען לעבען, פערליערט ער זיין באָדען; ווערט ער אָן זיין פאָלקאָמענהייט; און אונזער אומגליק איז, וואָס מיר האָבען אַזוי ווייניג גרויסע מענשען, דעריבער זענען מיר געוואָהנט צו פערלאַנגען פון די ביסעל גרויסע לייט, וואָס מיר פערמאָגען, אַז זיי זאָלען זיין מושלמים מיט אַלע מעלות, אי אין זייערע אידעען און געדאַנקען — אין דער טעאָריע, אי אין דער פּראַקטישער אַרבייט. נאָרדוי איז נאָר דער טעאָרעטיקער פון ציוניזם און נישט מעהר. פערלאַנגט פון איהם נישט קיין פּראַקטישען ציוניזם. דאָ קאָן ער נאָר אָנווייזען די אַלגעמיינע און איינפאַכסטע יסודות פון דער אַרבייט. „באַשאַפט אַ פאָלקס־ווילען!“ דאָס איז זיין לאָזונגס־וואָרט אין דער פּראַקטישער אַרבייט. אָבער איהר קאָנט פון איהם נישט פאָדערן, אַז ער גופא זאָל עס זיין דער שעפּפער פונ'ם פאָלקס־ווילען, ווייל ער איז נישט דער מנהיג פון דער מאַסע, וואָס זייער לאַרם מאַכט איהם טויב און פערטומעלט איהם נאָר.

דאָס גרעסטע גליק פון ציוניזם איז דאָס, וואָס באַלד ווי ער האָט נאָר גענומען וואַקסען, זענען געשטאַנען בראש אַזעלכע צוויי גרויסע מענשען ווי הערצל און נאָרדוי. איינער האָט משלים גע־ווען דעם צווייטען. די פאָלגען פון זייער ביידענס ערשיינונג איז געווען, דאָס דער ציוניזם האָט באַלד צוגעצויגען צו זיך די אויפ־מערקזאַמקייט פון דער גאַנצער וועלט.

שטענדיג וועט מען אין דער יודישער היסטאָריע דערמאַנען נאָרדוי'ס נאָמען צוזאַמען מיט הערצל'ס.

ד. פּאַסמאַניק.

אלגעמיינע שריפטען.

אפטימיזם און פעסימיזם.

די פּיראמידען, די הענגענדע גערטנער פון דער קעניגין סעמיראמיס און דער ריעזען-מאנומענט אויפ'ן אינזעל רהאדאס, רעכענען זיך פאר די גרעסטע וואונדער אין דער וועלט. איך ווייס נאך א גרעסערן וואונדער, אפשר דעם סאמע גרעסטען פון אלע, וואס דער מענשליכער גייסט האט בעוויזען ביז היינט, — דאס איז דער פעסימיזם. איך מיין דעם אמת'ן פעסימיזם, דעם בעגרינדעטען, וואס קוקט אויף דער וועלט, אויפ'ן לעבען און אויף דער מענשהייט מיט די פער'שכור'טע אויגען פון איינעם, וואס האט אויסגעטרונקען א ים מיט ביער.

ס'זענען פערהאן צוויי סארטען פעסימיזם: א וויסענשאפטליכער און א פּראקטישער. דער וויסענשאפטליכער פעסימיזם איז מבטל מיט זיין פערניכטענדער קריטיק אלע לעבענס-ערשיינונגען. די גאנצע וועלט, לערנט אונז דער פעסימיזם מיט א פעסטער איבערצייגונג, איז א ווערק פול מיט פעהלערן; א ערשטע ארבייט, וואס איז נישט געלונגען וועלכען ס'איז שלעכטען קינסטלער. האט עפעס די עקזיסטענץ פון דער גאנצער נאטור וועלכען ס'איז ציעל אדער תכלית? דו שטעהסט פאר דער אונגעהויערער מאשין, מיט די טויזענדער רעדער, און שאקעלסט מיט'ן קאפ: אומזיסט איז

דײַן אַרבײַט צו זוכען עפּעס אַ זין אָדער אַ געדאַנק אין איהר ווילדען גערויש. און אויב די נאַטור אינגאַנצען איז אַ מין אונגעלומפּעטער מישמאַש, אָהן אַ שום פּלאַן, אָהן אַ שום זין, — האָבען האָטש, ווענינגסטענס, אין זיך די איינצעלנע טײַלען איהרע עפּעס אַ זין און אַ געזעץ? אויך נישט. דער בלינדער, ווילדער צופאַל הערשט אין דער גאַנצער נאַטור און אויך אין דעם מענשליכען לעבען. קײַן שום מאָראַל רעגיערט נישט מיט דעם גאַנג פון די גרויסע און קלײַנע געשעהענישען אין לעבען; דאָס שלעכטע איז מנצח דאָס גוטע; אַהורמין וואַרפט אַראָב הורמיז'ן*) פון די טרעפּ און לאַכט מיט חוצפּה, ווען יענער ברעכט זיך אויס אַ פוס. הײַנט צו-וואָס עקזיסטירט אַזאַ וועלט? צי וואָלט דען נישט בעסער און עהרליכער געווען, ווען זי וואָלט צושמעטערט ווערען אויף ברעקלעך און צוריק פערוואַנדעלט ווערען אין דעם תהו-ובהו, פון וועלכען זי איז בעשאַפען געוואָרען, — וואָס ס'איז נאָך, איבריגענס, נישט בעשטעטיגט?

ווי נאַאיוו, ווי גרויס בײַ זיך איז אַזאַ מין דענקער און ווי גרויס איז זײַן ליעבע צו זיך! בײַ איהם איז קײַן ספק נישטאָ אין דעם, אַז דאָס מענשליכע ווייסען איז דער סאַמע העכסטער, דער סאַמע רײַכסטער פון אַלע נאַטור-פּראָדוקטען; אַז דער מענשליכער שכל איז אימשטאַנד אַרומצונעהמען און צו בעגרײַפען אַלץ, וואָס עקזיסטירט, און ממילא קען שוין קײַן זאַך נישט עקזיסטירען אויסער איהם, און אַז זײַנע געזעצען זענען אויך די געזעצען פון דעם גאַנצען וועלטאַל, פון דער גאַנצער נאַטור. נאָר פון אַזאַ שטאַנדפּונקט אַרויסגעהענדיג קען מען פערשטעהן די קריטיק, וואָס איז געווענדעט געגען דער גאַנצער וועלט.

בכלל, איז אויב מיר ווילען אָננעהמען, אַז דער פערשטאַנד, וואָס רעגיערט מיט דער נאַטור, איז עהנליך צו דעם מענשליכען שכל, — זענען טאַקע גאַנץ גערעכט יענע, וועלכע קלאָגען זיך אויף איהר שלעכטער הנהגה, וואָרום זי לאָזט זיך ווירקליך אין קײַן פאַל נישט פערשטעהן: דאָ איז זי פערשוועדעריש און דאָ קאַרג,

---

*) אַהורמין און הורמיז זענען די געטער פון גוטס און שלעכטס אין דער אַלטפּערסישער מיטאָלאָגיע.

און אין אַלגעמיין פיהרט זי איהר בעל־הבתישקייט אָהן אַ שום פּלאַן און אָהן אַ שום חשבון, אַזוי, אַז מ'וואָלט איהר געדאַרפט וואָס גיכער איבערגעבען אונטער דער השגחה פון אַ פּראָפעסאָר פאַר פילאָזאָפיע.

דאָס זעלבע איז אויך דערמיט, וואָס עס געהער צו דער שרעקליכער הציפות פון דער נאַטור. ווען די השגחה איבער דעם מאָראַל פון דער נאַטור וואָלט איבערגעגעבען געוואָרען וועלכען ס'איז געבילדעטען, אַנשטענדיגען מענשען פון אונזער יאָהרהונדערט, וואָס די בעאַמטע פון זיין היימאַט־שטאָדט האָבען איהם אַרויסגעגעבען אַ שיין וועגען זיין גוטער אויפפיהרונג, — וואָלט טאַקע אַלץ אַנדערש זיין. דאַן וואָלטען מיר נישט זעהן שוין מעהר אַזעלכע ערשייגונגען, למשל, ווי דאָס גוטע ווערט פערפאָלגט און דאָס שלעכטע טריאומפירט מיט חוצפה. וואָרום מיר זעהען דאָך טאַקע, אַז ווען אַזאַ אַנשטענדיגער מענש בעשאַפט זיך אַליין אַ וועלט לויט זיין אייגענעם גייסט און געשמאַק, ד. ה., ווען ער שרייבט אָן עפּעס אַ ערצעהלונג אָדער אַ דראַמאַ, טריאומפירט אין איהר נאָר דאָס גוטע, און נאָך דער לעצטער זייטעל אָדער נאָכ'ן פינפטען אַקט, וואו דאָס גוטע ווערט בעלוינט און דאָס שלעכטע בעשטראָפט — אַפּלאָדירט דאָס גוטע פובליקום, ביז די הענד הויבען איהם אָן וועה צו טהון און טראַכט דערביי: „אָט אַזוי טאַקע האָט געדאַרפט זיין! אַזוי האָט זיך די וועלט בעדאַרפט פיהרען!“ אֶמת, ס'זענען פערהאַן צווישען די שריפטשטעלער און דיכטער אויך אַזעלכע טפשים, וואָס שילדערן אין זייערע ווערק די ווירקליכקייט ווי זי איז, אָהן אַ שום גלאַנץ און אָהן בעפּוצונגען; אין די ווערק פון די דאָזיגע מענשען, וואָס האָבען נישט קיין רייכע פאַנטאַזיע, איז אויך אַלץ אַזוי שלעכט, ווי אין לעבען אַליין: ליזאַ האָט נישט חתונה מיט מאַקס'ן, האָטש ער ליבט איהר מיט לייב און זעעל, און גיט זיך גאָר איבער וועלכען ס'איז שאַרלאַטאַן, וואָס מאַכט זי אונגליקליך אויפ'ן גאַנצען לעבען; אַ טאַלאַנט געהט פערלאָרען, נישט געפינענדיג קיין גינסטיגע בעדינגונגען פאַר זיין ענטוויקלונג, און דער תקיף אין שטאָדט בלייבט אַ תקיף, האָטש אַלע רעדען וועגען איהם און וויסען, ווי אַזוי ער איז גרויס געוואָרען. די גערעכטיגקייט קומט אַרויס אין אַזעלכע ווערק אַזוי פער'חושכ'ט, אַז דאָס פובליקום ווענדעט זיך סוף־כל־סוף אָב פון זיי און קרוינט זיי מיט דעם טיטול „נישט־מאָר־

ראַליִשע״.

די זאַך איז אַלזאָ קלאָר: אין דער נאַטור איז נישט פֿערהאַן נישט קיין לאָגיק, נישט קיין מאָראַל. זי דאַרף דעריבער אָדער זיך פֿערבעסערן אָדער אונטערגעהן אינגאַנצען.

ווער אָבער האָט עס דיר, דו שוטה איינער, געזאָגט, אַז דיין פֿערשטאַנד, וואָס איז נישט מעהר, ווי איינער פון די נאַטור־געזעצען, וועלכע ווירקען אין אונזער דענקענס־אַפּאַראַט, — אַז דיין פֿערשטאַנד איז אויך דער פֿערשטאַנד פון דער נאַטור? ווער האָט עס דיר געגעבען דאָס רעכט אָבצושאַצען לויט דיין פֿערשטאַנד דעם ווערט פון אַלע ערשיינונגען אין דער נאַטור און אין לעבען? צי קען דען דאָס גאָר נישט זיין, צי קען מען דאָס גאָר נישט אָננעהמען, אַז אַזוי גוט, ווי מיר קענען נישט עפענען קיין גרויסע אייזערנע טויערן מיט דעם קליינעם שליסעלע פון אַ טאַשען־זייגעריל, אַזוי אויך קענען מיר נישט לעזען די גרויסע וועלט־פּראָבלעמען און די פֿערפּלאָנטערטע נאַטור־ערשיינונגען מיט אונזער קליינעם מענשליכען פֿערשטאַנד? די קרעפטען, וועלכע רעגירען מיט אונזער אָרגאַניזם קענען זיין די זעלביגע, וואָס רעגירען מיט דער גאַנצער נאַטור; אַזוי גוט, ווי ס׳איז נישטאָ קיין אונטערשיעד צווישען די מעכאַנישע געזעצען, לויט וועלכע ס׳ווערט אויסגעאַרבייט אַ שליסעל צום עפענען גרויסע אייזערנע טויערן, און צווישען יענע, לויט וועלכע ס׳ווערט געמאַכט אַ שליסעל אָנצוציהען אַ קליינעם טאַשען־זייגעריל. דאָ איז נאָר פֿערהאַן אַ אונטערשיעד צווישען קליין און אונענדליך גרויס, צווישען אַן איינפאַכע זאַך — פֿערהעלטניסמעסיג — און אַ זאַך, וואָס איז ביז דער העכסטער שטופּע קאָמפּליצירט. מיר האָבען קיין שום פאַקט נישט אויף צו דערווייזען, אַז די נאַטור בעזיצט נישט אַזאַ מין אַלגעמיינעם בעוואוסטזיין, וועלכען מיר קענען נישט משיג זיין מיט אונזער קליינעם שכל. מיר קענען זיך פֿאָרשטעלען דערביי שפּינאָזאַ׳ס: „אַלץ איז גאָט!״ אָדער שאָפּענהויער׳ס לעהרע וועגען דעם „ווילען פון דער וועלט״, און פֿאַר אונז איז אַלץ איינס דאָס, ווי די פילאָזאָפען רופען אָן דעם דאָזיגען אַלבעוואוסטזיין פון דער נאַטור. איינס ווייסען מיר בעשטימט: מיר זעהען, אַז פון דער מאַטעריע, ווען זי איז גרופּירט אין דער פֿאָרם פון אַ מענשליכען מאַרך, און דער קראַפט, ווען זי ווייזט זיך אַרויס אין דער טעטיגקייט פון די נערווען, ווערט גע־

בורען דער שכל. די עלעמענטען, פון וועלכע ס'איז צוזאמענגעשטעלט דער מענשליכער מארך און זיין קערפער, און די וויכטיגסטע פון וועלכע סיזענען, — אויסער וואסער-שטאף, וואסער-שטאף, שטיקשטאף (אזאט) און קוילען-שטאף — אייזען, פאספאר, שוועבעל, קאלציום, נאטריום, קאליום און הלאר — געפינען זיך אין אונגעהויערע מאסען אויך אויסער דעם מענשליכען ארגאניזם; די קרעפטען, וועלכע רופען ארויס דעם לעבענס-פראצעס, ווי צום ביישפיעל, די העמישע און מעכאנישע ווירקונגען, די עלעקטרישע און די אנדערע קרעפטען, וועלכע זענען אונז נאך ניט בעוואוסט, — ווירקען אויך אויסער דעם מענשליכען ארגאניזם. הײנט ווער-זשע קען דאס פועל'ן ביי זיך אונז צו פערזיכערן, אז די דאזיגע אלע קרעפטען און עלעמענטען קענען ארויסרופען בעוואוסטזיין נאר אין דער פארם פון א נערווען-געוועב? צי קען מען דאס דען גאר נישט גלויבען, און צי איז עס טאקע נישט ריכטיג אזוי, אז די פארם פון דעם נערווען-סיסטעם איז נישט מעהר, ווי א צופעליגע זאך און דער עיקר זענען נאר די עלעמענטען, פון וועלכע ער איז צוזאמענגעשטעלט און די קרעפטען, וועלכע ווירקען אין איהם, און אז די דאזיגע עלעמענטען און קרעפטען קענען ארויסרופען בעוואוסטזיין אויך דאן, ווען זיי ווירקען איינע אויף די אנדערע אויף א גאנץ אנדער אופן פון דעם, וואס הערשט אין די ארגאניזמען, וועלכע מיר האבען די מעגליכקייט צו בעטראכטען?

איך געה אבער נאך ווייטער און זאג: אום זיך צו איבערצייגען אין דעם, אז מיר האבען נישט דאס רעכט צו מעסטען די וועלט-ערשיינונגען מיט דער קורצער מאס פון אונזער פערשטאנד, דארפען מיר גאר נישט אנקומען צו דער הנהגה, אז די נאטור האט אין זיך א אלגעמיינעם בעוואוסטזיין. בכדי צו קענען זאגען, אז די הנהגה פון דער וועלט איז נישט קיין קלוגע, דארף מען קודם-כל אננעהמען, אז זי האט עפעס א געוויסען ציעל, אז זי שטרעבט צו א געוויסען תכלית; ווארום מיר קענען דאך נישט זאגען אויף א מענשען, למשל, וועגען וועלכען מיר ווייסען נישט, צי ער וויל צוגעהן ערגעץ, צי ער געהט זיך נאר אזוי דורך, אום זיך צו בעוועגען, — אז ער קלויבט זיך אויס שלעכטע גאסען, אז ער לעגט אן וועג אדער ער געהט פאמעליך! און אט די הנהגה, אז אין דער נאטור איז פערהאן א געוויסער ציעל, האט קיין שום יסוד

ניִשט. עס קאָן דאָך גאַנץ שטאַרק מעגליך זיין, אַז די פינאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדער זאַך מיט איהר תכלית), ווי די קאַוזאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדע זאַך מיט איהר סבה), איז אַזאַ ערשיינונג, וואָס איז פערבונדען אויסשליסליך נאָר מיט קערפערליכע פּראָצעסען, און אויסערן קערפער איז זי גאָר במציאות ניִשט פערהאַן. די ערפאַהרונג האָט אונז בעוויזען, אַז קיין איין אַקט פון דענקען און ווילן ווערט ניִשט געבוירען אין דעם מענשליכען מוח, וואו עס זאָל ניִשט האָבען פאָרגעקומען פריהער עפּעס אַ שנוי אינ'ם נערווען־סיסטעם צוליעב וועלכען ס'איז אויסערליכען איינדריק; מיר זעהען דעריבער צוגעוועהנט ביי יעדע ווירקונג אונזערע, ביי יעדע ערשיינונג, וואָס קומט פאָר אין אונזער אָרגאַניזם צו זוכען באַלד די סבה דערפון. און די געוואָהנהייט לאָזט אונז ניִשט אָב אפילו אויך דאַן, ווען מיר אורטיילען וועגען אַזעלכע ערשיינונגען, וואָס קומען פאָר אויסער'ן קערפער, אויסער אונז. דערפון אַליין אָבער, וואָס אונזערע חושים (אָרגאַנען) ווירקען ניִשט אָהן אַ אויסערליכען איינדריק; דערפון, וואָס זיי מוזען האָבען עפּעס אַ אויפרייצונג, אום צו אָנהויבען אַרבייטען; דערפון, וואָס יעדער שנוי אין זיי האָט באמת טאַקע אַ סבה און זיי זעהען טאַקע באמת אונטערגעוואָרפען דעם געזעץ פון קאַוזאַליטעט, — דערפון אַליין איז נאָך גאָרניִשט געדרונגען, אַז דער געזעץ הערשט אין דער מאַטעריע אפילו אויך דאַן, ווען זי געפינט זיך אין אַזעלכע בעדינגונגען, וועלכע זענען אינגאַנצען אַנדערש פון יענע, וואָס הערשען אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם!

מיר ווילען זיך פאָרשטעלען אויף אַ ווײַלע, אַז דאָס קאַוועמיהלכעל איז אַ בעוואוסטזיניגע זאַך; צי מיינט עס ניִשט, אַז דער פרוי'ס האַנד איז נויטווענדיג פאַר יעדער איינציגער בעוועגונג, און אויב די פרוי וועט ניִשט דרעהען דאָס הענדטעל, וועט עס אין קיין פאַל זיך ניִשט קענען בעוועגען? און אויב דאָס דאָזיגע אָרימע קאַווע־מיהלכעל וואָלט דערזעהן פלוצלונג אַ מאַשין, וואָס בעוועגט זיך מיט עלעקטרישער קראַפט, אָהן דער מינדעסטער הילף פון מענשליכע הענד, וואָלט עס אויסזעהן ביי איהם, ווי אַ אונפערשטענדליכער רעטעניש און אומזיסט נעבעך וואָלט עס זיך געמאַטערט צו געפינען דאָ די סבה פון דער בעוועגונג, — די סבה, וואָס האָט אין זיין בעגריף אָנגענומען די פאָרם פון אַ פרויען־

האַנד. דאָס קאַווע־מיהלכעל קען, געוועהנליך, גאָרנישט צולאָזען דעם געדאַנק, אַז עס איז מעגליך וועלכע ס'איז בעוועגונג אָהן אַ ווייבערשע האַנד; די ערפאַהרונג האָט איהם געבראַכט צו דער איבערציינונג און אין דער בעציהונג צו אַלע קאַווע־מיהלכלעך איז עס טאַקע גערעכט. מיר ווייסען דאָך אָבער, אַז די איבערציינונג איז נישט קיין אַלגעמיינע, אַז ס'זענען פערהאַן אַזעלכע בעוועגונגען, וואָס קומען נישט פון קיין פרויען, האָטש עס געפינען זיך אַזעלכע פוסטע קעפּ, וואָס זייער מיינונג אין דער פראַגע איז כמעט די זעלביגע, ווי די פון דעם קאַווע־מיהלכעל. איך פערגעס נישט איין סעקונדע אפילו, אַז די בעוועגונג פון דער עלעקטרישער מאַשין האָט אויך אַ סבה, אַזוי גוט, ווי די בעוועגונג פון דעם קאַווע־מיהלכעל; איך האָב אָבער געבראַכט דעם ביישפּיעל נאָר אום צו בעווייזען, אַז די ערפאַהרונג פון אַ בעשטימטער רייהע ערשיינונגען, קען אונז נישט דיענען פאַר אַ אַלגעמיינעם געזעץ, וועלכען מ'קען צופּאַסען אויך צו אַנדערע פערשידענע ערשיינונגען. און די זעלביגע זאַך, וואָס איז פאָרגעקומען ביי דעם בעוואוסטזיניגען קאַווע־מיהלכעל מיט דער סבה, וואָלט פאָרגעקומען ביי אַ בעוואוסטזיניגען לאָקאָמאָטיוו מיט'ן תכלית. דער לאָקאָמאָטיוו ווייס, אַז דער תכלית פון זיין דאַמפּף איז צו בעוועגען די רעדער מיט דער הילף פון אַ צוגעזעצטער שטאַנג. און ווען דער דאָזיגער לאָקאָמיטיוו וואָלט זיין בעגאַבט מיט אַ הומאָריסטישען טאָן אָדער ווען ער וואָלט ליעב האָבען אויסצודריקען זיינע געדאַנקען אין קורצע, שאַרפע פאָרמולעס, וואָלט ער געווים געזאָגט מיט דעם טאָן פון אַ אויטאָריטעט: „ס'איז נישטאָ קיין דאַמפּף (פּאַרע) אָהן אַ בעוועגונג פון רעדער!" און ווי איבעראַשט וואָלט עס דער לאָקאָמאָטיוו געוואָרען, ווען מ'וואָלט איהם אַוועקגעשטעלט פאַר אַ רוישענדען גייזער (אַ קוואַל פון קאָכעדיגעס, שוימענדעס וואַסער) און ער וואָלט געזעהן דעם אונגעהויערן דאַמפּף, וואָס דרעהט נישט אפילו קיין קליינעם רעדיל! דאָס וואָלט ביי איהם אויסגעזעהן, ווי אַ זאַך, וואָס איז געגען פערשטאַנד; אַלע זיינע בעגריפען און פאָרשטעלונגען וועגען דער ווירקונג און דעם תכלית פון דער דאַמפּף־קראַפט, וואָלטען ביי איהם איבערגעדרעהט געוואָרען מיט'ן קאָפּ אַראָב, און איך וואָלט מיך גאָר נישט געוואונדערט, ווען די ערשיינונג, וואָס לאָזט זיך נישט ערקלערן מיט קיין איינעם פון די איהם־בעוואוסטע געזעצ־

צײַן, וואָלט איהם משוגע געמאַכט. עס קען אַלזאָ זײַן, אַז די סבה
פון די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין דער מאַטעריע אויסער
דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ליעגען אין דער מאַטעריע גופא, און
די דאָזיגע ענדערונגען זענען אַליין פאַר זיך דער תכלית, אַזוי,
אַז מיר מאַטערן זיך נאָר אומזיסט צו געפינען פאַר זיי אַ אוי-
סערליכע סבה און אַ זײַטיגען ציעל, — אַ ציעל, וואָס צווינגט אונז
אָנצונעהמען, אַז ער האָט עפּעס אַ שייכות צו אַנ'אַנדער מאַטעריען-
גרופּע. אויף אַזאַ אופן קענען מיר נישט זאָגען אויף דער נאַטור,
אַז זי איז נאַריש, און האָבען קיין גרונד נישט איהר צו קרי-
טיקירען און זיך צו פּשט'לען וועגען דעם, צי זי האָט יאָ עפּעס
אַ תכלית, צי נישט. אום צו פערשטעהן דער נאַטור, אום משיג
צו זײַן די סבה פון איהרע ערשײַנונגען און זײַער תכלית, וואָל-
טען מיר געדאַרפט שטעהן אין דעם צענטראַלען פּונקט, פון וועל-
כען די דאָזיגע ערשײַנונגען קומען און ענטוויקלען זיך.

נאָך מעהר עהנליך צו די געדאַנקען פון דעם קאַוועמיהלכעל
זענען די טענות, אַז די וועלט פיהרט זיך אָהן יושר. אמת, לויט
די בעגריפען פון אונזער מאָראַל זענען די טענות ריכטיג; עס
פרעגט זיך אָבער: ווער האָט עס אונז געגעבען דאָס רעכט זיך
צו האַלטען בײַ די בעגריפען דאַן, ווען מיר בעטראַכטען די נאַטור
און דאָס לעבען? אונזער מאָראַל איז אַ פּראָדוקט פון אַ געווי-
סער צײַט און אַ געוויסען אָרט; אונזער מאָראַל וועבט זיך צוזאַמען
מיט דער צײַט און ענדערט אַלע מאָל זײַן שניט, אַזוי ווי עס ענ-
דערן זיך די מאָדעס פון היט און קליידער; דער מאָראַל, אין
וועמענס נאָמען מיר רעדען און מיט דער מאָס פון וועלכען מיר
מעסטען די הנהגה פון דער וועלט, איז דער מאָראַל פון דער
ווײַסער ראַסע, דער מאָראַל פון דער קריסטליכער מענשהײַט אין
19-טען יאָהרהונדערט, — איהרער און נישט קיינעמס. און אין
דער ענגער גרענעץ אפילו, וואו דער מאָראַל האָט יאָ וועלכע ס'איז
טעאָרעטישע בעדײַטונג, מוז ער אויך מותר זײַן אויף אַ סך זאַ-
כען און זיך נישט רעכנען מיט אַ סך קאָנטראַסטען: ווען איין מענש
הרג'עט דעם אַנדערן — איז עס אַ פערברעך; ווען אַ גאַנצעם
פאָלק אָבער בעוואָפענט זיך און שטעהט אויף געגען אַנ'אַנדער פאָלק,
ווע[illegible] הרג'עט אויס צעהנדליגער טויזענדער מענשען מיט אַמאָל —
דאָ[illegible] איז גוט, דערפאַר קומט אַ דאַנק. ליגען זאָגען און אָבנאַרען

איינער דעם אַנדערן — איז אַ פֿערברעך; אין דער פּאָליטיק אָבער מעג מען לייקענען און ליגען זאָגען וויפֿיעל מ'וויל. דער היינטיגער מאָראַל איז אַנדערש פון דעם, וואָס האָט געהערשט אין דער נאָהנטער פערגאַנגענהייט און מ'קען זיך ערלויבען צו גלויבען, אַז דער מאָראַל, וואָס וועט אָנגענומען ווערען מאָרגען וועט זיין אַנדערש פון דעם היינטיגען. דער אָנגענומענער מאָראַל איז בכלל נישט מעהר, ווי אַ זאַמלונג פון די אַלע מדות, געזעצען און מנהגים, וואָס בעשטימען די בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט אין אַ געוויסער צייט. צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט וועלען זיך אויך ענדערן די בעדינגונגען, וואָס זענען נויטיג דערצו, זי זאָל קענען וואַקסען און זיך ענטוויקלען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע ענדערונגען וועלען זיך ענדערן אויך די מיינונגען וועגען דעם, וואָס איז מאָראַליש און וואָס נישט. נו, היינט קען מען דען מיט אָט דעם נישט-זיכערן מאַסשטאַב פון אונזער מאָראַל מעסטען די ערשיינונגען פון דער נאַטור? צי קען מען אַזאַ זאַך, וואָס האָט נישט געהאַט קיין שום ווערט אין די אויגען פון אונזערע עלטער-זיידעס און וואָס מיר זענען נישט זיכער, אַז עס וועלען זיך נישט אויסלאַכען דערפון אונזערע אור-איינינקלעך, — צי קען דען אַזאַ מין זאַך דינען אַלס אייביגעס געזעץ פאַר דער אייביגער נאַטור? דער, וואָס קלאָגט זיך אויף דער אַכזריות פון דער וועלט און אויך דער אונפערשעמטקייט פון דער נאַטור איז נישט קיין סך קליגער און בעשיידענער פון יענער קאָקעטער דאַמע, וועלכע קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס דער הימעל איז כסדר בלוי און ענדערט נישט זיינע קאָליערען אַזוי, אַז זיי זאָלען האַרמאָנירען מיט דעם קאָליער פון איהר טואַלעט.

פון קאָפּערניקען אָן האָט מען אויפגעהערט צו גלויבען און צו לערנען אַנדערע, אַז אונזער ערד-קוגעל איז דער צענטער פון דער גאַנצער נאַטור, און אַז דער מענש איז די קרוין פון דער וועלט און דער תכלית איהרער. קיינער פון אונז גלויבט שוין נישט היינט, אַז די לבנה איז בעשאַפען געוואָרען אונז צו לייכטען ביינאַכט, און די מיליאָנען שטערן — אום דער פּאָעט זאָל קענען צוגלייכען צו זיי די אויגען פון זיין געליעבטער. נאָר צווישען די פילאָזאָפען געפינען זיך נאָך היינט אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך בי

די דאָזיגע קינדערשע מיינונגען, און זיי געפעלט ניִשט די אָרדנונג פון דער נאַטור, דערפאַר, וואָס דער שטיינקויהלען-זאַפּאַס אין דער ערד שעפּט זיך ביסלעכווייז אויס, דערפאַר וואָס אויף יענער אינזעל זענען טויזענדער לעבעדיגע, פרעהליכע מענשען איינגעזונקען געוואָרען דורך אַ ערד-ציטערניש; דערפאַר וואָס די יונגפרוי פון אָרלעאַנס איז פערברענט געוואָרען; דערפאַר וואָס דאָ איז אַ דבר און דאָ — אַ מגפה, וואָס דאָ שטאַרבען קינדער און דאָ — קינפּעטאָרינס, און נאָך אַזעלכעס.

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אין אונזער פאַנטאַזיע, אַז די קליינע באַקטעריען קענען אויך פילאָזאָפירען. ווי שרעקליך, ווי פינסטער וואָלט עס זיין זייער וועלט-אַנשויאונג! פון זייער שטאַנדפּונקט זענען דאָך די אַלע רעפאָרמען און אויסבעסערונגען, און די אַלע כלים, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אויף צו רייניגען די לופט און אויסצורוימען דעם שמוץ, — שרעקליכע זאַכען און אונגעהויערע פערברעכען. דער בעזים און די באַרשט, דער געפעהרליכער וויער-שטאָף און דאָס שלעכטע קאָכעדיגע וואַסער האָבען געמאַכט יד־אַחת זיי, די אָרימע בעשעפעניִשען, דאָס לעבען צו פערביטערן און צו פערניכטען דאָס אַלץ, וואָס עס וואָלט געקענט דיענען פאַר זיי אַלס שפּייז. ווען זיי האַלטען אין מיטען שפּיעלען זיך, גיסט מען אויף זיי פּלוצלונג אַרויף קאַרבאָל-טראָפּענס — און די שמחה ווערט זיי פערשטערט, און זייער פרעהליכער חתונה-שטורם ווערט פערוואַנדעלט אין אַ שרעקליכען גסיסה-טאַנץ, און די עהרליכע ווערימלעך, ווי די זינדיגע — גלייך צאַפּלען זיי זיך און וואַרפען זיך אַזוי לאַנג, ביז זיי פאַלען טויט. אָט די זעלביגע זאַכען אָבער, וואָס זיי פאַלען אַריין דערפון אין אַ גערעכטען יאוש, אין אַ ביטערער מרה-שחורה, — שילדערן מיר אין אונזערע גראָבבייכיגע ביכער אַלס איינעם פון די גרעסטע נצחונות אין דער היגיענע-וויסענשאַפט, אַלס אַ נצחון, וואָס רופט אַרויס אין אונז אַ הייסע שמחה.

איך שטעל מיר פאָר אַ פליג, וואָס איז בעגאַבט פון דער נאַטור מיט אַ קינסטלערישען געשמאַק. דער משל מיינער איז ניִשט איבריג איבערטריבען: די גוטע בעל-הבית'טעס, וואָס האַלטען ריין זייערע וואָהנונגען, קענען אייך אַ סך דערצעהלען וועגען דער גרויסער ליעבע, וואָס די פליגען ווייזען אַרויס צו בילדער און סטאַ-

טוען. גו, ווילען מיר זיך פאָרשטעלען, אַז אַזאַ ווערימעל-פליג, וואָס האָט געפונען פאַר זעהר שען די ביהן, וועלכע איז אויסגעמאָלט אויף אַ פראַנצעזישען צוואַנציג-פראַנק שטיק פון אַ געוויסען פּעריאָד, אַז די פליג איז צוגעפלויגען צו דער ריעזיגער באַוואַריען-סטאַטוע אין מינכען. ווי נאַריש, ווי נישט-לאָגיש און נישט געפאָרמט וועט איהר אויסזעהן די דאָזיגע מעטאַל-מאַסע — אָהן אַ אָנהויב, אָהן אַ סוף, דאָ עפּעס מאָדנע גלאַט און דאָ אָהן אַ שעור צוקריפּעלט, דאָ שטאַרצט אַרויס אַ שטיק און דאָ איז גאָר אַ תהום און בכלל עפּעס אַ מאַסע אונפערשטענדליכע ווינקלען, לעכער און ליניעס, וואָס פערקרימען זיך און דרעהען זיך אַהין און אַהער. און אויב דער דאָזיגער עסטעטישער פליג וואָלט אויסקומען צו פערברענגען דאָס גאַנצע לעבען איינזעניג, אין דעם הלל פון דער ריעזיגער סטאַטוע, וואָלט זי געקענט אָנשרייבען אַ ווערק פול מיט ביטערע, שאַרפע עפיגראַמען וועגען דעם, ווי די וועלט זעהט אויס ביי איהר אין די אויגען; אין דעם ווערק וואָלט זי איבער-צייגענד ערקלערט, ווי ווייט די וועלט האָט קיין שום ציעל און קיין שום זין נישט, און דאָס וואָלט געוויס געמאַכט אַ געוואַלדיגען רושם אויף אַלע איהרע מיט-בירגער'ס אין דעם הלל פון דער סטאַטוע. נאָך אַלע איהרע הקירות און פילאָזאָפיעס וועגען דער סטאַטוע, וואָלט אָבער די פליג דאָך נישט צוקומען צו דעם פשוט'ען אמת, וועלכען עס וואָלט איהר גאַנץ לייכט געקענט דערוויזען איינער פון די פּראָסטע מינכענער איינוואָהנער, וואָס דינען פאַר די פרעמדע אַלס וועג-ווייזער.

יאָ, יאָ; די פּעסימיסטישע פילאָזאָפיע האַלט נישט אויס קיין ערנסטע קריטיק. דער עהרליכער פּעסימיזם, וואָס האָט נישט אין זיך קיין ברעקעל צביעות, איז נישט מעהר, ווי אַ טיעפע אונ-צופריעדענהייט דערפון, וואָס אונזער פערשטאַנד איז אַזוי בעגרענעצט, וואָס מיר קענען אַזוי וועניג משיג זיין. דער מענש וויל פערשטעהן דעם וועלט-מעכאַניזם און קאָן נישט; דאָס פערדריסט איהם, און ער זידעלט דעם מעכאַניזם, און רעדט אויף איהם, — ווי עס טהוט דער נאַאיווער ווילדער מענש, וועלכער וואַרפט אַוועק מיט כעס דאָס שפּיעל-קעסטעל, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אומזיסט געמאַטערט צו פערשטעהן, וואָס אין איהם טהוט זיך. דער מענש רעכענט זיך פאַר דעם הערשער פון דער נאַטור — און מוז זיך

געבעך אויף יעדען טריט און שריט איבערצייגען, אַז זיין ממשלה איז גאָר גישט אַזוי גרויס, אַז ער איז נישט מעהר ווי אַ קליין גפּשיל אין דעם גרויסען כאַאָס, דעריבער קאָכט ער זיך, און אָט דער שלעכטער שטימונג זיינער מאַכט ער פאַר אַ שטה, פאַר אַ טעאָריע, און גיט איהר אַ נאָמען — פּעסימיזם. דאָס קינד, וואָס ציהט אויס די הענדלעך צו דער לבנה, און וויינט זיך פונאַנדער, ווען עס זעהט, אַז דער לבנה איז נישט אַזוי לייכט אַראָבצונעהמען, — איז אין זיין אַרט אויך אַ פּעסימיסטישער פילאָזאָף, אַ אונבעוואוסטזיניגער. זיין שלעכטער שטימונג קען מען אָבער אויסהיילען מיט אַ שטיקעל שאָקאָלאַד.

דאָס, איבריגענס, קען מען בעשטעטיגען מיט פערגעניגען, אַז די סיסטעמאַטישע פּעסימיסטען ווייסען אויך גאַנץ אָפּט אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג און פון גוטען ווין; אַז נאָך געוויסע, בעשטימטע „בעציהונגען" האָבען זיי אויך התונה, ווי אַלע מענשען, און ווייזען בכלל אַרויס אַ גאַנץ רייכען געשמאַק בנוגע צו אַלץ, וואָס איז אַנגענעם און גוט. זייער פילאָזאָפיע איז פאַר זיי נישט מעהר, ווי אַ מין פאַראַדנער מונדיר אויף אַרויסצורופען רעספּעקט און מורא ביים המון; מיר ווייסען אָבער גאַנץ גוט, אַז אונטער דער שוואַרצער מאַנטיע מיט די געקרייצטע מענשליכע ביינער, זענען בעהאַלטען פּראָסטע אונטערשטע וועש, — אַזעלכע, ווי עס טראָגען אַלע פּשוט'ע מענשען.

אויסער דעם וויסענשאַפטליכען פּעסימיזם, וואָס שטערט גאָרנישט זיינע אַנהענגער צו געניסען פון לעבען וויפיעל זיי ווילען, איז פערהאַן נאָך אַ פּעסימיזם — אַ פּראַקטישער, וואָס אין פאָלק רופט מען עס „מרה-שחורה". דער פּעסימיזם קריטיקירט נישט די וועלט-און לעבענס-ערשיינונגען און ברענגט נישט קיין ראיות צו ווייזען, פאַרוואָס ער איז נישט צופריעדען מיט דער וועלט. דער פּעסימיזם האָט בכלל נישט קיין שטה און קיין טעאָריע, און ער זוכט גאָרנישט קיין מופתים אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס איהם איז אַזוי מיאוס די וועלט און דאָס לעבען. אַלץ, וואָס עס עקזיסטירט, רופט אַרויס אין איהם אַ אינסטינקטיווען פערדרוס און צושטערענדע געדאַנקען. אַזאַ מין פּעסימיזם לאָזט זיך נישט מבטל זיין מיט פערשיעדענע ראיות און פאַקטען, איהם מוז מען אַנאַליזירען, צוגליעדערן און בעטראַכטען די אַלע טיילען, פון וועלכע ער איז

צוזאַמענגעזעצט. דער דאָזיגער פּעסימיזם איז אַ ערשיינונג, וואָס געהט שטענדיג צוזאַמען מיט וועלכער ס'איז קראַנקהייט אין מוח, וואָס האָט זיך שוין פאָלשטענדיג ענטוויקעלט אָדער, וואָס האַלט איצט אין שפּראָצען. איידער אַזאַ קאַנדידאַט אויף משוגע ווערען ווערט געבראַכט אין אַ משוגעים-הויז, ליידט ער אַ סך יאָהרען פון אַ שווערען אומעט, וואָס פרעסט איהם דאָס האַרץ, און ער אַנטלויפט פון מענשען און האָט זיי פיינד. איין טייל פון דעם דענקענס-אָרגאַן, וואָס איז נאָך נישט אינגאַנצען ענטוויקעלט, אָדער וואָס איז קאַליע געוואָרען צוליעב וועלכער ס'איז אינערליכער אָדער אויסערליכער סבה, — בעזיצט, צום אונגליק, די פעהיגקייט בעוואוסטזיניג נאָכצופאָלגען דעם פּראָצעס פון זיין אייגענעם חורבן, דעם פּראָצעס פון זיין אייגענער צושטערונג. אַזאַ מין קראַנקער זעהט אין יעדער רגע זיין מפּלה, זיין גייסטיגען אונטערגאַנג, און די שרעקליכע ערשיינונג פערנעהמט איהם אויף אַזוי פיעל, אַז ער קען שוין נישט ווי געהעריג אויפנעהמען אין זיך און בעטראַכטען די אַנדערע לעבענס-ערשיינונגען. ס'איז דעריבער גאַנץ נאַטירליך דאָס, וואָס אין אַזאַ מוח שפּיגעלט זיך אָב די גאַנצע וועלט, ווי אין אַ אויג מיט אַ בעלם, ד. ה., זי זעהט זיך אין דער פאָרם פון אַ פינסטערער טראַגישער נאַכט. די גרעסטע דיכטער פון דעם וועלט-שמערץ האָבען געליטען פון פערשידענע קראַנקהייטען. לענוי איז געשטאָרבען אַ משוגענער; לעאָפּאַרדי האָט געליטען פון געוויסע געשלעכטס-קראַנקהייטען, וואָס זענען גוט בעוואוסט אין דער פּסיכיאַטרישער וויסענשאַפט; הייני איז ערשט דאַן געוואָרען טרויעריג געשטימט, ווען די קראַנקהייט זיינע, די קראַנקהייט פון חוט-השדרה, איז שוין צוגעקומען ביז זיין מאַרך, און לאָרד בייראָן האָט בעזעסען אַ עקסצענטרישען האַראַקטער, אַ האַראַקטער פול מיט הפכים און סתירות, וואָס פראָסטע מענשען זעהען אין איהם אַ סימן פון גאונות, און פּסיכיאַטרען — סימנים פון אַ גייסטקראַנקהייט. דער פּעסימיזם, וואָס זעהענדיג געליעבטע פאָרלער, ברעכט ער מיט די הענד און אין אַ ליכטיג-שענעם פריהלינגס-פריהמאָרגען וויינט ער זיך פונאַנדער אָהן אַ שום סבה, פערגיסט טייכען טרערען אָהן אַ אויפהער און וויל זיך נישט טרייסטען, — אַזאַ פּעסימיזם איז אַ מאוסע, שרעקליכע קראַנקהייט, און קיין איין געזונטער מענש וועט מיט איהם נישט איינשטימען.

דאָס זענען די פאָרמען פון דעם ערהליכען פעסימיזם, וועלכען עס לוינט צו קריטיקירען. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ סאָרט „מרה־שחורה", וואָס איז אינגאַנצען מעהר נישט, ווי אַ געמאַכטע, אַ פאַלשע; דאָס איז אַזאַ מין מרה־שחורה, וואָס געוויסע נאַראָנים פוצען זיך דערמיט, גלויבענדיג, אַז דאָס געהט זיי צום געזיכט, אַז דאָס העט זיי אונטערשיידען פון דעם פראָסטען המון און געבען דעם אויסזעהן פון גייסטיגע אַריסטאָקראַטען. ס'זענען פערהאַן מענשען מיט אַזעלכע פערדאָרבענע געשמאַקען, וואָס די בלאַסקייט פון דענקען האָט ביי זיי אויך אַזאַ חן, ווי די בלאַסקייט פון געזיכט. די דאָזיגע מענשען מאַכען זיך פלומר'שט אַ פערביטערט געזיכט, אום אַרויסצורופען די מיינונג, אַז זיי האָבען אַסך איבערגעזעהן אין זייער לעבען, אַז זיי האָבען אַסך גרויסע געשעהענישען איבערגעלעבט. זיי האַלטען אין איין זיפצען, אין איין שרייען: „הבל הבלים", אום מ'זאָל מיינען, אַז זיי געהערען אויך צו דער קליינער צאָהל גרויסע אויסערוועהלטע מענשען, וועלכע האָבען ווירקליך אַסך געליטען און אַסך איבערגעלעבט. מיט אַזעלכע פעסימיסטען לוינט נישט זיך אַוועקצושטעלען שפּאַרען; זיי דאַרף מען פראָסט אַ קלאַפּ טהון אין פּלייצע און זאָגען: „לצים, וויפיעל איז דער שעור אָפּצונאַרען!"

איך האָב אָנגערופען דעם פעסימיזם איינעם פון די גרעסטע וועלט־וואונדער; דערמיט האָב איך געוואָלט זאָגען, אַז ער שטעלט פאַר מיט זיך דעם טריאומף פון דער איינבילדונג איבער דער ווירקליכקייט און דיענט אַלס פאַקט אויף דעם, אַז דער מענש בעזיצט די קראַפט אַריינצושטופען די נאַטור אין די קליידער, וואָס איהם ווילט זיך, נישט רעכנענדיג זיך מיט איהר פראָטעסט. אַזוי גוט, ווי דער מענש האָט געקענט צווינגען, מיט דער הילף פון אַ שער און די אַנדערע מיטלען זיינע, די צווייגען און דער בלעטער־קרוין פון די ביימער צו וואַקסען אין דער נאַרישער פאָרם פון חיות און פון פערשיעדענע בנינים; אַזוי גוט, ווי ער האָט געקענט צווינגען דאָס וואַסער, מיט דער הילף פון פערשיעדענע קאַנאַלען און רעהרען, אַרויסצוקומען אין דער הויך, געגען זייער נאַטור, — אַזוי קען ער אויך פון די סאַמע שענסטע געשעהענישען, פון די געשעהענישען, וואָס זענען אימשטאַנד אַרויסצורופען נאָר ליכטיגע געדאַנקען און אַ שטאַרקען לוסט צום לעבען, —

אַרויסברענגען אַ הושכ׳דיגע וועלט-אַנשויאונג; און די דאָזיגע פּינס-טערניש טראָגט ער אַרײַן אויך אין דער נאַטור, וועלכע פער-בלענדעט די אויגען מיט דעם גלאַנץ פון איהרע ליכטיגע בלומען און פער׳שכּור׳ט מיט די לעבענס-לוסטיגע טענער פון איהרע פויגעלעך און פליגעלעך.

יאָ, די נאַטור זינגט אוים מיט טויזענדער טענער אַ לויב-ליעד דעם לעבען, און די דאָזיגע טענער דרינגען אַרײַן אין אונזערע אויערן אפילו אויך דאַן, ווען מיר פערשטאָפּען זיי מיט אַ סכאָ-לאַסטישער אָדער סאָפּיסטישער וואַטע. דער נאַטירליכער אינסטינקט וואָס ליעגט אין דעם גרונד פון אַלע מענשליכע געדאַנקען און מעשים, און וואָס רעגירט מיט דעם גאַנצען מענשליכען לעבען, — איז דער אָפּטימיזם, ד. ה., די ליעבע צום לעבען און דאָס שטרע-בען צו איהם; און יעדע פּראָבע אויסצוואָרצלען פון אונז דעם דאָזיגען אינסטינקט, וועט נישט געלינגען, ווײַל ער איז דער אֶמת׳ער פונדאַמענט פון אונזער עקזיסטענץ, און נאָר צוזאַמען מיט׳ן לעבען וועט ער זיך אויך ענדיגען.

ווען דו בעטראַכסט בעסער די הויפּט-טענות פון דעם פּעסימיזם, זעהסטו, אַז זיי שטאַמען פון דעם מענשען׳ס גרויס-האַל-טען זיך מיט זײַן ענטוויקעלטען זעלבסט-בעוואוסטזײַן, און אַז בכלל זענען זיי ענהליך צו די טענות, וואָס אַ גרויסער גביר האָט צו זײַנע אוצרות, וועלכע פערשאַפען איהם אַ סך דאגות. דער מענש קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס די וועלט האָט נישט קיין שום זין און תּכלית, אָדער, ריכטיגער, אויף דעם, וואָס ער קען נישט משיג זײַן דעם תּכלית פון דער וועלט. צי קען דען אָבער אָט די אונצופריעדענהייט אַליין נישט דיענען אַלס פאַקט אויף צו דערהווייזען, וואָס׳ע הויכע מדרגה דער מענשליכער גײַסט האָט ערגרייכט אין זײַן ענטוויקלונג און צי האָבען מיר נישט קיין גרונד זיך צו פרעהען דערמיט, וואָס מיר האָבען ערגרייכט? וויפיעל געזונד און דענקענס-קראַפט דאַרף מען עס בעזיצען, אום זיך צו דערהויבען ביז אַ פראַגע וועגען דעם תּכלית פון דער נאַטור! ווי ברייט און ווײַט דאַרף עס זײַן דער מענשליכער בליק, אום צו פּועל׳ן בײַ זיך צוצוטרעטען צו אַזאַ פּראָבלעם! און וויפיעל שענע ערטער האָט עס דער מענש געמוזט האָבען געזעהען, וויפיעל גײַסטיגע בעפריעדיגונגען און פערגעניגענס האָט ער עס געמוזט

האָבּען געגאָסען אוים'ן וועג, בּיז ער איז צוגעקומען צו דעם הוי=
כען פּונקט, וועלכער גיט איהם דעם מוט און די קראַפט צוצורופען
דער נאַטור צו זיך, און אויסצושרייען מיט דעם אויטאָריטעטען טאָן
פון אַ איבּער=אינספּעקטאָר: „דו מוזט זיך פיהרען לויט אַ בּע=
שטימטען פּלאַן; און דעם פּלאַן וויל איך איבּערקוקען און אַרוים=
זאָגען מיין מיינונג וועגען איהם!“ די חיות, אפילו די, וואָס האָבּען
ערריכט די העכסטע שטופע פון ענטוויקלונג, וויסען נישט,
וואָס דאָס איז אַזוינס „וועלט=שמערץ“, און די ווידעס אונזערע, וואָס
האָבּען געלעבּט אין איין צייט מיט דעם בּער פון דער מערה, האָ=
בּען זיך גאָר נישט געבּראָכען דעם קאָפּ אויף צו זוכען דעם
תכלית פון מענשענ'ס לעבּען. קוים האָט דער אור=אַלטער מענש
נאָר געהאַט זיך גוט אָנצועסען, אַזוי האָט ער שוין געפונען דעם
ציעל פון זיין לעבּען, און אויב נאָך דעם דאָזיגען אָנעסען זיך,
איז איהם נאָך איבּערגעבּליבּען עפּעס אַ פערלאַנג, איז עס אָהן
אַ שום צווייפעל בּעשטאַנען אין דעם, — זיך אונגעשטערט אוים=
צושלאָפען. מיר אָבּער, מענשען מיט אַ ענטוויקעלטען געזיכטס=
ווינקעל, זענען מעהר אַריסטאָקראַטיש און אַ שטיק געבּראָטענע
פליישׁ איז ווייניג פאַר אונז; וואָס גרעסער עס ווערט אונזער גייס=
טיגער קאַפּיטאַל, אַלץ בּרענעדיגער ווערט אונזער ליידענשאַפט איהם
נאָך גרעסער צו מאַכען; און איצט, אַז מיר זענען שוין אַרויפּ=
געקומען אַזוי הויך, קענען מיר בּשום אופן נישט פערטראָגען דאָס,
וואָס עס עקזיסטירט בּכלל עפּעס אַ גרענעץ פאַר אונזער שכל.

די זעלבּע זאַך איז אויך מיט די טענות, וואָס דער פּעסימיזם
האָט צו די פערשיעדענע פיזישע קראַנקהייטען און וועהטאָגען.
וואָס'רא קורצזיכטיגקייט, וואָס'רא אונדאַנקבּאַרקייט, וואָלט איך זאָ=
גען, ליעגט אין די טענות! מיינע העררען פּעסימיסטען, ווען עס
וואָלטען קיין יסורים און וועהטאָגען נישט זיין, וואָלטען מיר זיי
מוזען ערפינדען! יסורים — דאָס איז די בּעסטע מתנה, וואָס די
נאַטור האָט אונז געשענקט. קודם=כל זאָגט דער וועהטאָג עדות אויף
דעם, אַז דער, וואָס פיהלט איהם, איז אַ מענש מיט אַ געזונדטען,
שטאַרק=ענטוויקעלטען נערווען=סיסטעם, אַ דאַנק וועלכען ער האָט די
מעגליכקייט צו געניסען פון יענע אַנגענעמע ערריגונגען און גע=
פיהלען, אָהן וועלכע דאָס לעבּען איז, ווי אָהן זאַלץ. די נידריגע
בּעלי=חיים קענען נישט פיהלען קיין שטאַרקע וועהטאָגען, מיר

קענען זיך אבער פארשטעלען, אז זייערע געפיהלען פון פערגעניגען און אנגענעמליכקייט זענען אויך א סך בלאסער און שוואכער פון אונזערע, ווייל זייער השגה בכלל איז א שוואכע. צי וואלט עס דען נישט מאדנע ווילד זיין, ווען מיר וואלטען קענען מיט אונזערע איידעלע חושים געניעסען און פערשכור'ט ווערען פון דער שמעקעדיגער בלום, פון בעטהאווענ'ס סימפאניעס און פון טיציאנ'ס בילדער, און אין דער זעלבער צייט וואלטען מיר בלייבען אונפיהלבאר אינגאנצען צו דעם ריח פון א נבלה, צו דעם סקריפען פון א פייל איבער די צייהנער פון א זעג און צו דעם בילד פון א צוגאסענער וואונד! פרעגט א היסטערישער קראנקער, וואס פיהלט נישט איהר האלבען אדער איהר גאנצען קערפער, — פרעגט איהר צי זי פרעהט זיך דערמיט, וואס זי פיהלט נישט קיין וועהטאגען! די אויסערליכע וועלט קען איהר טאקע קיין וועהטאגען נישט פערשאפען; זי קען איהר אבער קיין אנגענעמע איינדריקע אויך נישט געבען, און סוף-כל-סוף הויבט זי אן בעטען, מ'זאל איהר צוריקגעבען די מעגליכקייט צו פיהלען וועהטאג. איך האב א סך מאל געהערט דעם פריידיגען אויסגעשריי, וואס אזא מין קראנקע האט ארויסגעלאזען, ווען זי האט דערפיהלט דאס ערשטע מאל דעם וועהטאג פון א שטאך, וואס מ'האט איהר געגעבען מיט א נאדעל! דער וועהטאג — דאס איז יענער גוטער מלאך, וואס לייזט אונז אויס פון אלע צרות; ער זאגט אונז אן פאראויס וועגען די סכנות, וואס שטעהען אונז פאר און צווינגט אונז מלחמה צו האלטען מיט זיי אדער זיך צו דערווייטערן פון זיי. דער וועהטאג איז אויף אזא אופן אונזער בעסטער פריינד—דער וועכטער פון אונזער לעבען און די קוועלע פון אונזערע שטארקסטע פערגעניגענס-געפיהלען. דער וועהטאג טרייבט אונז זיך אנצושטרענגען מיט אלע כחות, אום צו דערווייטערן די סבה זיינע, און די דאזיגע אנשטרענגונג, אין וועלכער עס קאנצענטרירט זיך אונזער גאנצע פערזענליכקייט, פערשאפט אונז אונענדליכע אנגענעמליכקייטען. ווען מיר וואלטען נישט פיהלען קיין וועהטאג, וואלטען מיר נישט קענען וויסען, וואס עס איז שעדליך פאר אונז און אלזא אויך — פון וואס זיך צו היטען. די גרויסע רעפארמאטארען פון דער נאטור וועלען אפשר זאגען, אז אנשטאט דעם וועהטאג, וואלט אונזער פארזיכטיגקייט אליין געקענט גענוג זיין אויף צו שיצען דעם גע-

װוּנד; אַז אַ נאַטירליכער אינסטינקט, אָהן אַ שום װעהטאָג, װאָלט אונז אויך געקענט אָנזאָגען, פון װאָס מיר האָבען זיך צו שיצען. אויף דעם קען מען ענטפערן: די דאָזיגע פאָרזיכטיגקייט װאָלט זיין אָדער צו־שװאַך אויף צו צװינגען אונז אָנצונעהמען שאַרפע מיט־לען; דאַן װאָלטען מיר איהר נישט שטענדיג און נישט גענוג געפאָלגט און מיר װאָלטען לייכט בעזיעגט געװאָרען פון אונזערע לעבענס־שונאים; אָדער די פאָדערונגען פון דעם דאָזיגען נאַטיר־ליכען אינסטינקט װאָלטען זיין אַזוי שטאַרק און שאַרף, אַז מיר װאָלטען זיי אויך פיהלען אין אונזערע נערװען, װי אַ װעהטאָג, נישט קיין לייכטערן פון דעם, װאָס מיר פיהלען איצט פון דעם, װאָס דיענט אונז אַלס קראַנקהייטס־אָנזאָגער.

און אַזוי גוט װי דער װעהטאָג איז נויטיג פאַר דער ער־האַלטונג פונ׳ם קערפער, אַזוי איז די אונצופריעדענהייט נויטיג פאַר׳ן גייסט. אויב דעם מענשענס גייסט איז נישט צופריעדען פון זיין לאַגע און פון אַלץ, װאָס עס טהוט זיך מיט איהם, אָדער װאָס ער אַליין טהוט און ער ליידט דערפון, װעט ער געװיס אָנװענדען אויף דעם אַלע כחות צו ענדערן און צו פערבעסערן די בעדינגונגען, אין װעלכע ער געפינט זיך. דער גליקליכער מענש טראַכט נישט קיינמאָל װעגען צושטערען די סביבה, אין װעל־כער ער לעבט און זוכט נישט אויסצובעסערן די בעדינגונגען פון זיין עקזיסטענץ; אַ שמשון הגבור אפילו, װאָס קיין זאַך איז פאַר איהם נישט צו שװער, װעט אויך די מינדעסטע זאַך נישט טהון, נישט האָבענדיג קיין סבה דערצו, און װען עס װאָלט נישט פריהער האַרט זיין צום ליגען, װאָלט זיך קיינער דעם געלעגער נישט אויסגעבעט. פון דער אונצופריעדענהייט שטאַמט אַלזאָ אונ־זער גאַנצער פראָגרעס; און דער, װאָס קלאָגט זיך אויף איהר און געפינט זי פאַר אַ שטערונג אין אונזער גייסטיגען לעבען, דער דאַרף בעזיצען די קראַפט זיך אָפען מודה צו זיין, אַז זיין אידעאַל איז דאָס: די מענשהייט זאָל בלייבען שטעהן אויף איין אָרט; זי זאָל זיך נישט ענדערן, פערבעסערן און ענטװיקלען, נאָר פערגליװערט װערען אויף אייביג.

און נאָך אַלעמען קאָן מען גאָרנישט קוקען אויף דער אונ־צופריעדענהייט מיט די הערשענדע בעדינגונגען, אין װעלכע עס קומט אוים צו לעבען אַן איינצעלנעם מענשען אָדער אַ גאַנצען

פאָלק, — ווי אויף אַ פּעסימיסטישער איבערצייגונג, וואָרום זי, די
דאָזיגע אונצופריעדענהייט אַליין, דיענט גאָר, פערקעהרט, אַלס
בעווייז אויף דעם, אַז דער אונצושטערבאַרער אָפּטימיזם שטעלט
פאָר מיט זיך דעם פונדאַמענט פון אונזער זיין, דעם פונדאַמענט
פון אונזער טראַכטען. יעדע קריטיק איז אַ רעזולטאַט פון דער
פערגלייכונג, וואָס מיר פיהרען דורך צווישען דעם, וואָס עס איז,
און דעם, וואָס עס דאַרף זיין, צווישען דער ווירקליכקייט און
יענע אידעאַלע בעדינגונגען, וועלכע מיר האָבען זיך אַליין בע־
שאַפען אין אונזער איינבילדונג און וועלכע מיר רעכענען פאַר
פאָלקאָמענע; אין דעם גרונד אָבער פון דער ערשיינונג ליעגט
דער גלויבען, וואָס לאָזט זיך נישט אויסדריקען מיט קיין ווער־
טער, אַז מען קאָן ענדערן די לעבענס־בעדינגונגען און זיי פער־
בעסערן, און אַזאַ גלויבען איז דאָך געוויס אָפּטימיזם! נאָך מעהר:
אין דער צייט, ווען מיר זענען נישט צופריעדען פון עפּעס; אין
דער צייט, ווען עס אַרבייט זיך אויס ביי אונז אין קאָפּ אַ קלאָ־
רער געדאַנק וועגען דעם, — אָדער ווען מיר פיהלען דאָס גאָר
אפילו נישט קלאָר, — אַז און ווי אַזוי יענע און יענע זאַך וואָלט
געקאָנט פערבעסערט ווערען, — איז דאָך די פערבעסערונג בכח
(פאָטענציעלל) שוין געמאַכט געוואָרען. די זאַכען פון דער ווירק־
ליכער וועלט, פון וועלכע אונזער גייסט איז נישט צופריעדען,
זענען שוין געענדערט און פערבעסערט געוואָרען אין דער וועלט
פון אונזער פאַנטאַזיע: די גייסטיגע וועלט, וועלכע ווערט בע־
שאַפען דורך דער צוזאַמענגעזעצטער קאָמבינירענדער טעטיגקייט
פון די מאַרך־צעלען, האָט נישט קיין קלענערע ממשות, וועניג־
סטענס אין אונזערע אויגען, פון יענער אויסערליכער וועלט, וועל־
כע מיר קאָנען פיהלען מיט דער הילף פון אונזערע חושים. יע־
דער, אַלזאָ, ווער עס קלאָגט זיך אויף דער ווירקליכקייט, פער־
ריכט אָדער בעשאַפט דערמיט אַליין אַ נייע וועלט, אַ וועלט,
וואָס געפינט זיך אינגאַנצען ביי איהם אין קאָפּ און נעהמט אַריין
אין זיך די אַלע בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר'ן מענש־
ליכען גליק. און אויב דער מענש בעזיצט די פעהיגקייט צו
אַנאַליזירען זיינע געפיהלען און געדאַנקען, וועט ער זיך גאַנץ
לייכט איבערצייגען אין דעם, אַז זיינע פרעטענזיעס צו דער וועלט
פערשאַפען איהם אַליין דאָס גרעסטע פערגעניגען, און אַז די צו־

פריעדענהייט פון זיין גייסטיגער וועלט, פון דער שענער וועלט, וואָס ער האָט זיך אַליין בעשאַפען אין זיין אייגענער פאַנטאַזיע, איז יעדענפאַלס נישט קלענער און שוואַכער פון דער אונצופריעדענהייט, וואָס עס רופט אַרויס אין איהם די ווירקליכע אויסערליכע וועלט. איך פרעג דעם עהרליכען פעסימיסטישען פילאָזאָף, צי איז ער נישט צופריעדען מיט זיך און צי האָט ער נישט קיין פערגעניגען דאַן, ווען עס גיט זיך איהם איין צו שילדערן מיט די שוואַרצסטע און שרעקליכסטע פאַרבען די שלעכטקייט פון דער וועלט און די נאַרישקייטען פון לעבען?

ווען עס געלינגט אַזאַ מין פילאָזאָף אָנצושרייבען אין זיין בוך וועגען די שלעכטע זייטען פון דער וועלט איין זייטעל, וואָס צייכענט זיך בעזונדער אויס מיט איהרע ביטערע איבערצייגונגען און פינסטערע פאַרבען, — קאָן זעהר זיין, אַז ער שפּרינגט אויף פון זיין שרייב-טיש, לויפט צו צו זיין ווייב און חאַפּט זי אַרום פון גרויס התפּעלות. און נאָך דעם ווי ער האָט געענדיגט שרייבען דאָס בוך און לייענט איבער די ערשטע קאַפּיטלען פון איהם אין דעם ענגען קרייז פון זיינע גוטע פריינד, האָט ער בעשטימט אַזאַ הנאה דערפון, אַז צוליעב איהר אַליין איז שוין באַלד כדאי זיך צו מאַטערן אויף דער חושכ'דיגער וועלט.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז דעם מענשענס אונצופריעדענהייט דער-מיט, וואָס ער פערשטעהט אַזוי וועניג דעם חאַראַקטער פון דער וועלט און איהר תכלית, איז נאָר אַ בעווייז (אויף דער הויכער ענטוויקלונג פון אונזער דענקענס-קראַפט, וואָס בעשאַפט אונז בע-פריעדיגונג און פערגעניגען. דער קערפּערליכער ווערטאָג דיענט אונז אַלס בעווייז אויף דער געזונדקייט און אַרבייטס-פעהיגקייט פון אונזער נערווען-סיסטעם, וועלכען מיר האָבען צו דאַנקען פאַר אַלע געפיהלען פון אַנגענעהמליכקייט און פערגעניגען, די אונצופריע-דענהייט איז דער קוואַל פון אונזערע אַנגענעהמע גייסטיגע פאָר-שטעלונגען און פאַנטאַזיעס. ווי אַזוי-זשע די אַלע זאַכען קאָנען ברענגען צו פעסימיזם — פערשטעה איך נישט.

איך גלויב, אַז קיינער וועט קיין טעות נישט האָבען אין מיינע ווערטער און וועט מיך נישט צורעכענען צו די תלמידים פון דעם פילאָזאָף פאַנגלאָס. איך אַנערקען נישט די לעהרע פון דעם צופריעדענעם פילאָזאָף און זאָג נישט, אַז אונזער וועלט איז די

בעסטע פון אַלע וועלטען. איך זאָג גאָר אַנ'אַנדער זאַך. איך זאָג: די וועלט, אין וועלכער מיר לעבען, קאָן זיך זיין די בעסטע, די ערגסטע אָדער די מיטעלסטע פון אַלע וועלטען; דאָס אָבער איז זיכער, אַז די מענשהייט וועט זי שטענדיג רעכענען פאַר גוט. דער מענש איז בעגאַבט מיט אַ מערקווירדיגער פעהיגקייט זיך צוצופּאַסען צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך און וועלכע ער האָט נישט די מעגליכקייט צו ענדערן, און נישט נאָר ער פערטראָגט די דאָזיגע לעבענס־בעדינגונגען זיינע מיט אַנ'אונצופריעדענער סבלנות, נאָר ער בעטראַכט זיי אַלס אַנגענעהמע, אַלס זאַכען, וואָס זענען זעלבסטפערשטענדליך און קאָנען גאָר אַנדערש נישט זיין. דער מענש פּאַסט זיך אַזוי צו צו דער נאַטירליכער סביבה, אין וועלכער ער לעבט, אַז איהם ווילט זיך שוין גאָרנישט אומבייטען איהר אויף אַנ'אַנדערער, ווען אפילו ער קאָן זיך פאָרשטעלען אין דער פאַנטאַזיע — אַ בעסערער. דאָס איז מעגליך נאָר דערפאַר, וואָס דער פאָן (די גרונד־פאַרב) פון דער מענשליכער עקזיסטענץ, אויף וועלכען דאָס לעבען צייכענט אויף זיינע טרויעריגע בילדער און בלומען, איז דער אָפּטימיזם, די ליעבע צום לעבען.

צי נויטיגט זיך נאָך די מיינונג מיינע אין ביישפּיעלען און ראיות? אָט זענען זיי. דער פּראָפעסיאָנעלער פּעסימיסט אפילו אַנערקענט אויך די שענקייט פון דער נאַטור און אין אַ ליכטיגען זומער־טאָג, ווען די זון שיינט אין דעם לויטער־קלאָרען הימעל, אָדער אין אַ וואַרימער תמוז־נאַכט, ווען ער זעהט די פולע לבנה שוועבענדיג צווישען מיליאָנען בלישצענדע שטערן, — צוגיסט זיך אין זיין האַרץ אויך אַ הימלישע גליקזעליגקייט און ער האָט אויך פערגעניגען. נו, און לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז איינער אַן איינוואָהנער פון דעם קאָמעט וועגערום איז פּלוצלונג אַראָב אויף אונזער ערד; צי וואָלט ער זיך נישט געפיהלט ווי אין אַ פּוסטען מדבר, וואָס איז פול מיט פינסטערניש און קעלט? ער איז צוגעוועהנט צו דער פערבלענדענדער ליכטיגקייט און ברענענדער היץ פון זיין פּלאַנעט, און וואָלט געפרוירען ווערען אפילו אונטער די טראָפּיקען פון אונזער ערד־קוגעל, און אונזערע העלסטע און ליכטיגסטע פאַרבען וואָלטען איהם אויסזעהן בלאַס און דונקעל. און ווי אומעטיג און טויט וואָלט עס אויסזעהן אונזערע שענע

הימעל מיט דער איינציגער לבנה, וואס שוועבט איבער איהם. ביי דעם איינוואהנער פון דעם פלאנעט סאטורן, וואס איז געוועהנט צו זעהן אויף זיין הימעל גאנצע אכט לבנות מיט צוויי, און אפשר נאך מעהר, קרוינען, וועלכע פערשאפען איהם מיט זייער אויפגאנג און אונטערגאנג, מיט זייערע כסדר זיך ענדערנדע פאזיציעס און בעציהונגען איינע צו דער אנדערער, אזא מין רייכען פערגעניגען, וואס מיר קאנען זיך פון איהם אפילו די מינדעסטע פארשטעלונג נישט מאכען! מיר אבער, איינוואהנער פון דעם ערד-קוגעל, בענקען גארנישט נאך דער ברענענדער זון פון דעם פלאנעט ווענערוס און נאך דעם ווילדען טאנץ פון די לבנות, וואס בעגלייטען דעם פלאנעט סאטורן, און מיר בעגנוגענען זיך מיט אונזערע ארימע אסטראנאמישע בעדינגונגען, ריכטיג טאקי, ווי ווען מיר וואלטען זיין אמת'ע תלמידים פון דעם פילאזאף פאנגלאס! נאר צו וואס זאלען מיר עס קריכען אזש אויפ'ן הימעל, אום פון דארטען צו דערווייזען דעם מענשליכען אפטימיזם? מיר קאנען עס אויף דער ערד אויך זעהן — אין די פאליוס-געגענדען. דארטען לעבען מענשען, וועלכע רופען ארויס בעוואונדערונג ביי אלע רייזענדער מיט זייער פרעהליכקייט. זיי קאנען זיך נישט פארשטעלען קיין שענערס פון זייערע אייז-בודעס און זייער אייביגער נאכט, און ווען ביי זיי וואלטען אויך זיין פאעטען, וואלטען זיי געוויס בעזונגען זייערע אימה'דיגע שנעע-מדבריות מיט דער זעלביגער התפעלות, מיט וועלכער אונזערע פאעטען בעזינגען די רהיינישע לאנדשאפטען מיט זייערע בערג, פעלדער און וועלדער. דערביי קאן מען אגב-אורחא בעמערקען, אז די ערשיינונג עפענט פאר אונז א ליכטיגע פערספעקטיווע בנוגע צו דעם אייז-פעריאד, צו וועלכען עס דערנעהנטערט זיך די ערד, אויב ס'איז אמת, אז אונזער ערד ווערט אלע מאל קעלטער. ווען מיר שטעלען זיך פאר די דאזיגע צוקונפט, זעהען זיך פאר אונזערע אויגען די לעצטע מענשען, איינגעוויקעלט אין פעל פון ים-הינד, ווי זיי זיצען איינגעטוליעט, איינגענורעט, ציהען אויס זייערע אויסגעדארטע, ציטערנדע הענד צום קליינעם פייערל פון די לעצטע עטליכע ברענענדע קויהלען און אויף זייער פנים איז אויסגעגאסען א טיעפער, נאגענדער טרויער, אזוי ווי אויף דעם פנים פון דער שווינדזיכטיגער מאלפע אין בערלינער זאאלאגישען גארטען. אין אמת'ען

אָבער איז דאָס דאָזיגע בילד נישט קיין ריכטיגעס. בעטראַכטענדיג דאָס לעבען פון אונזערע אור־אור־אייניקלעך אין דעם קומענדען אײַז־פּעריאָד, לויט דאָס הײַנטיגע לעבען פון די עסקימאָסען, קום איך צו דער איבערצײַגונג, אַז זיי וועלען זײַן די סאַמע פרעהליכסטע און מונטערסטע, וואָס מיר קאָנען זיך נאָר פאָרשטעלען. זיי וועלען זיך אײַנאָרדנען אויפ'ן אײַז פערשיעדענע פערווײַלונגען און פאָלקס־ימים־טובים און וועלען דערוואַרימען זייערע גליעדער מיט שטורמדיגע ווילדע טענץ; זיי וועלען טרינקען זייער פישעהל, זינגענדיג פרעהליכע, לעבעדיגע ליעדער און וועלען מיט זייער לעבען העכסט צופריעדען זײַן. און גאָר צום סוף שוין, ווען עס וועט געפרוירען ווערען דער לעצטער מענש, וועט אויך זײַנע ליפּען אַרומשוועבען אַ פרעהליך שמייכעלע און אין זײַנע געפרוירענע הענד וועט ער האַלטען דעם לעצטען נומר פון דעם הומאָריסטישען זשורנאַל, וואָס איז ערשיענען אין זײַן צײַט.

דער דיכטער זאָגט, אַז דאָס לעבען איז נאָך נישט דאָס העכסטע גליק; מיר אָבער נעהמען אָן דאָס לעבען אַלס אַזעלכעס. דער געדאַנק, אַז עס וועט איבערגעריסען ווערען אונזער בעוואוסטזײַן, אַז עס וועט פערניכטעט ווערען אונזער „איך" — איז פאַר אונז שרעקליך; דער טויט פון אונזערע עלטערן, קינדער און אַלע, וועלכע זענען אונז ליעב און טײַער, — רופט אַרויס בײַ אונז די שטאַרקסטע און טיעפסטע וועהטאָגען, און די בעסטע פון אַלע ברכות, וואָס מיר ווינשען איינער דעם אַנדערן, איז די: פון לאַנג לעבען. וואָס אָבער איז עס אַזוינס לאַנג לעבען? לאַנג לעבען הייסט הונדערט, הונדערט און צוואַנציג יאָהר; דאָס איז די גרעסטע ציפער, מעהר וויל קיינער נישט. אַ הונדערט־יעהריגען מענשען זענען אַלע מקנא, און ווען עס שטאַרבט אַ יונגער מאַן פון צוואַנציג יאָהר, בעווײנען אַלע זײַן גורל. אַזוי פיהרט זיך די וועלט, אַזוי טראַכטען מענשען און קיינער פון אונז האָט נישט קיין טענות צו דער אָרדנונג און קריטיקירט איהר נישט — דאָס אַליין איז דאָך אַ ערשײַנונג, וואָס שטאַמט פון דעם מענשענס שטאַרקער ליעבע צום לעבען, פון דעם מענשליכען אָפּטימיזם. מיר בענוגנען זיך מיט הונדערט יאָהר און זאָגאַר מיט נאָך ווייניגער, ווײַל עס איז זעהר זעלטען צו זעהן הײַנט אַ מענשען, וועלכער האָט אָבגעלעבט מעהר פון דער צאָהל יאָרען. ווען אַ

מענש וואָלט לעבען צוויי־דריי הונדערט יאָהר, ווי אַ קראָה אָדער העלפאַנט, וואָלט ער זיך געוואונשען צו לעבען אַזוי לאַנג, און אויב ער וואָלט וויסען, אַז איהם איז בעשערט צו לעבען נאָך הונדערט מיט פופציג יאָהר, וואָלט ער געוויינט און געקלאָגט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס היינט וויל ער גאָר נישט לעבען מעהר ווי הונדערט יאָהר. פערקעהרט ווידער, ווען דעם מענשען וואָלט בעשטימט זיין, לויט זיין קערפּער־בוי, צו לעבען נישט מעהר ווי פינף און דרייסיג — פערציג יאָהר, ווי צום ביישפּיעל, אַ פערד, וואָלט ער זיך נישט ווינשען צו לעבען לענגער, און דער, וואָס וואָלט געשטאָרבען אין די יאָהרען וואָלט גערעכענט געווען פאַר אַ גליקליכען, אַזוי גוט ווי ער ווערט היינט גערעכענט פאַר אַ אונגליקליכען.

נאָך מעהר: ווען מיר וואָלטען זיך איבערצייגען פון איין־איינציגען צופאַל, אַז אַ מענש האָט אויסגעמיעדען דעם טוידט און איז געבליעבען אייביג לעבען, וואָלט קיינער נישט געוואָלט שטאַרבען; יעדערער וואָלט געהאָפט און געחלומ'ט וועגען דעם, אַז דער איינציגער פאַל וועט פאָרקומען מיט איהם אויך, און די מעהרהייט פון דער מענשהייט וואָלט געקוקט אויפ'ן טוידט, ווי אויף אַ אויסערגעוועהנליכער שווערער שטראָף, וואָס ווערט אַרויסגעגעבען אַמאָל אויף אַ איינצעלנעם מענשען און וואָס מ'וועגדעט אָן אַלע מעגליכע מיטלען זיך צו בעפרייען פון איהר. אַזוי, אָבער, ווי קיינער פון אונז האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט פון אַזאַ פאַל, אַז אַ מענש זאָל האָבען אויסגעמיעדען דעם טוידט, געוועהנט זיך יעדערער צו, אָהן בעזונדערע אָנשטרענגונגען און אָהן איבריגע ליידען אפילו, צו דעם געדאַנק, אַז אַ מענש מוז שטאַרבען, און ער בעט נאָר דער טוידט זאָל קומען וואָס שפּעטער. צי וואָלט דען דער מענש נישט געקאָנט לעבען עטליכע הונדערט יאָהר אָדער עטליכע טויזענד יאָהר? מיר האָבען נישט קיין ריכטיגען מאָטיוו אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס דאָס קען נישט זיין. און פון דעסטוועגען שטרעבען מיר נישט דערצו, ווייל מיר זעהען דאָס נישט. צי מוז דען דער טוידט בכלל פערניכטען די פערזענליכע עקזיסטענץ? מיר פערשטעהען נישט, פאַרוואָס דאָס מוז אַזוי זיין, חאָטש געטהע מיט ווייסמאַנ'ען האָבען פראָבירט דערווייזען, אַז די ערשיינונג פון טויט איז נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם געשלעכט. און פון דעסטוועגען

ציטערן מיר נישט פאַר'ן טוידט, ווייל מיר וויסען, אַז מ'קען זיך פון איהם נישט בעפרייען. מיר זענען אַזוי געלונגען צוזאַמענגעשטעלט, אַז די אַלע שלעכטע זאַכען, פון וועלכע ס'איז אַבסאָלוט קיין מיטעל נישטאָ זיך צו בעפרייען, רופען נישט אַרויס אין אונז קיין בעזונדער טרויער. דערמיט ערקלערט זיך די מעגליכקייט פון דעם תליה־געלעכטער, די פרעהליכע שטימונג פון דעם עלענדען פערברעכער, וועלכען מ'פיהרט צום עשאַפאָט. מענשען, אויף וועלכע מ'קען זיך פערלאָזען, האָבען עדות געזאָגט, אַז זיי האָבען אַזעלכע ערשיינונגען בייגעוואָהנט און דאָס איז אָהן אַ שום צווייפעל ריכטיג. דער פער'משפט'ער צום טוידט טהוט זיך אַליין אַרויף דעם שטריקעל אויפ'ן האַלז, אויב ער איז נאָר איבערציינט, אַז ס'איז שוין פאַר איהם קיין שום רעטונג נישט מעגליך.

און, פערקעהרט ווידער, אויב עס איז פערהאַן די קלענסטע, ווייטסטע מעגליכקייט, צו פערבעסערן אונזערע לעבענסבעדינגונגען, צו בעפרייען זיך פון עפעס אַ צרה, אָדער צו בעגליקען אין עפעס, — ווי שטאַרק און קרעפטיג רייסט זיך עס דאַן אַרויס דעם מענשענ'ס נאַטירליכער אָפּטימיזם! אַזאַ קליינע מעגליכקייט אפילו, וואָס קיין מענש מיט אַ געזונדטען פערשטאַנד, וואָלט נישט געוואָלט איינלעגען אויף דעם די קלענסטע סוממע און וואָס לאָזט זיך גאָרנישט צורעכענען צו דער שורה פון די ווייטע מעגליכקייטען, — אַזאַ קליינער שאַנס איז שוין גענוג פאַר'ן מענשען אויפצובויען אויף איהם די גרעסטע לופט־שלעסער. אָט נאָט אייך אַ מערקווירדיגען ביישפיעל: אין פראַנקרייך זענען אַרויסגעלאָזען געוואָרען פיערצעהן מיליאָן לאָטעריע־צעטלען צו 1 פראַנק; דאָס גרויסע געווינס פון דער לאָטעריע איז געווען 500,000 פראַנק. יעדערער, וואָס האָט געקויפט איין צעטעל, האָט זיך אַלזאָ געקויפט אַ טייל מעגליכקייט, וואָס מאַכט אויס איין פראָצענט פון פיערצעהן מילליאָן צו געווינען דאָס גרויסע געווינס. אום צו ווייזען דעם ווערט פון אַזאַ מין טייל מעגליכקייט, קען מען ברענגען דעם משל. די צאָהל פון די מיליאָנערען אין אייראָפּאַ מאַכט אויס הונדערט טויזענד, און די צאָהל פון יענע, וואָס פערמאָגען צו האַלבען מיליאָן, מאַכט אויס פינף הונדערט טויזענד. מיר וועלען לאָזען די פינף הונדערט טויזענדט האַלבע מיליאָנערען און אַוועקשטעלען פאַר דעם יסוד פון אונזער רעכנונג די הונדערט טויזענד מיליאָנערען. איצט וועלען מיר זיך משער זיין,

אַז פֿון צעהן מיליאָנערען איז איינער אַזאַ, וועלכער האָט נישט, נישט קיין קינדער און נישט קיין קרובים אָדער אַזאַ, וועלכער לעבט נישט גוט מיט זיין פֿאַמיליע און איז פֿעהיג אָבצושרייבען זיין גאַנצעס פֿערמעגען אַ זייטיגען מענשען, מיט וועלכען ער האָט זיך צופֿעליג בעקאַנט און וועלכער האָט ביי איהם נושא־חן געווען. אין אייראָפּאַ רעכענט זיך היינט אַ ערך פֿון דריי־הונדערט מיט צוואַנציג מיליאָן איינוואָהנער; ס'מאַכט אַלזאָ אויס אויף יעדע צוויי און דרייסיג טויזענד איינוואָהנער אין אייראָפּאַ איין מיליאָנער, וועלכער וואַרט נאָר אויף אַ צופֿאַל, אום צו לאָזען איינעם פֿון די דאָזיגע צוויי און דרייסיג טויזענד זיין מיליאָן אָדער זיינע מיליאָנען. פֿאַר אַ דייטש אָדער אַ ענגלענדער איז דער חשבון נאָך בעסער, ווייל אין דייטשלאַנד און אין ענגלאַנד זענען פֿערהאַן אַ סך מעהר מיליאָנערען, ווי, למשל, אין רוסלאַנד און איטאַליען. יעדערער פֿון אונז האָט אַלזאָ איין טייל מעגליכקייט פֿון צוויי און דרייסיג טויזענד צו ירשה'נען, נישט נעמענדיג קיין לאָטעריע־צעטעל, דאָס פֿערמעגען פֿון וועלכען ס'איז מיליאָנער, — אַ טייל מעגליכקייט, וואָס איז פֿיער־הונדערט־זיעבען־און־דרייסיג מאָל גרעסער פֿון דער טייל מעגליכקייט צו געווינען דעם האַלבען מיליאָן פֿראַנק, וואָס עס בעזיצט דער קויפֿער פֿון דעם דערמאָנטען לאָטעריע־צעטעל. און אויב מיר וועלען זיך בעגנוגענען מיט ווייניגער און צופֿריעדען זיין מיט דער קליינער סוממע פֿון האַלבען מיליאָן אויך, וועט אונזער מעגליכקייט צו ירשה'נען אַזאַ סוממע פֿון וועלכען ס'איז פֿילאַנטראָפּ, אָדער פֿון אַזאַ קרוב, וועלכער איז נאָך ווייטער פֿון אַ „רייכען פֿעטער" אין אַמעריקאַ, וואָס מיר האָבען קיינמאָל נישט געוואוסט פֿון איהם, — וועט די מעגליכקייט אונזערע זיין מיט צוויי־טויזענד־פֿינף־הונדערט מאָל גרעסער פֿון דער מעגליכקייט, וואָס עס האָט דער קויפֿער פֿון דעם לאָטעריע־צעטעל צו געווינען זיין האַלבען מיליאָן. און פֿונדעסטוועגען האָפּט נישט קיינער פֿון אונז אויף אַזאַ ירושה. און זעה: אין איין לאַנד האָבען זיך געפֿונען צוועלף מיליאָן מענשען, וואָס האָבען בעצאָהלט צו פֿראַנק פֿאַר דעם איין פּראָצענט פֿון פֿיערצעהן מיליאָן מעגליכקייט צו געווינען דאָס גרויסע געווינס, און זיי האָבען אויף דעם פּראָצענט זייערע לופֿט־שלעסער געבויט, חאָטש דער פּראָצענט איז פֿיער־הונדערט זיעבען און דרייסיג אָדער צוויי טויזענד פֿינף הונדערט מאָל קלענער פֿון די שאַנסען, וואָס מיר האָבען, — נישט בע-

צאָהלענדיג, ווענינסטענס, אפילו איין פרוטה — צו ירשה'נען אַ אונגעהויערעס פערמעגען. נאָך מיין מיינונג איז דער בעסטער בעווייז, אויף צו איבערצייגען גרינדליך די געשוואָרענע פעסימיסטען, — אַ בילעט פון דער דערמאָהנטער לאָטעריע.

איצט וועלען מיר בעטראַכטען די זעלביגע ערשיינונג פון אַנ'אַנדער זייט. יעדער פון אונז טהוט אַזעלכע זאַכען, וואָס ענטהאַלטען אין זיך לעבענס־געפאַהר מעהר ווי 1/14,000,000. אויף די איירָאפּעאישע אַייזענבאַהנען אַליין, למשל, ווערט געהרג'עט יעדעס יאָהר מעהר ווי איין מענש פון פירצעהן מיליאָן. און געפינט זיך דען אפילו איין פעסימיסטישער מענש, וועלכער וועט זיך אָבזאָגען דעריבער צו פאָהרען מיט'ן באַהן? אַזאַ קליינע, שוואַכע מעגליכקייט איז וועניג, ווייזט אויס, אונז אָבצושרעקען; זי איז אָבער גענוג אויף אַרויסצורופען אין אונז האָפנונגען. אונזער גייסט ווערט נישט שטאַרק נתפעל פון דער שוואַכער ווירקונג, וואָס עס מאַכען אויף איהם וועלכע ס'איז נישט־אַנגענעהמע פאָרשטעלונגען, און אין דער זעלביגער צייט דערפיהלט ער גלייך די ווירקונג, וואָס עס מאַכט אויף איהם אַנ'אַנגענעהמע פאָרשטעלונג. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווייל דער מענש איז פון דער נאַטור גענייגט צו זעהן די גוטע זייטען פון לעבען, און נישט די שלעכטע.

דאָס בעמערקען מיר אין די גרעסטע, ווי אין די קלענסטע ערשיינונגען. ווער פון אונז וואָלט זיך עס אויסקלייבען אַ בעשעפטיגונג אויפ'ן גאַנצען לעבען, ווען ער וואָלט נישט זיין קיין פער'עקשנ'טער אָפּטימיסט, ווען ער וואָלט נישט מיט אַזאַ עקשנות ליעב האָבען דאָס לעבען. אויף יעדער לעבענס־וועג זענען גאַנץ וועניג יענע, וועלכע קומען צו ביז דער העכסטער מדרגה. פון פופציג אָפיצירען ווערט איינער אַ גענעראַל; פון הונדערט דאָקטוירים ווערט איינער פראָפעסאָר אין אוניווערזיטעט; די איבריגע בלייבען אַלע אין דער פינסטערניש, אָפט אויך אין אָרימקייט און נויט, און מוזען מלחמה האַלטען זייער גאַנצעס לעבען מיט די צרות און וועהטאָגען פון זייער פראָפעסיע, נישט איבערלעבענדיג קיין איינע אפילו פון איהרע גוטע זייטען און פערגניגענס. דאַן אָבער, ווען מיר קלויבען זיך אויס אַ פראָפעסיע, שטעלען מיר זיך פאָר נאָר דעם איינציגען גליקליכען צווישען די פופציג

אָדער הונדערט און נישט די ניין-און-פיערציג אָדער ניין-און-ניינציג, און מיר זענען פעסט איבערצייגט אין דעם, אַז מיר וועלען זיין דער דאָזיגער איינציגער, חאָטש דאָס איז שווער און עס זענען פאַרהאַן אַ מאַסע שטערונגען דערצו. דאָס זעלבע איז מיט אַלע אונזערע מעשים און געשעפטען. אָנוועהרען איז גיכער מעגליך ווי פערדינען, און פונדעסטוועגען טרעטען מיר דאָך צו צו אונזערע געשעפטען: פאַר'ן אָנוועהרען האָבען מיר קיין מורא נישט און אין דעם גליקליכען פערדינענסט גלויבען מיר יאָ. דער אָפּטימיזם, וואָס איז טיעף איינגעוואָרצעלט ביי יעדען פון אונז אין האַרצען, ער רוימט דאָס אונז איין אין אויער און זאָגט אונז צו גאָלדענע בערג, ער פערציהט דאָס מיט אַ גאָלדענעם פאָרהאַנג די פענסטער, פון וועלכע עס זעהען זיך די שלעכטע רעזולטאַטען.

בערעכענט נאָר גוט: דאָס אַלץ איז גערעדט געוואָרען נאָר בנוגע צו אונז אַליין און צו אונזערע אייגענע ענינים. ווען אַני אַנדערער אָבער קומט צו אונז פרעגען אַ עצה וועגען דעם, וואָס פאַר אַ פראָפעסיע ער זאָל זיך אויסקלויבען, אָדער וועגען די אויםזיכטען און האָפנונגען פון די געשעפטען, וואָס ער האָט געמאַכט אָדער וויל מאַכען, — דאַן זענען מיר קלוג. דאַן וועגען מיר און מעסטען יעדע זאַך מיט אַ קלאָרען פערשטאַנד, און זעהען פאָראויס די אַלע שטערונגען און שטרויכלונגען, וואָס קאָנען זיך מאַכען אויפ'ן וועג, אַזוי אַז מען זאָל נישט קאָנען צוקומען צום ציעל. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַ צווייטען, זענען מיר שטענדיג גענייגט צו זאָגען שלעכטע נביאות. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווייל דאַן פעהלט דער פערזענליכער, נאַטירליכער אָפּטימיזם, וועלכער מאַכט, געוועהנליך, קאַליע אַלע אונזערע חשבונות און ווירקט אויף אונזער אָבשאַצונג. מיר זעהען די אַלע שוועריגקייטען און שטערונגען, וואָס ליעגען זיי אין וועג, מיר זעהען אָבער נישט די האָפנונגען און דעם אימפעט, מיט וועלכען מען קאָן בעזיעגען אַלע שטערונגען. דעם דאָזיגען אימפעט פיהלט נאָר דער מענש אַליין, וועלכער האָט זיך גענומען פאַר וועלכער ס'איז אַרבייט, און ער זעהט דעריבער די רעזולטאַטען פון דער אַרבייט אויך אַנדערש, ווי עס זעהט זיי דער זייטיגער מענש.

ס'איז לעכערליך און אנגענעהם צו זעהן, ווי די סאמע גרעסטע פעסימיסטען בעזיצען אויך דעם דאזיגען אפטימיסטישען אינסטינקט און זיי ווייזען איהם ארויס ביי יעדער געלעגענהייט, אליין דאס נישט בעמערקענדיג. מענשען, וועלכע רעכענען זיך פאר פערביסענע שונאים פון לעבען, מרה־שחורה'ניקעס, וועלכע גלויבען, אז פאר זיי איז שוין קיין מיטעל נישט פארהאן, ווייזען ארויס א טיעפע עהרפורכט אין דער בעציהונג צו אלטקייט און א פריידיגע התפעלות אין דער בעציהונג צו קינדהייט. דער זקן איז ביי זיי דער סימבאל פון קלוגהייט און לעבענס־ערפאהרונג, און דאס קינד — פון פריהלינג און פון דער ענטוויקלונג פון די קרעפטען.

און דאס קינד איז דאך פארלויפיג נישט מעהר, ווי א קליינע, אונבעוואוסטזיניגע היה'לע, וואס שמוצט זיך כסדר, שרייט און קוועלט זיינע ארומיגע; און דער אלטער מאן, בעטראכטענדיג איהם אהן וועלכע ס'איז פאראורטיילען, שטעלט פאר מיט זיך קערפערליך א בילד פון צופוילטקייט, שוואכקייט און צופאלעניש, און גייסטיג — א בלינדען עגאאיזם, וואס ווייסט נישט פון קיינע גרענעצען, א ווילדע אייגען־ליעבע, וואס לאזט נישט דענקען וועגען קיין אנדער זאך אויסער וועגען זיך. דעם אלטען מאן אינטערעסירען נאר די זאכען, וואס זענען נוגע איהם פערזענליך; דער פאראט פון זיין אבגעשוואכטען, בעשרענקטען דענקען בעשטעהט נאר פון אלטע טעותים און אבגעלעבטע פאראורטיילען, וואס זענען שוין לאנג פערשימעלט, און דער דאזיגער פאראט איז פערמאכט און פערשלאסען פאר יעדען נייען געדאנק און בעגריף. היינט פארוואס־זשע בעטראכטען מיר פארט דעם אלטען מיט אזא טיעפען דרך־ארץ און פארוואס ווערען מיר דאך פול מיט א צערטליכער זיסקייט, זעהענדיג א קינד? ווייל מיר זענען גליקליך דאן, ווען מיר קענען זיך בעשאפען פערשידענע אילוזיעס, און ווייל דער אנהויב פון לעבען און זיין ענדע, דאס ערשטע און לעצטע קאפיטעל פון דעם לעבענס־ראמאן, גיבען אונז די מעגליכקייט אויסצופילען די פעהלענדע קאפיטלען, ווי מיר ווילען אליין און זיך אויסצוועבען די שענסטע בעצויבערענדסטע בילדער. דעם אלטען גיבען מיר אין אונזער פאנטאזיע א רייכע פערגאנגענהייט, און דאס קינד — א גלענצענדע צוקונפט, האטש ביי ניין־און־נייצניג פאלען פון הונדערט

איז נאָט דער עהרוווירדיגער אַלטער מאַן געווען יונגערהייד אַ איינפאַכער שוטה, מיט די קליינליכע מעלות און חסרונות פון וועלכען ס'איז גאַס-מענשען, און פון דעם קליינעם „מלאכ'ל", פונ'ם קינד, וועט אויסוואַקסען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער אידיאָט, אַ סוחר'ל, אַ קרעמער'ל און בכלל איינער פון יענע טויזענדער, וואָס האַלטען אין איין אָבנאַרען, רכילות זאָגען, הנפ'נען דעם שטאַרקערן און אַזוי ווייטער, וואָס ווימלען און שווימלען אַרום אונז און רופען נישט אַרויס אין אונז נישט קיין אַכטונגס-געפיהלען און נישט קיין פערגעניגען. מיר אַנערקענען די עקזיסטענץ פון שלעכטע טהאַטזאַכען און ערשיינונגען נאָר דאַן ערשט, ווען מיר שלאָגען זיך אָב אָן זיי די נאָז, און אויך דאָס נישט שטענדיג; דאָרט אָבער, וואו אונזער פאַנטאַזיע האָט די פרייע מעגליכקייט, — ווי ביי די ביישפּיעלען, וואָס איך האָב דאָ געבראַכט פון דעם קינד און אַלטען מאַן — זיך אַליין אויסצופילען דעם פלאַץ פון גענויע ידיעות בנוגע צו דער פערגאַנגענהייט און דער צוקונפט, מיט אייגענע גוטע אָדער שלעכטע, שענע אָדער מאוסע בילדער, — דאָרט צווייפלען מיר נישט אפילו איין סעקונדע און שטעלען זיך אָב אויף דאָס ערשטע. אויף אַזאַ אופן ווערען ביי אונז, נישט-לאַנג-קלערענדיג, דאָס קינד און דער אַלטער פערוואַנדעלט אין „האַלב-געטער", וועלכע זענען אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי ערשיינונגען, וואָס אילוסטרירען אַמבעסטען אונזער אינערליכען, טיעף-איינגעוואָרצעלטען אָפּטימיזם.

די מעשה'לעך און לעגענדעס, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די וועלטאַנשויאונג פון דעם פּראָסטען המון און זיינע אינערליכע ניגונגען, אילוסטרירען אויך הונדערטער מאָל דעם עלעמענטאַרען אָפּטימיזם, וואָס לעבט טיעף אין די פאָלקס-מאַסען. איך האָב שוין פריהער געוויזען, ווי ווייט קאַלטבלוטיג און רוהיג יעדער איינצעלנער מענש בעציהט זיך צו דעם שרעקליכען געדאַנק וועגען טוידט. דער המון געהט נאָך ווייטער: ער מאַכט פון דער צרה אַ גליק, און טראַכט זיך אויס אַ מעשה, וואָס דריקט אויס דעם געדאַנק, אַז דער טוידט איז גאָר אַ גליק פאַר'ן מענשען און דאָס אייביגע לעבען וואָלט זיין שרעקליך און אונערטרעגליך. וואָרום דאָס איז דאָך דער קלאָרער מוסר פון דער לעגענדע וועגען דעם אייביגען יודען, וואָס בעט אויף זיך דעם טוידט מיט דער שטאַרקסטער פערצווייפלונג, און קאָן איהם נישט געפינען. איז דען נישט

גלייך דער המון, וואס האט די לעגענדע אויסגעקלערט, צו יענעם פוקס, וועלכער זעהענדיג, אז ער קען נישט צוקומען צו די טרויבען, וואס הענגען אויפ'ן שפיץ בוים, זאגט ער, אז זיי זענען ביטער? מיר קענען נישט לעבען אייביג, רעדען מיר זיך איין, אז דאס אייביגע לעבען איז אַנ'אומגליק; און דער לעבעס־יונג טרייסט זיך דערמיט, און שרייט טאנצענדיג: עס און טרינק, כל־זמן דו לעבסט!

דער אמת איז, אז דער אפטימיזם איז דער וויכטיגסטער עלעמענט אין דעם מענשענ'ס וועלטאנשויאונג, און דער נאטירליכער אינסטינקט, וואס בעגלייט דעם מענשען אומעטום. דאס, וואס מיר רופען אן אפטימיזם, איז איינפאך די פארם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס אונזער לעבענס־קראפט; אין וועלכער דער גאנצער לעבענספראצעס פון אונזער ארגאניזם קומט צום בעוואוסטזיין. דער אפטימיזם איז אלזא נאר א צווייטע בעצייכנונג פאר דעם בעגריף פון לעבענסקראפט, און א דאנק איהם פיהלען מיר שטארקער דעם פאקט פון אונזער זיין, פון אונזער עקזיסטירען. מיר שפירען די לעבענסטעטיגקייט אין יעדע צעללע פון אונזער איך, — יענע פרוכטבארע טעטיגקייט, וואס טרייבט אונז כסדר צום ארבייטען און גיט אונז פאראויס צו פיהלען דעם טעם פון דער ארבייט; מיר גלויבען אין א צוקונפט, ווייל מיר פיהלען איהר פריהער אין אונזער גאנצען וועזען; מיר האפען, ווייל מיר זענען דורכגעדרונגען מיט דעם בעוואוסטזיין, אז מיר וועלען נאך לעבען, אז מיר וועלען נאך לאנג עקזיסטירען. און ערשט דאמאלס, ווען מיר פערליערען דעם דאזיגען בעוואוסטזיין צוזאמען מיט דער לעבענסקראפט, — ערשט דאן פערליערען מיר אויך דעם לעצטען פונק פון האפנונג און די ליכטויערן פון דער צוקונפט פערשליעסען זיך; דאמאלס אבער זענען שוין די אויגען אויך פערמאכט און זיי קענען שוין נישט זעהן מעהר די פינסטערניש. די פעהיגקייט פון אונזער ארגאניזם זיך צוצופאסען צו די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך, די פעהיגקייט, וואס אהן איהר וואלטען מיר גארנישט קענען עקזיסטירען, און וואס טרייבט אונז און צווינגט אונז זיך צו ענטוויקלען לויט א געוויסען פלאן, — די דאזיגע פעהיגקייט איז דער לעבעדיגער יסוד פון דעם אפטימיזם, וועלכען מיר האבען קענען געלערנט פון איין זייט אין אונזער בעגעגענען זיך מיט וואס מיר האבען, און פון דער אנדערער זייט — אין אונזער האפען און ווארטען אויף בעסערע צייר־

טען. שטאַרקעס שטרעבען צו אַ הויכען ענטוויקלונגס־ציעל, קראַפט צו בעשיצען זיך געגען פיינדליכע ווירקונגען, בעוועגונג, פּאָרטשריט, האָפנונג, לעבען, — די אַלע אויסדריקען זענען נאָר סינאָנימען פון אָפּטימיזם.

דער אַלטער רוימער, וועלכער האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכוואָרט: Dum spiro spero (אַזוי לאַנג, ווי איך אָטעם, האָף איך), האָט אויסגעדריקט די פילאָזאָפיע פון דעם לעבענס־פּראָצעס אין קורצע, קלאָרע ווערטער.

די פיזיאלאגיע פון ליעבע.

די ליעבע, — דער וויכטיגסטער אינסטינקט פאר דער ערהאלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט, — וואס'רע מאדנעם אויסזעהן האט זי געקראגען א דאנק דעם איינפלוס פון דער שענער ליטעראטור! ס'איז נישטא נאך איין גרונד-אינסטינקט אין דעם מענשליכען ארגאניזם, וואס מ'זאל איהם האבען אזוי בעשענט און בעפוצט, און נאך איין גייסטיגע ערשיינונג, וואס מ'זאל איהר האבען אזוי פערנעבעלט און פערשמירט, ווי דער ליעבע.

און ביז אזוי ווייט איז די זאך צוגעקומען, אז ביי היינטיגען טאג איז דאס שוין נישט פון די לייכטע זאכען אויסצופארשען מיט א קלארען פערשטאנד און מיט א וויסענשאפטליכער, שטרענג-אביעקטיווער מעטאדע דעם וועזען פון דער ליעבע, איהר פראצעס, איהר צוועקמעסיגקייט, איהרע ווירקונגען און די פערשיעדענע גייסטיגע ערשיינונגען, וואס בעגלייטען איהר. די אלע טרוימער און פאנטאזיארען, די אלע עקזאלטירטע היץ־קעפ, די מענער, ווי די פרויען, וואס זייער איינציגע גייסטיגע שפייז, די שענע ליטעראטור, האט צוטומעלט און פערנעבעלט זייער שוואכען קאפ, — וועלען מאכען א געוואלד אויף דעם פארשער, וואס אנאליזירט דעם ליעבעס-געפיהל און צוגליעדערט די קלענסטע עלעמענטען זיינע, און וועלען פאדערן, אז מ'זאל איהם האטש נעהמען און פערווארפען מיט שטיינער. זייער כעס אויף דעם דאזיגען פארשער האט גאר קיין גרענעץ נישט. און ער זעהט אויס ביי זיי, ווי א מענש אהן א הארץ און ווי א

גײַסטיגער בעל מום, וואָס די נאַטור האָט פון איהם אַוועקגענומען די ערהאַבענסטע און אײדעלסטע געפיהלען. דער דאָזיגער קאַלטער פאָרשער איז אַ שווערער פערברעכער, וואָס איז מורד אין דער קעניגליכער האָהײַט פון דער פרױ און פערשוועכט דאָס הײליגסטע הײליגטום פון דער ליעבע. מיט אַזעלכע נעמען און טיטולען האָבען זײ געקרוינט דעם פילאָזאָף שאָפּענהויער און זײַן נאָכפאָלגער עדואַרד האַרטמאַן; און אַזוי וואָלטען די דאָזיגע דיענער פון דעם ליעבעס־גאָט געוויס גערופען אויך דאַרווינ׳ען, ספּענסער׳ן און דעם דענקער בען, ווען זײ וואָלטען נאָר לייענען זײערע ווערק און פערשטעהן, וואָס עס טהוט זיך אין זײ. די ליעבע טאָר נישט געשילדערט, נאָר בעזונגען ווערען. צו איהר טאָר מען נישט צוגעהן אַלס בעאָבאַכטער און פאָרשער, נאָר אַלס פערליעבטער. אָבער, רבותי: דאָס איז דאָך אַ גזרה, וואָס מיר קענען איהר נישט בײַשטעהן. אָט קען איך דאָך רעדען וועגען הונגער אפילו אויך דאַן, ווען איך בין נישט הונגעריג; אָט קען איך דאָך רעדען וועגען שרעק, אפילו אויך דאַמאָלס, ווען איך שרעק מיך נישט. איך מײן, הײסט עס, קאַלטבלוטיג צוגליעדערען די דאָזיגע ערשײַנונגען, און קײנער וועט מיך פון דעסטוועגען נישט חושד זײַן, אַז איך בין גאָרנישט מסוגל אין גאַנצען אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג, אָדער אַז איך בין אינגאַנצען נישט פעהיג צו שפּירען די אויפרעגונגען, וואָס עס רופט אַרויס אין אַ מענשען אַ שווערע געפאַהר, למשל, פון וועלכער ער האָט נישט קײן שום מעגליכקײט זיך צו פערהיטען. הײַנט פאַרוואָס־זשע זאָל איך נישט קענען בעאָבאַכטען מיט אַ קלאָרען בליק און גרינדליך ערפאָרשען אויך די ליעבע, און דאָך זאָל מען נישט זאָגען אויף מיר, אַז איך בין אינגאַנצען נישט מסוגל די ליעבע צו פיהלען, און ממילא אויך איהר צו בעגרײַפען? דער מענש, ווען ער איז הונגעריג, אָדער ווען ער שרעקט זיך, איז דאָך גאָרנישט פעהיג גוט דורכצונעהמען דעם געפיהל פון הונגער אָדער פון שרעק, איהם גרינדליך אויסצופאָרשען און צו אורטײלען וועגען איהם. פון דעם הונגעריגען קענען מיר דאָך נישט פערלאַנגען, ער זאָל אונז וויסענשאַפטליך און מעטאָדיש איבערגעבען די ווירקונג פון דער פאַנטאַזיע וועגען אַ גוטע שטיק געבראָטענס אויף זײַן נערווען־סיסטעם, ווען דאָס זעלביגע שטיק געבראָטענס ליעגט איהם פאַר די אויגען; און דער,

וואס שרעקט זיך, אויב ער איז נאר קיין נאר נישט, וועט בעסער טראכטען וועגען א מיטעל אויף צו ראטעווען זיך פון דער פארשטעהענדער סכנה, און וועט זיך נישט אוועקשטעלען דאמאלס גריבלען אין זיך און אנאליזירען זיינע געפיהלען. דאס זעלבע קאנען מיר אויך נישט פאדערן פון דעם פערליעבטען, ער זאל אונז בעלייכטען דעם פראצעס פון דער ליעבע און אלע איהרע ערשיינונגען. דאס קאן טהון נאר דער זייטיגער, אביעקטיווער צושויער, וועלכער האט די פולע מעגליכקייט צו רעדען וועגען ליעבע, נישט פאלענדיג אויף די קניע, נישט אויפהויבענדיג די אויגען צום הימעל און זיך נישט אוועקלאזענדיג אין א ים פון לירישער מליצה. און דוקא דערפאר, וואס די ליעבע איז דאס מעכטיגסטע און פאר דער מענשהייט אממעהרסטען-בעדייטענדע געפיהל, מוז מען זי בעטראכטען נאך מיט א קלערערען קאפ און ווי ווייט נאר מעגליך איז זיך היטען פון שווערמעריי און אויפרעגונג, פון וועלכער ס'איז ביל-דער-און בלומען-שפראך, ווען מיר רעדען וועגען איהר, אום אויף אזא ארט נישט צו פערדעקען דעםווירקליכען פאקט מיט א שלייער פון בלומען און מליצות.

און דער פשוט'ער אמת איז, אז די ליעבע איז נישט קיין הימלישעס וועזען, נאר א קינד פון דעם איינפאכען „בשר-ודם“. דאס איז דער פשוט'ער אמת, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס די געליעבטע און פערליעבטע ווילען איהם נישט אנערקענען. אין דעם מענשליכען מארך איז פארהאן א העכסטעס געשלעכטס-צענטרום, פון וועלכען עס זענען אפהענגיג די נידריגערע צענטערן, וועלכע געפינען זיך אין'ם רוקען-מארך (הוט-השדרה), און וועלכע ווירקען פון זייער זייט אויף דעם הויכען צענטר מיט זייערע אויפרעגונגען. אין דער צייט, ווען די געשלעכטס-ארגאנען פון דעם מאנספערזאן אדער פון דער פרוי ווערען פאלשטענדיג צייטיג און אנטוויקעלט, געפינט זיך דאס געשלעכטס-צענטרום פון זייערע געהירען אויך אין א שטענדיגען צושטאנד פון געשפאנטקייט און ווערט זעהר לייכט אויפגערייצט. די דאזיגע רייצבארקייט בעהערשט דעם גאנצען אינערליכען בעוואוסטזיין פון די אויפגערעגטע נאטורען און פון יענע, וואס זייער גייסט איז מיט קיין זאך נישט בעשעפטיגט, און ווירקט אויף זייער דענקענס-קראפט, אויף זייער פאנטאזיע, אויף זייער ווילען. א דאנק דער דאזיגער רייצבארקייט ווערט דער מוח פול

מיט פערשידענע פארשטעלונגען פון די געשלעכטס-בעציהונגען און זיין גאנצע טעטיגקייט בעקומט איין-איינציגע ריכטונג — א געשלעכטליכע. דער מאנספערזאן אדער די פרוי, וואס געפינט זיך אין דעם צושטאנד, פיהלט אין זיך א אינערליכע אויפרעגונג און א ליעבעס-דראנג, און עס איז גענוג, זיי זאלען זיך נאר בעגעגענען, אום די דאזיגע ליעבעס-בענקשאפט זאל געפינען פאר זיך עפעס א געגענשטאנד און אננעהמען דעם האראקטער פון ליעבע. דאס געליעבטע וועזען פילט דאן אוים די גאנצע טעטיגקייט פון מארך, אזוי אז עס בלייבט נישט אין איהם קיין פלאץ פאר קיין אנדערע געדאנק, און דער מארך אורטיילט וועגען דעם וועזען נישט ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט, נאר ווי עס פאסט פאר די ארגאנישע בעדערפנישען פון דעם ליעבענדען וועזען.

יעדע געזונדטע מענשליכע פערזענליכקייט פיהלט אינסטינקטיוו די אלע אייגענשאפטען, וואס עס מוז בעזיצען די פערזענליכקייט פון דעם אנדערן געשלעכט, אום די פעראייניגונג מיט איהר זאל דערהאלטען און נאך ווייטער ברענגען איהרע אייגענע אייגענשאפטען און די נאכקומענדע, וואס וועלען געבוירען ווערען פון איהר. און וואס מעהר געבילדעט, אייגענארטיג און דיפערענצירט די דאזיגע פערזענליכקייט איז, אלץ העכער און קאמפליצירטער זענען אויך די אייגענשאפטען, מיט וועלכע זי בעקרוינט דעם געווינשטען און ערווארטעטען אינדיווידואום פון דעם אנדערן געשלעכט. בעזיצט א מענש די ברירה זיך אויסצוקלייבען איינעם פון א סך אינדיווידואומען, וועט ער זיך זיכער און אונגעפעהלט אבשטעלען אויף דעם, וואס איז אמנעהנטסטען צו זיין ארגאנישען אידעאל, וועלכען ער האט זיך בעשאפען אין דער סעקונדע, ווען ער איז געשלעכטליך צייטיג געווארען; און בעזיצט ער אזא ברירה נישט, וועט ער צופרידען זיין מיט דעם ערשטען און בעסטען אינדיווידואום, וואס וועט זיך איהם מאכען, אויב עס וועט נאר נישט זיין אויף אזוי פיעל ווייט און אנדערש פון זיין אידעאל, אז עס וועט גארנישט בעזיצען די קראפט אויפצורעגען זיין געשלעכטס-צענטר און וועט איהם לאזען ביי דער זעלביגער גלייכגילטיגקייט, ביי וועלכער עס וואלט איהם געלאזען א אינדיווידואום פון זיין געשלעכט, א בהמה אדער בכלל א טויטער געגענשטאנד.

וואס נעהענטער איין אינדיווידואום איז צו דעם ארגאנישען אי-

דעאל פון דעם אנדערן, אליך שנעלער געהט די נאטורליכע ארבייט פון דער פעראייניגונג זייערער; הארמאנירען זיי אינגאנצען איינער מיט'ן אנדערן, דאן טהוט א קלאפ דער בעקאנטער בליצשטראהל און זיי פערליעבען זיך אין דער סעקונדע, איין דעם ערשטען אויגענבליק, און עס דאכט זיך זיי, אז זיי קאנען און ליעבען זיך שוין לאנג, און קוים זענען פערהאנען געוויסע אונטערשיעדען צווישען דעם אידעאל און דעם אנדערן אינדיווידואום, ווענדעט אן דער מענש אלע מעגליכקייטען די דאזיגע אונגלייכהייטען נישט צו זעהן, זיי אויסצוגלייכען, זיך צו זיי צוצופאסען און צוצוגעוועהנען און בכלל צו דערנעהנטערן, ביי זיך אין גייסט, זיין אידעאל צו דעם אינדיווידואום.

אין אזעלכע פעלען פערליעבט מען זיך בישלעכווייז, לאנגזאמער אדער שנעלער, אבהענגיג פון דער מעגליכקייט צוצופאסען דעם געגענשטאנד פון דער ליעבע צו דעם אידעאל, וואס האט זיך אויסגעוועבט פריהער. ליעבען ליעבט מען אייגענטליך קיינמאל נישט קיין מענשען, נאר דעם אידעאל, וואס מ'האט זיך אליין בעשאפען; דאס, וואס מ'רופט ליעבעסדראנג, איז די שטרעבונג צו געפינען די פערקערפערונג פון דעם אייגענעם אידעאל, און דאס, וואס מיר רופען ליעבע, איז די אילוזיע, מיט וועלכער מיר נארען זיך אליין אב און רעדען זיך איין, אז מיר האבען די דאזיגע פערקערפערונג געפונען, און דאס געליעבטע וועזען איז דער סימבאל און די פארשטעלונג פון אונזער אידעאל. דאס ליעבעס-לעבען פון יעדען אינדיווידואום הויבט זיך אלזא אן צוזאמען מיט זיין געשלעכטס-צייטיגקייט און ציהט זיך אויך אזוי לאנג ווי זי. דאס אידעאל איז דאן ארגאניש אויסגעארבייט און פונקציאנירט, וועהרענד דער גאנצער צייט, נישט אבהענגיג דערפון, צי עס ווערט פערווירקליכט, צי נישט. דאס אידעאל שטעהט און ווארט אב די געלעגענהייט, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט זיך צו פערקערפערן. געפינט מען נישט פאקטיש וועמען צו ליעבען, ליעבט מען בכח (פאטענציעל), אין געדאנק; געפינט מען נישט קיין בעשטימטען מענשען צום ליעבען, ליעבט מען דעם אידעאל אליין. וואס נידריגער און איינפאכער דאס אידעאל איז, אליך לייכטער איז איהם צו פערקערפערן. דעריבער קענען זיך געמיינע, איינפאכע נאטורען גאנץ לייכט פערליעבען און אומבייטען איין ליעבעס-וועזען אויפ'ן אנדערן, אזוי, אז זיי קענען היינט ליעבען איינער און מארגען — דער אנדערער, דאן ווען פיינע,

קאָמפּליצירטע נאַטורען, קומט אָן זעהר שווער צו געפינען אין לעבען זייער אידעאַל אָדער עטוואָס ענהליכעס צו איהם, און קוים האָבען זיי איהם איין מאָל געפונען און צוליעב וועלכע ס'איז סבה פערלוירען, — מוז אַוועקגעהן אַ לאַנגע צייט, ביז זיי געפינען אַן אַנדערן אויף זיין אָרט.

בעציהונגען מיט אַ פּערזאָן פון אַן אַנדער געשלעכט ווירקען אַלס שטאַרקער רייץ אויף דעם געשלעכטס-צענטער און די פּער-זאָן, וואָס דיענט אַלס געגענשטאַנד פאַר דער בעציהונג, קען אונטער דעם איינפלוס פון דעם אויפגערעגטען צושטאַנד, אין וועלכען עס געפינט זיך זיין געשלעכטסצענטער, גאַנץ לייכט פערליערען די זי-כערהייט פון דעם אינסטינקטיווען געפיהל דערפון, וואָס עס איז אָרגאַניש נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג און ענטוויקלונג פון זיינע איי-געשאַנפטען און זיינע נאָכקומענדע, און אויף אַזאַ אופן בעגעהן אַ פעהלער, וואָס דויערט, איבריגענס, נישט לענגער פון די בע-ציהונגען, ד. ה. פון די צושטערענדע אויפרעגונגען. די איבערצייגונג פון דעם דאָזיגען פעהלער רופט אַרויס געפיהלען פון חרפה און פערדרוס, וועלכע ווערען דערנאָך פערוואַנדעלט אין אַ ביטערער שנאה צו דעם אינדיווידואום, וואָס האָט געבראַכט דערצו, און וועלכע גע-הערען צו די שאַרפסטע עמפּפינדונגען פון אונצופריעדענהייט, אויף וועלכע דער מענש איז נאָר פעהיג.

די געזונדטע און נאַטירליכע ליעבע האָט זיך שטענדיג איהרע קלאָרען ציעל פאַר די אויגען. זי שטרעבט צו יענער קערפּערליכער פעראייניגונג, פון וועלכער עס קען אַרויסקומען אַ נייער דור. ביי שטאַרקע נאַטורען רופט די ליעבע אַרויס אַ אונגעוועהנליכע ווילענס-קראַפט, אום צו בעזיעגען יעדען ענטקעגען-שטעהענדען ווילען און בייצוקומען די שווערסטע שטערונגען. ביי שוואַכע נאַטורען רופט זי די פעהיגקייט נישט אַרויס; זיי בלייבען ביים ווילען. מיר קענען אַלזאָ נישט מעסטען די שטאַרקייט פון העמענס ס'איז ליעבע, לויט די אָנשטרענגונגען, וואָס ער ווייזט אַרויס, אום צו בעקומען זיין גע-ליעבטער, ווארום די שווערקייט פון די דאָזיגע אָנשטרענגונגען איז אָבהענגיג פון זיין שטאַרקען ווילען און נישט פון זיין שטאַרקער ליעבע. מ'מוז אָבער צוגעבען, אַז ביי אַ געזונדטען און נאָרמאַלען מענשען זענען אַלע מאַרך-צענטערן אין אַ גלייכער מאָס ענטוויקעלט, און מענשען מיט שוואַכע נאַטורען האָבען אפשר טאַקע נישט אין

זייער מאַרך קיין שטאַרקע געשלעכטסצענטערען. בכלל זעהט מען, אַז די מענשען, וועלכע קענען שטאַרק ליעבען, בעזיצען אויך שטאַרקע נאַטורען.

דער אונטערשיעד צווישען דעם מאַנספּערשוין און דער פרוי אין דער בעציהונג צו דער ערהאַלטונג פון דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, רופט אַרויס אַ אונטערשיעד אויך אין זייער ליעבעס־פּראָצעס. די ראָליע פון דער פרוי איז דאָ אונפערגלייכליך וויכטיגער: איהר שטעהט פאָר צו געבען דעם גאַנצען מאַטעריאַל פאַר דער אויסבילדונג פון דעם נייעם וועזען, און דעם דאָזיגען מאַטעריאַל דאַרף זי אינגאַנצען אויסאַרבייטען אין איהר אָרגאַניזם און איבערגעבען איהם הויפּטזעכליך די אייגענע אייגענשאַפטען, ווי זי האָט זיי גע'ירשה'נט פון איהרע עלטערן. דאַגעגען דער מאַנספּערזאָן טראָגט אַריין אין דער דאָזיגער לאַנגדויערענדער, שווערער און העלדישער אַרבייט נאָר זיין אָנרעגונג, זיין אימפּולס. ביי דער פרוי איז דעריבער דאָס געשלעכטסצענטרום שטאַרקער ענטוויקעלט, ווי ביי דעם מאַנספּערזאָן, און זיין טעטיגקייט איז לעבעדיגער און וויכטיגער פאַר דער אַלגעמיינער מאַרך־טעטיגקייט. דאָס אידעאַל פון דעם איהר אָרגאַניש־נויטווענדיגען מאַנספּערזאָן איז ביי דער פרוי דייטליכער און קלערער אויסגעאַרבייט, ווי ביי איהם, און אויב זי האָט געפונען איהר אידעאַל אין לעבען, איז איהר כמעט אונמעגליך זיך אָבצוזאָגען פון איהם און די שטאַרקע אויפרעגונג פון איהר געשלעכטס־צענטרום שטייסט אַרויס פון איהר בעוואוסטזיין אַלע אַנדערע שטרעבונגען, אַזוי אַז זי איז דאַן אינגאַנצען פערנומען — נאָר מיט דעם איינציגען געפיהל פון ליעבע. איהר גאַנצען ווילען, איהר גאַנצען פערשטאַנד און איהר גאַנצע פאַנטאַזיע גיט זי איבער דער ליעבע און לאָזט גאָרנישט צו דעם פאַל, אַז דער פערשטאַנד זאָל בעזיגען איהר עמאָציע. די פרוי פיהלט אינסטינקטיוו, אַז זי טאָר קיין פעהלער נישט מאַכען, אַז יעדער פעהלער קען ברענגען צו אונאַנגענעמע רעזולטאַטען פאַר איהר און איהרע נאָכקומענדע, דעריבער היט זי זיך מעהר און איז פאָרזיכטיגער אין איהרע בעציהונגען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, דערקענט זי זיכער און גלייך, אַז זי האָט נישט געגרייזט, ווען זי געפינט דעם מאַנספּערזאָן, וואָס זי האָט געזוכט, און דאַן וועט זי זיך שווין לייכטער אָבזאָגען פון לעבען, ווי פון דעם איהר־אויסערוועהלטען. ביי דעם מאַנספּערזאָן איז אַליץ

אַנדערש. ער קאָן לייכטער אַ טעות האָבען, ווייל דער טעות וועט זיך מיט קיין זאַך נישט אָבּרופען אויף זיין אָרגאַניזם. דעריבּער איז אויך זיין אידעאַל פון דער איהם אָרגאַניש-נויטווענדיגער פרוי ווייניגער דייטליך אויסגעבּילדעט; דעריבּער קען ער זיך פערליעבען אָהן שום שהיות, אין דער ערשטער און בעסטער פרוי, וואָס מאַכט זיך איהם; דעריבּער איז ער אַזוי אונבעשטענדיג אין זיין ליעבע. ער קען אַזוי אָפּט ליעבען, אַזוי לייכט פערגעסען און אַזוי שנעל זיך פערליעבען אין אַן אַנדערער, און דעריבּער אויך קען זיין ליעבע פערהעלטניסמעסיג לייכט פערנומען ווערען פון אַנדערע געדאַנקען, אָבגעשוואַכט ווערען מיט'ן פערשטאַנד און זאָגאַר אויך אינגאַנצען בעזיעגט ווערען.

דאָס איז אין קורצען די נאַטור-געשיכטע פון דער ליעבע, ווי מען בעאָבּאַכטעט זי בּיי גאַנץ געזונדטע און נאָרמאַלע מענשען פון בּיידע געשלעכטער. צי בּעגעגענט מען אָבער דער דאָזיגער איינפאַכער, אמת'ער און צוועקמעסיגער ליעבע אויך אין יענע קרייזען פון דער געזעלשאַפט, וועלכע שפּייזען זיך כסדר מיט דער אונטערהאַלטונגס-ליטעראַטור? איך צווייפעל אין דעם. דאָס, וואָס עס ווערט גערעכענט אין יענע קרייזען פאַר ליעבע און אָנגערופען מיט דעם נאָמען, איז אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי נאָכאַהמונגען פון די ני־ט-געזונדטע און נישט-אמת'ע גייסטעס-צושטאַנדען, מיט וועלכע עס זענען פול די שילדערונגען פון די ראָמאַנען און דראַמען.

שטערונגען און קראַנקהייטען אין דעם געשלעכטס-צענטער געהערען היינט צו די אָפטע ערשיינונגען בּיי די הויכ-ציוויליזירטע מענשען. שוואַכקייט, מידיגקייט און דאָס אונטערגעהן פון איינצעלנע אינדיווידואומען און פון גאַנצע פעלקער און ראַסען, דריקט זיך פריהער פון אַליך אויס אין פערשיעדענע אַנאָמאַליען בנוגע צו די פונקציעס פון דעם געשלעכטס-צענטרום, אַזוי, אַז די ליעבע ווערט אוננאַטירליך אין איהר פאָרם, אין איהר שטאַרקייט און אין איהר אויסוואַהל. דאָס געשלעכטס-צענטרום בּיי געזונדטע מענשען אפילו שטרעבט אויך נאָר צו בעהערשען די גאַנצע טעטיגקייט פון דעם אָרגאַניזם און איהר אינגאַנצען אין זיין דיענסט צו שטעלען, נאָר די איבּריגע צענטערן לאָזען דאָס נישט. דאַן אָבער ווען דער מאַרך איז אָבגעשוואַכט אָדער ווען ער האָט פערלאָרען דאָס גלייכגעוויכט, הויבּט אָן דאָס געשלעכטס-צענטרום פריי צו הערשען און צו בע-

פעהלען. פילט אויס מיט זיין אויפרעגונג דעם גאַנצען בעוואוסטזיין, מאַכט דעם גאַנצען אָרגאַניזם פאַר זיין שקלאַף, און אויף די חורבות פון דעם פערשטאַנד און דער דענקענס-קראַפט הענגט עס אַרויס זיין טריאומפירענדע פאָהן, וואָס נעהמט אָן אַמאָל דעם אויסזעהן פון אַ אונטערראָק און אַמאָל — פון אַ נאַרעשען קאָלפאַק. די פאָעטישע ליטעראַטור, בעזונדער די פון אונזער צייט, שילדערט אַם מעהרסטענטייל דער ליעבע אין איהרע נישט נאַטירליכע פאָר-מען. די שריפטשטעלער אַליין זענען מענשען מיט צורייצטע נערווען אָדער אַזעלכע, וואָס לעבען אין גרויסע שטעדט און זעהען נישט פאַר זיך קיין אַנדערע ביישפיעלען אויסער יענע, וואָס האָבען פערלוירען זייער אָרגאַנישע גלייכגעוויכט. און אויב נישט אַלע העלדען, וואָס זענען געשילדערט אין דער שענער ליטעראַטור, ליידען פון וועלכער נישט-איז ליעבעס-קראַנקהייט, שטעהען זיי אָבער אַלע אויף דער גרענעץ צווישען פאָלשטענדיגער געזונדהייט און משוגעת. דער פסי-כיאַטער, לייענענדיג אין די דאָזיגע אונטערהאַלטונגס-ווערק די שיל-דערונגען פון די פערליעבטע, זייערע האַנדלונגען און געפיהלען, דערקענט אין זיי גלייך די סימפטאָמען פון יענע גייסטעס-קראַנקהיי-טען, וואָס זענען איהם גוט בעקאַנט. געוועהנליך זענען די געפעהרליכע סימפטאָמען נאָר לייכט אָנגעוואונקען; ווען זיי וואָלטען אָבער אַ ביסעל שטאַרקער אויסגעדריקט געוואָרען, וואָלטען מיר געקענט געפינען אין זיי קלאַסישע עקזעמפלאַרען פון עראָטישער מאַניע, עקסטאַטישער פערשכור'ונג, רעליגיעזער משוגעת און פון נאָך אַ סך גייסטעס-קראַנקהייטען, וועגען וועלכע עס פאַסט נישט צו רעדען פאַר אַ פובליקום פון נישט קיין וויסענשאַפטס-מענשען. ווען אַ פערשטענדיגער לעזער, בעזונדער אַזאַ, וואָס האָט אַ שטיקעל ידיעה אין מעדיצין, וועט זיך נעהמען אַנאַליזירען די דאָזיגע ווערק, וועט זיך איהם דאַכ-טען, אַז ער געפינט זיך ערגעץ אין אַ שפיטאָל. כסדר נאָר קראַנקע און צרה'דיגע! אָט איז אַ אינדיווידואום, וואָס דערזעהענדיג אַ פרוי, פערליערט ער דעם פערשטאַנד און טהוט אָב די ווילדעסטע זאַכען; אָט איז אַ צווייטער, וואָס דערזעהענדיג אַ הענדשקע אָדער אַ בלומעל פון זיין געליעבטער פרויענצימער, פאַלט ער אַריין אין אַ געפעהר-ליכען עקסטאַז, אַ ווילדען אָדער אַ רוהיגען. דאָ רופט די ליעבע אַרויס פערברעכערישע אימפולסען, און דאָרט — אומעט און טרויער; אַמאָל ווייזען זיי אונז דעם צווייפעלהאַפטען איבערגאַנג פון קאַפריז-מע-

סיגער קאַלטקייט צו אַ פלוצלונגער צערטליכקייט, און אַמאָל — די צובראָכענקייט פון אַ שטאַרקען כאַראַקטער און גייסט, די עלענדע ווילענסלאָזיגקייט און שוואַכקייט, וואָס קומט אַלס רעזולטאַט פון שטאַרקער ליידענשאַפט. און די דאָזיגע אַלע משוגעת'ן און מערקווירדיגקייטען, עקזאַלטאַציעס און אָבזאָגונגען, שווערמערייען און ליידענשאַפטליכקייטען, קליינינקע תאוה'לעך און ווילדע געוואַלד-טהאַטען ווערען געשילדערט אַלס געזונדטע און נאָרמאַלע ליעבעס-ערשיינונגען, און דער לעזער האָט אפילו די מינדעסטע אַהנונג נישט דערפון, אַז דאָ האַנדעלט זיך נאָר וועגען קראַנקהאַפטע אויסנאַהמען.

אַזאַ מין לעזע-מאַטעריאַל מאַכט אַ טיעפען און זעהר-שעדליכען איינדריק אויף אַ געזונדטען מענשען אויך; היינט ווער רעדט נאָך וועגען אַזאַ לעזער, וואָס זיינע נערווען זענען שוין עטוואָס צוטרייסעלט און וואָס האָט שוין אפשר אַ ביסעל פערלוירען זיין גייסטיגעס גלייכגעוויכט, און וועגען די גרויסשטעדטיגע פרויען? די פרוי איז פון דער נאַטור גענייגט צו בעטראַכטען די ליעבע אַלס דעם אייציגען תכלית און אינהאַלט פון דעם מענשליכען לעבען, און די דאָזיגע מיינונג, וואָס איז אפשר ריכטיג בנוגע צו איהר, אָבער נישט אויסגעהאַלטען בנוגע צו דעם מאַנספערזאָן — די דאָזיגע מיינונג שטאַרקט זיך ביי איהר פון טאָג צו טאָג, ווען זי זעהט, אַז די ביכער, פון וועלכע זי שעפּט אַלע איהרע ידיעות וועגען וועלט און לעבען, זענען פול פון דער ערשטער ביז דער לעצטער שורה בלויז מיט ליעבע. די שילדערונגען פון דעם קאַמפף, וואָס ווערט געפיהרט צוליעב דער פרוי און פון דעם פייערדיגען טריאומף, מיט וועלכען דער דאָזיגער קאַמפף ענדיגט זיך געוועהנליך, פערגרעסערן נאָך מעהר איהר נאַטירליכע איבערטריבענע מיינונג וועגען זיך און ברענגען איהר ביז צו גרויסקייטס-משוגעת, ביז צו זעלבסט-פערגעטערונג.

און זי הויבט ווירקליך אָן צו גלויבען, אַז בעזיצען איהר איז אַזאַ הימלישעס גליק, וואָס צאָהלט זיך נישט אָב אפילו מיט דעם אָבזאָגען זיך פון אַלע אַנדערע לעבענס-אויפגאַבען און ציעלען. זי לערנט זיך אויס אורטיילען מענשען נאָר לויט זייער פעהיגקייט צום ליעבען; דעם עלענדען נפש, וואָס דער מאַרך זיינער איז פשוט צו שוואַך, אום זיך וויפיעל-ס'איז ענטקעגען צושטעלען זיינע ליעבעס-אויפרעגונגען און דער שטראָם פון זיינע תאוות טראָגט איהם און שלעפּט איהם אָהן אַ שום אָבהאַלט, — געפינט זי פאַר ריהרענד און

ליעבענסװירדיג; דאַגעגען דעם געזונדטען און שטאַרקען מענשען, װאָס דער פערשטאַנד צױמט איין זײנע תאװה, װאָס פערליערט זיך נישט אפילו אין זײנע ליעבעס־אױפרעגונגען און איבט זײ אױס נאָר אױף אַזױ פיעל, אױף װיפיעל זײ שטימען מיט דעם לאָגיק, געפינט זי פאַר קאַלט און האַרצלאָז. פױמער־װײכע צולאָזענקײט, מינעס און װײנענדע תנועות נעהמט זי אָן פאַר איבערגעגעבענקײט און די מונטערע שטאַרקײט, װאָס דריקט זיך אױס אין זעלבסט־בעהערשונג און אין דער שטאָלצער אַנערקענונג פון דער אײגענער װערדע, יענע שטאַרקײט, װעלכע װײס צו שעצען די אײגענע געפיהלען אַזױ הױך, װי די עמפפאַנגענע — הײסט בײ איהר אָבשטױסענדע גראָבקײט. דאָס קראַנקהאַפטע אונטערגעהן, װאָס מאַכט דעם מאַנספערזאָן פאַר אַ שפיעל־באַלל אין די הענד פון דער פרױ און פאַר אַ קרבן פון זײנע אײגענע אױפרעגונגען, נעהמט בײ איהר אָן דעם האַראַקטער פון אמת'ער מענשליכקײט, און אין איהר אײנבילדונג גיעט זי גלײך צו דעם ליעבעס־העלד אַזעלכע אױסערליכע סמנים, װי אַ בלאַס געזיכט, אַ שמאַכטענדען בליק, אַ טרױמערישען שטערען און אַזױ װײטער, — סימנים, װאָס הױבען גאָרנישט אָן געהערען צו די אַטריבוטען פון געזונדקײט און מונטערקײט. זי שטעלט זיך פאָר, אַז די טיעפע און אמת'ע ליעבע מוז אָננעהמען די פאָרם פון משוגעת און פער'שכור'ונג; זי ערװאַרטעט פון דער ליעבע גײסטיגע און קערפערליכע „קונצשטיקער", נאַרעשע האַרץ־אױסגיסונגען אין פראָזאַ און אין פערזען, זיפצען, טרעהרען, פערברעכען מיט די הענד, אונפערשטענדליכע, פערנעבעלטע מליצות, פערשיעדענע װילדע אײנפאַלען און משונה'דיגע מעשים; אַ שטילעס, אײנגעהאַלטענעס געפיהל, װאָס פלױדערט נישט און זשעסטיקולירט נישט, װאָס בערױבט נישט דעם אַפעטיט פון עסען, שטערט נישט דעם שלאָף און געהט האַנד בײ האַנד מיט דער ערפילונג פון די אַלטעגליכע פפליכטען — אַזאַ געפיהל רעכענט זיך נישט פאַר קײן ליעבע. דער לעצטער שטעלט מען זיך פאָר נאָר אין דער פאָרם פון אַ שטורעם; זי מוז קומען מיט דונערן און בליצען: דער פערליעבטער מוז זיך בעװײזען פאַר זײן געליעבטער, װי צעאוס פאַר סעמעלאַ'ן, און בעװײזט ער זיך אַנדערש, — איז ער נישט דער ערװאַרטעטער גאָט.

דאָס איז נאָך נישט אינגאַנצען. די שענע ליטעראַטור שטערט

דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון די ליעבעס-געפיהלען ביי דעם יונגען לעזער און בעזונדער — לעזערין, דאָס איז אַ כלל אין דער נאַטור, אַז צוזאַמען מיט דער צייטיגקייט פון דעם גאַנצען אָרגאַניזם ווערט צייטיג אויך דער געשלעכטס-צענטער, און רופט אַרום אין בעוואוסטזיין עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען. ביי דער יוגענד פון די געבילדעטע קלאַסען קומט אָבער פאָר די ערשיינונג פערקעהרט. די עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען ענטוויקלען זיך ביי זיי — צוליעב דעם לעזען פערשידענע ראָמאַנען — קינסטליך און זייער געשלעכטס-צענטער ווערט טהעטיג נאָך פריהער איידער ער ווערט צייטיג. אויב דער ליעבענסדראַנג איז אַ רעזולטאַט פון דעם אינדיווידואומ'ס געשלעכטליכער צייטיגקייט, האָט דאָך דער אָרגאַניזם זיינער געהאַט גענוג צייט און קראַפט זיך אויסצואַרבייטען דעם אידעאַל פון זיין געגען-אינדיווידואום, וואָס איז נויטיג פאַר איהם; אויב אָבער, פערקעהרט, די עראָטישע פאָרשטעלונגען ווערען פאַר דער צייט אַרויסגערופען מיט דער הילף פון לייענען, אַזוי ווערט דער אָרגאַניזם פון זיי איבעראַשט, עהדער נאָך ער האָט געקאָנט אויסבילדען דעם אידעאַל וואָס איז נויטיג פאַר איהם און דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס ער פאָלגט נישט מעהר די דונקעלע שטימען פון זיין אייגענער נאַטור, נאָר די שטימע פון דעם דיכטער אָדער שריפטשטעלער. זיין פאַנטאַזיע נעמט דאָס בילד פון דעם געווינשטען אינדיווידואום נישט פון דער געהיימער צעללען-טיעפעניש און דעם נערווען-געוועב, נאָר פון די ראָמאַנען-בלעטער. די יונגע ראָמאַנען-לעזערין אָדער טעאַטער-בעזוכערין ווייס נישט, צי דער מאַנספערזאָן, וואָס דערנעהנטערט זיך צו איהר, איז טאַקע דער, וועלכען זי זוכט, וואָרום זי האָט נישט קיין אָרגאַנישען אידעאַל פון זיין פערזענליכקייט, נאָר בלויזע עראינערונגען פון געוויסע ראָמאַנען-אָדער דראַמען-העלדען. זי פערבייט איהרע קאַפריזען מיט די אמת'ע בעדערפנישען פון איהר אָרגאַניזם און בעגעהט לייכטזיניג אַזעלכע פעהלערן, וואָס פערגיפטען אויף עביג דעם פרויען-לעבען.

דאָס, וואָס די געבילדעטע קלאַסען, בעזונדער אין די גרויסע שטעדט, רופען אָן ליעבע, איז, ביי נייען-און-נייגציג פאַלען פון הונדערט, נישט קיין נאַטירליכע, אָרגאַנישע ליעבע, נאָר אַ ווירקונג פון דער פאָעטישער סוגעסטיאָ. ווען די זיך ליעבענדע פון דער

קלאַס וואָלטען קיינמאָל נישט האָבען געליי׳ענט קיין ראָמאַן אָדער נישט האָבען געזעהן קיין סענטימענטאַלע טעאַטערשטיק, וואָלטען זיי בעשטימט זיך נישט געפונען אין דעם גייסטעס־צושטאַנד, אין וועלכען זיי געפינען זיך איצט, און ווען זיי וואָלטען זיך ליבען איינע די אַנדערע מיט אַנ׳אמת, וואָלטען זיך זייערע געפיהלען אויסגעדריקט אין געדאַנקען, ווערטער און טהאַטען, — יעדענפאַלס, גאָר אַנדערע פון די, אין וועלכע זיי דריקען זיך היינט אויס. די דאָזיגע מענשען לעבען נישט מיט׳ן געשלעכטס־צענטער, נאָר מיט׳ן זכרון. בעוואוסט־אָדער נישט־בעוואוסטזיניג שפּיעלען זיי אַ סאַלאָן־אָדער בודואַר־קאָמעדיע און חזר׳ן ערנסט און פלייסיג איבער די ראָמאַן־און דראַמען־סצענעס, וואָס האָבען זיך גוט איינגעקריצט אין דער פאַנטאַזיע זייערער. דער מאַנספּערזאָן, וועלכער ווערט געליעבט פון אַ בעלעזענער פרוי, דאַרף זיך מיט דער ליעבע נישט גרויס האַלטען, ווארום אין דער אמת׳ן ליעבט זי נישט איהם פּערזענליך, און אויך נישט איהר אָרגאַנישען אידעאַל, צו וועלכען ער האָט עפּעס אַ שטיקעל ענליכקייט, נאָר דער ראָמאַנטישער פיגור, וואָס איז אויסגעקלערט געוואָרען פון וועלכען ס׳איז שריפטשטעלער און פאַר וועלכער זי זוכט עפּעס אַ פערקערפּערונג.

די שריפטשטעלער פון אַלע פעלקער, וואָס אַרבייטען לויט אַ בעשטימטען שאַבלאָן, האָבען אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעשריבען דער פּאַריזערין אַ איינגענאַרטיגען רייץ און אַ בעזונדער „שיק“. דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס יעדער טפּש הויבט אָן צו שלינגען דאָס שפּייעכץ פון מ׳יל און מיט די אויגען צו ווינקען הערענדיג דעם וואָרט פּאַריזערין אָדער גאָר איהר זעהענדיג פאַר די אויגען. און אויב איהר וועט פרעגען דעם דאָזיגען אידיאָט, וואָס אַזוינס ער האָט געפונען אין דער פּאַריזערין, וועט ער אַייך בסדר בלעקען מיט׳ן צונג, ווי אַ קאַלב: שיק! שיק! ער זעהט דער פּאַריזערין נישט מיט זיינע אויגען, נאָר מיט די אויגען פון יענע שריפטשטעלער, וועלכע האָבען איהר געשילדערט אַלס דעם מוסטער פון פרויען־שענהייט. אַזאַ מין רעקלאַמע (קיין אַנדער נאָמען דערפאַר געפין איך נישט) האָט די ליטעראַטור געמאַכט אויך די אַרטיסטינ׳ס און קונסטרייטערינ׳ס, און דעריבער פערנעהמען די פּערזאָנען אַזאַ גרויסען אָרט אין דער ליעבעס־שווערמעריי פון אַלע יונקער׳ס, גימנאַזיסטען און שעג־גייסטיגע געשעפטס־געהילפען.

מיר וועלען פרובירען, אויב מיר וועלען דאס קאנען, גרינדליכער בעטראכטען די ליעבעס־ערשיינונגען, וואס ענטשטעהען און וואקסען אין אונזער אייגענער געזעלשאפטליכער סביבה און פיהרען אדער צו א גליקליכער חופה אדער צו שטורמדיגע קאטאסטראפעס. בכלל בעמערקען מיר דארט דעם פאלגענדען ענטוויקלונגס־גאנג: דער מאנספערזאן געפינט זיך פערפליכטעט, לויט די אנגענומענע עטיקעטע־געזעצען, ארויסצווייזען א בעזונדער נאהנטקייט דער פרוי, נעבען וועלכער ער זיצט ביי'ם טיש, אדער ער טאנצט, און ער האלט זיך אין דער בעציהונג צו איהר עטוואס גאלאנטער, ווי אין דער בעציהונג צו אנ'אנדערער. די דאזיגע פרוי פיהלט זיך אין אנהויב זעהר צופריעדען פון דעם געוועהנליך זעהר איבערטריבענעם איינדרוק, וואס זי האט אויף איהם געמאכט און זיינע שמייכלערייען און כלומר'שטע צערטליכקייטען רופען ארויס ביי איהר א ליעבענסווירדיגע און ענטקעגען־קומענדע שטימונג, וועלכע ווערט ווייטער שלעכט אויסגעטייטשט פון דעם מאנספערזאן'ס אייגענליעבע. איצט הערט שוין אויף צו ווירקען דער צופאל און עס הויבט זיך אן די טעטיגקייט פון דער דיכטערישער סוגעסטיא. „ער" און „זי" זענען שוין אביסעל אויפגערעגט, די פאנטאזיע ארבייט אויס און ציהט ווייטער די אויפרעגונג; דער זכרון רופט ארויס און שטעלט פאר לעבעדיג פאר זייערע אויגען די בילדער פון אלע בערימטע ליעבעס־פארלעך; אלע ווען ס'איז געלייענטע לירישע ליעדער, ליעבעס־בריעף און ליעבעס־ערקלערונגען הויבען אן ארומצובלאנדזשען אין געדאנק און דריקען זיך אויס מיט די ליפען אדער מיט'ן פעדער. ער און זי לאזען זיך אוועק אלע מאל העכער, פערזינקען זיך אלע מאל שטארקער אין דער עראטישער ראליע, וואס זיי האבען אנגעהויבען צו שפיעלען, און סוף כל סוף שטעהען זיי אונטער דער חופה, וואו גאנצע שארען אונזיכטבארע שריפטשטעלער שפרייטען אויס זייערע בענשענדע הענד אויף די קעפ פון דעם פאר'ל, וועלכען זיי און נישט קיין אנדערע האבען צוזאמענגעפיהרט. דאן ווייזט זיך גאנץ אפט ארויס, אז די ראליען זענען זעהר נישט פאסענד איינגעטיילט געווארען, און עס שפיעלט זיך אב אנ'אנדער קאמעדיע, וואס ווערט אויך רעזשיסירט פון וועלכען ס'איז שריפטשטעלער, — א קאמעדיע פון אונטריידהייט, פון זעלבסטמארד אדער פון אוועק אין וועלכען ס'איז מאנאסטיר. יעדענפאלס אבער האבען מיר דא צו

טהון נאָר מיט אַ פאַנאַגראַפישער ליעבע, אין וועלכער דער מאַנס־פערזאָן און די פרוי חזר'ן איבער וואָרט ביי וואָרט, ווי אין עדיסאָנ'ס אינסטרומענט, אַלץ, וואָס פערשיעדענע דיכטער האָבען פריהער אין זיי אַריינגערעדט.

איהר ליעבעס־קענער, וועלכע שילדערט דעם קווינט־עסענץ פון דער ליידענשאַפט, איהר פאַטאַלאָגען פון דעם מענשענ'ס האַרץ און ערפינדער פון אוננאַטירליכע לאַגען, אויסערגעוועהנליכע מענשען מיט דאָפעלע נשמות און אונגעהערטע צופאַלען, — וואָס האָט איהר מיט אייערע מאָרד־און רויבער־מעשיות געמאַכט פון דעם איינפאַכסטען ריכטיגסטען און בעסטען מענשליכען אינסטינקט, ווי גרוים איז אייער פערברעכען געגען אונז!

די מעהרהייט און די מינדערהייט.

פאר יעדער העכערער נשמה איז דער פיליסטער א שווארצע פערזענליכקייט. ווער עס שפירט נאר אין זיך א טראפען גאונית, אזא טראפען, וואס איז קוים געגוג אויף מסכים צו זיין צו דער אידעע פון טראגען לאנגע האר און מבטל צו זיין די מיינונג וועגען דעם צילינדערהוט, דער ערלויבט זיך שוין אויסצואייבען די מוסקולען פון זיינע הענד, אראבלאזענדיג זיי אויף דעם פיליסטער'ס קאפ, — געוועהנליך נאר אין דער פאנטאזיע, ווארום דער פיליסטער האט געוויס א געזונדטען שווייצאר ביי'ם טהיר, אויב ער איז דאס אליין נישט. די דאזיגע פיינדשאפט איז א שענדליכע אונדאנקבארקייט. דער פיליסטער איז נוצליך און בעזיצט זאגאר די פערהעלטניסמעסיגע שענהייט, וועלכע איז צוגעפאסט צו דער פאלקאמענער צוועקמעסיגקייט. ער שטעלט פאר מיט זיך דעם הינטערגרונד אינ'ם בילד פון דער ציוויליזאציע, און אהן זיין קינסטלערישער קליינליכקייט וואלטען די פיגורען פון דעם פאדערגרונד נישט געמאכט דעם איינדרוק פון גרויסקייט. דאס איז זיין עסטעטישע ראליע, זי איז אבער נישט די וויכטיגסטע פון די, וועלכע ער שפיעלט מיט אזא אויטאריטעט. ווען מיר בעוואונדערן די פיראמידען זענען מיר דען נישט מודה, אז צו דאנקען פאר זיי האבען מיר דעם אזוי פעראכטעטען פיליסטער? דעם פלאן פון זיי האט געוועהנליך אויסגעארבייט א בעגאבטער אלטעגיפטישער רעגירונגס-אינזשיניער פון ערשטען ראנג, אויפגעשטעלט אבער זענען זיי געווארען דורך די אידישע קינדער,

װעלכע זענען געװען מסתמא, גאַנץ געװעהנליכע נאַטורען. װעלכע נוצען ברענגען אונז די פּלענער און אױפפּאַסונגען פון דעם געניע? זײ לעבען נאָר אין זײן אײגענעם קאָפּ און פאַר איהם אַלײן; פאַר אונז אָבער זענען זײ נישט פערהאַן, אַזױ לאַנג װי עס קומט נישט דער נישט־אינטערעסאַנטער פּיליסטער מיט זײן לײװענטענער מיץ אױפ׳ן קאָפּ און פערװירקליכט זײ נישט; דער פּיליסטער צערשטרײט נישט זײן צום־דיענסט־בערײטע אױפמערקזאַמקײט מיט אײגענער ערפינדונגס־טעטיגקײט, און װאַרט, אין זײן געדאַנקענלאָזיגקײט, אױף די אימפּולסען, ערפינדונגען און בעפעהלען פון דעם אױסדערװעהלטען, פון דעם געניע. דער, װעלכער קאָן אַלײן עטװאָס שאַפען, רעכענט געװעהנליך די אַרבײט פון איבערזעצען פאַר ניעדריגער פון זײן װערדע. די אַרבײט פון די אױסדערװעהלטע גײסטער איז — טראַכטען און װעלען; די אַרבײט פון דעם מיטעלמעסיגען המון איז — צו פערקערפּערן די דאָזיגע געדאַנקען און שטרעבונגען און זײ איבערצוטראָגען אין דער פאָרם פון ערשײנונגען. אין װאָס־זשע נאָך בעשולדיגט מען דעם פּיליסטער? אַז ער חאַפּט זיך נישט אַזױ שנעל אױסצופיהרען די פּלענער פון דעם געניע? דאָס איז אױסגעצײכענט; דערפאַר זאָל ער בעזונדער געבענשט זײן. זײן שװערפעליגקײט, זײן זיכערעס גלײכגעװיכט, װאָס לאָזט זיך נישט אַזױ לײכט צושטערען, מאַכען איהם פאַר דעם גימנאַסטישען אינסטרומענט, אױף װעלכען די אױסדערװעהלטע גײסטער קאָנען אױספּראָבירען און ענטװיקלען זײערע כחות. אמת, ס׳איז שװער דער דאָזיגער פױלער מאַסע אין בעװעגונג צו ברענגען. די אָנשטרענגונגען אָבער, װאָס דער געניע מאַכט ביז איהם געלינגט דאָס, זענען פאַר איהם געזונד און נוצבאַר. אױב װעלכער ס׳איז נײער געדאַנק איז נישט אימשטאַנד דעם פּיליסטער פון אָרט צו ריהרען, איז דאָס אַלײן שױן אַ פאַקט אױף דעם, אַז ער טױג אינגאַנצען נישט, אָדער אַז ער איז נאָך נישט צײטיג גענוג; אױב אָבער פערקעהרט, װעלכע ס׳איז קאָנצעפּציע װירקט גלײך אױף דעם פּיליסטער, אַזױ האָט זי שױן אױסגעהאַלטען איהר ערשטע און װיכטיגסטע פּראָבע.

געװעהנליך, איז ער נישט אימשטאַנד אַלײן, מיט זײן אײגענעם פערשטאַנד, צו בעאורטײלען און צו קריטיקירען די אידעען פון די אױסדערװעהלטע. ער בעזיצט אָבער אַ בעזונדער געלאַסענ־

קייט און זי גיט איהם די מעגליכקייט אונבעוואוסטזיניג און דעריבער נאך זיכערער אונטערצושיידען די צייטיגע און לעבענספעהיגע אידעען פון די נישט-צייטיגע און ווערטלאזע.

עס וואלט זיין פערשטענדליך, ווען די פיליסטער אליין וואלטען זיך בעקלאגט איינער אויפ'ן אנדערן און געלאכט איינער פון אנדערן, ווען איין פיליסטער וואלט א ווארף טהון דעם אנדערן אין פנים אריין דעם דאזיגען שימפפ-ווארט, אזוי ווי איין שווארצער רופט אן, אין כעס ווערענדיג, דעם אנדערן נעגער; ווארום אין דער אמת'ן קאן איין פיליסטער מיט דעם אנדערן גארנישט מאכען: ער קאן פון איהם נישט ערווארטען גישט קיין אימפולס און נישט קיין אונטערהאלטונג; אין דעם פראסטען געזיכט פון דעם אנדערן זעהט ער דאס שפיעגעל-בילד פון זיין אייגענער פראסטקייט, און איינער דעם אנדערן געגעצט אויס לאנגווייליגקייטס-מאטיווען. ווען צוויי פון זיי קומען זיך צונויף, שרעקען זיי זיך געגענזייטיג פאר דער מורא'דיגער שטילקייט פון זייער גייסט, און זיי פאלען אריין אין יענער אונטערדריקטער שטימונג, אין יענער הילפלאזיגקייט, אין וועלכער עס פאלט געוועהנליך אריין א מענש, וועלכער איז געוועהנט צו האבען נעבען זיך שטענדיג א פיהרער, ווען יענער לאזט איהם אין שטיך. דער בעגאבטער מענש דארף אבער שעצען דעם פיליסטער. ער איז זיין עשירות, ער איז דאס פעלד, וואס שפייזט איהם. מען מוז שווער ארבייטען, אום איהם פרוכטבאר צו מאכען; מ'מוז פון איי דער פריה ביז שפעט ביינאכט אקערען, זעהען, צודעקען, ברעכען, שניידען; מ'מוז שוויצען און פריערען — דאס גערעטעניש איז אבער זיכער, אויב נאר די קערענדלעך זענען גוטע. ס'פערשטעהט זיך, אז דער, וואס האט פערזעהט זיין פעלד מיט צופוילטע, שלעכטע קערנער, האט נישט וואס צו האפען אויף א גערעטעניש. ווען אבער דאס פעלד בלייבט טוידט ביי אזא בעל-הבית'ישקייט, איז שולדיג אין דעם נישט דאס פעלד, נאר דער טרוימער, וואס ארבייט איבער איהם. פאר דעם געניע איז נאך ווייניג דאס, וואס ער ארבייט אויס הויכע און אפילו פרוכטבארע געדאנקען; ער מוז זעהן אויך זיך אויסגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט אויף צו ענטדעקען זיינע געדאנקען. קוים פערשטעהט ער נאה ווי דער רעכט איז זיך אויסצוגעפינען דעם ריכטיגען ארט און די פאסענדע צייט, וועט ער שטענדיג געפינען פאר זיך בערייטע

פיליסטער־מחנות, אויף צו שנײַדען דאָס, וואָס ער האָט פערזעהט. בײַ יעדעס מאָל, וואָס אַ קאָמפּאַניע גרויסע גײַסטער קומען זיך צונויף אויף וועלכען ס'איז באַנקעט, וואָלטען זיי מצד היושר געדאַרפט טרינקען דעם ערשטען כּוס פאַר דאָס געזונד פון דעם פיליסטער.

און וואָס איז אייגענטליך דער גרעסטער חטא פון דעם פיליסטער? דאָס, וואָס מ'דאַרף נישט לאַנג זוכען, אום איהם צו געפינען; דאָס, וואָס ער איז פערהאַן אין די גרויסע מאַסען; דאָס, וואָס ער איז דער כּלל און נישט דער פּרט. וויל מען אָבער איינמאָל בעטראַכטען איהם, זיך נישט רעכנענדיג מיט זיין צאָהל, וויל מען איינמאָל בעטראַכטען איהם אַליין אַן און פאַר זיך, אַזוי מוז מען מודה זיין, אַז ער איז אַ גאַנץ וואוילער יונג. אויסזעהן זעהט ער אויס אַממעהרסטענטייל שענער אַפילו פון דער סאַמע שענסטער מאַלפּע, און אויב ער איז נישט אַזוי שען ווי אַפּאָלאָ פון בעלוועדער, דאַרף מען פערשטעהן, אַז דער לעצטער וואָלט אויך נישט אַזוי שען זיין, ווען ער וואָלט פאַרשטעלען מיט זיך דעם דורכשניטליכען טיפּ פון דער מענשהייט; ער איז אַ סך געשיקטער און פלינקער אַפילו פון דעם געלערנטסטען הונד, ווען ער קאָן אַפילו נישט נאָכמאַכען די קונץ־שטיק פון דעם צירקוס־קלאָון, וועלכען מ'וואָלט אויך געהאַלטען פאַר אומגעלומפּערט און באַנאַל, ווען יעדעס דאָרף־יונגעל וואָלט אויך געקאָנט אַזוי שטעהן אויפ'ן קאָפּ און אַזוי שפּרינגען אין דער לופטען. דער מאַסען־מענש איז גאַנץ אָפט בעדייטענד קליגער פון אַ ראַק און אַפילו פון אַ קלוגען העלפאַנט, האָטש זיין שכל איז נישט אַזוי טיעף און שאַרף, ווי דער שכל פון דאַרווינענ'ען, למשל, וואָס די פילאָזאָפען פון דער צוקונפט וועלען איהם מסתמא שעצען נישט העכער, ווי מיר שעצען היינט די פיזיאָלאָגישע טעאָריעס פון פאַרמענידעס אָדער פון אַריסטו. ווער עס זאָגט: פיליסטער, דער זאָגט איינפאַך: מעהרהייט, און ווער עס פעראַכטעט דער דאָזיגער מעהרהייט, דער שטעלט זיך געגען די טעאָרעטישע יסודות, אויף וועלכע עס זענען געגרינדעט די אַלע איינריכטונגען פון דער מלוכה און פון דער געזעלשאַפט.

אמת, ס'זענען פערהאַן אַ סך, וואָס נישט נאָר זיי האָבען קיין מורא נישט דעם טריט צו מאַכען, נאָר, אַדרבא, זיי פיהלען צו איהם אַ געמאַכטע אָדער אַ אמת'ע ליעבע. זיי זאָגען צוזאַמען מיט דעם

רוימישען דיכטער האראציוס: איך האס דעם פראסטען המון און האלט זיך מיט איהם פון דערווייטענס; זיי ערקלערען אויסדריקליך, אז זיי געהערען צו דער מינדערהייט און זענען שטאלץ דערמיט; זיי אקצענטירען כסדר, אז זיי פיהלען אנדערש, טראכטען אנדערש און אורטיילען אנדערש פון דעם פינסטערן המון, ד. ה. זיך אויסדריקענדיג מיט וועניגער פעראכטונג, פון דער מעהרהייט, און קיין זאך קאן נישט זיין פאר זיי מעהר בעליידיגענד, ווי זאגען אויף זיי, אז זיי זענען באנאל, מיט וואס עס איז פאקטיש ווידער געזאגט נאר דאס, אז זיי זענען עהנליך צו דער מעהרהייט. מיר ווילען זיך באלד בעשעפטיגען מיט דער פראגע, פון וואנען שטאמט עס די דאזיגע שנאה צום המון און צי זי האט עפעס א לאגישען באדען אונטער זיך; דערווייל אבער ווילען מיר זעהן, אויף וויפיעל עס זענען לאגיש און אויסגעהאלטען אין זייער דענקען און ווירקען די פארנעהמע מענשען, וועלכע קאנען אזוי שטארק נישט ליידען דאס, וואס מ'רעכענט זיי צו צו דער מאסע. ווען זיי וואלטען ווירקליך זיין לאגיש און אויסגעהאלטען, וואלטען זיי געדארפט ארויסווייזען אין אלע זייערע לעבענס-ערשיינונגען יענע שטריכען, מיט וועלכע זיי צייכענען זיך אויס פון דער מאסע און ארויסשטעלען כסדר די אריגינאליטעט פון זייער כאראקטער, אום מ'זאל זיי נישט אויסמישען מיט דער געוועהנליכער מעהרהייט, וואלטען זיי געדארפט דעמאנסטראטיוו טראגען קליידער פון אן'אנדער פאסאן, בעזיצען אנדערע געוואהנהייטען, זיטען און מאראלישע בעגריפען און כסדר קעמפפען געגען די בעשטימונגען פון דער מעהרהייט. טהוען זיי דאס? ניין, זיי טהוען ריכטיג דעם היפוך פון דעם אלעמען. זיי געפינען פאר בעשמאקפולער און איידעלער זיך נישט צו ווארפען אין די אויגען, ד. ה. זיך נישט אונטערצושיידען פון דעם פעראכטעטען המון; זיי בויגען דעם קאפ פאר דער געזעלשאפטליכער מיינונג און זיי איז זעהר נישט אנגענעהם צו שטעהן מיט איהר אין וועלכע ס'איז געגענזעצליכע בעציהונגען; זיי שטעלען פאר מיט זיך די שטארקסטע זיילען פון דעם געזעץ, וואס איז דאך פאקטיש נישט מעהר, ווי די צוזאמענגעפאסטע אנשויאונג פון פאלק, ד. ה. פון דער מעהרהייט, אין דער פארם פון געבאטען און פערבאטען; זיי פערטיידיגען דעם פארלאמענטאריזם, וואס איז געבויט אינגאנצען אויף דעם: „אחרי רבים להטות!“, ד. ה. אויס דער אנערקענונג פון יענער מיינונג,

לויט וועלכער די מינדערהייט איז פערשקלאַפט ביי דער מעהרהייט און איז געצוואונגען זיך אונטערגעבען איהר ווילען, זיי הלומ'ען זאָגאַר ביי געוויסע פעלען וועגען אַלגעמיינעס וואַהל-רעכט, וואָס איז די פערגעטערונג פון המון, די פערגעטערונג פון באַנאַליטעט. איך האָב ניט פערזעהען דאָס, אַז אַממעהרסטען טייל לאָזט מען שווימען מיט'ן שטראָם, ניט ווייל מען וויל טאַקע שווימען אין דער ריכטונג נאָר ווייל מ'איז ניט גענוג שטאַרק צו קעמפפען מיט איהם. דער מענש, וואָס האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכוואָרט: „אויב דו ווילסט לעבען צווישען וועלף, מוזטו הוילען ווי אַ וואָלף״, האָט געוואָלט אויסדריקען דערמיט די קראַפט פון דער שרעקליכער נויטווענדיגקייט, און ניט קיין טיעפע אַכטונג צו די וועלף. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ שפּריך-וואָרט, וואָס מאַכט די שטימע פון המון פאַר דער שטימע פון פאָלק און פיהרט אַרויף דעם פיליסטער גלייך אויפ'ן אָלימפּ. און עס בלייבט אַ פאַקט, אַז אויך יענע, וואָס פעראַכטען דעם המון, זעהען צוצופאַסען אין דער שטיל זייערע אַלע מעשים און פאַקטען צו דעם גייסט פון דער מעהרהייט און אין האַרצען זענען זיי אַלע מסכים, אַז די אַנשויאונגען פון דעם המון זענען אין גרונד ריכטיג אַכטונגס-ווערט.

אַ קליינע צאָהל מענשען, אַזאַ קליינע צאָהל, אַז מ'קאָן זי מיט די פינגער פון איין האַנד אויסצעהלען, האָט דעם מוט געהאַט לאָגיש צו זיין. טרייטשקע ריהמט דעם געבילדעטען דעספּאָטיזם, ד. ה. יענעם רעגירונגס-סיסטעם, וואָס רעכענט זיך גאָרניט מיט דער מעהרהייט און ניעט איבער דער ביז-צו-איינהייט-צוזאַמענגעשמאָלצענער מינדערהייט דאָס רעכט, פאַר דאָס גאַנצע פאָלק צו דענקען און זיין גורל צו בעשליעסען. קאַרלייל פּרעדיגט דעם העראָענדיענסט און פאָדערט, אַז די מעהרהייט זאָל זיין אינגאַנצען אונטערגעוואָרפען דעם איינציגען שטאַרקען אינדיווידואום. מאָנטעסקיע לאַכט און זאָגט, אַז אַ געריכט פון געשוואוירענע האָט נאָר דאַן דאָס רעכט צו עקסיסטירען, ווען עס נעהמט אָן פאַר אַ געזעץ דעם כלל פון פאָלגען דער מינדערהייט, וואָרום צווישען צוועלף געשוואוירענע ריכטער זענען געוויס פאַרהאַן מעהר המורים ווי קלוגע. דאָס איז אָבער מעהר ניט ווי אַ שאַרפע פראַזע, אין וועלכער ס'איז אויסגעדריקט דער געדאַנק, אַז די מינדערהייט איז קליגער און דורכדרינגענדער פון דער מעהרהייט. מאָנטעסקיע פערגעסט אָבער דאָס, אַז אין דער דאָזיגער

מינדערהייט, אין דער קליינער צאָהל מענשען, וואָס שטעהען אויסער דעם ווילדען המון, זענען פערהאַן נישט נאָר אַזעלכע, וואָס זענען העכער פון דעם געוועהנליכען, דורכשניטליכען טיפּ, נאָר אויך אַזעלכע, וואָס שטעהען ניעדריגער פון איהם; אונטער די עטליכע גע־צעהלטע מענשען איז פערהאַן גאונות און פוסטע נאַרישקייט, גע־וונדטע אָריגינאַליטעט און קראַנקהאַפטע משוגעת'ן. די מיטגליעדער פון דער אַקאַדעמיע זענען טאַקע אַ קליינע מינדערהייט אין דער בעציהונג צו'ם גאַנצען פאָלק, דאָס זענען דאָך אָבער אויך אַיגוואָהנער פון דעם משוגעים־הויז און מאָנטעסקיע'ן שטעהט פאָר די געפאַהר, איין פאָרשער און צוויי אידיאָטען דעם זיעג איבערצוגעבען איבער ניין מיטעלמעסיגע בירגער, וואָס עס וואָלט שוין זיין אַ נאַרישקייט. איך האָב אָבער מורא, אַז אפילו קאַרלייל און טרייטשקע פעראַכטען אויך נישט דער מעהרהייט אַזוי ווי ס'פּאַסט זיך אָדער ווי זיי אַליין גלויבען אפשר. מאָדערנער דעספּאָטיזם! העלדענדיענסט! הם! לאָמיר נאָר אָקאָרשט די זאַך גרינדליכער בעטראַכטען: צי ליעגט דען נישט אין דעם אויסדריק „מאָדערנער דעספּאָטיזם" דאָס, אַז איין רעגירענדער, געניע פיהרט דער מאַסע און ברענגט איהר אַזוי ווייט, אַז זי שטימט איין מיט זיינע אַנשויאונגען און אַבזיכטען, נעמט אָן זיינע מיינונגען, לאָזט זיך געהן מיט איהם אין איין ריכטונג און בעשאַפט אַ מין האַרמאָנישע פעראייניגונג צווישען איהם מיט איהר? און דאָס העלדענדיענסט — צי ליעגט נישט אין דעם דער פערלאַנג, אַז דער העלד, ד. ה. די אויסנאַהם־ערשיינונג, זאָל געלויבט, געפייערט און פערגעטערט ווערען פון ראובנ'ען און שמעונ'ען, פון הייקעלען און פייטלען? מיר שיינט, אַז דאָס דאָזיגע אומקוקען זיך שטענדיג צו דער מאַסע שטימט גאָר נישט מיט דער טיעפער פעראַכטונג צו איהר. וואָס געהט עס אָן יענעם, וואָס פעראַכטעט דעם פיליסטער, דעם זעלביגען פיליסטער'ס מיינונג וועגען איהם? צו וואָס דאַרף ער זיין הסכמה און זיין בעוואונדערונג? לויט טרייטשקע'ס טעאָריע קומט אויס, אַז אַזאַ פרידריך דער גרויסער אָדער יאָסיף דער צווייטער האָט אייגענטליך זיך געדאַרפט אָבזאָגען פון כסא־המלוכה און איהם איבערגעבען וועלכען ס'איז פשוט'ען מענשען פון זיין משפחה, וואָרום אַזאַ מענש, ווי פרידריך, איז צו גרויס, אום זיך אָבצוגעבען מיט אַזעלכע המורים; אַזאַ מענש, ווי ער, קאָן נישט געפינען קיין אינטערעסע אין דעם איבערצייגען וועלכען ס'איז גראָ־

בען־יונג אין זיינע גרויסע, ליכטיגע געדאנקען, און זיינע פעהלער זענען נישט צוליעב דעם בעשאפען געוואָרען, מ'זאָל זי פאַר הזירים וואַרפען. לויט קאַרלייל'ס טעאָריע איז עס אַ בעליידיגונג פאַר דער אייגענער ווערדע, ווען אַזאַ מיקעל אַנדזשעלאָ, למשל, האָט אַרויס־געשטעלט זיין „משה“ פאַר די נאַרישע קוקערס פון גאַס, אָדער ווען אַזאַ געטהע האָט געלאָזען אָבדרוקען זיין „פויסט“ פאַר דעם געברויך פון דערוואַקסענע טעכטער; די בראַוואָ־פאַטשערייען פון דער מענשענ־סטאַדע האָבען געדאַרפט, אָנשטאָט זיי פערשאַפען פערגניגען, פער־קעהרט: אַרויסרופען ביי זיי אַ פעררדרוס, און זיי האָבען אייגענטליך געדאַרפט אויסשרייען, ווי יענער רעדנער, וואָס איז ווירקליך קאָנ־סעקווענט געווען: „מ'אַפּלאָדירט — צי האָב איך דען געזאָגט אַ נאַרעשקייט?“ אַזאַ פרידריך דער גרויסער דאַרף זיך אַלזאָ איינ־שליעסען אין זיין פאַרק און קיינע געשעפטען נישט האָבען מיט דעם געמיינעם המון, און אַזאַ געטהע דאַרף אַוועק ערגעץ אין אַ מדבר אָדער אויף אַ וויסטען אינזעל און דאָרט דעקלאַמירען זיינע ליעדער פאַר זיינע אייגענע אויערן, און עס לעבע די לאָגיק!

דאָ איז פערהאַן אַ סתירה, וועלכער מ'קאָן נישט אָבלייקענען. פון איין זייט האַלט מען אין איין איבערציינגען, אַז מ'פעראַכטעט דעם המון, און פון דער אַנדערער זייט טהוט מען אַלץ, זיך רעכענענדיג מיט איהם. מ'זאָגט, אַז די מאַסע פערשטעהט נישט אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ גאָניאַלישעם ווערק, און דער בעסטער חלום פון דעם זעל־ביגען גאון איז בערידמטקייט און אונשטערבליכקייט, דאָס הייסט די אַנערקענונג פון דער מאַסע. מ'שרייט כסדר, אַז דער המון האָט קיין שכל נישט, און דער פאַרלאַמענטאַריזם, דאָס געריכט מיט דער בייזיצונג פון געשוואוירענע ריכטער, די עפענטליכע מיינונג, — אַלץ אַנשטאַלטען, וועלכע זענען בעקרוינט מיט דער טיעפסטער אַכטונג, זענען כסדר געבויט אויף דעם יסוד פון דער הנהה, אַז די מעהרהייט איז נישט נאָר גענוג קלוג, אום זיך צו קאָנען פערלאָזען אויף איהר, נאָר אַז זי איז גאָר נישט פעהיג אַ טעות צו האָבען. מ'געפינט פאַר אַ ערניעדערונג צוגערעכענט צו ווערען צו דער מאַסע, און ביי יעדעם גרויסע געשעהעניש שטאָלצירט מען דערמיט, וואָס מ'פיהלט און מ'טראַכט ריכטיג ווי די מאַסע. אין אַ צושטאַנד פון דעם העכסטען עקסטאַז, געפינט נישט דער אַלטער רוימער קיין שענערען שבח אויף זיך צו זאָגען, ווי דאָס: „איך בין אַ מענש און קיין מענשליכע

זאך איז מיר נישט פרעמד"; און ער וואלט אפשר פון הויט ארויסגעשפרונגען, ווען א צינישער דיאלעקטיק פון זיין צייט וואלט איהם געענטפערט אויף דעם: „דו זאגסט, אז דו ביזט א מענש, עהנליך צו אלע אנדערע מענשען, הייסט עס, אז דו שטאלצירסט מיט דיין באנאליטעט?"

איך גלויב, אז איך בין אימשטאנד דעם דאזיגען ווידערשפרוך צו ערקלערען. מיר שטעלט זיך פאר מיט א איבערצייגענדער קלארקייט, אז ער איז געגרינדעט אויף א ביאלאגישען יסוד. די אונבעקאנטע קראפט, וואס מאכט פון דער רויהער מאטעריע א לעבעדיגען וועזען, ברענגט ארויס באלד אין אנהויב נישט קיין געשלעכטען, נאר אינדיווידואומען. איך וויל מיך דא נישט אריינלאזען אין די פערשיעדענע חקירות מכח דעם אנהויב פון לעבען און לאז שטעהן אן א זייט די פראגע וועגען דעם, צי די פראטאפלאזמא האט זיך אויסגעבילדעט אין א געוויסער צייט פון דער נישט-לעבעדיגער מאטעריע, ווי מ׳גלויבט היינט בכלל, אדער — ווי פריהער מיינט — דאס לעבען האט שטענדיג פארגעשטעלט מיט זיך די איינגענשאפט פון דער מאטעריע, אזוי גוט ווי בעוועגונג און אנציהונג. גענוג איז פאר אונז דאס, אז די מאטעריע בעקומט היינט דעם אנטריעב צו דער אויסבילדונג. פון א לעבעדיגען וועזען פון די אנדערע לעבעדיגע וועזענס, וואס האבען עקסיסטירט פאר איהם און פון וועלכע ער שטאמט. די בעשעפינעש׳ן, וואס ווערען היינט געבוירען זענען אלזא די פרוכט פון יענע בעלי חיים, וועלכע זענען שוין לאנג בעשאפען געווארען, חאטש מיר ווייסען נישט היינט, ווי אזוי די לעצטע זענען ענטשטאנען און פון וואנען זיי שטאמען. דאס לעבען איז די אויסבילדונג און צושיידונג פון איינווייסארטיגע שטיקשטאף-פערבינדונגען אונטער דער ווירקונג פון זויער-שטאף; דער דאזיגער פראצעס קאן אננעהמען די פערשיעדענסטע פארמען און ווען די נאטור קלייבט זיך (איך דריק מיך אויס אזוי נישט גענוי און אזוי אנטראפאמארפיש נאר אום דער בעקוועמליכקייטס וועגען) צו בילדען א לעבעדיגע בעשעפעניש, האט זי די מעגליכקייט אויסצוקלויבען פאר איהר איינע פון די ביליאנען אדער טריליאנען מעגליכע פארמען. ווען זי וואלט איצט פון דאס-ניי בעשאפען לעבעדיגע וועזענס פון דער ערשטער מאטעריע, וואלט יעדע פון זיי געוויס זיין אנדערש און זיי וואלטען האבען צווישען זיך נאר יענע שוואכע עהנליכקייט, וועלכע וואלט זיין דער רעזולטאט דערפון, וואס

זיי זענען דאָך אַלע, נאָך אַלעמען, דער אויסדריק און די ערשיינונגס־פאָרם פון איין און דעם זעלביגען כימישען גרונד־געזעץ, דאָס ווערקצייג פון איין און דער זעלביגער פונקציע. ביי היינטיגען טאָג אָבער ענטשטעהען די לעבעדיגע וועזענס, — ווענינגסטענס יענע, פון וועלכע מיר ווייסען — נישט גלייך פון דער ערשטער מאַטעריע מיט דער הילף פון אַ נאַטירליכער זעלבסטגעבורט, נאָר זיי בילדען זיך אויס פון איהר דורך דער פערמיטלונג פון אַן'אַנדער אָרגאַניזם, דורך דער פערמיטלונג פון עלטערן. דער שטאָף, פון וועלכען דאָס נייע וועזען האָט זיך אויסגעבילדעט, איז אַלזאָ דורכגעגאַנגען פריהער דורך אַ בעשטימטען מעכאַניזם, האָט זיך געפונען אונטער זיין אייגפלוס און טראָגט אויף זיך זיין שטעמפעל. און אויב דאָס איז אפילו אונערקלערליך, בלייבט עס אָבער דאָך אַ אונצווייפעלבאַרער פאַקט, אַז איינע פון די אייגענשאַפטען, וואָס די מאַטעריע אָדער געניער זיך אויסדריקענדיג, איהר צוזאַמענזעצונג, האָט אין זיך, איז די אייגענשאַפט אָבצוהיטען און צוזערהאַלטען די איינדריקע, גרופירונגען און פאָרמען, וואָס זי האָט איבערגענומען. אויף דעם יסוד פון דער אייגענשאַפט איז געבויט דער זכרון ביי דעם איינצעלנעם מענשען און דאָס ירושה־געזעץ ביי דעם געשלעכט. דאָס נייע לעבעדיגע וועזען, דער בוי־מאַטעריאַל פאַר וועלכען ס'איז גענומען געוואָרען פון אַן'אַנדערן פריהערדיגען בעל־חי, היט אָב און דערהאַלט אין זיך די איינדריקע פון דעם לעצטען און איז עהנליך צו איהם. עס קומט אַלזאָ אויס, אַז אין איהם ווירקען צוויי פערשידענע געזעצען: דאָס גאָר־ערשטע לעבענס־געזעץ, וואָס שטרעבט צו בעשאַפען זעלבסטשטענדיגע, פערשידענע פון אַנדערע און אונאָבהענגיגע אָרגאַניזמען, וועלכע זענען צוגעפאַסט נאָר דערצו, זיי זאָלען קאָנען אויסבילדען און פונאַנדערנעהמען איזוויסאַרטיגע שטיקשטאָף־פערבינדונגען, און דורכפיהרען די דאָזיגע אויפגאַבע זייערע אויף אַ נייען, אָריגינעלען אַרט, ד. ה. אין איינער פון די מעגליכע פאָרמען, וואָס האָבען גאָר קיין צאָהל נישט, און נישט חוקא אין דער אָנגענומענער, לעבעדיגער פאָרם, און דאָס ירושה־געזעץ, וואָס שטרעבט דעם נייעם אָרגאַניזם עהנליך צו מאַכען צו זיינע עלטערן, צו יענע אָרגאַניזמען, פון וועלכע ער קומט אַרויס.

יעדער אָרגאַניזם איז דעריבער דער רעזולטאַט פון אַ קאַמפף צווישען צוויי טענדענצען: דעם פרימיטיווען לעבענס־געזעץ און דעם ירושה־געזעץ. דאָס ערשטע שטרעבט צו בעשאַפען נייע פאָרמען,

וואָס זאָלען קאָנען ווייטער ציהען דעם לעבענס-פּראָצעס, און דאָס צווייטע איבערצו׳חזרן נאָכאַמאָל די שוין פערהאַנענע סכעמאַ פון די עלטערן. איך בין נישט אימשטאַנד גענוג שטאַרק אונטערצוצייכענען דעם פאַקט, אַז נאָך מיין מיינונג איז די אונבעגרענעצטע פרייהייט, וואָס די נאַטור גיט דעם נייעם וועזען, זיך אויסצוקלויבען פון אַלע מעגליכע פאָרמען איינע אַ נייע, אַנ׳אָריגינעלע, — אַז די דאָזיגע פרייהייט איז געווען די ערשטע, און די אַנדערע קראַפט, וואָס שטרעבט צו בעגרענעצען די פרייהייט און צו מאַכען דעם נייעם אָרגאַניזם ענליך צו זיינע עלטערן, איז ערשט שפּעטער צוגעקומען. נאָר די הנחה מאַכט פערשטענדליך דאַרווינ׳ס טעאָריע; די דאָזיגע טעאָריע אָהן דער הנחה איז נישט קיין ערקלערונג, נאָר אַ בלויזע קאָנסטאַטירונג פון די בעשטעטיגטע פאַקטען.

און אין דער אמת׳ן: ווען עס וואָלט טאַקע זיין, ווי דאַרווין — און מיט איהם די גאַנצע מחנה פון זיינע תלמידים און מפרשים — גלויבט, אַז די קראַפט, וואָס גיט איבער די קינדער אַלע איינגעשאַפטען פון די עלטערן, — אַז די ירושה-קראַפט איז דאָס ערשטע און וויכטיגסטע געזעץ, וואָס בעשטימט דעם גורל פון דער פערזענליכער ענטוויקלונג, ווי אַזוי וואָלט דאַן געקאָנט מעגליך זיין, אַז איין אָרגאַניזם זאָל אָבטרעטען פון דעם געזעץ און איהם זאָגאַר אינגאַנצען מבטל זיין? דער בעשאַפענער אָרגאַניזם האָט שטענדיג און מיט אַלע זיינע איינגעשאַפטען געדאַרפט ענליך זיין צו דעם, פון וועלכען ער קומט אַרויס, און אויב די אויסערליכע בעדינגונגען וואָלטען דאָס מאַכען פאַר אַ אונמעגליכע זאַך, וואָלט דער אָרגאַניזם אינגאַנצען געדאַרפט פערלוירען געהן. די גרויסע ערשיינונג פון צופאַסען זיך צו בעשטימטע לעבענס-בעדינגונגען, וואָס לויט דאַרווינ׳ס טעאָריע איז זי איינע פון די הויפּט-סבות, וואָס האָבען אַרויסגערופען דער ענטשטעהונג פון די אַרטען (מינים), — די דאָזיגע ערשיינונג וואָלט אָן דער פריהערדיגער הנחה בלייבען אינגאַנצען אַ אונ׳לעזבאַרע רעטעניש. דער לעבעדיגער אָרגאַניזם, זאָג איך, איז נישט צוגעבונדען מעהר צו דער פאָרם, ווי צו אַנ׳אַנדערער; ער דאַרף נאָר האָבען וועלכע פאָרם ס׳איז, וואָס זאָל איהם געבען די מעגליכקייט איינצואָטעמען דעם זויערשטאָף און אויסצואַרבייטען די איי-ווייס-מאַטעריען, און דוקא די דאָזיגע ערשטע און אַבסאָלוטע פרייהייט ערלויבט איהם אָנצונעהמען יענע פאָרם, וואָס עס פּרעסען אָב אויף איהם די אויסערליכע בע-

דינגונגען, אַזוי ווי אַ רוהיגער, פריי־שוועבענדער קערפּער קלייבט זיך אויס פון אַלע מעגליכע ריכטונגען יענע, אין וועלכער עס שטויסט איהם דער לייכטעסטער ווינדטעל. דער אָרגאַניזם פון די עלטערן גיט איהם זיין פאָרם: גוט; דער יונגער אָרגאַניזם נעהמט גלייך אָן די פאָרם פון זיינע עלטערן. די אויסערליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער לעבט, שטרעבען איהם צו געבען אַנ'אַנדער פאָרם, איהם צו מאַכען נישט עהנליך צו זיינע עלטערן: גוט; ער וועט אַוועקלאָזען די געירשה'נטע פאָרם, און פאָלגענדיג די נייע אימפּולסען, וועט ער אָננעהמען די פאָרם, וואָס עס זוכען אָבצופּרעסען אויף איהם די אויסערליכע בעדינגונגען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גלייך און לייכט די צופּאַסונגסקראַפט, וועלכע איז שוין נישט, נאָך דער הנחה, קיין געגענזאַץ צו דעם ירושה־געזעץ, נאָר, פערקעהרט, עהנליך און גלייך צו איהם.

די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון לעבען, קען נאָר דעם אינדיווידואום, דעם פרט, און נישט דעם געשלעכט, דעם כלל. נאָר דער פרט איז אַ זאַך, וואָס איז ווירקליך פערהאַן, וואָס איז זעלבסטשטענדיג און שאַרף בעגרענעצט; דער כלל — דאָס איז שוין אַזוינס, וואָס איז אַ סך אונבעשטימטער, און גאַנץ אָפט איז כמעט אונמעגליך איהם גענוי צו דעפינירען. צוויי אינדיווידוען ווערען קיינמאָל נישט צוזאַמענגעשמאָלצען און פון זיי ביידע קאָן אין קיין פאַל נישט ווערען איינער, אפילו אויך דאַן, ווען זיי זענען ביידע צוגעקלעפּט איינער צו'ם אַנדערען, ווי דער סיאַמער צווילינג. מיט די געשלעכטען איז עס שוין גאַנץ אַנדערש. זיי האַלטען כסדר אין איין ענדערען זיך — כאָטש לאַנגזאַם — און זייערע גרענעצען זענען אַזוי פליסענד און אָבגעריבען, אַז מ'קאָן זיי גאָר נישט דערקענען. די געשלעכטען ענטוויקלען זיך און נעהמען אָן אין יעדער געאָלאָגישער עפּאָכע אַנדערע פאָרמען. די געשלעכטען, וועלכע געפינען זיך היינט, זענען אַנדערש פון יענע, וועלכע האָבען געלעבט אין אַ פריהערדיגע עפּאָכע, און געוויס אויך פון יענע, וועלכע וועלען לעבען אין דער עפּאָכע, וואָס וועט קומען. די איינציגע זאַך, וואָס פערבינדט דעם פרט, דעם אינדיווידואום, מיט דעם געשלעכט, איז דאָס ירושה־געזעץ, ד. ה. די פרימיטיווע אייגענשאַפט פון דער מאַטעריע צו בלייבען אין דער אָרדנונג, וואָס זי האָט איינמאָל איבערגענומען, און איהר צו ענדערען נאָר אונטער דעם שטויס פון נייע סבות, וועלכע זענען שטאַרקער פון דער אייגענשאַפט. די איציגע עקאָנאָמיע פון דער נאַטור ווייס

ווייזט אויס, נאָר פון די לעבעדיגע וועזענס, וואָס ענטשטעהען פון אַנדערע בעלי־חיים, פון אַזוינע לעבענס, וואָס שטאַמען פון לעבען. טעאָרעטיש קאָנען מיר זיך גאַנץ שוין פאָרשטעלען, אַז דאָס לעבען ענטשטעהט אַלע מאָל פונ׳ס־ניי פון נישט לעבעדיגע שטאָפען; און אויב מיר זעהען נישט היינט די ערשיינונג, איז עס געווים נאָר דערפאַר, וואָס די נאַטור דאַרף נישט אויסברענגען אַזוי פיעל כחות אויף דעם בעשאַפען איין לעבעדיגען אָרגאַניזם פון דעם אַנדערן, ווי אויף דעם בעשאַפען אַ אָרגאַניזם פון דער ערשטער מאַטעריע. די נאַטור איז, ווי בעוואוסט, עקאָנאָמיש און שפּאַרזאַם. זי האָט פיינד אויסצוברענגען אַ סך כחות דאָרט, וואו זי קאָן ערררייכען איהר ציעל מיט וועניגער. אויף אַזאַ אופן האָבען מיר דאָ די לאָגישע קייט פון די לעבענס־ערשיינונגען: די פאָרם, אין וועלכער זיי דריקען זיך אויס, איז דאָס אינדיווידוּאום, און נישט דאָס געשלעכט. און דאָס, וואָס די אינדיווידוּ׳ען זענען דאָך עהנליך איינער צו׳ם אַנדער׳ן און דאָס געשלעכט זעהט אויס, אַזוי ווי עס וואָלט האָבען אַ פעסטען באָדען אונטער זיך, שטאַמט פון די צוויי סבות: ערשטענס, דערפון, וואָס ביי היינטיגען טאָג ווערען, אויף וויפיעל מיר ווייסען, די לעבענס בעשאַפען פון אַנדערע לעבענס; און צווייטענס דערפון, וואָס עס עקסיסטירט און הערשט דאָס איבערגעקלערטע ירושה־געזעץ. די אָבשטאַמונג פון אַ עלטערליכען אָרגאַניזם איז די סבה פון דער עהנליכקייט און דעם צוזאַמענהאַנג, וואָס מ׳בעגעגענט צווישען די אינדיווידוּאומ׳ען, און דאָס ערשטע לעבענס־געזעץ איז די סבה פון זייער זעלבסטשטענדיגקייט און פערשידענקייט. אין דער ווירקליכקייט זענען טאַקע גאָרנישט פערהאַן קיין צוויי אינדיווידוּאומ׳ען, וואָס זאָלען אין אַלעמען עהנליך זיין איינער צו׳ם אַנדער׳ן, און עס איז זיכער זאָגאַר, אַז איין אינדיווידוּאום איז מעהר אַנדערש פון דעם אַנדער׳ן אין די אינערליכע כעמישע און מעכאַנישע פּראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין זיינע עלעמענטאַרע גרונדטיילען, — ווי איין געשלעכט פון דעם אַנדער׳ן. דערמיט ערקלערט זיך אויך די מעגליכקייט פון עגאָאיזם, וועלכער וואָלט זיין נאַריש און אונערקלעררליך, ווען מ׳וואָלט מוזען בעטראַכטען דעם געשלעכט אַלס עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ווירקליך פערהאַן און נישט נאָר אַלס אַבסטראַקציע פון דעם מענשליכען גייסט. יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם פיהלט קודם־כל זיין אייגענעם איך אַלס דאָס איינציגע, וואָס איז פערהאַן און עקסיסטירט, און

ערשט די העכערע אױסבילדונג פון זײַן דענקען גיט איהם אַרײַן די
איבערצײַגונגען דערפון, אַז צװישען איהם און די אָרגאַניזמען, װאָס
זענען ענהליך צו איהם, זענען פערהאַן נױטװענדיגע בעציהונגען
און אַ געװיסער צוזאַמענהאַנג און אַז ער אַלײן װעט פערדינען דערפון,
װאָס ער װעט זיך רעכנען מיט זײ. דער געזעלשאַפטליכער אינסטינקט
איז אַלזאָ נישט קײן נאַטירליכע נײגונג, װי, למשל, דאָס געפיהל פון
אָבגעזונדערטקײט און עגאָאיזם, נאָר אַ ערװאָרבענע מײנונג. דער
אַלטרואיזם איז נישט קײן געגענזאַץ, נאָר די פערטיעפונג און אױס=
ברײטונג פון עגאָאיזם, און דער מענש איז צוגעקומען צו פאָליציאישע
בעגריף פון סאָלידאַריטעט, אַזױ װי ער איז צוגעקומען צו פאָליציאישע
אַנשטאַלטען און צו אַ ביורושעט: נאָך דעם, װי ער האָט זיך איבער=
צײַגט, אַז דאָס איז נוצבאַר פאַר איהם.

אין איצט קומט צו אונזער ביאָלאָגישע בעטראַכטונג, אין װעלכער
דער לעזער האָט אפשר ביז אַהער נישט געפונען קײן שום צוזאַמענ=
האַנג מיט דעם אָנגעהױבענעם שמועס, צו אונזער פריהערדיגער פאָר=
שונג. דאָס ירושה=געזעץ איז די סבה פון דער געװעהנליכקײט, פון דער
באַנאַליטעט, און דאָס ערשטע לעבענס=געזעץ—פון דער אָריגינאַליטעט.
די נידריגסטע פונקציעס פון אָרגאַניזם, װעלכע זענען די נױטװענ=
דיגסטע און דעריבער אױך די אָפטעסטע און װעלכע זענען שױן
מסתמא בעקאַנט געװען אױך אונזערע זײדעס און עלטערזײדעס,
זענען אײנגעװאָרצעלט דעם ירושה־געזעץ; דאַגעגען אָבער די העכע=
רע און העכסטע פונקציעס, װעלכע זענען זעלטען=װען נױטיג, און
װעלכע אונזער זײדע און עלטער־זײדע האָט גאַנץ זעלטען — און אפשר
קײנמאָל נישט אױסגעאיבט אַזױ אַז זײ האָבען נישט בעַ=
װיזען צו לאָזען נאָך זיך קײן טיעפע שפורען אין
זײַן אָרגאַניזם, אום צו קאָנען איבערגעהן בירושה צו די שפּעטער=
דיגע, — די פונקציעס װערען דורכגעפיהרט זעלבסטשטענדיג און
אײגענאַרטיג. די ראָליע, װעלכע איהם קומט אױס אָפט צו שפּילען
און װעלכע איז בײַ אַלעמען די זעלבע, שפּילט דער אָרגאַניזם אָב אױף
אַ גאַנץ באַנאַלען אופן. יענע ראָליע אָבער, װעלכע איהם קומט אױס
צו שפּילען דאָס ערשטע מאָל, װעט ער שױן דורכפיהרען אָריגינעל,
אױב ער װעט נאָר נישט קאָנען אײנגאַנצען זיך אױסדרעהען פון איהר.
דער גרעסטער געניע עסט אױך מיט׳ן מױל און הערט אױך מיט די
אױערן אַלץ אײנס, װי דער נידריגסטער װאַסערטרעגער, און דער

פראנצעזישער דיכטער האט גאנץ שארף אויסגעדריקט דעם געדאנק, זאגענדיג: „מ'מאכט שטענדיג אימיצען נאך, ווען מ'פלאנצט קרויט". די פונקציע, וואס איז ביי אלע מענשען גלייך, ווערט פון אלע מענשען גלייך דורכגעפיהרט. דערפאר וועט מען גלייך זעהן דעם אונטערשיעד אין דער ארבייט פון צוויי מענשען, וועלכע מ'וועט איבערגעבען צו גרינדען א געוויסע געזעלשאפט אין א וויסטער, פוסטער לאנד אדער וועלכע מ'וועט שטעלען די אויפגאבע, איינצונעהמען א נייע, אונבעקאנטע וועלט און איהר אויפבויען אויף דעם יסוד פון א נייער מלוכה־ארדנונג.

דער ארגאניזם, וואס האט אין זיך א געוועהנליכע מאס לעבענסקראפט, וועט קיינמאל נישט קומען דערצו, ער זאל אויסאקען וועלכע ס'איז הויכע פונקציע; ער געהט אין דעם אויסגעטרעטענעם וועג און זוכט גארנישט אזעלכע וועגען, אין וועלכע זיינע עלטערן האבען נאך נישט געטרעטען. קוים געפינט ער זיך אמאל געגען זיין ווילען אין אזא נייער לאגע, זעהט ער קודם־כל זיך איינגאנצען ארויסצודרעהען פון איהר, און אויב דאס געלינגט איהם נישט, זעהט ער צו האנדלען ביי איהר, אזוי ווי ער האנדעלט ביי אנדערע, געוועהנליכע און מעהר אפטע לאגען, וועלכע זענען געוויסערמאסען עהנליך צו דער. און אויב די מיטלען העלפען איהם אויך נישט זיך אן עצה צו געבען מיט די פאדערונגען פון דער נייער לאגע, לאזט ער עס איינגאנצען „געהן, ווי עס געהט" און האט קיין תקומה נישט, סיידען נאר, ווען ער האט אין זיך בעהאלטענע כחות, וועלכע האבען ביי זיינע געוועהנליכע בעדינגונגען נישט געהאט די געלעגענהייט זיך צו ענטוויקלען, און איצט דורך דער נויטווענדיגקייט ערוואכען זיי און ווערען טעטיג. אזא מענש בלייבט אלזא שטענדיג אין דעם קרייז פון דער געירשה'נטער וועלט. ער האט מורא משנה צו זיין אפילו איין פינטעל פון די מנהגים, ביי וועלכע עס האבען זיך געהאלטען זיינע זיידעס און עלטערזיידעס, ער טרעט נישט אב אויף א האר פון דעם, וואס עס טוהען און ווי עס פיהרען זיך זיינע חברים און ענדיגט זיין לעבען, אזוי ווי ער האט עס אנגעהויבען: אלע זיינע מעשים, מנהגים און בעגריפען זענען נישט מעהר, ווי א קאפיע פון דאס אלץ, וואס איז געווען פאר איהם און איז פארהאן איצט ארום איהם.

יענער ארגאניזם אבער, וועלכער האט אין זיך מעהר ווי א

געוועהנליכע מאס לעבענסקראפט, שטרעבט אליין צו נייע אומשטענדען און בעדינגונגען אין זיין לעבען, און אויב דער צופאל שטעלט איהם אוועק אין אזעלכע, וועט ער אדער זיי אונטערווארפען זיין אייגענע קראפט אדער זיך צופאסען צו זיי, זיך נישט רעכנענדיג מיט די פערהאנענע ביישפיעלען און נישט געהענדיג אין די וועגען, אין וועלכע זיינע זיידעס זענען געגאנגען. אזא ארגאניזם וואקסט טריאומפירענדיג איבער די גרענעצען פון דער גערישה'נטער וועלט, וואס קומען צו נאר ביז א געוויסער הויכקייט, און ערייכענדיג אזא הויכע ענטוויקלונגסשטופע, וואס די שוואכערע אינדיווידואומען וועלען זיך קיינמאל ביז איהר נישט אויפהויבען, ענטוויקעלט ער זיך פריי אין זיינע אייגענע פארמען, וואס זענען גארנישט עהנליך צו די אנדערע.

איך האב אלזא אבהענגיג געמאכט אריגינאליטעט און דורכשניטליכקייט פון דער מאס לעבענסקראפט. איז פערהאן די קראפט גראדע אין אזא מאס, וואס איז גענוג אויסצוהאלטען דעם ארגאניזם פון א געוויסען טיפ, בלייבט ער אין די פארמען, וואס ער האט איבערגענומען בירושה, און העלפט דעם געשלעכט דערהאלטען די געוועהנליכע פיזיאנאמיע; אויב אבער די דאזיגע לעבענסקראפט איז פערהאן אין דעם ארגאניזם מעהר ווי א געוועהנליכע מאס, איז זי גובר דער פוילקייט, וואס טרייבט דער מאטעריע אין די גערישה'נטע פארמען. אזא ארגאניזם ענטוויקעלט זיך אין פולער פרייהייט לויט זיין אייגענעם דראנג, און בעשאפט זיך זיין אייגענע ערשיינונגספארם און מ'קען זיך זאגאר ערלויבען צו זאגען, אז ער ווערט דער פאטער פון א נייעם ארט אין דעם געשלעכט. דאס לעבען איז די העכסטע פונקציע פון דער מאטעריע; דער, וואס בעזיצט עס א סך, רופט ארויס ביי אלעמען א אינסטינקטיווע אכטונג, עהנליך צו דער אכטונג, וואס עס רופט ארויס רייכטום ביי ארעמע לייט. און וויל די אריגינאליטעט איז געבויט אויף א סך לעבענסקראפט, שעצט מען איהר העכער פאר דער געוועהנליכקייט, וועלכע האט געקריגען נאר א קליינעם פראצענט פון דער דאזיגער קראפט. מ'פערהאכטעט דעריבער די באנאליטעט און מ'ווענדעט אן אלע מעגליכקייטען צו זיין אדער, אויב דאס איז נישט מעגליך, לכל־הפחות אויסצוזעהן אריגינעל. נישט וועלען געהערען צו דער מאסע, הייסט ארויסשטעלען זיך פאר א עושר פון לעבענסקראפט. די פעראכטונג צו דעם פי=

ליסטער, צו דעם געוועהנליכען גאס-מענשען, איז איינע פון די פארמען, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די פערגעטערונג פון לעבען. מ'שטאלצירט א סך מעהר מיט דער ראליע פון א פאמיליען-פאטער, ווי מיט דער ראליע פון א קעסט-קינד, און יעדערן ווילט זיך בעסער פיגורירען אלס בעזונדער טיטול-בלאט פון א בוך, ווי אלס איינגענעהטע, מיט א לויפ-נומער בעצייכענטע ווייטעל. אזוי אבער, ווי יעדער פאמיליענפאטער איז צוזאמען דערמיט אויך א זוהן און יעדער בעשעפער פון א נייער ליניע האט פאר זיך אויך א ליניע פון זיידעס און עלטער-זיידעס, וואס ציהט זיך ביז אדם הראשון אדער ביז דער ערשטער פראטאפלאזמא, — איז אפילו דאס אריגינעלסטע אינדיווידואום אויך פערבונדען מיט דעם גאנצען געשלעכט, און דער, וואס בעזיצט אפילו א אונגעוועהנליכע מאס לעבענסקראפט איז אויך אין זיינע נידריגע פונקציעס אונטערגעווארפען דער באנאליטעט. דערמיט ערקלערט זיך דער געגענזאץ אין דעם האראקטער פון די רייכערע נאטורען, וואס פון איין זייט זענען זיי אבגעזונדערט פון דער מאסע און ווילען מיט איהר קיינע בעציהונגען נישט האבען, און פון דער אנדערער זייט גיסען זיי זיך גאנץ אפט צוזאמען מיט איהר. דער פיליסטער קען שטאלצירען האטש דערמיט, וואס אפילו געטהע און נאפאלעאן, נישט קוקענדיג אויף זייער אריגינאליטעט, האבען אויך נישט געקענט לאכען און וויינען, שלאפען און זיך ראזירען אנדערש, ווי ער.

ביי די בעלי-חיים, וואס זענען פונאנדערגעטיילט אויף צוויי געשלעכטער, זעהען מיר, אז די נקבה איז ארעמער אין לעבענסקראפט פון דעם זכר. פארוואס דאס איז אזוי, ווייס איך נישט; א זיכערער פאקט אבער איז דאס. דארווין האט אין זיין בוך „די אבשטאמונג פון דעם מענשען” צוזאמענגעקליבען עטליכע הונדערט ווייטלעך איינצעלנע בעאבאכטונגען, פון וועלכע ס'איז צו זעהן, אז ביי די מעהרסטע טייל בעלי-חיים דיענט די נקבה נאר אויף צו דערהאלטען די פיזיאנאמיע פון דעם געשלעכט, דאן ווען דער זכר דערווייטערט זיך גאנץ אפט פון דעם אלגעמיינעם טיפ און ענטוויקעלט זיך אויף א גאנץ אינדיווידועלער ארט. אין דער נקבה הערשט, אויף אזא אופן, דאס ירושה-געזעץ, און אין דעם זכר — דאס געזעץ פון אריגינאליטעט, וועלכען איך רעכען פאר דעם ערשטען לעבענס-

געזען. די דאָזיגע בעציהונג עקסיסטירט אויך ביי דעם מענשליכען געשלעכט. די פרוי איז אַממעהרסטען טייל טיפּיש, דאַגעגען דער מאַנספּערזאָן— אייגענאַרטיג. איהר פיזיאָנאָמיע איז אַ דורכשניטליכע, עהנליך צו דער פון אַלע פרויען, זיינע— אַ בעזונדערע, אַ אינדיווידועלע. די מיינונג איז דאַגעגען דער געוועהנליכער אַנשויאונג, די לעצטע איז אָבער דורך און דורך פאַלש. זי שטאַמט דערפון, וואָס געוועהנליך שעפּט מען די פאָרשטעלונגען וועגען פרויען פון לידער און ראָמאַנען. די דיכטער לאָזען זיך דיקטירען ביי זייער שילדערן דער פרוי נישט פון זייערע עהרליכע בעאָבאַכטונגען, נאָר פון זייערע אונבעוואוסטזיניגע געשלעכטליכע אויפרעגונגען. אין די בעלעטריסטיש-וויסענשאַפטליכע ווערק איז די פרוי קיינמאָל נישט קיין ניכטערע, נאַטור-היסטאָרישע שילדערונג, נאָר אַ אידעאַלע בעשעפעניש פון אַ היים-אויפגעבראַזטער מענליכער פאַנטאַזיע; דער דיכטער וויל נישט שילדערן דער פרוי, נאָר איהר קאָמפּלימענטען מאַכען; ווען ער רעדט וועגען פרויען איז ער שוין נישט קיין אָביעקטיווער בעאָבאַכטער, נאָר אַ אינסטינקטיווער ליעבעס-ווכער. דאָס פיהרט איבער זיינע בעאָבאַכטונגען, און מ׳קען זאָגען, אַז אין דער פּאָעזיע פון אַלע צייטען און פעלקער איז די פרוי געשילדערט נישט, ווי זי איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי זי שטעלט זיך פאָר אין דער פאַנטאַזיע פון אַ פערליעבטען טרוימער. דאָס איז אַ נאַטירליכער רעזולטאַט דערפון, וואָס די גאַנצע פּאָעזיע ליעגט פון אָנהויב-אָן ביי מענער אין די הענד. ווען די פרויען וואָלטען ערפונדען די ליריק און דעם עפּאָס, וואָלט די שילדערונג פון דער פרוי אין דער ליטעראַטור געוויס געווען אָביעקטיווער און דעריבער אויך גלייכגילטיגער. היינט, ווען דאָס שרייבען ראָמאַנען איז, ווענגסטענס אין געוויסע לענדער, געוואָרען כמעט אויסשליסליך אַ ווייבערשע האַנד-אַרבייט, הורט די פרוי-פערפאַסערין אויך איבער די געוועהנליכע, פון דעם מאַנספערזאָן ערפונדענע שילדערונג פון דער פרוי איינפאַך דערפאַר, וואָס זי איז נישט פעהיג איבערצוואַקסען די אָנגענומענע אַנשויאונגען און אייגענאַרטיג צו דענקען. „די פרוי איז אונערגרינדליך און פערשיעדענאַרטיג, ווי די הוואַליע פון ים", לעהרנט איין טיעפזיניגער פילאָזאָף; „ווער קען זיך עס ריהמען, אַז ער קען דער פרוי!" שרייט אויס אַ בעגייסטערטער ליריק, בעלעקענדיג זיך פון זיינע אַנגענעמע פאָרשטעלונגען; „יעדער פרוי איז אַ סוד און אַ רעטעניש, און קיין

איינע פון די ספינקסען איז נישט ענליך צו דער אַנדערער", פערזיכערט אַ ראָמאַניסט, און וועלענדיג בעסער אילוסטרירען דעם געדאַנק פלאָנטערט ער אָן אַ גאַנצע רייהע מעשיות, וואָס זענען נישט־געשטויגען־נישט געפלויגען. דאָס זענען אָבער אַלץ נישט מעהר, ווי פוסטע פראַזען, פון וועלכע די קלוגע פרויען לאַכען אַממעהרסטען און פון וועלכע עס האָבען פערגניגען נאָר די „נאַרעשע גענז", אָננעהמענדיג דאָס פאַר אַ פערזענליכען קאָמפּלימענט. די פרויען זענען אַ סך ווייניגער פערשידענאַרטיג פון די מענער, און ווער עס קען איינער פון זיי, קען כמעט אַלע. זייערע געדאַנקען, זייערע געפיהלען, זייערע געזיכטער אפילו זענען כמעט ביי אַלע די זעלביגע; גרעטכען, טאַליע און אָפעליע זענען אַזוי ענליך איינער צו דער אַנדערער, אַז מ'וואָלט זיי געקענט אָננעהמען פאַר שוועסטער מיט עטוואָס נישט קיין גלייכע טעמפּעראַמענטען, און עטוואָס נישט קיין גלייכער ערציהונג. דערמיט ערקלערט זיך אויך דאָס, וואָס די פרויען שפּרינגען אַזוי שנעל אַרויף אויף דעם געזעלשאַפטליכען לייטער און שטענדיג געפינען זיי זיך אויף זייער אָרט. פון אַ שטאַל־קנעכט, וואָס ווערט דורך דער ליבע פון אַ קייזערין „הערצאָג פון קורלאַנד", פיהלט מען דאָס גאַנצע לעבען זיינס דעם ריח פון שטאַל, און דער טאָכטער פון אַ פויער, וואָס ווערט די גליקליכע בעהערשערין פון אַ קייזערליכע האַרץ, וועט מען אין עטליכע מאָנאַטען און אפשר אין עטליכע וואָכען אַרום נישט קענען אונטערשיידען פון די דאַמען, וואָס זענען געבוירען און ערצויגען געוואָרען אין אַ קעניגליכען שלאָס. קוים האָט זיך די פרוי נאָר צוגעפּאַסט צו די פאָרמען פון איהר נייען הויכען ראַנג, — און ביי איהר בעזונדער נייגונג צו אַלעם אויסערליכעס און קליינליכעס קומט איהר אָן די דאָזיגע צופּאַסונג גאַנץ לייכט — אַזוי איז זי שוין פאָלשטענדיג דערוואַקסען ביז דעם ראַנג; צווישען דער פּרינצעסין און דער וועשין איז נישט מעהר ווי אַ גאַנץ קליינער אויסערליכער אונטערשיעד פערהאַן און דער עצם פון זיי ביידען איז די ווירקליכקייט, ד. ה. די נישט זעלבסט־שטענדיגע איבערהורונג פון דער געשלעכטס־פיזיאָנאָמיע. מישלע פעראייניגט זיין גאַנצע פילאָזאָפיע פון דער פרוי אין איין וואָרט; ער זאָגט: „די פרוי איז אַ פערזענליכקייט". דאָס איז איינער פון די גרעסטע טעותים, וואָס מ'קען געפינען ביי דעם דאָזיגען פייערדיגען, מיט אַ רייכער פאַנטאַזיע בעגאַבטען, נאָר איבערפלעכליכען

שריפטשטעלער. דער אמת איז ריכטיג פערקעהרט: „די פרוי איז גישט קיין פערזענליכקייט, נאָר אַ געשלעכט“.

אמת, ס'זענען פערהאַן אָריגינעלע פרויען אויך. זאָל איך אָבער פועל'ן ביי זיך, ליעבער לעזער, דיר אַנ'עצה צו געבען? אָט האָסטו זי: היט דיך פון די אָריגינעלע פרויען. דאָס וואָס אַ פרוי איז וויים פון דעם אַלגעמיינעם פרויען־טיפּ, איז אין אַכציג פעלען פון הונדערט אַ קראַנקהייט. די אייגענאַרטיגע פרוי אונטערשיידעט זיך פון דער געוועהנליכער, ווי אַ שווינדזיכטיגער פון אַ געזונדטען. און אין די איבעריגע צוואַנציג פעלען, ביי וועלכע איך קען זיך נישט בענוצען מיט דעם אויסדריק קראַנקהייט, איז די אייגענאַרטיגקייט אַ גייסטיגע פערבייטונג פון די געשלעכטער. וואָס מ'דאַרף פערשטעהן אונטער דעם אויסדריק איז, גלויב איך, אַלעמען בעוואוסט. אין אַזעלכע פעלען האָבען מיר פאַר זיך דעם קערפּער פון אַ פרוי, מיט דעם כאַראַקטער, מיט די אַנשויאונגען און נייגונגען פון אַ מאַנספּערזאָן, אָדער פערקעהרט. די מיינונג פון פאָלק איז גאַנץ שאַרף און ריכטיג, ווען זי רופט אָן אַזאַ מין פרויענצימער „אַ מאַנספּערזאָן אין אַ קלייד“. אין דעם אויסדריק ליעגט די ערקלערונג פון דער ערשיינונג. ווי נאָר אַ פרוי טרעט אַרויס פון דער געוועהנליכער גלייכפאָרמיגקייט, פערליערט זי גלייך דעם עיקר פון איהרע פּסיכאָלאָגישע געשלעכטס־אייגענשאַפטען. אַלס פאַקט, אויף צו דערווייזען די ריכטיגקייט פון דער מיינונג, קען איך ברייגגען דאָס, וואָס אָריגינעלע פרויען מאַכען געוועהנליך אַ איינדריק נאָר אויף שוואַכע, אָבגעריבענע מענליכע פערזענליכקייטען, דאַן ווען מענליכע אינדיווידואומען מיט אַ שאַרף געצייכענטער גייסטיגער פיזיאָנאָמיע האָבען מעהר נייגונג צו געוועהנליכע פרויען. די ערשיינונג איז אַזוי בעקאַנט, אַז ס'איז איבריג אויסצורעכענען די נעמען געטהע, היינע, קאַרלייל, בייראָן; וויקטאָר הוגאָ און אַנדערע, וועלכע האָבען געליעבט איינפאַכע פרויען. דאָס הייסט אַלזאָ, אַז דער מאַנספּערזאָן, אין וועלכען די לעבענסקראַפט איז נישט גענוג אויף צו קענען בעשאַפען נייע פאָרמען, שטרעבט זיך צו פעראייניגען מיט אַזאַ פרוי, וואָס בעזיצט מעהר לעבענסקראַפט פון איהם, אום אַזויערנאָך צו בעפריעדיגען דעם גרונד־טריעב פון זיין אָרגאַניזם, צו בילדען אייגענאַרטיגע פאָרמען און זיי צו ענטוויקלען; דער מאַנספּערזאָן אָבער, וועלכער איז פון דער נאַטור בעסער פערזאָרגט, נויטיגט זיך נישט אין דעם; פאַר איהם איז גענוג זיין אייגענע אָריגינאַליטעט.

מיט דעם טיפּישען כאַראַקטער פון דער פרוי איז פערבונדען אויך די באַנאַליטעט פון איהרע נייגונגען. אמת; יעדער אונגעוועהנליכער מאַנספּערזאָן,— סיי ווען די אונגעוועהנליכקייט איז אַ קערפּערליכע און סיי ווען זי איז אַ גייסטיגע— ווי יעדער אונגעוועהנליכע ערשיינונג, רעגט אויף דער פרוי'ס פאַנטאַזיע און האָט פאַר איהר אַ שטאַרקע צוציהונגסקראַפט. וואָס בעווייזט דאָס אונז אָבער? דאָס ווייזט אונז נאָר דאָס, אַז יעדע נייע ערשיינונג ווירקט שטאַרק אויף דער פרוי, אַזוי ווי עס ווירקט אויך אויף אַלע העכערע בעלי-חיים. די ערשטע אינערליכע נייגונג פון דער פרוי איז אָבער שטענדיג צו דעם געוועהנליכען, אַלטעגליכען מאַנספּערזאָן, צו דעם מאַנספּערזאָן, וואָס צייכענט זיך נישט אויס נישט מיט קיין איבריגע חכמה און נישט מיט קיין איבריגע טפּשות, צו דעם מאַנספּערזאָן, וואָס קען מאַכען קאָמפּלימענטען לויט די גוטע מוסטערן פון דער אַנשטענדיגער געזעלשאַפט, וואָס קען רעדען פון דעם וועטער און התפּעלות האָפען פון די און די פאָלקסשולען איינגעפיהרטע אידעאַלען, וואָס איז סאָלידאַר מיט דעם גייסט פון דער צייט און איז איינשטימיג מיט די מיינונגען און איבערצייגונגען פון דעם גרעסטען טייל אַנשטענדיגע בעלי-בתים, און דערצו איז די פאַרב און די פאָרם פון זיין האַלזטוך נאָך דער לעצטער מאָדע,— אַזאַ מין מייסטערווערק פון וועלכען ס'איז שאַבלאָן-מאַלענדען ראַפאַעל, וועט ניין-און-נייינציג פרויען פון הונדערט דעם קאָפּ פערדרעהען און געגען איהם וועט נישט ביישטעהן קיין איין עקזעמפּלאַר און העכערער מענשענבילדונג, וואָס איז געצייכענט געוואָרען פון אַ פרייער האַנד.

אין הונדערטער יאָהרען ווערט אַ מאָל אַ פרוי געבוירען, וואָס איז בעגאַבט מיט אַ געפיהל פון ליעבע צו כבוד, מיט אַ געפיהל פון עהרגייציגקייט. איך בעט דעם לעזער, ער זאָל נישט פערבייטען דעם דאָזיגען הויכען געפיהל מיט דער געמיינער גאוה, וואָס גיט זיך גאַנץ אָפט אויס פאַר דעם ערשטען. פרויען, וואָס הערשען מיט דער הילף פון זייערע אינטריגעס, קאָמעדיאַנטקעס, ליאַלקעס, קאָקעטקעס, סאַלאָן-דאַמען, וואָס ווילען גלענצען, און נאָך אַזעלכע, בילדען זיך אפילו גאַנץ אָפט איין, אַז זיי זענען עהרגייציג; זיי הויבען דאָס אָבער גאָרנישט אָן צו זיין. זיי דאַרפען נישט מעהר, ווי דעם אונמיטעלבאַרען איינדריק פון זייער פערזענליכקייט; זיי ווילען בעפריעדיגען זייער ניעדעריגער אייגענליעבע, דערמיט, וואָס אַלע

װעלען זײ אַנערקענען פאַר שען, פאַר געשמאַקפאָל געקלײדעט, פאַר קלוג; זײ װילען, אַז אַ סך פרױען זאָלען זײ מקנא זײַן, אַז אַ סך מענער זאָלען ליעגען בײַ זײערע פיס, אַז אין גאַס זאָל מען זיך אָבשטעלען קוקען אױף זײ, און אין טעאַטער זאָל מען כסדר האַלטען אָנגעשטעלט געגען זײ דעם בינאָקעל. זײ דאַרפען נאָר די אױסערליכע, נאַרעשע ערשײַנונגען, װאָס געהען צוזאַמען מיט דער אָרטיגער בערימטקײַט. עהרגײַציגקײַט איז אָבער גאָר אַנ'אַנדער זאַך; דאָס איז אַ געװאַלטיגע שטרעבונג צו פערקערפערן דעם אײגענעם איך אין װעלכען ס'איז װערק, אין װעלכער ס'איז שעפפונג, װאָס זאָל פערזיכערן דעם שעפפער אַ עקסיסטענץ, אַ סך אַ לענגערע און אַ װײַטערע פון זײַן קערפערליכען לעבען; דאָס איז אַ לײַדענשאַפטליכער קאַמפף געגען דעם אַלגעמײנעם געזעץ פון דער פערגענגליכקײַט, אַ היציגער פערלאַנג צו דערהאַלטען און אָבצוהיטען דעם אײגענעם איך, װעלכען מ'רעכענט פאַר אַ פולבערעכטיגען, שטאַרקען און נײטיגען װעזען, אין זײַן בעזונדער פאָרם און דער נאַטור אַלײן זאָגאַר צװינגען איהם צו שיצען. דאָס, װאָס מ'רופט אָן עהרגײַציגקײַט, שטאַמט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ און זי טאַקע איז דער שאַרפסטער אױסדריק פון דעם געזעץ. דאָס לעבענסגעזעץ שטרעבט נישט נאָר צו זעלבסטשטענדיגע אָרגאַנישע אױסבילדונגען, װעלכע זאָלען נישט עהנליך זײַן צו קײן אַנדערע, נאָר פראָבירט אױך דערהאַלטען די דאָזיגע אױסבילדונגען, פערזיכערען זײ אַ לאַנגע עקסיסטענץ און, אױב דאָס איז מעגליך, ענטװיקלען פון זײ אַ נײַעם אַרט. די עהרגײַציגקײַט איז געגרינדעט אױף דעם בעזיצען אַ סך לעבענסקראַפט, און דאָס טרעפט זעלטען בײַ פרױען. זײ חלומ'ען דעריבער, אמת, װעגען נצחונות, קײנמאָל אָבער נישט װעגען דער אַזױ-גערופענער אונשטערבליכקײַט. דער פרױ אינטערעסירט נאָר די געזעלשאַפט, װעלכע קען איהר גלײַך מיט היץ אױסשרײַען: „מאַדאַם, איך ליעב אײַך!“: יענע נאָך נישט געבױרענע דורות פון דער װײַטער צוקונפט, װאָס זײערע קאָמפלימענטען און בוקעטען קענען שױן צו איהר נישט קומען, האָבען פאַר איהר קאָקעטעריע קײן שום אינטערעסע נישט; איהר פעהלט אינגאַנצען יענער נאַטירליכער פערלאַנג זיך אָבצוזונדערן פון דעם אַלגעמײנעם געשלעכטס-טיפ און צו גרינדען אַ נײַעם אַרט, פאַר װעלכען זי זאָל דינען אַלס מוסטערבילד.

דערמיט, װאָס דאָס ירושה-געזעץ האָט אין דעם פרױען=

ארגאניזם א גרעסערע שליטה, ווי דאס לעבענסגעזעץ, ערקלערן זיך אויך די איבריגע אייגענטימליכקייטען פון דעם פרויען-כאראקטער. זי איז כמעט שטענדיג א שונא פון פראגרעס און די פעסטסטע שטיצע פון דער רעאקציע אין יעדער פארם און אויף יעדען געביט. זי האלט זיך ליידענשאפטליך ביי אלטעס אלעס און טראדיציאנעלעס און קוקט אויף יעדע נייעס,— אויף וויפיעל עס האנדעלט זיך נישט וועגען דער מאדע, פון וועלכער זי ערווארטעט די פערגרעסערונג פון איהר קערפערליכער שענקייט— ווי אויך א פערזענליכער בעליידיגונג. שקלאפיש נאכטועענדיג דאס אלץ, וואס איז געטהון געווארען פאר איהר, פערוואנדעלט זי אין איהר געדאנקען-וועלט רעליגיאן אין אבערגלויבען, קלוגע איינריכטונגען אין אויסערליכע פארמען, געדאנקען-רייכע האנדלונגען אין פוסטע צערעמאניעס, און די זיטען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען, וועלכע האבען זיך אויסגעבילדעט מיט דעם צוועק, בעקוועמער צו מאכען די מענשליכע בעציהונגען צווישען זיך,— אין א טיראנישער און נארעשער עטיקעטע. זי איז שטענדיג (אויסער די זעלטענע אויסנאהמען, וועלכע איך האב שוין דערמאהנט) א גייסטיגער אויטאמאט, וואס דארף זיך בעוועגען, אזוי ווי מ'האט איהם אנגעשטעלט, און וועלכער קען אליין נישט ענדערן דעם מעכאניזם פון זיין גאנג.

איצט, נאכדעם ווי איך האב ערקלערט מיין ביאלאגישע בעגרינדונג פון דער באנאליטעט, פערשטעהט זיך שוין מיין מיינונג וועגען די גרענעצען פון דער אריגינאליטעט— פון זיך אליין. סוביעקטיוו זענען איהרע רעכטע אונבעגרענעצט, אביעקטיוו האבען זיי אבער יא א גרענעץ. ווען איך בין אליין, קען איך מיר זיין אריגינעל; ווען אבער איך געה צו צום המון, איז מיין ערשטע בירגערליכע פליכט צו זיין געוועהנליך. אזעלכע געדאנקען און האנדלונגען, וואס זענען נוגע אויסשליסליך נאר זיך אליין, זענען ביי יעדערן פריי פון יעדער געוועהנליכער אפוטרופסות; יענע האנדלונגען אבער, וועלכע ריהרען אן דעם לעבענסקרייז פון אנדערע, דארפען שוין אויף זיך טראגען די הערשאפט פון די אלגעמיינע, געזעלשאפטליכע רעגעלן. א דאנק דער קראפט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ בין איך מאקע א אונאבהענגיגעס, זעלבסטשטענדיגעס וועזען, ווי א בעזונדער ארט פאר זיך, וואס איז גארנישט ענליך צו קיין אנדער וועזען און וואס ענטוויקעלט זיך נאר לויט זיינע אייגענע ארגאנישע געזעצען; צו-

ליעב דער קראַפט אָבער פון דעם ירושה־געזעץ בין איך אין אַ געַ־װיסער הינזיכט צוזאַמענגעבונדען מיט׳ן אַלגעמיינעם געשלעכטס־טיפּ, מיט די װעזענס, װאָס אַ דאַנק דער זעלביגער אָבשטאַמונג זענען זיי עהנליך צו מיר, און דער טייל פון מיין פערזענליכקייט געפינט זיך שוין אויסער די ספערען פון מיין פרייער זעלבסט־בעשטימונג. דאָ קומט פאַר מיט יעדען פון אונז דאָס זעלבע, װאָס מיט דעם סיאַמער צװילינג. טראַכטען קען זיך יעדער קאָפּ פאַר זיך, מוגטער אָדער טרויעריג, קלוג אָדער נאַרעש; געהן אָבער אָדער זיצען מוזען ביידע נפשות צוזאַמען. די דאָזיגע לאַגע לאָזט זיך אָנװענדען אויך אין דער בעציהונג צו נאָך ערשיינונגען. זי פערטיידיגט דעם געדאַנק פון אַלגעמיינעם װאָהלערגעהט, זי הנפּה׳ט דער דעמאָקראַטיע, זי שטיצט די הערשאַפט פון דער מעהרהייט אין געזעלשאַפטליכע און אין רעגיערונגס־אַנגע־לעגענהייטען. מיין גייסטיגער האָריזאָנט געהער צו מיר אַליין; דאָרט דאַרף איך נישט פערטראָגען קיין זאַך, װאָס שטערט מיך אָדער װאָס געפעלט מיר נישט, און איך קען מיר מיט דעם שפּיץ פון מיין שוך רוהיג אָװעקװאַרפען דעם שטרייםעל, װאָס זיינע עקען שטופען זיך מיר אין די אויגען, װי אַ בעװאַקסענער באַרג, אויסער די גרענעצען פון מיין האָריזאָנט; די גאַס אָבער, די שטאָדט, דאָס לאַנד געהערן אונז אַלעמען צוזאַמען; דאָ ביזטו, — מיין ברודער, געעהרטער פּיליסטער; דאָ דאַרף איך דיר אין די אויגען קוקען און זעהן, װאָס דו פערלאַנגסט; דאָ טאָר איך קיין זאַך נישט טהון אַזעלכעס, װאָס דיר געפעלט נישט און אויב איך װיל, אַז דו זאָלסט מיר אַ טובה טהון, צװינגט מיר מיין פערשאָלטענע פליכט צו זאָגען דאָס דיר אין אַזאַ שפּראַך, װאָס דו פערשטעהסט זי, און דיר עס צו בעװייזען מיט אַזעלכע מופתים, װאָס קענען דיך איבערצייגען.

דעריבער קען נישט זיין קיין אָריגינעלער פּאָליטיקער, געזעצ־געבער אָדער מלוכה־מענש. װאָס מעהר באַנאַל יעדער פון זיי איז, אַלץ בעסער איז עס פאַר איהם, אַלץ בעסער פאַר זיין פאָלק. דער, װאָס זיין אויפגאַבע איז צו שאַפען אינסטיטוציעס פאַר דעם גרויסען המון, מוז זיך רעכנען מיט דער מעהרהייט און נישט מיט די איינצעלנע. דער מיליטערישער שניידער נעהט די שינעל׳ן פאַר׳ן גאַנצען פאָלק לויט אַ אַלגעמיינער מאָס, נישט לויט דער מאָס פון זיינעם אַ בע־קאַנטען שען־געװאַקסענעם סאָלדאַט און װאָס עס קומט אַרויס דער־פון, האָט דער פוקס פערבעט צו זיך דעם באָציאַן (שטאָרך) און

איז אידם מכבד מיט גוטע זאכען אין זיינע פאמיליען-געפעס, מעג יעדערער איבערלייענען אין די קינדערשע פאבעל-ביכלעך. דאס נאטירליכע שפיעל פון די קרעפטען שטערט אליין אויך יעדע אריגינאליטעט בנוגע צו די אינטערעסען פון דער מענשהייט אדער פון פאלק. מ'דארף נישט זיין בעזונדער טיעפזיניג, און נישט קיין בעזונדערער שארפער בעאבאכטער, אום צו בעמערקען, אז יעדע גרויסע פערזאמלונג איז מיטעלמעסיג. פראבירט צוזאמענקלייבען פיער-הונדערט געטה'עס, קאנט'ס, העלמהאלצ'ס, שעקספיר'ס, ניוטאנ'ס א. א. וו. און גיט זיי אויף צו בעהאנדלען און צו בעשטימען געוויסע קאנקרעטע פראגען. ס'קען זיין, אז זייערע רעדעס וועלען זיין שענער און בעסער פון די רעדעס, וואס ווערען געהאלטען אויף א פערזאמלונג פון געוועהנליכע מענשען; זייערע החלטות אבער וועלען זיין אקוראט די זעלביגע, ווי פון יענער פערזאמלונג. פארוואס? ווייל יעדער איינציגער פון זיי בעזיצט אויסער די פערזענליכע אייגענשאפטען, וואס מאכען אידם פאר א אויסגעצייכענטער אינדיווידואליטעט, אויך גערירשה'נטע געשלעכטס-אייגענשאפטען, וועלכע זענען איינע און די זעלבע נישט נאר ביי די אלע מיטגליעדער פון דער פערזאמלונג, נאר אויך ביי די אלע פשוט'ע פערבייגעהער פון גאס. מ'קען דאס אזוי אויסדריקען: אלע נארמאלע מענשען בעזיצען געמיינזאם א זאך פון גלייכען ווערט, וואס מיר וועלען אנרופען א, און די אויסגעצייכענטע פערזענליכקייטען האבען דערצו נאך עפעס, אזוינס, וואס איז ביי יעדען פערשיעדען און וואס מיר וועלען אנרופען אויך פערשיעדען, למשל ב ג ד און אזוי ווייטער. אויב אלזא עס קלייבען זיך צוזאמען פיער הונדערט מענשען, וועלכע זענען אפילו אלע גאונים, בעקומען מיר אויך פיערהונדערט „א"-ען, געגען איין ב, איין ג, איין ד און אזוי כסדר; עס קומט דעריבער אויס, אז די פיערהונדערט „א"-ס זענען שטענדיג מנצח די איינצעלנע ב'ען, ג'ען, ד'ען, ה'ען און אזוי ווייטער, ד. ה. אז דער אלגעמיין-מענשליכער עלעמענט פערטרייבט דעם אינדיווידועלען, און די ווארעמע היטעל פון דעם נאכט-וועכטער פערשטעלט דעם עהרען-הוט פון אוניווערזיטעט. דאס פערשיעדענארטיגע לאזט זיך נישט צוזאמענרעכנען, און מ'קען זיך גיכער פארשטעלען א פארטיי פון אויבערפלעכליכע קעפ, ווי א פארטיי פון געניעס. איבער דעם געשמאק פון זייערע קהלים, איז די בעשליעסונג מיט דער הילף פון דער מעהרהייט שטי-

מען גאנץ לאגיש, די דאזיגע אבשטימונג האט אבער קיין ווערט נישט דארט, וואו עס האנדעלט זיך וועגען פערשידענע וועלטאנשויאונגען. ווען מ'וואלט איינגעארדענט אזא מין אבשטימונג איבער אזעלכע פראגען, וואלט פאר יעדער וועלט-אנשויאונג אבגעגעבען געווארען איין שטימע — די שטימע פון איהר בעשעפער.

אין דער ווירקליכקייט איז אלזא דער פיליסטער דער בעל-הבית פון לאנד, און דער איינגע'עקשנ'טסטער אריגינאל מוז אויך מיט-טאנצען צום טאקט, ווען מ'שפיעלט די אלגעמיינע האפקע. נישט די גייסטיגע ארבייט פון א דזשאן סטוארט מילל, אדער פון א הערבערט ספענסער בעשאפט דעם אינהאלט פון אלע געזעלשאפטליכע אנשטאלטען און פון דער גאנצער פאליטיק, נאר דער סטערעאטיפירטער געדאנק פון וועלכען ס'איז קרעמער, וואס קריכט קוים הורך זיין צייטונג מיט דער הילף פון דעם וויז-פינגער. דער אייגענארטיגסטער געניע פערליערט זיין פיזיאנאמיע און ווערט פערזונקען אין דער מאסע, וואס לויפט צום וואהל-קעסטעל אין די וואהל-טעג.

צי דארף דען אבער דער געניע זיך אבזאגען דעריבער פון צו פערשפרייטען זיינע נייע געדאנקען, וואס זענען נישט ענליך צו די אלע ביז-אהער-בעקאנטע, צי דארף ער זיך אבזאגען דעריבער פון דער שטרעבונג זיי צו פערווירקליכען און פון דער ארבייט זיי פערשטענדליך צו מאכען פאר'ן המון? אין קיין פאל נישט. נישט נאר ער דארף דאס נישט, — ער קען דאס גארנישט טהון. ווארום מיר האבען דאך שוין געזעהען, אז יעדע אריגינעלע פערזענליכקייט בעזיצט פון דער נאטור א אונבעצווינגליכע שטרעבונג זיך צוצובינדען צו דער מאסע און איהר צו ענדערן לויט זיין פארם. און אויב דער געניע מוז זיך יא פון עפעס אבזאגען, איז עס נאר דערפון, צו פראפאגאנדירען זיינע אנשויאונגען אין דער פארם פון בעפעהלען און נישט ווארטען, ביז די מאסען-ארמעע וועט איהם פאלגען, ווי א גוט-דיסציפלינירטער פאלק. ער דארף פרעדיגען, און נישט קאמאנדעווען. צווישען די ביידע אויסדריקען איז א געוואלטיגער אונטערשיעד פערהאן, — דער אונטערשיעד צווישען דעם מיסיאנער און דעם אפיציער. איך האב אויבען געזאגט, אז דער פיליסטער איז דאס פעלד פון דעם געניע. דער משל געפעלט מיר אזוי, אז איך קעהר מיך אום צו איהם נאכאמאל. דעם אריגינעלען דענקער קומט אויס זיך צו פערנעהמען מיט א שווערער בעל-הבתי'שקייט, אזוי

ווי דעם קינדער-ערציהער — מיט אַ אידעאַלער גאָרטען-קונסט. דער לעצטער זעצט נאָר צו צו די יונגינקע פלאַנצונגען פערטיגע צווייגעלעך, וואָס זענען אויסגעוואַקסען אויף אַנדערע אידעאַלע, אַלטע ביימער, און דער ערשטער דאַרף מיט'ן האַנד פונאַנדערשיטען די זאָמען און דורכהאַקערנדיג מיט'ן שוויים דעם באָדען, מוז ער נאָך געדולדיג וואַרטען, ביז עס ווייזען זיך די ערשטע אויסגעוואַקסענע קערנדלעך. דאָ איז אַלץ אַ פראַגע פון צייט. דער געוועהנליכער מענש וויל איבערנעהמען זיינע געדאַנקען בירושה, און נישט אַליין אויסאַרבייטען זיי. אויב מ'וויל אַלזאָ וועלכען ס'איז געדאַנק מאַכען פאַר דער אַלגעמיינער ירושה פון דעם קומענדיגען דור, דאַרף מען איהם אַריינברענגען אין דעם איצטיגען. די פאָרשטעלונגען און אידעען-פערבינדונגען, וואָס האָבען זיך שוין געפונען אין דער קאָפּ פון זיידען און עלטער-זיידען און האָבען זיך אָפט איבערגע'חזר'ט אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות, — די געדאַנקען און פאָרשטעלונגען ווערען דער גרונדטייל פון אָרגאַניזם און זיי אַליין אָרגאַניזירען זיך. פערנעהמען זיך מיט זיי איז פאַר'ן אָרגאַניזם נישט שווערער, ווי עסען, געהן, שלאָפען, ד. ה. ווי אויספיהרען וועלכע ס'איז אַלגעמיינע אָרגאַניש-געוואָרענע פונקציע. דאַגעגען אָבער נייע פאָרשטעלונגען און אידעען-פערבינדונגען, וואָס ערשיינען דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן אינדיווידואום, שטערען די גאַנצע אַרבייט פון דער דענק-מאַשין, רופען אַרויס די נויטווענדיגקייט פון נייע איינריכטונגען, בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען אָננעהמען און פאָדערן אַ שטאַרקע אויפמערקזאַמקייט צוזאַמען מיט דער אַריינמישונג פון דעם ווילען מיט'ן בעוואוסטזיין. עס איז ריכטיג, ווי ביי דער מעכאַנישער וועבעריי. אַזוי לאַנג, ווי עס וועבט זיך דער אַלטער מוסטער, אויף וועלכען די מאַשין איז אָנגעשטעלט און דער אַרבייטער איינגעאיבט, געהט אַלץ גלאַט, ווי אין שלאָף; דער אַרבייטער קאָן זיך אַוועק'חלומ'ען אין די ווייטעסטע וועלטען און דאָס געוועבעכץ וואַקסט אַ אַרשין נאָך אַ אַרשין. נעהמט מען אָבער אַריין אין דער מאַשין אַ נייעם מוסטער, אַזוי מוז מען שוין דעם וועבשטוהל פונ'ם ניי אָנשטעלען, די קייט אַרומקניפּען — דער אויפזעהער מוז שוין אַליין אויך אַ האַנד צולעגען, דער אַרבייטער מוז זיך בעקוועם מאַכען אויף זיין בענקעל, גרייט צו פלייסיגער אַרבייט, קורץ: דאָס געוועבעכץ מאַכט זיך שוין נישט מעהר אַליין, נאָר וויל דורכאויס מ'זאָל צולעגען צו איהר האַנד און קאָפּ. פשוט'ע

מענשען טויגען נאָר צו אָרגאַנישער גייסטיגער אַרבייט און זענען נישט פעהיג צו קיין אַנדערער. זיי זענען נישט שטאַרק און נישט געשיקט גענוג, איינצוריכטען זייער וועבשטוהל פאַר אַ נייעם מוסטער. דערפאַר איז די אויפגאַבע פון די העכערע נאַטורען נישט נאָר נייע מוסטערען צו ערפינדען, נאָר אויך אַזוי איבערצושטעלען די וועבשטוהלען אין דער גרויסער פאַבריק, וועלכער מ׳רופט מענשהייט, אַז זיי זאָלען קאָנען וועבען דעם נייעם מוסטער, ווי זיי האָבען פריהער געוועבט דעם אַלטען. די מאַסע לאָזט נישט צו צו זיך קיין נייע געדאַנקען, נישט ווייל זי וויל זיך מיט זיי נישט פערנעהמען, נאָר ווייל זי קאָן דאָס נישט טהון. דאָס פאָדערט אָנשטרענגונג, יעדע אָנשטרענגונג איז שמערצליך און וויל קיינער נישט צולאָזען צו זיך.

דאָס אַלץ איז אין פלוג דאַגעגען דעם פאַקט, וועלכער איז אַלעמען גוט בעקאַנט, אַז דער המון האָט, פערקעהרט גאָר, ליעב נייעס און יעדע נייע זאַך האָט ביי איהם אַ ערפאָלג. ס׳איז אָבער גענוג נאָר עטוואָס טיעפער די זאַך צו פערשטעהן, אום צו זעהן, אַז די סתירה האָט קיין גרונד נישט.

צו עמפפינדונג און צו בעוואוסטזיין קומען צו נאָר די ענדערונגען אין אונזער נערווען־סיסטעם. ווען אין דעם לעצטען ריהרט זיך קיין זאַך נישט, דערגעהט אונזער דענקענדער און פיהלענדער איך אויך גאָר־נישט. דאָס מיטטיילונגען־ביורא אין אונזער אָרגאַניזם איז נישט אַיינגעריכטעט לויט יענעם מוסטער, לויט וועלכען אינ׳ם מיטעלפונקט פון אונזער איך וואָלט זיך דאַרפען געפינען אַ וואַכעדיגער איבעראויפזעהער, וואָס זאָל אַלע מינוט אַרויסשיקען שלוחים אין די פאָדערשטע צימערן און אין קאָרידאָר אַ פרעגע טהון, צי עס איז נישט פאָרגעקומען עפּעס נייעס; אונזער איבער־אויפזעהער זיצט זיך גאָר אונבעוועגליך ביי זיין טיש טיעף־אינוועניג, אין קאַבינעט, וואו עס לויפען זיך צוזאַמען אַלע מעלדונגען פון אויסענוועניג. קומען קיין מיטטיילונגען איינגאַנצען נישט אָן, האַלט ער זיך רוהיג, דרימעלט זאָגאַר צו אַ ביסעל און ווייזט נישט אַרויס קיין שפור פון לעבען. ווען אָבער פון אויסענוועניג קומט אָן די ידיעה: „מ׳קלאַפּט אין דעם רעכטען טויער!“ אָדער: „אינ׳ם פענסטער פון ערשטען שטאָק האָט מען אַ שטיין געוואָרפען!“ אָדער: „דער וואַכט־פאָסטען אינ׳ם פאָרהויף נעהמט איבער אַ טראַנספּאָרט

שפּײַז!", — האַפּט זיך דער איבער אױפֿװעהער גלײַך אױף און גיעט אױגענבליקליך װעניגסטענס די בעשטעטיגונג, אַז די ידיעה איז ערהאַלטען געװאָרען, אָדער ער ענטפֿערט מיט אַ בעפֿעהל װעגען דעם. װאָס האָט געזאָלט פּאַרקומען צוליעב דער מיטגעטײלטער געשעהעניש. װען עס װאָלט מעגליך זײַן, אַז די װעלט זאָל פּלוצלונג פֿערגליװערט אָדער אונבעװעגליך װערען, װאָלטען אונזערע נערװען בלײַבען אין דעם צושטאַנד, אין װעלכען זײ האָבען זיך געפֿונען; קײן זאַך װאָלט נישט געװירקט אױף זײ, קײן זאַך װאָלט זײ נישט אױפֿגערעגט, קײן זאַך װאָלט נישט אַרױסגערופֿען אין זײ אַזאַ ענדערונג, װאָס װאָלט געקאָנט צוקומען ביז'ן בעװאוסטזײַן. אונזערע אױגען װאָלטען נישט זעהען, אונזערע אױערען װאָלטען נישט הערען. די פּאַרפּאַסטען װאָלטען צושטעלט געװען בײַ דער אױסערליכער גרענעץ פֿון אונזער פּערזענליכקײַט, זײ װאָלטען אָבער נישט האָבען אױף װאָס אַכטונג צו געבען און װאָס אונז מיטצוטײלען. מיר װאָלטען אױפֿהערען טראַכטען, און אונזער בעװאוסטזײַן װאָלט זײַן װי פֿערזונקען אין אַ טרױמלאָזען שלאָף. עמפּפֿינדען הײסט אַלזאָ אױפֿנעהמען די ענדערונגען, װאָס קומען פֿאָר אין אײן װינקעל פֿון אונזער נערװענסיסטעם דורך דעם, װאָס אײן בעשטעהענדער צושטאַנד געהט איבער אין אַנ'אַנדערען. די כמעט אונמעסטבאַרע קורצע צײַט צװישען דער ענדע פֿון אײן צושטאַנד און דעם אָנהױב פֿון אַנדערן איז אײגענטליך דער גאַנצער אינהאַלט פֿון אונזער עמפּפֿינדונגס-װעלט. דערפֿון איז צו דרינגען, אַז דער מענש מוז פֿריהער האָבען אַ געװיסע אָנרעגונג, אַ געװיסען אימפּולס, אום צו קאָנען דענקען, אום בעװאוסטזיניג צו עמפּפֿינדען זײַן איך. די אָנרעגונג אָבער קומט נאָר דורך דער װירקונג פֿון ענדערונגען, ד. ה. פֿון עפּעס אַ נײַעס. און אַזױ װי דאָס בעװאוסטזײַן פֿון דעם אײגענעם איך איז די נױטװענדיגע בעדינגונג פֿון אַלע אַנגענעמע עמפּפֿינדונגען, אַזױ װי דאָס דאָזיגע בעװאוסטזײַן איז זאָגאַר פֿאַר זיך אַלײן אַ אַנגענעמע עמפּפֿינדונג, און אפשר די אַנגענעמסטע און שטאַרקסטע פֿון אַלע, װערט יעדע נײַעס, יעדע ענדערונג, װאָס װירקט אױף די נערװען און װערט אַזױערנאָך דער קװאַל פֿון דעם זעלבסט-בעװאוסטזײַן, אױפֿגענומען מיט פֿערגניגען און מיט אַ געװיסער ערװאַרטונג. בכדי אָבער די ענדערונג זאָל מאַכען אַ גוטען אײַנדריק, איז גאָר נישט נױטיג, זי זאָל קומען הוקא פּלוצלונג און זאָל דוקא שטאַרק זײַן.

דאָס נײַע, וואָס ווירקט אויף די נערוועֶן און רעגט זיי אויף, דאַרף זיך אונטערשיידען פֿון דאָס אַלטע נאָר עטוואָס, נאָר מיט איין דגאַד, מיט דער שאַטירונג. דאָס נײַע מוז זײַן דער שכן פֿון דאָס אַלטע און קומען אַלס פֿאָרטזעצונג פֿון איהם. מ'קען דאָס איללוסטרירען מיט אַ בעקאַנטען בײַשפּיעל: אַ נײַער פֿאַסאָן פֿון אַ פראַק וועט גאַנץ לײַכט אַרײַן אין דער מאָדע, ווען ער וועט נישט ענדערן די גרונד־ליניען פֿון דעם לײַכטזיניגען און צוזאַמען דערמיט זעהר פֿכבודיגען בגד און וועט אָבטרעטען פֿון דעם אָנגענומענעם פֿאַסאָן נאָר אין די נישטוויכטיגע אײנצעלהײַטען, ד. ה. ווען בײַ איהם וועלען זײַן קורצערע אָדער מעהר־קײַלעכדיגע פֿאָלעס, שמעלערע אָדער ברייטערע ברוסט־לאַצען און די לאַצען — גלאַטע אָדער אַרומגענעהטע מיט זײַדענס. דאַגעגען אָבער וואָלט גאַנץ שווער אָנקומען וועלכען ס'איז שטאַרק־גײַסטיגען און פֿון־יעדען־פֿאָראורטייל־פֿרײַען שנײַדער אַרײַנצובריינגען אין דער מאָדע אַ פֿאַראַד־אַנצוג, וואָס וואָלט אין גאַנצען גאָר נישט ענהנליך זײַן צו דעם ביזהעריגען פֿאַסאָן און אויסזעהען, ווי אַ רוימישע טאָגאָ אָדער ווי עפּעס אַזוינס, וואָס איז נאָך מעהר אונבעקאַנט. דאָס נײַע, וואָס איז דורך־און־דורך אַנדערש פֿון דאָס אַלטע, רופֿט אַרויס אַזעלכע אונאַנגענעמע געפֿיהלען, וואָס קאָנען צושטײַגען ביז אַ שטאַרקען עקעל, ביז אַ שרעק. לאָמבראָזאָ, דער גרויסער איטאַליענישער פּסיכאָלאָג, האָט געפֿונען פֿאַר דעם גײַסטיגען צושטאַנד אַ געלונגענעם וואָרט: ער רופֿט אָן דעם דאָזיגען עקעל, דעם דאָזיגען שרעק „מיזאָנעאיזמוס“, ד. ה. אַ שנאה צו אַלעם נײַעם, און ער געפֿינט די שנאה בײַ אונגעבילדעטע מענשען, בײַ קינדער און זאָגאַר בײַ חיות. זיך אומקעהרענדיג צוריק צו מײַן פֿריהערדיגען וועב־שטוהל קומט עס אַזוי אויס: אַזוי לאַנג ווי דער מוסטער בלײַבט דער אייגענער קאָן מען אומבײַטען אַ פֿאָדים אויף אַן אַנדערען און דאָס רופֿט נישט אַרויס קיינע בעזונדערע שוועריגקײַטען נישט פֿאַר דער מאַשין, נישט פֿאַר'ן אַרבייטער. עס פֿאָדערט זיך נישט דערבײַ נישט די איבערשטעלונג פֿון דעם וועבשטוהל און נישט קיין איבריגע אויפֿמערקזאַמקײַט פֿונ'ם אַרבייטער. דאַן אָבער, ווען מ'בײַט דעם מוסטער איבער, קומען צו די נאָר־וואָס געשילדערטע שוועריגקײַטען. אויף אַזאַ אופֿן ערקלערט זיך גאַנץ לײַכט, אַז די מאַסע האָט טאַקע לײַב נײַעס און יעדע נײַעס געפֿעלט איהר: דאָס אָבער, וואָס איז ווירקליך נײַ, דאָס, וואָס איז דורך

און דורך אַנדערש פון איהרע געוועהנליכע בעגריפען און פאָרשטעלונגען, שטויסט זי אָב פון זיך מיט אַ אמת'ער צוקאָכטקייט און גאַנץ אָפט אויך מיט אַ פערצווייפעלטער אָנשטרענגונג.

איך בין זעהער געניגט צו גלויבען, אַז די ווילדע שבטים קאָנען דעריבער נישט אויסהאַלטען דער אַיינבּרעכענדער ציוויליזאַציע, ווייל די געוואַלטיגע ענדערונג פון אַלע בעציהונגען אַרום זיי — פאָדערט פון זייער גייסט צופיעל נייע פאָרשטעלונגען און אינדיווידועלע אַנשטרענגונגען. דער איינצעלנער ווילדער דאַרף אַליין, אָהן דער הילף פון די געירשה'נטע דענקענס־פּראָצעסען, אויפנעמען, איבעראַרבייטען און פערבינדען די נייע בעגריפען, אויסבילדען פון זיי געדאַנקען און פאָרשטעלונגען און זיך אָברופען אויף זיי מיט אַזעלכע אינדיווידועלע החלטות און מעשים, וואָס זענען אינגאַנצען פרעמד זיין אָרגאַניזם און וועלכע זענען גאָרנישט צוגעפּאַסט צו זיין מאַרך און צו זיינע נערווען. דאָס איז אַזאַ מין אַרבייט, פון וועלכער דער קולטור־מענש קאָן זיך גאָר קיין פאָרשטעלונג נישט מאַכען. וואָרום אפילו דעם אָריגינעלסטען קולטור־מענש, דעם אייגענאַרטיגסטען אפילו פון אַלע זיינע חברים, קומט אויך פערהעלטניסמעסיג זעהר זעלטען פאָר אויפצונעהמען אינגאַנצען נייע געדאַנקען און צו בעשאַפען אינגאַנצען נייע קאָמבינאַציעס פון אַנשויאונגען און החלטות, און דעם ווילדען קומט אויס אויסצוהיבען די דאָזיגע העכסטע טעטיגקייט פון דעם מענשליכען אָרגאַניזם פלוצלונג און גלייך אין אַ גרויסער מאָס. ס'איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואָס זי שוואַכט איהם גלייך אָב, און וואָס ער פאַלט אַ דערשטיקטער אונטער איהר משא. ווען עס וואָלט זיין במציאות אַזאַ מין ציוויליזאַציע, וואָס וואָלט זיין אַזוי ווייט פון אונזערער, ווי אונזערע איז ווייט פון דער ציוויליזאַציע, וואָס הערשט ביי די נייגווינעאישע פּאַפּואַסען, און ווען זי וואָלט זיך אַריינרייסען צו אונז אָהן אַ שום פאָרבערייטונג, — וואָלטען די גרעסטע פילאָזאָפען און דיפּלאָמאַטען פון דער ווייסער מענשהייט אין אונזער צייט פערשוואונדען ווערען דורך איהר, אַזוי ווי עס פערשווינדען איצט די ווילדע דורך אונזער ציוויליזאַציע.

פון דעם אַלעמען קאָן שוין דער לעזער זעהן, אַז מיין מיינונג וועגען דער בעציהונג צווישען דעם געניע און דעם פיליסטער, איז ריכטיג דער היפּוך פון קאַרלייל'ס מיינונג וועגען דעם. ער זעהט דעם געניע שטעהענדיג פאַר'ן המון אין דער געשטאַלט פון וועלכען

ס'איז קאפיטאן קוק, למשל, וועלכער קומט צו צו א אינזעל פון מענשענפרעסער, און אנוועזענדיג אויף זיינע גוטע הארמאטען און ביקסען, פאדערט ער פון זיי, זיי זאלען איהם אונטערטעניג ווערען, זיי זאלען אנערקענען זיין גרויסקייט און בעוואונדערען זיין העכערע קונסט און זיין רייכערע וויסעשאפט. איך קוק נישט אויף דעם לעבענסגאנג פון די אויסערוועהלטע מענשען, ווי אויף א ענטדעקונגסרייזע אין דעם ים־הדרומי און ווי אויף דעם איינגעהמען א מחנה נאקעטע מענשענפרעסער. נאך מיין מיינונג האט דער געניע קיין רעכט נישט צו פאדערן פון דער טיפישער מאסע, וועלכע האט גע'ירשה'נט איהרע געדאנקען פארטיגערהייד, די זעלביגע איינגעארטיגע, אונאבהענגינגע אריגענעלע גייסטעסטעטיגקייט, העלכע קומט איהם, דעם נישט טיפישען אינדיווידואום, גאנץ לייכט אן, ווייל ער האט אין זיך א סך לעבענסקראפט. אויב די איינזאמע גרויסקייט בעפריעדיגט נישט זיין שטרעבונג צו ווירקען אויף אנדערע, אויב זיין לעבענסקראפט טרייבט איהם אזוי געוואלטיג צו פערזיכערן זיין פארם א לאנגדויערענדע עקסיסטענץ און איהר דורכאויס איבערצוגעבען אנדערע ארגאניזמען, — דארף ער דינגען פאר זיין אריגינאליטעט יענער געזעלשאפטס־דאמע, וועלכער מ'רופט סבלנות. ער דארף דעם הויפען פון זיינע נייע געדאנקען אריינברענגען אין המון ביסלעכווייז, ווי מ'לעהרנט א פרעמדע שפראך אדער א קונסטפאלע קערפערליכע איבונג: מיט דער הילף פון ביישפיעלען, סיסטעמאטישע איינשטעלונגען און אפטע איבער'חזר'ונגען. קורץ: דא האנדעלט זיך וועגען דעם, איינצושפאנען דעם המון אין דעם יאך פון א נייער געוואהנהייט, וועלכען ער קאן טראגען אויף זיך אויך אזוי רוהיג און געלאסען, אויך אזוי האלבשלאפענדיג, נישט־טראכטענדיג און אויטאמאטיש, ווי ער האט געטראגען דעם אלטען, און דאס שליעסט אויס אינגאנצען די מעגליכקייט פון בענוצען זיך דערביי מיט שטארקע, פלוצלינגע ווירקונגען.

דער לעזער זעהט, אז איך רעד דא כסדר וועגען אלטע געדאנקען און נייע, און דערמאהן נישט קיין איין ווארט וועגען דעם, וועלכע פון זיי ס'זענען בעסערע און וועלכע — ערגערע, וועלכע העכערע און וועלכע נידעריגערע, קורץ: אז איך מייד אויס אזעלכע בייווערטער, וואס ענטהאלטען אין זיך הסכמה אדער ליעבע צו איין מיינונג, און עקעל אדער שנאה צו דער אנדערער. די גאנצע שטילע

אַדער שרײַענדיגע מלחמה פון דער אָריגענעלער מינדערהײַט געגען דער טיפּישער מעהרהײַט בעשטעהט פּאַקטיש נאָר אין דעם, דעם פּלאַץ פון די אַלטע, געירשה'נטע בעגריפען אויסצופילען מיט נײַע; די דאָזיגע נײַע בעגריפען מוזען נישט זײַן דורכאויס בעסער פון די אַלטע; זייער וויכטיגסטער סימן איז נאָר דאָס, וואָס זיי זענען נײַ. וואָס זיי זענען נישט ענהליך צו די פריהערדיגע. דער מאַסע האַלט מען געוועהנליך פאַר נאַרעש. דאָס איז אַנ'עילה. איהם בעטראַכטענדיג אַן און פאַר זיך, איז דער מאַסען-מענש גאָרנישט נאַרעש, ער איז נאָר נישט אַזוי, קלוג, ווי די קליגסטע אינדיווידואומען פון דעם דור. ער שטעלט איינפאַך פאָר מיט זיך די ענטוויקלונג-שטופע אויף וועלכער עס זענען נעכטען געשטאַנען די בעסטע און גרעסטע. די היינטיגע בעסטע זענען שוין, געוועהנליך, אַ סך ווײַטער, מאָרגען אָבער וועט זיי די מאַסע דעריאָגען, און אום צו האָבען דאָס רעכט זיך צו קרימען אויף איהר און זיך צו קלאָגען אויף איהר אָבגעשטאַנענקײַט, וועט דער מאָרגענדיגער געניע דאַרפען זײַן אויף אַזוי פיעל העכער פון דעם היינטיגען, אויף וויפיעל דער איז העכער פון דעם היינטיגען המון. אָריגינאַליטעט און מיטעלמעסיגקײַט זענען אַלזאָ נישט קיין אַבסאָלוטע, נאָר רעלאַטיווע בעגריפען. דער אויסנאַהם דער פרט שטרעבט צו ווערען אַ כלל און די אָריגינאַליטעט — צו ווערען אַ טיפּ. די מעכטיגע נאַטורען האָבען דעם ווערט פון פרײַ-ערפונדענע מוסטערען, וואָס אַלע מאַכען זיי גלײַך נאָך. די הויט-פאָרם, וואָס איז נעכטען אויסגעקלערט געוואָרען פון אַ דרייסטען, ערפינדערישען טאַלאַנט און אַרויסגערופען אַ שטאַרקע אויפמערקזאַמקײַט אינים פאַרק פון דער הויפּשטאָדט, וועט מאָרגען שײַנען אויף די קעפּ פון אַלע קליינשטעדטילדיגע דיענסטמעדלעך און קיינער וועט זיך שוין נישט אומקוקען אויף איהר. מיט וואָס ערקלערט זיך עס? איז דען די פאָרם אַנ'אַנדערע געוואָרען? ניין. זי האָט מעהר נישט, ווי אויפגעהערט זעלטען צו זײַן. באַנאַליטעט איז אָבגעטראָגענע אָריגינאַליטעט און אָריגינאַליטעט — די ערשטע פאָרשטעלונג, — די Première, ווי די פראַנצויזען זאָגען, פון דער באַנאַליטעט. מיר הויבען היינט מיט די אַקסלען, ווען מיר פאַקען וועלכען ס'איז לירישען דיכטער דערבײַ, ווי ער פערגלײַכט די אויגען פון זײַן געליעבטער מיט די שטערען פון הימעל און געפינט נישט קיין מעהר אָריגינעלע פערגלײַכונג. און דאָך, — וואָס'רע טיעפען איינדרוק האָט עס די

זעלביגע פערגלייכונג געמוזט מאַכען אויף די לעזער אָדער אויף די הערער פון די אַלטע, שוין־לאַנג־פערגאַנגענע צייטען, ווען עס האָט איהר דאָס ערשטע מאָל אויסגעפונען דער פּאָעטישער געניע! היינט איז זי באַנאַל געוואָרען. פאַרוואָס? ווייל זי איז אויסגעצייכענט. און דערצו טאַקע האָב איך געוואָלט צוקומען: די היינטיגע באַנאַליטעט איז נישט נאָר סתם די אָריגינאַליטעט פון נעכטען, זי איז זאָגאַר דער תמצית, דאָס בעסטע, ווערטפולסטע און וויכטיגסטע פון דער אָריגינאַליטעט, דער טייל איהרער, וואָס האָט פערדיענט אַ לאַנג לעבען, ווייל ער איז געוועזען נישט ניי אַליין, נאָר ניי, אמת און גוט. דרך־ארץ פאַר דער באַנאַליטעט! זי איז די זאַמלונג פון דאָס בעסטע, וואָס דער מענשליכער גייסט האָט בעשאַפען ביז היינטיגען טאָג.

דאָס, וואָס מ'רופט עפענטליכע מיינונג, ד. ה. די אַנשויאונג פון דער מאַסע, קאָן נישט דיענען אַלס מאַסשטאַב פאַר די אויסגע־וועהלטע, גרויסע גייסטער. אויף אַזוי פיעל אָבער, אויף וויפיעל די דאָזיגע אַנשויאונג שטעלט פאָר מיט זיך די פרוכט פון דער גאַנצער ביזהעריגער מענשליכער ענטוויקלונג, דאַרף זי אינטערעסירען אפילו די גרעסטע פערזענליכקייטען. דאָס נאַרעשע געשריי פון אַ פאָלקס־פער־זאַמלונג האָט אין זיך די שטימען פון די גרעסטע דענקער, וועלכע רעדען אַרויס פון זייערע אָפּט טויזענדיעהריגע קברים דורך דעם היינטיגען פער'שכור'טען האַלז פון וועלכען ס'איז שוסטער אָדער בעל־עגלה; און ווער עס נעהמט זיך די מיה, פונאַנדערצוטיילען דעם דאָזיגען ווילדען ליאַרם אויף זיינע איינצעלנע עלעמענטען, קאָן יעדען נאַ־רעש־קלינגענדען שלאַגוואָרט, יעדער פוסטע פראַזע צו פיהרען אין דער פערגאַנגענהייט ביז אַ בכבוד'יגער קוועלע. די אָבגעדראָשענע באַנאַל'ע שטעלען אין דער רעדע פון דעם היינטיגען פיליסטער זענען אַמאָל, אין זייער צייט, געוועזען איבעררראַשענדע, גלענצענדע איינפאַלען און יעדע אינסטינקטיווע נייגונג אָדער אָבנייגונג, יעדעם פאָראורטייל, יעדע אונבעוואוסטזיניגע האַנדלונג פון אַ היינטיגען פיליסטער איז געוועזען אַמאָל ביי וועלכען ס'איז אויסנאַהמס־מענשען די פרוכט פון זיין ערנסטער, שווערער גייסטעס־אַרבייט. די מעהרהייט שטעלט פאָר מיט זיך אין דער אונטערשטער שורה דער פערגאַנ־גענהייט און די מינדערהייט קאָן בעדייטען די צוקונפט, אויב איהר אָריגינאַליטעט וועט זיך דערהאַלטען. אַריסטו, דער פאָטער פון די

מעהרסטע וויסענשאפטסצווייגען אין אונזער צייט, וואלט היינט אין קיין פאל נישט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען פון א גאנצען גימנאזיום-קורס, אט האטש צוליעב דער גריכישער שפראך אליין, וועלכער ער האט נישט געהאט די מעגליכקייט אויסצולערנען אזוי גרינדליך, ווי א היינטיגער פילאלאג; הארוויי'ס טעאריע וועגען דער בלוט-צירקולאציע,, וואס איז אויפגעקומען געווארען אין זיין צייט, ווי א אונגעהערטע הציפות און ווי אנ'אפיקורס'ישער ארויסטריט געגען אלע אנערקענטע הנחות, ווערט היינט געלערנט אין די פאלקס-שוהלען אהן א שום חדוש און דער געניע, וואס האלט זיך היינט אבגעזונדערט פון דער מאסע און איז שטאלץ דערמיט, וואס צווישען איהם מיט איהר איז קיין שום געמיינזאמעס נישט פערהאן, וואס ער טראכט און פיהלט אנדערש, ווי זי און וואס זי פערשטעהט איהם גארנישט, דער זעלביגער געניע, ווען ער וואלט געקאנט אויפשטעהן פון קבר אין טויזענד יאהר ארום, וואלט אפשר ערשטוינט געווארען, הערענדיג, ווי קליינינקע יונגעלעך זאגען איבער זיינע אריגענעלע און איבערראשענדע געדאנקען מיט דער זעלביגער געלויפיגקייט און זעלבסטפערשטענדליכקייט, מיט וועלכער זיי פלידערען און שטיפען צווישען זיך.

ביי אזעלכע אומשטענדען קאן איך נאר איין זאך נישט בעגרייפען: פארוואס די קאנסערוואטיווען און רעאקציאנערען, די פערטיידיגער פון דאס אלטע און בעקעמפפער פון יעדע נייע רעפארם, פארוואס זיי זענען שונאים פון דער דעמאקראטיע. ווען זיי וואלטען האבען א שטיקעל הויש פאר זייערע ווירקליכע אינטערעסען, וואלטען זיי אלע זיין פערברענטע דעמאקראטען, וואלטען זיי גערא‍טען דעם קייזער ער זאל איינפיהרען אין רוסלאנד אלגעמיינעם וואהל-רעכט און די בעשלוסען פון פאלקס-פערזאמלונגען וואלטען זיי שטעלען א סך העכער ווי די בעשלוסען פון א מיניסטארען-ראט. די מאסע איז שטענדיג קאנסערוואטיוו, ווייל זי לאזט זיך דיקטירען פון די געירשה'נטע געשלעכטס-נייגונגען, און נישט פון די נייע אינדיווידועלע דענקענס-פראצעסען. זי קאן דעריבער זיך א עצה געבען נאר מיט די געירשה'נטע פערהעלטניסע, און נישט מיט די נייע. זי קאן זיך לאזען פיהרען פון וועלכען ס'איז מעכטיגען איינציגען ווילען, וועלכער קאן איהר ארויסרייסען פון איהר אויסגעטרעטענעם וועג, אליין אבער, אויס אייגענער איניציאטיווע, אויס דעם אייגענעם

דראַנג צו אַ פרייער בעוועגונג, וועט זי קיינמאָל נישט אַוועקלאָזען די וועגען, וועלכע זענען שוין אויסגעטרעטען פון די פריהערדיגע דורות. רעוואָלוציעס און איבערקעהרענישען זענען שטענדיג די אַרבייט פון דער מינדערהייט, וואָס זייער אָריגינאַליטעט קאָן נישט אויסקומען מיט די איבערגענומענע בעדינגונגען, וועלכע זענען נישט צוגעפּאַסט צו איהר און נישט אויף איהר אויסגערעכענט. די מעהרהייט לאָזט אַ לאַנגע צייט נישט צו דערצו, אַז די עקזיסטירענדע בעדינגונגען זאָלען אַנערקענט ווערען פאַר אָבגעלעבטע און איבריגע; סיידען נאָר, ווען זי איז אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעגרייט געוואָרען דערצו. די איינציגע אמת'ע נאָוואַטאָרים, פון וועלכע די היסטאָריע ווייס, זענען געווען די אויפגעקלערטע דעספּאָטען, וועגען וועלכע עס חלומ'ען די קאָנסערוואַטיווע היסטאָריקער. דאַגעגען האָבען זיך אַ סך רעוואָלוציעס, וואָס האָבען געשטאַמט פון די מאַסען, גלייך אומגעקעהרט צו דער באַנאַליטעט. אויף דער הילע פון אַ רעאַקציאָנערען היסטאָרישען ווערק וואָלט מען געדאַרפט אַרויסוועצען נישט די פּאָרטרעטען פון פרידריך דעם גרויסען אָדער יאָסיף דעם 2־טען, נאָר דאָס בילד פון איינעם פון די 1848־ער דעמאָקראַטען מיט דעם האַראַקטעריסטישען הוט פון יענער עפּאָכע, און ווען די רעאַקציאָנערען וואָלטען עהרליך און אויפריכטיג זיין, וואָלטען זיי מוזען מודה זיין, אַז די באַריקאַדע איז אַ שטיצע פאַר דעם מלוכה־און געזעלשאַפטס־בנין.

איבריגענס, אויב איך האָב דאָ דערמאָהנט דאָס וואָרט באַנאַליטעט אינ'ם צוזאַמענהאַנג מיט פּאָליטיק, האָט עס געהאַט אין מיין מויל די בעדייטונג פון אַ אַכטונגס־אויסדריק. דער צוועק פון דער פּאָליטיק איז צו שאַפען, פאַר די גרויסע מאַסען וואָס מעהר גינסטיגע, וואָס מעהר לייכטע בעדינגונגען צו'ם עקזיסטירען; זי מוז זיך דעריבער רעכנען מיט די בעדערפנישען פון דעם גרויסען המון. די מאַסע דענקט און פיהלט אויטאָמאַטיש, ד. ה. לויט אַ געירשה'נטען נוסח און לויט אָרגאַניזירטע געוואָהנהייטען, זי האָט דעריבער דאָס פולע רעכט צו פאָדערען, מ'זאָל איהר נישט צווינגען צו לייסטען אַזאַ נייע אינדיווידועלע גייסטעס־אַרבייט, וואָס איז כמעט שטענדיג איבער איהרע כחות אונטער דעם וואָרט פּאָליטיק דאַרף מען אַלזאָ פערשטעהן די הערשאַפט פון דער מעהרהייט, באַנאַליטעט, טראַדיציע. (דער ביז־געשטימטער מענש, וואָס די ווערטער קלינגען איהם צופיעל

אונפּאַרטייאיש, קאָן פון מיינעטוועגען שטעלען אויף זייער פּלאַץ די טיראַניע פון דער מיטעלמעסיגקייט און שלעפּעניש) דער מעכטיגער אינדיווידואַליטעט מיט איהר אייגענאַרטיגער ענטוויקלונג איז אמת, נישט אַנגענעהם זיך צו צופּאַסען צו די סטערעאָטיפּישע בעדינגונגען, וועלכע זענען ריכטיג גוט פאַר דער טיפּישער מאַסע. איהר איז טאַקע פינסטער און ביטער. זי האָט אָבער פון דעסטוועגען פאָרט קיין רעכט נישט, אַריינצושטופּען די גרויסע פיס פון דעם אַלטעגליכען מענשען אין איהרע עלעגאַנטע שיכלעך. יעדע אַנשטאַלט, וואָס געפעלט דער מעהרהייט, איז גוט; ס׳פערשטעהט זיך: זי איז גוט נישט אַן און פאַר זיך, נאָר אין דער בעציהונג צו די בעדינגונגען, אין וועלכע זי געפינט זיך. דאָס קאָן נישט זיין אַנדערש. לאָמיר אָננעהמען, אַז די מאַסע גרייזט, אַז זי פערלאַנגט— און אַ דאַנק דעם פערלאַנג ווערען בעשאַפען — אַזעלכע געזעצען, וועלכע זענען געגען דעם גלייכען מענשליכען שכל. וואָס אַמשנעלסטען ערפילט איהר פערלאַנג און פיהרט איין די דאָזיגע נאַרישע געזעצען! די מאַסע וועט זיך גלייך איבערצייגען, אַז די געזעצען האָבען איהר אַ רעה געטהון, דאַן וועלען קומען קליגערע און ווייטער-בליקענדע גייסטער און איהר ערקלערען די סבה דערפון און איהר מעגט זיכער זיין, אַז זי אַליין וועט גלייך פאָדערן, מ׳זאָל די געזעצען ענדערען און איבערמאַכען. אויב ווייטער עס וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז די מאַסע פיהלט זיך גאַנץ גוט מיט די דאָזיגע נאַרעשע געזעצען און אַז זיי האָבען איהר ווירקליך אַטובה געטהון, — האָט זי דאָך ווידער דאָס פולע רעכט אָנצווייזען דער פּאָליציי אויף די דאָזיגע חכמים, וועלכע זוכען איהר איבער געוואַלט צו איבערצייגען, אַז דאָס איז נישט קלוג פון איהר זייט, ווי אויף מאַיעסטעטס-בעליידיגער און מורדים. אויב דער המון איז נאַרעש, דאַרף מען קודם-כל איהם לאָזען נאַריש זיין. פון דעם קליגערען איז עס גאַנץ שען און אידעל, ווען ער וויל זיך אונטערנעהמען שווער צו אַרבייטען אום דעם המון אויפצוהויבען ביסלעכווייז, אום איהם קליגער צו מאַכען; דערווייל אָבער נויטיגט זיך די מאַסע אין אַזעלכע אַנשטאַלטען און געזעצען, וואָס זענען אויסגערעכענט פאַר בהמות, און נישט פאַר קיין היטרע בערזען-ספּעקולאַנטען. דער מינדערהייט קלוגע, וועלכע עס קומט אוים צו לעבען אונטער דער הערשאַפט פון די געזעצען און אַנשטאַלטען, קאָן איך נאָר מיין הערצליכסטען מיטלייד

אויסדריקען. מיר װעלען זיך נאָר פאָרשטעלען אויף איין מינוט אַזאַ שטאָדט, װאָס איז בעפעלקערט פון כסדר בלינדע. טעאָרעטיש קאָן דאָך דאָס מעגליך זיין. פלוצלונג װעט זיך אַהין אַריינהאַפּען אַ זעהעדיגער און פאָדערען, מ'זאָל דאָרט איינפיהרען אין די גאַסען גאַז־בעלייכטונג. זיין פאָדערונג פאַר זיך איז געװיס אַ גאַנץ שענע; ער האָט די מעגליכקייט אָהן אַ שום אָנשטרענגונג צו ברענגען די איבערצייגענדסטע פאַקטען און ראיות, אויף צו דערװייזען די נויטיגקייט פון גאַז־לאַמטערנעס און מיט דער אַנציהענדסטער בערעדזאַמקייט צו שילדערן די שענקייט פון אַ העל־בעלויכטענער נאַכט. און דאָך װעט די בלינדע בעפעלקערונג איינשטימיג אָבװאַרפען דעם דעם פּראָיעקט, און איך װאָלט װעלען זעהן דעם חכם, װעלכער װאָלט זיי געגעבען אונרעכט און דעם פערטיידיגער פון דעם פּראָיעקט — גערעכט! אַבדערראַ דאַרף האָבען אַ געזעצגעבענדע פערזאַמלונג פון אַבדעריטען און פאַר די געסט פון די פּלאַטאָנישע סימפּאָזיען איז דאָרט קיין אָרט נישט פערהאַן. בלייבען זיי דאָך װאוינען אין שטאָדט און װילען פון דאָרטען נישט אַװעק, קאָנען זיי זיך יעדענפאַלס אונגעשטערט אַ קלוב גרינדען און צװישען זיך אָבלאַכען פון זייערע מיט־בירגער.

איך גלויב, אַז דער פּילִיסטער קאָן גאַנץ צופריעדען בלייבען מיט דעם פּלאַץ, װאָס איך גיעב איהם אָב אין דער װעלט. איך אַנערקען איהם פאַר אַ מאָנומענטאַלע ערשיינונג, ד. ה. פאַר אַ אַ דענקמאָל פון דער פערגאַנגענהייט, װעלכע דערהאַלט זיך אָפּט, געװעהנליך, גאַנץ שלעכט: מיט אַ צוקריפּעלטע נאָז, מיט משונה'דיגע אויסבעסערונגען און צוקלעפּעכצען: פון װעלכען ס'איז שטאָרטישען מוליער. זיין פיזיאָנאָמיע איז די כראָמאָליטאָגראַפיע פון אַ בילד, װאָס האָט אַ הויכען קינסטלערישען װערט. ער איז דער יורש פון דעם געניע, װאָס לאָזט איהם כסדר איבער זיינע קאָסטבאַרע אוצרות. גייסטיג זעה איך שטענדיג איבער זיין פערשמאָלצענער נאַכטיאַרמולקע דעם גרינעם טורבאַן, פון װעלכען ס'איז אַמאָליגען נביא. געװעהנליך, װעט איהם דער געניע נישט אַריינלאָזען אין זיין אינערליכער װעלט — זי געהערט נאָר איהם אַליין און אין דער בעציהונג צו איהר עקסיסטירט נישט קיין מעהרהייט. װי ער טראַכט און פיהלט, דאָס איז זיין זאַך. װי נאָר אָבער ער טרעט אַריבער די גרענעצען פון זיין אינערליכער װעלט, װי נאָר ער הערט זיך

אויף צו בעגוגנען דערמיט, בלויז מיט זיין ביישפיעל צו ווירקען און בלויז פאר זיך אליין צו ארבייטען, — דארף ער אראבנעהמען פון זיך זיין אריגינעלען קאסטיום און אנטהון די אוניפארם פון דער באנאליטעט. דא איז ער נישט מעהר, ווי נאך איין עהרען-פיליסטער צווישען די פיליסטער'שע מאסען. אין ענגלאנד איז איינגעפיהרט, אז יעדער פרינץ אדער לארד, וועלכער וויל שפיעלען א שטיקעל ראליע אין דער שטאדטפערוואלטונג, מוז זיין צוגעשריבען צו וועלכען ס'איז פאך. ער מוז לויט דעם נאמען זיינעם ווערען א שניידער, א שוסטער אדער וואס ס'איז עהנליכעס. דאס איז אינגאנצען, וואס איך מיין.

ערפאלג.

וואָס איז דער לעצטער צוועק פון די שולען, פון אַלע למודים און פון דער ערציהונג? אויף דער פראַגע איז נאָר איין ענטפער פערהאַן: דער לעצטער צוועק פון דעם אַלעמען איז דאָס לעבען צו פערטיפען, צו בערייכערן און צו פערשענערען און אַזוי־ערנאָך עס אַנגענעהמער צו מאַכען; אַנדערש געזאָגט, הייסט עס: אויפצו־הויבען די לאַגע פון דעם איינצעלנעם מענשען און פון דעם כלל. די פעדאַגאָגען, וועלכע שרייבען צו דער שול אַנדערע אויפגאַבען, שטעלען זיך איינפאַך אָב אין מיטען וועג און דערגעהען ניִשט ביז דעם ענדליכען ציעל. מ'זאָגט, למשל, אַז די אויפגאַבע פון דער שול איז אויסצובילדען דעם האַראַקטער. וואָס בלייבט פון דער פראַזע, ווען מ'צוגליעדערט איהר עטוואָס? מען בילדעט דאָך ניִשט אויס דעם האַראַקטער צוליעב זיין אייגענער שענקייט אָדער צוליעב דעם, ער זאָל קאָנען בעפריעדיגען די אויגען פון וועלכען ס'איז מבין, אַזוי ווי ווען מ'גיעסט אויס בראָנז־פיגורען; מ'האָט דאָך דערביי עפּעס נוצען אין זינען! אַ אויסגעבילדעטער האַראַקטער, דאָס הייסט: בעשטימטע שטרעבונגען, שטייפקייט אין די האַנדלונגען, פעסטקייט אין די איבערצייגונגען, זיכערקייט אין די נייגונגען און פורכטלאָזיגקייט אין די נויטיגע פיינדשאַפטען, — איז אַ גאַנץ גוטעס געוועהר אין'ם קאַמפף אום דאָס זיין. אַזאַ שטאַרקער גייסט מאַכט לייכטער דעם נצחון איבער די שונאים און געגנער, און אויב עס איז שוין יאָ

נגזר געוואָרען מן השמים, אַז דאָס שלעכטע זאָל מנצח זיין דאָס גוטע, האָט אויך דער שטאַרקער כאַראַקטער די מעגליכקייט צופריעדען צו בלייבען מיט זיך און צו שטאָלצירען גראַדע מיט די אייגענשאַפטען, וועלכע זענען געווען די סבה פון זיין מפלה.

אַנדערע ווידער זאָגען, אַז די אויפגאַבע פון דער שול איז צו בילדען דעם גייסט, צו שטאַרקען דעם ווילען, צו ענטוויקלען דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט. צו וואָס אָבער נוצט דאָס אַלץ? דעם גייסט בילדעט מען צוליעב דעם, ער זאָל פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאַטור און פון דער געזעלשאַפט; ער זאָל קאָנען געניעסען דעם פערגניגען פון בעגרייפען, וועניגסטענס ביז אַ געוויסער גרענעץ, דעם עצם און די סבה פון אַ סך זאַכען; ער זאָל פערשטעהן אויסצומיידען אַ געפאַהר און אויסצונוצען אַ געלעגענהייט. דעם ווילען שטאַרקט מען צוליעב דעם, ער זאָל בעזייטיגען פון דעם אינדיווידואום אַלעס שעדליכעס. דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט, ענטוויקעלט מען דערפאַר, כדי דאָס בעוואוסטזיין זאָל קאָנען האָבען וואָס מעהר אַנגענעהמע איינדריקע. און דער לעצטער צוועק פון די אַלע זאַכען, איז — דעם אינדיווידואום דאָס לעבען אַנגענעהם צו מאַכען.

ערפילט די שול מיט איהרע איצטיגע אָרדנונגען און אַרבייטסמעטאָדען די דאָזיגע אויפגאַבע? איך לייקען אין דעם. כמעט אַלע מענשען שטרעבען נאָר צו איין איינציגען ציעל — צו דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען. אָהן ערפאָלג האָט דאָס לעבען פאַר זיי קיין אַנגענעהמליכקייט נישט אין זיך. אויב עמיצער וועט זיי זאָגען, אַז ער וויל זיי דאָס לעבען אַנגענעהמער מאַכען, וועלען זיי פערשטעהן אונטער די ווערטער נאָר דאָס, אַז מ'וויל זיי לייכטער מאַכען און פערזיכערען דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען, און קוים וועט די האָפנונג זייערע נישט פערווירקליכט ווערען, וועלען זיי זיך רעכנען פאַר אָבגענאַרטע. אַזוי, אורטיילען אין אַזוי טראַכטען ניין-הונדערט-ניין-און-נייַנציג מענשען פון טויזענד. און עס קאָן זיין, אַז אין דער ווירקליכקייט איז די צאָהל פון יענע מענשען, וועלכע פאָדערן פון לעבען נישט קיין ערפאָלג, נאָר עפּעס אַנאַנדער זאַך, נאָך קלענער פון דער צאָהל, וואָס איך האָב דאָ משער געווען. די שול אָבער פאָרבערייטעט צו וואָס איהר ווילט, נאָר נישט צו דעם אויסערליכען ערפאָלג, נאָר נישט צו דעם, וואָס דיענט

אַלס קוועלע פון גליק און צופרידענהייט פאַר דער אונגעהויערער מעהרהייט. די אידעאַלען פון דער שול זענען נישט נאָר אינגאַנצען פערשידען פון די לעבענס־אידעאַלען, נאָר זאָגאַר דאַגעגען זיי. דער גאַנצער לעהר־און ערציהונגס־פּלאַן איז ווי ס׳,,זעהט אויס בעשאַפען געוואָרען מיט דער ספּעציעלער כונה צו ערציהען אַזעלכע מענשען, וואָס דער ערשטער הרהור פון דעם ווירקליכען לעבען זאָל אַרויסרופען אין זיי אַ שנאה צו דער וועלט און צו דער מענשהייט, וואָס זאָלען מיט אַ געפיהל פון פעראַכטונג צו דעם קאַמפּף איבער די געזעלשאַפטליכע און מלוכה׳דיגע פעטע ביסענ׳ס אַנטלויפען פון דאָרטען און זיך בעהאַלטען אין דער פרידליכער און צניעות׳דיגער זעלבסטבעטראַכטונג, אין דער פאַנטאַסטישער וועלט פון העכערע טרוימבילדער, קורץ: אַזעלכע, וואָס זאָלען אָהן אַ שום קאַמפּף אָבטרעטען אַנדערע, געמיינערע פון זיי, זייער פּלאַץ אויף דעם באַל פון לעבען. דאָס איז דער עיקר. עס זעהט אויס ריכטיג, ווי אַלע שולען וואָלטען זיין די ערפינדונג פון היטרע מענשען, וועלכע ווילען זיך אין זייער גלייכען פערזאָרגען מיט די בעסטע ביסענס און זיי פערדאַרבען פאָראויס דעם אַפּעטיט פון די יונגע, געזונדטע מאָגענס, דער הונגער, פון וועלכע עס קאָן זיין געפעהרליך פאַר זיי אין דער צוקונפט; ווי אַלע לעהרער וואָלטען זעהען אין זייערע תלמידים אונטערוואַקסענדע קאָנקורענטען און זיי ווענדען אָן אַלע מעגליכקייטען זיי פאָראויס אונשעדליך צו מאַכען, זיי אָבצושניידען די נעגעל, זיי טעמפּ צו מאַכען די ציינער און אַרויפצוזעצען בלויע ברילען אויף זייערע דורכדרינגענד־שאַרפע אויגען. די שול פאַרבערייטעט אַזוי פיעל איהרע תלמידים צו דעם קאַמפּף אום דאָס זיין, וויפיעל עס פאַרבערייטעט סאָלדאַטען צום קריעג יענער רעגלאַמענט, וואָס לערנט זיי און זאָגט זיי אָן, אַז דאָס געוועהר דאַרף מען נישט מיטנעהמען מיט זיך, אַז אויף די קוילען פון שונא דאַרף מען נישט ענטפערן מיט קיין קוילען, אַז מ׳דאַרף אָבטרעטען דעם געגנער די בעסטע פּאָזיציעס און אַז אין אַלגעמיין איז מעהר עהרע דערשלאָגען צו ווערען, ווי צו זיעגען. אַ סך מענשען ווילען אַזאַ מין רעגלאַמענט געפינען פאַר נאַרעש; דער שונא אָבער וועט געוויס פון איהם צופרידען זיין.

דעם ערפאָלג, וועגען וועלכען איך רעד דאָ, קען מען האַראַקטעריזירען מיט עטליכע ווערטער. האָבען ערפאָלג — הייסט זיין גע־

אַכטעט פון דער מעהרהייט. צו דעם ציעל קען מען, געוועהנליך,
צוקומען דורך אַ סך וועגען. די אַכטונג פון דער מעהרהייט קען
מען זיך ערווערבען, ווען מ'האָט אַ סך געלד אָדער ווען מ'מאַכט
זיך פאַר אַ גביר; ווען מ'קען איינפאַסען דעם אייגענעם נאָמען
ווי אַ טייערען שטיין, אין אַ ראַהם פון פערשידענע טיטולען;
ווען מ'קען בעפּוצען די ברוסט מיט לענטעס און אָרדענס; ווען מ'בע-
זיצט מאַכט און איינפלוס; ווען מ'קען זיך קונה-שם זיין אין שטאָדט
אָדער אין לאַנד פאַר אַ גרויסען, פאַר אַ קלוגען, פאַר אַ גע-
לעהרנטען און פאַר אַ ערליכען מענשען. די פרוכט פון דער
אַכטונג איז אויך נישט ביי אַלעמען גלייך: אַמאָל איז זי אַ מאַ-
טעריעלע, אַמאָל אַ גייסטיגע און אַמאָל אויסגעמישט פון ביידע
צוזאַמען, מיט דער איבערגעוויכט פון דעם אָדער יענעם עלעמענט.
די מאַסע האָט אַ גוטע געוואָהנהייט, — אַ געוואָהנהייט אויסצודרי-
קען איהרע אַכטונג אין דער פאָרם פון מזומ'ענע געלד. דער געאַכ-
טעטער דאָקטאָר האָט אַ סך פּאַציענטען און בעקומט גרויסע האָ-
נאָראַרען. דער געאַכטעטער שריפטשטעלער פערקויפט זיינע ווערק
אין אַ מאַסע אויפלאַגען. ווען מ'האָט ערפּאָלג, קען מען אַלזאָ אַמעהר-
סטענטייל אַ סך געלד פערדינען און זיך פערשאַפען די אַלע פער-
גניגענס, וועלכע מ'קען נאָר בעקומען פאַר געלד אין אונזער השכ-
דיגער וועלטעל. איינער טראַכט דערביי וועגען טריפלעך און געבראָ-
טענע טויבען, אַ צווייטער וועגען וויין און ליקער, אַ דריטער וועגען
שענע טענצערינ'ס, וועלכער ס'איז משונה'דיגער נפש אפשר זאָגאַר
וועגען שטיצען אָרעמע און עלענדע. נאָר ווער איז דאָס אימשטאַנד
אויסצורעכנען כסדר אַלע אינדיווידועלע נייגונגען! די נישט-מאַטער-
יעלע פערדינסטען פון ערפּאָלג טראָגען אַ גאַנץ אַנדער האַראַקטער,
און נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס לויט דעם פּאָלקסטימליכען
שפּריכוואָרט, קען מען קיין ברייט פון אַזעלכע פערדינסטען נישט
עסען, האָבען זיי דאָך אַ הויכען ווערט אין די אויגען פון דער מעהר-
הייט מענשען. דאָס איז אַ מערקווירדיגער געגענזאַץ אין דער מענש-
ליכער נאַטור. דער בשמים-קרעמער שעצט די דאָזיגע פערדינסטען
ביי אַנדערע אַזוי וועניג, אַז עס וועט אויף זייער רעכנונג קיין טוטעלע
געמאָהלענעם פעפער, אפילו נישט קיין ריינעם, נאָר צוגעמישטען
מיט אַליווען-קערנער — נישט באָרגען; און ער אַליין ברענגט פאַר
זיי די גרעסטע קרבנות, — קרבנות פון צייט, פון געדולד, פון הייסען

שטרעבען, זאגאר פון געלד, פון דעם געבענשטען, טייערען געלד. און בעשטעהן בעשטעהן די דאזיגע נישט-מאטעריעלע פערדיענסטען אין דעם, וואס אין גאס בעגריסט מען דיך, וואס אין די צייטונגען דערמאהנט מען אפט דיין נאמען און אמאל זעצט מען נאך צו צו אידם געוויסע הניפה׳דיגע עפיטעטען. זיי נעהמען אויך אן פערשיעדענע פארמען, אבהענגיג פון די פערשיעדענע געזעלשאפטס־שיכטען און ספערען: א איינלאדונג אויף א הויף-באל, ארויסשטעלונג פון דער פאטאגראפיע אין די שויפענסטער; פליכטמעסיגע וויזיטען פון אויסלענדישע רייזענדע; אכטונגס-אויסדריקען פון פערטרויענספולע אונבעקאנטע; א עהרענבירגער-דיפלאם; טיעפער דרך־ארץ פון די קעלנער אין דעם ערשטקלאסיגען רעסטאראן; אויפפאדערונגען אנ׳אנטייל צו נעהמען אין דעם אויפשטעלען א דענקמאל וועלכען ס׳איז בעריהמטען זייפען-זיעדער; הניפה׳דיגע איינלאדונגען צו מיטאג אדער צו אבענדברויט אין רייכע, פיינע הייזער — דאס זענען עטליכע ביישפיעלען פון די נישט-מאטעריעלע, אבער אינערליך זעהר הייס פערלאנגטע פערדיענסטען, וועלכע שטעלען פאר מיט זיך די פראצענטען פון דעם קאפיטאל, וואס הייסט ערפאלג. נישט על-פי טעות האב איך דא אריינגערעכענט די איינלאדונגען צו מיטאגען און אבענדברויטען אין דעם רייסטער פון די נישט-מאטעריעלע פערדיענסטען. ווארום דא שפיעלען דאך די הויפטראליע נישט די גוטע מאכלים, וואס ווערן דערלאנגט ביי׳ם עסען, נאר דער בעוויזענער כבוד. די מאכלים זענען דא נאר דער מאטעריעלער אויסדריק פון דעם כבוד און אויסער דעם קומט אויס צו בעצאהלען פאר זיי מיט טייערע יום-טוב-מתנות; דער כבוד אליין אבער איז ריינער ריוח און נאר געמיינע נאטורען שעצען אידם נידעריגער, ווי דעם מעניו.

איצט אקארשט וועלן מיר זעהן, צי די שול גיט ווירקליך דער יוגענד די כלי-זין, וואס זענען נויטיג אום זיך צו קענען אויסקעמפפען דעם דאזיגען ערפאלג אין לעבען, און צי זי לערנט איהר אוים האטש נאר די עלעמענטארע כללים פון דער קונסט, ווי אזוי זיך צו ערווערבען די אויסגערעכענטע מאטעריעלע און גייסטיגע בעפריעדיגונגען. צו דער פאלקסשול קען מען קיין גרויסע פרעטענזיעס נישט האבען. אין דער עלטער, אין וועלכער די קינדער בעזוכען זי, קען מען נאך מיט זיי וועגען קיין ערנסטע זאכען נישט רעדען, וויל די מיטלען, מיט דער הילף פון וועלכע דער מענש ארבייט זיך

אויס אַ וועג אין לעבען, פאָדערן שוין אַ געוויסע פערשטאַנדס-ענטוויקלונג און אַ געוויסע צייטיגקייט. די פאָלקס-שול לעהרנט די קינדער לעזען, שרייבען און רעכענען און די אַלע זאַכען, בעזונדער דאָס לעצטע, קענען נאָר נוצען ברענגען. קענען רעכנען איז בעזונדער נוצבאַר, ווען עס קומט אויס צו געבען, און עטוואָס ווייניגער נוצבאַר, ווען מ'דאַרף נעהמען. קענען שרייבען און לעזען קומט אויך אַממעהרסטענטייל צוניץ, אויב מ'פערשטעהט זיך איינצוהאַלטען און דאָס נישט שלעכט אויסנוצען. מיט דער אוניווערזיטעט קען מען אויך ווי ס'איז דורכקומען, ווייל די קאָרפאָראַציעס און פעראיינען שטעלען פאָר מיט זיך אַ גוטע געלעגענהייט אויסצוגעפינען און צו ענטוויקלען עטליכע וויכטיגע טאַלענטען, ווי למשל, דעם טאַלאַנט צוצוציהען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון גלייכע און העכערע פערזאָנען מיט דער הילף פון שרייענדיגע דרשות און געשעפטליכקייט; צו דערגעהן די הערשענדע שטרעמונגען און זיך מיטצולאָזען מיט זיי; צו הנפה'נען איינפלוסרייכע מענשען; אַ אויפמערקזאַמע בעאָבאַכטונג פון די בעציהונגען, וואָס הערשען צווישען די אַסיסטענטען, דאָצענטען און פראָפעסאָרען, קען אויך געבען דעם בעגאַבטען מענשען אַזעלכע ידיעות, וואָס האָבען אַ גרויסען ווערט פאַר'ן לעבען. צום בעדויערן, איז די אויפמערקזאַמקייט פון די העכערע שולען נישט געווענדעט אינגאַנצען אויף די קאָרפאָראַציעס און זיי בעגרענעצען זיך נישט דערמיט, צו ווירקען ערציהעריש מיט דעם ביישפּיל פון די אַקאַדעמישע קאַריערעס. זיי בעלעסטיגען דער יוגענד אויך מיט לעקציעס און פאָרלעזונגען, מיט אודיטאָריומ'ס און לאַבאָראַטאָריומ'ס און איך צווייפעל שטאַרק אין דעם, צי די אַלע זאַכען ברענגען וועלכע ס'איז ממשות'דיגע נוצען דער צוקונפט פון די סטודענטען. די גימנאַזיומ'ס אָבער זענען אינגאַנצען קיין אויסגעבלאָזענע איי נישט ווערט. זיי ברענגען אין קיין בעציהונג קיינע נוצען נישט די זיי אַנפערטרויטע צוקינפטיגע בירגער. אדרבא, זיי מאַכען זיי נאָך ווייניגער געשיקט פאַר דעם קאַמפף אום ערפאָלג, און דער, וואָס לעהרנט אין זיי, פערברענגט אין גאָרנישט זיינע טייערסטע יוגענד-יאָהרען. עס פרעגט זיך, וועלכע נוצען ברענגט דער יוגענד דאָס לעזען האָמער'ן און האָראַצ'ן? צי מאַכט דאָס איהר שפּעטער לייכטער צו פערשטעהן דער בולוואַר-ליטעראַטור? אָדער וועלכע נוצען וועט זי האָבען שפּעטער דערפון, וואָס זי איז בעגייסטערט געוואָרען פון געטה'עס

„איפיגעניע"? וועט דאָס דען איהר געבען דערנאָך די מעגליכקייט לומד'יש צו פלוידערן וועגען „קאַוואַלעריאַ רוסטיקאַנאַ"? מ'זוכט איינ=צופלאַנצען אין איהר, אַלס דעם לעצטען אויסצוג פון דער געשיכטע, דעם כלל: „שטאַרבען פאַר'ן פאָטערלאַנד!" צי קען דען אַזאַ קלינגענדע פראַזע דיענען אַלס צופיהר פאַר ערגעבענהייטסאַדרעסע אויף דעם נאָמען פון פרעמיער=מיניסטער? קורץ: אין דער שול לערנט די יוגענד נישט, וואָס זי וועט שפּעטער דאַרפען און קיין זאַך וועט זי נישט דאַרפען דערפון, וואָס זי לערנט דאָרט יאָ.

אין אונזער בילדונגסלעבען בעמערקט זיך אַ לעדיגער פלאַץ, וואָס קען ווירקליך לענגער נישט בלייבען אונאויסגעפילט. איך טרוים וועגען אַ שול, וואָס זאָל אָפען פאָרבערייטען נאָר צו דעם שפּעטער=דיגען ערפאָלג אין לעבען, נישט פערמאַסקירענדיג זיך מיט איך=ווייס=אַליין=נישט=וועלכע, כלומר'שט=הויכע אידעאַלען. געוועהנליך זענען ביי היינטיגער צייט פערהאַן מענשען, וועלכע האָבען עררייכט ערפאָלג אין לעבען, האָטש זיי האָבען זיך נישט געבילדעט אין אַזאַ שול. דערמיט אָבער איז נאָך נישט דערוויזען, אַז מיין געדאַנק איז נישט ריכטיג. אָט האָבען זיך דאָך אין די פינסטערע באַרבאַרישע צייטען און אין די לענדער, אין וועלכע עס זענען קיין שולען אינגאַנצען נישט געווען, אויך אַרויסגעהאַפט איינצעלנע געלעהרטע, וואָס האָבען זיך ערוואָרבען זייער וויסען און בילדונג אויסשליסליך נאָר מיט דער אייגענער התמדה, אָהן קיינע מעטאָדעס און אָהן קיינעמס הילף. ווי שווער אָבער קומט עס אָן אַזאַ מין לעהרנען! וויפיעל צייט פער=ליערט מען דערביי אָהן שום נוצען און אָהן דער מינדעסטער נויטווענ=דיגקייט! וויפיעל טעותים הור'ט מען זיך עס איין! ווי איינזייטיג און נישט פאָלקאָמען איז עס דער רעזולטאַט פון אַזאַ לעהרנען אפילו שוין ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען! די מענשען, וועלכע האָבען ער=רייכט ערפאָלג אויף אַנ'אויטאָדידאַקטישען אופן, וועלען, עררייַ=כענדיג דעם ציעל און אומקוקענדיג זיך צוריק אויף דער אָבגעגאַנגענער וועג, מיט אַ ביטערניש אין האַרצען זעהן, וויפיעל אָנגעלעגטע וועג, וויפיעל צודרעהטע זאַמד=און בלאָטע=ערטער עס וואָלט זיי געקענט איינשפּאָרען אַ געניטער וועג=ווייזער אָדער וועניגסטענס אַזאַ, וואָס איז פיעל=וועניג בעקאַנט מיט דער געגענד.

איין זאַך ערקלער איך פאָראויס: קיין אַבטיילונגען פאַר מעדלעך וועלן אין מיין ערפאָלגס=שולע נישט זיין. די פרוי געפינט זיך אין אַזאַ

גליקליכער לאַגע, אַז זי דאַרף קיין ערציהונג נישט האָבען, אום זיך די וויסענשאַפט צו ערווערבען. זי איז פון דער נאַטור בעגאַבט מיט די אַלע קענטעניסען, וועלכע זענען איהר נויטיג אויף צו ערדייכען ערפאָלג אין לעבען, און די קליינע הכמות, וואָס פעהלען אין דער היינזיכט, לעהרנט זי זיך אַליין אויס שפּעטער אין אַ גאַנץ קורצער צייט. אין דער היינטיגער וועלטאָרדנונג שטרעבען די מעהרסטע טייל פרויען נאָר צו איין פאָרם פון ערפאָלג: זיי ווילען געפעלען ווערן די מענער. אום דעם ציעל צו ערדייכען דאַרפען זיי נאָר שען זיין אָדער זיך מאַכען אויפפאַלענד און עפפעקטיש. מענשען מיט משונה׳דיגע געדאַנק צו עפנען פאַר מעדלעך העכערע לעהראַנשטאַלטען. דאָרט לעהרנט מען די אָרעמע נפשות צייכנען, פויקען אויפ׳ן פאָרטעפּיאַן, „שפּרעכען״ מיט אַ לעכערליכען אַקצענט עטליכע פרעמדע לשונות און פערפּלאָנטערן די היסטאָרישע דאַטומס, ד. ה. אַלזאָ גראַדע דאָס, וואָס מאַכט זיי שפּעטער פאַר אַ געגענשטאַנד פון שרעק און פחד אין די אויגען פון די מענער. דער פּלאַן פון די דאָזיגע שולען האָט געקענט איינפאַלען נאָר וועלכע ס׳איז פערביטערטע אַלטע מעדלעך אָדער ווען ס׳איז פון די התונה-קאַליקעס, וועלכער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין פאַר די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען פון זיין ווייב. אין דעם פּלאַן ווייזט זיך אַרויס, ווי ווייט די בעשעפער פון זיי האָבען נישט אָנגעהויבען צו פערשטעהן די לעבענסציעלען פון דער פרוי. די מורה-פעלקער מיט זייער פאַרצייטיגער חכמה בעציהען זיך צו דער פראַגע אַ סך פּראַקטישער. ביי זיי לערנען נישט די מעדלעך קיין שום אַנדער זאַך אויסער זינגען, טאַנצען שפּיעלען אויף אַ פייפעל, מעשה׳לעך דערצעהלען, פאַרבען זיך די נעגעל און די האָר, קורץ: דאָס אַלץ, וואָס מאַכט זיי אַנציהענד אין די אויגען פון די מענער; וואָס גיט זיי די מעגליכקייט אַרויסצוּווייזען זייערע אַלע רייצען און חנ׳ען אין אַ גינסטיגער בעלייכטונג; וואָס ענטציקט זייערע מענליכע לעבענסבעגלייטער און בינדט איהם פעסט צו זיי. אונזערע אָרעמע מעדלעך אין מערב-אייראָפּאַ זענען איינפאַך פערשקלאַפט ביי דעם הערשענדען ערציהונגס-סיסטעם, וואָס לאָזט זיי נישט פאָלגען זייערע אייגענע נייגונגען, — יענע נייגונגען, וועלכע וואָלטען זיי אַ סך ווייטער געפיהרט ווי די אַלע לעהרע פון גימנאַזיום אין ברילען אָדער אָהן ברילען. נאָר דאַן ערשט, ווען זיי פּטר׳ן שוין אַריבער די אַלע שוועריגקייטען און

מאַטערנישען פון דער שול, קענען זיי זיך פריי איבערגעבען זייערע אייגענע אינערליכע נייגונגען און זיי צוועקמעסיג ענטוויקלען. דאַן ערווערבען זיי זיך אַליין די קונסט פון פוצען און פודערן זיך; דאַן פערשטעהען זיי אַליין צו טראָגען שרייענדיגע קליידער; אַזוי צו זיצען, צו געהן און צו שטעהן, אַז אַליץ, וואָס איז מעהר אויפרייצענד אין דער פאָרם פון זייערע קליידער, זאָל זיך בעזונדער שטאַרק וואַרפען אין די אויגען; דאַן לערנען זיי זיך אַליין אוים צו שפּיעלען מיט'ן פעכער, צו וואַרפען אויגלעך, זיך שען צו פערקרימען, זיך ליעבליך צו בעוועגען און דער שטימע צוצוגעבען די בעצויבערטע בייגונגען פון קינדערשער אונשולד, יוגענדליכער שטיפעריי און פּיקאַנטער נאַאיוויטעט. בעוואָפענט מיט די מיטלען זענען זיי זיכער, אַז אומעטום, וואוהין אָר זיי וועלן ערשיינען, וועלן זיי אַרומזאַמלען אַרום זיך אַ גאַנצע מחנה פערעהרער, קאַוואַלערען, טענצער; וועלן זיי זיך אויסגעפינען אַ מאַן, און בכלל דאָס אַליץ, וואָס מאַכט דאָס לעבען אַנגענעהם און שען. די פרויען וועלן, געוועהנליך, זיך קרימען אויף זיי און אויף אַ געוויסער צאָהל העכערע, מעהר אַנשטענדיגע מענער וועלן זיי, אמת, ווירקען מעהר אָבשטויסענד, ווי אַנציהענד, די דאָזיגע מענער וועלן גאָר איינגעפינען, אַז פעטקייט, מעהלשטויב, פאַרבענפלעקען און אַלערהאַנד שמירעכצען פּאַסען זיך אַזוי צו אַ ווייבערשען געזיכט, ווי צו אַ סאַמעטענעם קלייד; אַז הויבען מיט די פלייצעס און זאָטעל-טורנירען גיעבען דער פרוי אַ האָר-באַטען, אַ שווינדזיכטיגען אָדער גאָר אַ האָטענטאָטישען אויסזעהען און אַז דאָס וועלן דורכאויס געפעלן ווערן און די קאָקעטעריע קענען אפילו דעם שענסטען וועזען אויך אונערטרעגליך מאַכען. וואָס געהען עס אָבער דער פרוי אָן אָט די אַלע מיינונגען? ביי די פאַרשטעהער פון איהר געשלעכט האַרט איהר אינגאַנצען נישט, אַז זי וועט נישט מוצא־חן זיין; מיט דער סימפּאַטיע קען זי סיי־ווי־סיי גאָר נישט מאַכען. און וואָס עס געהער צו די מענליכע קריטיקער, בלייבט זי ביז דער העכסטער שטופע גלייכגילטיג, ווען וועלכער ס'איז בטלן אָדער קאַבינעט-מענש ווענדעט זיך אָב פון איהר מיט פער-אַכטונג, אַזוי לאַנג ווי די יונגע הערען פון קלוב אָדער פון טעאַטער האַלטען פעראינטערעסירט אָנגעשטעלט געגען איהר דעם מאָנאָקל. זי קען בכלל נישט צופאַסען איהרע מאַניערען און האַלטונגען צו דעם אמת'ן געשמאַק פון וועלכען ס'איז העכערן גייסט. ער איז

א אויסנאהם. א סך פרויען לעבען און שטארבען, נישט אנקוקענדיג אידם אפילו איין מאל אין די אויגען. דער שלאפענדער שענהייט איז גוט נאר אין דער קינדערשער מעשה׳לע: דארט קומט דער ריטער און בעפרייט איהר. אין דעם ווירקליכען לעבען אבער קען מען אויף דעם העלד נישט רעכנען, און ווער עס בעהאלט זיך אונטער׳ן פלויט, האט טאקע אלע שאנסען — פערגעסען צו ווערן. די פרוי וויזט אלזא ארויס א סך פערשטאנד, ווען זי זוכט געפעלן צו ווערן דער מעהרהייט און נישט דעם אויסנאהם.

אויב אבער די פרוי אין אלגעמיין קען זיך בעגעהן אויך אהן די טעארעטישע אויסבילדונגען צום ערפאלג, שטעהט עס מיט די מענער נישט אזוי גוט. אום זיך אויסצוארבייטען א שטיקעל וועג אין לעבען, מוז דער מאנספערזאן געפעלן ווערען זיינע אייגענע געשלעכטס-ברידער און דאס איז נישט אזוי איינפאך, ווי מאכען א גוטען איינדרוק אויף א מענשען פון אנ׳אנדער געשלעכט. אמת, אויף געוויסע געביטען האט דער מאנספערזאן אויך די זעלביגע פריווילעגיעס וואס די פרוי; ער קען מיט זיין אייגענער פערזענ-ליכקייט ווירקען און דארף געפעלן ווערען נאר פרויען; אזעלכע פריווילעגיעס בעזיצען צום ביישפיעל ערשטע ליבהאבער, טענארען און פערקויפער אין בלומען-מאגאזינען. פאר די מענשען פון דעם קלאס איז די ערפאלגס-שול איבריג, און קיים האט זיי נאר די נאטור מוטערליך בעהאנדעלט, קענען זיי שנעל און לייכט זיך דערשלאגען אין דער הויך אהן א שום טעאריע. די בעסטע שול-לעהרע קען, צום בעדויערן, נישט געבען קיין שען-געקרייזעלטע וואנסען און קוים וועט דער הארקרויזלער נישט געפינען קיין סך האר אויפ׳ן קאפ, וועט ער, מיט זיין קינסטליכער פריזור, אויך גארנישט אויפטאן. דער אין בלוט און פלייש פערקערפערטער אפאלא פון בעלוועדער אדער דער שענגעוואקסענער אפיציער פון דער בערלינער שלאסבריק דארף קיין סך נישט זארגען וועגען זיין ערפאלג אין לעבען. אזא מין שענער בחור וועט שוין אין ערגעץ נישט פערלוירען געהן. קוים איז ער א שליח, וועט ער גאנץ שנעל אריינקומען אין די פארערשטע צימערן; קוים איז ער א קעלנער וועט ער דעם רעסטאראן אין ענדליך זיך אויף רייך מאכען; אזא מין ליעבלינג פון פרויען וואלט זיך נאר שאדען ברענגען, ווען ער וואלט זיך אנשטרענגען צו ערווערבען אויסער זיינע קערפערליכע מעלות, אויך גייסטיגע. עס וואלט א

שאד זיין, ווען ער וואלט זיך מיט'ן לעזען א סך איבערפיהרען דעם גלאנץ פון זיינע שענע אויגען. מיט בילדונג און וויץ וואלט ער א שרעק ארויפווארפען אויף די איינפאכע מעדלעך און זיי געשטערט פון אויסצודריקען פריי זייערע געפיהלען. זיי שען, ווי א גריכישער גאט און נארעש ווי א פיש, — און דו האסט מחמד'ים גן־עדן אויף דר'ערד מיט אלע זיינע הורים (שענע מעדלעך) און אלץ, וואס דארט איז נאך פערהאן, לויט דעם גלויבען פון זיינע אנהענגער. אזעלכע בעגאבטע אינדיווידואומען דארפען אויך קיין ערפאלגסשול נישט האבען, אזוי ווי עס דארף זי נישט דער געניע.

דער געניע אבער איז א זעלטענע אויסנאהמע און די מענש־ליכע איינריכטונגען זענען אויסגערעכענט אויף דעם דורכשניטס־מענשען. בעטהאווען וואלט אהן א קאנסערוואטאריום אויך ווערן דאס, וואס ער איז געווארען; געוועהנליכע הוני'שע קינדער מוזען אבער לאנג זיצען איבער דעם קאנטראפונקט, אום צו בעקומען ווען ס'איז די שטעלע פון א קאפעלמייסטער מיט א רעכט אויף פענסיע. מיר וועלן אלזא לאזען אן א זייט שטעהן די אלע אויס־נאהמס־ערשיינונגען: די אפאלא'ס, די הויכע אריסטאקראטען מיט זייערע יעהרליכע הכנסות, די מיליאנערישע קינדער און אזוי ווייטער. זיי דארפען דעם ערפאלג נישט נאכלויפען, דער ערפאלג לויפט זיי נאך. מיין ערפאלגסשולע איז בעשטימט בלויז פאר דער עלענ־דער מאסע, וועלכע איז געבוירען געווארען אהן רענטעס און טיטולען און חלומ'ט פון דעסטוועגען פארט וועגען הויכע שטייערונגען און ארדענס לענטעס מיט די מיטעלמעסיגע ווידער וואלטען געווים מיט א סך מעהר שאנסען אנגעהויבען דעם קאמפף אום דאס זיין, ווען זיי וואלען פריהער סיסטעמאטיש פארבערייטעט געווען, זיך צו קענען א עצה געבען מיט די שוועריגקייטען פון לעבען.

ווען די דאזיגע פאלקס־שולע וואלט ווירקליך עקסיסטירט, וואלט דער דירעקטאר איהרער קודם־כל זיך געמוזט ווענדען צו יעדער פאטער, וואס וואלט מרוצה ווערען איהם אנצופערטרויען זיין אינגעל, מיט אזא מין אפענהערציגער רעדע: מיין ליעבער פריינד! גיט זיך פריהער אב א קלארען רעכנונג פון דעם: וואס ווילט איהר אייגענטליך. אויב איער זוהן שטעהט פאר צו פער־ברענגען דאס לעבען אין א וועלט פון אידעאלען, וואו דאס גוטע ווערט בעקרוינט מיט לארבער־קראנצען; וואו דאס בעשיידענע, וואס

בּעהאַלט זיך אין אַ פינסטערן ווינקעל, ווערט אויפגעזוכט און בּעלײדיגט; וואו מ׳ווײס נישט פון קײן נאַרעשקײט, פון קײן גאוה און פון קײן שלעכטסיגקײט; וואו דאָס גוטע, שענע און עדעלע הערשט מיט דער פולער מאַכט, אָדער אויב איהר גלויבּט, אַז אײער זוהן וועט שטענדיג שעצען זײַן זעלבּסטאַכטונג העכער ווי דעם בּײַפאַל פון דער מאַסע; אַז ער וועט זיך רעכנען נאָר מיט זײַן אײגענעם געוויסען, און נישט מיט דער מײנונג פון המון; אַז ער וועט זיך בּעפרידיגען מיט דער דורכפיהרונג פון זײַנע אויפגאַבּען און דערמיט, וואָס זײַן אינערליכע שטימע וועט איהם ריהמען און לויבּען דערפאַר, — דאַן האָט ער אין מײַן שול נישט וואָס צו טאָן. דאַן וועט איהר בּעסער טאָן, אויב איהר וועט איהם שיקען אין וועלכער ס׳איז אַנדער שול און לאָזען איהם ערציהען לויט דעם אַלטען דרך. דאַן זאָל ער לערנען די ווערק פון אַלטע און נײַע דיכטער, אַמוזירען זיך מיט דער וויסענשאַפט און שווערען בּײַ די היילײַגע ווערטער פון רבּי׳ן. אויב אָבּער איהר ווילט, אַז אײער זוהן זאָל ווערן אַ מענש, וועלכען אַלע בּעגריסען אין גאַס, וועלכער פאָהרט אין אַ סאַלאָן-וואַגאָן און שטײַגט אַראָב אין אַ האָטעל פון ערשטען ראַנג; אויב איהר ווילט, אַז ער זאָל בּעזיצען געלד און מאַכט און קענען פעראַכטען די הונגעריגע שנאָרער׳ס, — גיט איהם איבּער צו מיר. איך גאַראַנטיר אײַך נישט דערפאַר, אַז ער וועט אַמאָל זיך אַרײַנכאַפּען אין דעם לעבּענסקרײַז פון די גרויסע מענשען; דערפאַר אָבּער גאַראַנטיר איך אײַך, אַז זײַן נאָמען וועט פערנעהמען אַ אָנגעזעהענעם פּלאַץ אין אַדרעס-קאַלענדאַר".

די ערפאָלגסשול מוז נאַטירליך אויך האָבּען פערשידענע אָבּטײלונגען, העכערע און ניעדעריגערע, אַזוי, ווי די שול פון די אַבּסטראַקטע וויסענשאַפטען. אַזוי גוט, ווי נישט יעדער גימנאַזיסט שטרעבּט אָנצוקומען אין אַ אוניווערזיטעט און צו ווערן אַ פּראָפעסאָר, אַזוי וויל אויך נישט יעדער עהרגײַציגער ווערן גלײַך אַ מיניסטער אָדער אַ מיליאָנער. אַ סך בּענוגנען זיך מיט בּעשײדענע ציעלען און נויטיגען זיך דעריבּער נאָר אין אַ עלעמענטאַרישער בּילדונג. עס וואָלט דעריבּער זײַן גאַנץ צוועקמעסיג און גלײַך אײַנצוטײלען די ערפאָלגסשול אין אַ ניעדריגער, מיטעלער און הויכער. די ניעדריגע שול וואָלט זײַן בּעשטימט פאַר יענע, וואָס ווילען זיך איבּערגעבּען די געוועהנליכע בּעשעפטיגונגען: די האַנדאַרבּײַט, דעם

מסתר און אַזוי ווייטער. מיט זיי וואָלט מען דאַרפֿען אײַנהור'ן נאָר אײן־אײנציגען כלל, וואָס די חכמה פון המון האָט איהם שוין לאַנג אַנערקענט, דעם כלל, לויט וועלכען „ערהליכקײַט איז די בעסטע פּאָליטיק און דער אמת איז דער בעסטער ליגען". דאָס קלינג אפילו צו ווענינ מאַקיאַוועליסטיש, מ'קען אָבער דאָ גאָרנישט מאַכען: ביי די נידריגע בעשעפטיגונגען קען מען שטײַגען און וואַקסען נאָר מיט דער הילף פון ערהליכקײַט און פּינקטליכקײַט. דער שוסטער, וועלכער נעהט אויף אַ פּאָר גוטע קאַמאַשען און בעט פאַר זיי נישט טייער און דער קרעמער, וואָס גיט נישט קיין זאַמד אָנשטאָט צוקער,— וועלען זיך אויסטרעטען זייער בעשיידענעם וועג אין לעבען און וועלען זיין גליקליך, אויב זיי וועלען נאָר נישט פערייסען די נעזער און זיך בענוגען מיט דער צופֿריעדענהייט פון זייערע קונדען און מיט אַ זאַטען מיטאָג טעגליך. די זעלביגע חכמה פון המון זאָגט אפילו, אַז רעקלאַמען און געשרייען געהערן אויך צום געשעפט, ווען מ'בעטראַכט אָבער די זאַך גרינדליכער, זעהט מען, אַז די מיינונג איז נישט קיין ריכטיגע. צו איינפאַך זענען די בעציהונגען צווישען דעם בעל־מלאכה און דעם קויפער, אום שאַרלאַטאַניזם זאָל דאָ קענען גילטען. די גרעסטע נאַראָנים אפילו האַפען דאָ אויך גלײַך דעם ליגען, די בעריהמערייען און לאָזען זיך שוין מעהר נישט נאַרען. אויף די געביטען איז דער ערפאָלג ווירקליך אַ בעלויהנונג פאַר טיכטיגקײַט און רעעלקײַט, ווײַל יעדערער קען דאָ זיין אַ מבין, ווײַל יעדערער פערשטעהט זיך אויף דעם. צי דער פראַק איז ברייט אָדער ענג, זעהט יעדערער; ווען דאָס בעטעל וויל זיך נישט האַלטען, בעמערקט עס אפילו דער גרעסטער שוטה און די צומישונג פון ציקאָריע צום קאַווע רופט נישט אַרויס קיין פראָטעסט, נאָר אין געוויסע שיכטען פון דער זאַקסישער בעפעלקערונג.

אַנדערש איז די זאַך ביי העכערע פרנסות. ווער עס קלײַבט זיך ז.י. אויס מוז שוין לענגער און פלײַסיגער פאָרבערייטעט ווערן צום ערפאָלג, און די פאָרבערייטונג וואָלט איהם געקענט געבען די מיטעלע און העכערע שול. דאָ דאַרף מען אײַנהור'ן מיט'ן שילער עטליכע אַזעלכע פרינציפּען, וואָס זענען פאָלשטענדיג דער היפּוך פון יענע, וועלכע עס פלאַנצט אין איהם איין די געוועהנליכע ערציהונגס־מעטאָדע. אויף די פאָלקס־שפּריכווערטער דאַרף מען אויפ־

מערקזאַם אַכטונג געבען, וואָרום זיי ענטהאַלטען אין זיך אָפט אַ סך קערנער פון אמת. אָט איז, צום ביישפּיעל, אַ קלוגער האַטש נישט קיין גראַמאַטיקאַלישער פערז: „בעשיידענהייט איז אַ ציער (ציערונג), דאָך קומט מען ווייטער אָהן איהר". דאָס איז אַ גאָלדענע לעהרע, וואָס קען גאָרנישט גענוג געלויבט ווערן. אין דער אמת׳ן: ס׳איז נישטאָ קיין גרעסערע און מעהר געפעהרליכע שטערונג פאַר ערפאָלג אין לעבען, ווי בעשיידענהייט. דו מעגסט האָבען די גרעסטע פערדיענסטען, דו מעגסט זיין ביז דער העכסטער שטופע טאַלאַנטפאָל, דו מעגסט אויפטאָן די גרעסטע, די שווערסטע זאַכען, — קוים ביזטו אָבער בעשיידען, קוים האַלסטו דיך שטענדיג אָן אַ זייט, ווערסטו קיינמאָל נישט בעלויהנט ווערן פאַר דיין אַרבייט. יאָ, ס׳קען זיין, אַז ווען ס׳איז וועט מען אויף דיין קבר אַ דענקמאָל אוועקשטעלען. — זיכער איז דאָס אויך נישט! — ביי דיין לעבען אָבער, ווערסטו נישט אָנזעהן נישט קיין געלד און נישט קיין כבוד. זיין בעשיידען הייסט: שטעהן ביים טהיר און אָבטרעטען אַנדערע די בעסטע פלעצער; נישט וואַגען זיך אַוועקצוזעצען ביים טיש דאָן, ווען אַנדערע האָבען זיך שוין לאַנג אָנגעגעסען; וואַרטען, ביז מ׳וועט בעטען נעהמען דעם ביסען, אָנשטאָט איהם פאָראויס צו בעטען, אָנשטאָט איהם צו פאָדערן, אָנשטאָט איהם מיט געוואַלט אַרויסצורייסען. דער, וואָס שטעלט זיך אַוועק אין אַזאַ מין נאַרעשער לאַגע, האָט נישט מעהר צו ערוואַרטען ווי דאָס, אַז מ׳וועט איהם לאָזען שטעהן ביים טהיר, אַז ביים טיש וועט פאַר איהם גאָרנישט איבערבלייבען און אַז קיינער וועט איהם נישט בעטען, ער זאָל עפּעס נעהמען. „דו זאָלסט שטענדיג אויסמיידען צו רעדען וועגען זיך; דאָס איז נישט טאַקטיש". וואָסר׳אַ טפשות! ריכטיג פערקעהרט: רעד שטענדיג אויסשליעסליך, סיסטעמאַטיש נאָר וועגען דיך אַליין. זאָל עס דיך גאָרנישט אָנהויבען אַהרען, וואָס יענעם ווילט עס נישט קודם-כל ווילט עס דיך אַליין; צווייטענס ווייטער, לאָזטו דערווייל נישט רעדען וועגען אַנ׳אַנדערן און אפשר טאַקע וועגען דיין קאָנקורענט; און דריטענס — עפּעס, וואָס ס׳איז פון דיינע ווערטער וועט שטענדיג בלייבען אפילו אין דעם לעכערדיגסטען זכרון. געוועהנליך, דאַרפסטו אַליין דעם שכל האָבען און פערשטעהן, אַז רעדען וועגען זיך דאַרפסטו נאָר גוטס. אין דער הינזיכט לאָז נישט צו צו זיך קיינע בעגרענצונגען און בעשרענקונגען; לויב, רידם

און הויב דיך, זיי רעדעווידיג, בעגייסטערט, אונערשעפליך. גיב דיר אליין די שענסטע טיטולען, הויב אויף ביז אין זיעבעטען הימעל דאס, וואס דו טהוסט אדער וואס דו האסט געטהון, בעלייכט עס פון אלע זייטען, לעג צו דערצו די בעסטע מעלות, ערקלער עס פאר דער וויכטיגסטער געשעהעניש פון דעם יאהרהונדערט, פערזיכער, אז די גאנצע וועלט בעוואונדערט עס, הזר איבער אלע מינוט די גוטע מיינונגען וועגען דעם, וואס דו האסט געהערט אדער וועלכע דו קענסט זיך פריי אליין אויסטראכטען. דו וועסט זעהן, ווי ווייט דו וועסט קומען א דאנק דעם סיסטעם. די חכמים וועלן לאכען פון דיר אדער זיי וועלען צושפרונגען ווערען פון כעס, וואס געהט עס דיך אן? די קלוגע שטעלען פאר מיט זיך א פערשווינדענדע מינדערהייט און נישט זיי טיילען פונאנדער די פערגניגענס פון לעבען. דיינע קאנקורענטען וועלן אויך שיטען אויף דיך פעך און שוועבעל. נאך בעסער! דו וועסט זיי פאראויסזעהן און ערקלערן, אז די קנאה רעדט ארויס פון זיי און דאס וועט זיין א פרישער בעווייז אויף דיין גרויסקייט. די גרויסע מעהרהייט, אט היקא יענע מאסע, וועלכע בעשאפט דעם ערפאלג, וועט דיר גלויבען, וועט איבער'חזר'ן דיינע אייגענע ווערטער וועגען דיר אליין און וועט דיר אברוימען דעם פלאץ, וועלכען דו האסט דיר אנגעמערקט. פאר דעם רעזולטאט זענען דיר ערוב די פחדנות און די גייסטיגע פוילקייט פון דער מאסע. צוליעב איהר פחדנות וועט זי נישט פועל'ן ביי זיך דיר אבצושלאגען, דיך, ווי מ'זאגט, אויף דיין פלאץ אוועקצושטעלען. מ'וועט דאס אננעהמען פאר אריגינאליטעט און מ'וועט איהר בעמערקען פערבייגעהענדיג, אבשטעלען זיך לאנג אויף איהר וועט מען אבער נישט. ווען מ'וועט דיך ערגעץ־וואו איינלאדען, וועט די בעל־הבית'טע זאגען: דאס איז א מענש מיט אויסערגעוועהנליכע פאדערונגען. אט וויפיעל דו זאלסט נים אנווענדען, וועט ער אלץ זאגען, אז מ'האט איהם שלעכט אויפגענומען, אז מ'האט זיך צו־ווייניג ארומגעקוקט אויף איהם. וואס קען מען טאן? איך מוז איהם זעצען נעבען זיך, ווארום קיים נישט איז ער אימשטאנד אוועקצוגעהן פון מיטען א בעליידיגטער". אויב עס געפינט זיך דערביי א בעשיידענער מענש, וועלכער האט ווירקליך דאס רעכט אויף דעם פלאץ, וועט מען איהם זאגען גאנץ רוהיג: „נישט אמת, איהר וועט דאך נישט זיין אין כעס, וואס האב איך איהם אוועקגעגעבען דעם אויבען־אן? איהר זייט דאך העכער פון אזעלכע קליינ=

ליכקייטען?"— און אזויערנאך וועסטו זיך ערווערבען דעם ערשטען פלאץ, וועסטו צוגעוועהנען מענשען איהם דיר אבצורוימען, און נאך א קורצע צייט וועט שוין קיינעם גאר אין מח נישט אריינפאלען, אז עס קען אנדערש זיין. די גייסטיגע פוילקייט פון דער מעהרהייט איז די צווייטע גאראנטיע פאר דעם ערפאלג פון דיין בעריהמעריי. גאנץ ווייניג מענשען זענען אימשטאנד אדער געוואהנט ארויסצוציהען א בעשלוס פון דעם רויהען פאקטען-מאטעריאל, ד. ה. אויפצונעהמען איינדריקע, די ערפאהרונגען גענוי צו בעטראכטען, זיי צו פערגלייכען, צו ערקלערן, גייסטיג איבערצוארבייטען און צוצוקומען צו א בעשטימטער אייגענער מיינונג; אלע אבער דאגעגען קענען נאכזאגען און איבער'חזר'ן דאס, וואס אנדערע האבען שוין געזאגט. די מאסע נעהמט דעריבער צו פארטיגע מיינונגען פון אנדערע מיט צופריעדענהייט און איבערציינגונג. עס מאכט נישט אויס, וואס די מיינונגען זענען דורך און דורך פאלש, וואס זיי זענען דער היפוך ריכטיג פון די פאקטען. אום דאס צו בעמערקען, וואלט די מאסע געדארפט אליין קאנטראלירען די פאקטען און לאגיש זיי פונאנדערנעהמען און אבשאצען, און דאס איז זי איינגאנצען נישט בכח. דא נישט לאנג האב איך איבערגעלעבט א מערקווירדיגען ביישפיעל דערפון. אלס דאקטאר איז מיר אויסגעקומען פארצושרייבען א קליין קינד, מעד צום טרינקען, און איך האב געהייסען מ'זאל דאס איהם געבען פון צייט צו צייט אין א קאווע-לעפעלע. א האלבע שעה נאך מיין וויזיט ביי דעם קליינעם פאציענט, פאלט אריין די מוטער, ווי א באמבע ביי מיר אין צימער און שרייט אויס אהן אטעם נאך אין טהיר שטעהענדיג: „אוי, הער דאקטאר, דאס קינד שטארבט! ווי דאס האט נאר עטליכע טראפען פון דעם העלישען מעדיצין פאר די ליפען גענומען, איז עס איינגאנצען שווארץ געווארען, האט אנגעהויבען שרעקליך צו הוסטען און איז שיער נישט דערשטיקט געווארען. אי וואס'רע רפואה האט איהר דעם אונגליקליכען קינד געגעבען!" איך האב גלייך פערשטאנען, אז דעם קינד איז אריין א טראפען האניג „אין לינקען קעהל" ווי מ'רופט עס, און עס האט זיך פערהוסט. דאך האב איך איהר געענטפערט מיט א אומעטיגער מינע: „יא, יא, מיך וואונדערט עס נישט. ווען עס קומט אויס אנצווענדען אזא שארפען מיטעל, ווי מעד, טרעפען זיך גאנץ אפט אזעלכע ווירקונגען". די פרוי האט פערבראכען די הענד און ווידער אנגעהויבען:

— ווי קען מען עס אבער אזא שארפען מיטעל —

— איהר ווייסט, פון וואס מען בעשטעהט? — האק איך זי איבער אינמיטען.

— ניין.

עס איז א געמישעכץ פון האניג מיט וואסער.

איהר געזיכט האט אויסגעדריקט שרעק און ליידען, פונקט ווי ווען איך וואלט זאגען: „פון שוועבעלזויערע און מישיאק".

— איהר פערשטעהט,— רעד איך צו איהר ווייטער — ווען מ'גיט איין אזעלכע געוואלטמעטיגע שטאפען, ווי וואסער און האניג —

— דאס איז אמת— האט זי אבגעזיפצט און אויף איהר געזיכט האט זיך צוזאמען מיט שמערצען אבגעשפיגעלט אויך ביטערע פארוואורפע.

אזוי ווי די מוטער, נעהמט אויך די מאסע אן אלץ, וואס מ'זאגט איהר אין דעם בוכשטעבליכען זין און הור'ט עס געטריי איבער, נישט אונטערשיידענדיג דאס אמת'ע פון דאס פאלשע, דאס ערנסטע פון דאס לצנות'דיגע. גאנצע פעלקער האבען דאס צו פערדאנקען זייער בערידמטקייט און זייער ראנג אין דער וועלט. אין דער אמת'ן בעזיצען זיי די ערגסטע און נידריגסטע אייגענשאפטען, וואס קענען נאר געבען, און דאך, האלטען זיי אין איין פערזיכערן, אז זייערע אייגענשאפטען זענען די שענסטע און די בעסטע. זיי זענען דורכגעדרונגען מיט קנאה און זאגען, אז זיי זענען גרויסמוטיג; זיי זענען עגאאיסטיש און שטעלען זיך ארוים פאר די גוטהערציגסטע; זיי קענען נישט אנקוקען און פעראכטען אלע אנדערע פעלקער און אין דער זעלביגער צייט ריהמען זיי זיך מיט זייער אלוועלט-ליכער, ברידערליכער ליעבע צו דער מענשהייט; זיי שטעלען זיך דאגעגען יעדען פראגרעס און שרייען כסדר, אז זיי זענען דאס וויעגעלע פון אלע נייע געדאנקען; זיי זענען אבגעשטאנען אין אלע געביטען פון דענקען, און שרייען, אז זיי שטעהען אן דער שפיץ פון אלע קולטורעלע בעוועגונגען; אין דער ווירקליכקייט פערשקלאפען זיי און דערשטיקען די שוואכערע פעלקער, נעהמען אוועק ביי זיי די פרייהייט. ברעכען די אבמאכונגען און טוען, וואס זיי ווילען און פונדעסטוועגען הערען זיי נישט אויף צו דרשה'נען וועגען די שענע פרינציפען פון פרייהייט און יושר. און די וועלט זוכט נישט זיך גוט

צוצוקוקען צו די פאַקטען אַליין; זי הערט נאָר די ווערטער און רעדט זיי נאָך. זי בעמערקט נישט די סתירות צווישען די ווערטער און די מעשים און איז איבערצייגט, אַז די פעלקער זענען טאַקע אַזוי, ווי זיי שטעלען זיך אַרויס.

אַלזאָ, בחור'ל-לעבען, וואַרף אַוועק די עניוות, אויב דו ווילסט שפּיעלען עפּעס אַ שטיקעל ראָליע אין דער וועלט. ערניעדריג זיך אַליין און — אַנדערע וועלן דיך ערניעדריגען. לאָז אַנ'אַנדערן אַרויס-געהן פריהער און דער צושויער וועט מיינען, אַז איהם קומט עס, אַז ער האָט עס פערדיענט. מאַך דיך אַליין פאַר אַ גאָרנישט, דיין אַרבייט פאַר נישט וויכטיג, דיינע פערדיענסטען פאַר איבערטריבען, — און דיינע העררער וועלן די דאָזיגע מיינונגען וועגען דיר גלייך צוטראָגען אין אַלע ווינקעלעך, נישט אָנווייזענדיג פון וועמען זיי האָבען עס גענומען. איך זאָג נישט, פערשטעהט זיך, אַז בעשיידענהייט טויג קיינמאָל נישט. ס'זענען פערהאַן אַזעלכע מאָמענטען, ווען זי איז נישט נאָר נישט-שעדליך, נאָר קען נאָך ברענגען זאָגאַר נוצען. דאָס קומט פאַר דאַמאָלס, ווען דער ציעל איז שוין אינגאַנצען ערדרייכט. אויב דו האָסט ערדרייכט אַ אַנערקענטע, אונצווייפעלבאַרע הויכע לאַגע, אויב דיין ראַנג איז אַזוי פעסט געזיכערט, אַז קיינער צווייפעלט שוין נישט מעהר אין דיין רעכט אויף איהם, — מעגסטו דיך מאַכען פאַר אַנ'עניו. בלייב דאַן כסדר ביים טהיר שטעהן, — מ'וועט דיך שוין מיט טריאומף אויפ'ן בידהנע אַרויספיהרען. טרייסעל דיך פריי אָב פון קאָמפּלימענטען, — מ'וועט זיי שוין אָנהויבען פונ'ס ניי נאָך מיט מעהר היץ, מיט מעהר בעגייסטערונג. רעד פריי און אונבעזאָרגט וועגען דיין נישט-וויכטיגקייט — דיינע אָרדענס און דיין געשטיקטער פראַק וועלן דיר שוין גענוג דייטליך און קלאָר אָב-לייקענען. דו וועסט דיך דערמיט נישט שאָדען און וועסט נאָך האָבען דעם ריוח, וואָס אַלע וועלן זיין גערירט און ענטציקט פון דיין עניוות.

דו פערשטעהסט שוין איצט, אַז אַרויסשטעלען זיך איז אַ סך וויכטיגער, ווי זיין. טרינק וויין, וויפיעל דיין האַרץ געלוסט דיר נאָר אַנדערע הייס טרינקען וואַסער. דאָס איז נישט אויסגעשלאָסען אפילו אויך אין דעם פאַל, ווען דיין נאָז ברענט ווי אַ פאַנטאַסטי-שעם פייער, און דו פאַלסט פון די פיס. און אויב דיינע ליפען וועלן ציטערן פון דעם נאָר וואָס אויסגעטרונקענעם רייניעם ספירט דאַן אפילו,

ווען דו וועסט דעקלאַמירען פינדאַר'ס הימנע לכבוד דאָס וואַסער, — שרעק דיך ניט: דיינע הערער וועלן דאָס אָננעהמען פאַר טיעפער התלהבות און וועלן פאַר דיר נאָך דאָפעל דרך־ארץ האָבען.

דער אַנדערער גרונד־פּרינציפּ איז: זיי ניט קיין בעל־טובה, האָב ניט ליעב קיין טובות צו טאָן. דערמיט וועסטו גאָרניט מאַכען. דיינע קאָקורענטען וועלן דיך פעראַכטען, דיינע שונאים וועלן לאַכען פון דיר און דיינע גוטע פריינד וועלן דיך געפינען פאַר ניט אינטערעסאַנט, פאַר לאַנגווייליג. קיינער וועט זיך אויף דיר ניט אומקוקען, ווייל מ'וועט זאָגען: „אַ, דער ד. ער איז אַזאַ גוטער: קוים טרעט מען איהם אָן אויפ'ן פוס, ענטשולדיגט ער זיך מיט אַ שמייכעל״. קורצזיכטיגע, נאַרעשע עצה־געבער'ס וועלן דיר אפשר איינרעדען, אַז די בעסטע פּאָליטיק איז רעדען גוט וועגען אַלעמען, ווייל דערמיט ענטוואָפענט מען די שטאַרקסטע געגענער. דו בילד זיך דאָס ניט איין. עס איז ריכטיג פערקעהרט. אויב מענשען וועלן זיך ניט מורא האָבען דערפאַר, טאָמער וועסטו אין זיי צוריק־שיעסען, וועלן זיי אין דיר שיעסען אָהן אַ אויפהער. דו מוזט זיין שלעכט, ווי אַ מכשפה און אַ גיפטיגע צונג האָבען, ווי אַ שלאַנג. דיין וואָרט דאַרף שוועבעל־זויערע זיין און מאוסע לעבער אויסברענגען אין אַלין, צו וואָס עס ריהרט זיך צו. זאָל יעדער נאָמען, וואָס איז אַראָב פון דיינע ליפּען אויסזעהן אַזוי, ווי ער וואָלט אַ וואָך צייט אין אַ קרוג מיט וויטריאָל געלעגען. זאָל מען פאַר דיר מורא האָבען, און שרעק דיך ניט דערפאַר, וואָס מ'וועט דיך האַן פיינד האָבען. ווי דיר איז שוין פריהער ערקלערט געוואָרען, וועלן די טרוסען, די פחדנים, וואָס שטעלען פאָר מיט זיך די גרויסע מעהרהייט, זיך בעגעהן מיט דיר, ווי די ווילדע פעלקער מיט פיינדליכע, בעזע געטער: זיי וועלן דיר הנפה'נען און ברענגען קרבנות, אום דיך אין אַ גוטער שטימונג צו דערהאַלטען. עס קען, איבריגענס, זיין, אַז אַנדערע וועלן דיר אָבצאָהלען מיט דער זעלביגער מטבע; דו בערעכען אָבער, ווי אַנגענעהם עס וועט דיר זיין צו ענטפערן, הויבענדיג מיט די פּלייצעס, אויף די בעמערקונגען פון דעם מענשען, וועלכען דו האָסט פערשוואַרצט: „דער עלענדער יונג וויל זיך איצט נוקם זיין אָן מיר. איהר ווייסט דאָך, וואָס איך האָב שטענדיג געטראַכט און גערעדט וועגען איהם!״ יעדע ניט־מיטפּיהלענדע מיינונג וועגען דיר וועט פערלירען איהר ווערט אין די אויגען

פון דער מאַסע, אויב דו ביזט געווען: אויף אַזוי פיעל קלוג, אַז דו האָסט זיך פאָראויס שלעכט אָבגערופען וועגען דעם אַרויסזאָגער פון דער מיינונג, וואָרום דו האָסט דאָך די פולע מעגליכקייט צו זאָגען, אַז די דאָזיגע שלעכטע מיינונג, איז נאָר אַ רעזולטאַט פון זיין וועלן זיך נוקם זיין אָן דיר.

עס איז זעהר פּאָפּולער דער פאָראורטייל,— וואָס שטאַמט, ווי ס'ווייזט אויס, פון נישט פּראַקטישע אידעאַליסטען — לויט וועלכען יעדער מענש דאַרף זעהן אַרויסרופען אַכטונג צו זיך און אַ גוטע מיינונג וועגען זיך ביי זיינס גלייכען, ביי זיינע חברים. היט דיך, פון צו גלויבען אין דער ריכטיגקייט פון דעם כלל. דיינע חברים זענען — דיינע קאָנקורענטען. די גרעסטע מעהרהייט פון זיי שטרעבט אויך, אַזוי ווי דו, צו ערפאָלג און נאָר צו ערפאָלג, און דער פּלאַץ וואָס דו פערנעהמסט, וועט קלענער מאַכען דעם פּלאַץ, וואָס איז פאַר זיי געבליבען. ערוואַרט נישט פון זיי נישט קיין יושר און נישט קיין טובות. דיינע פעהלערן וועלן זיי איבערטרייבען און צוטראָגען אין אַלע ווינקעלעך, דיינע מעלות אָבער וועלן זיי קליגעריש פערשווייגען. דו דאַרפסט דיך נאָר קימערן וועגען צוויי קאַטעגאָריעס מענשען: וועגען דער מאַסע, וועלכע שטעהט ניעדריגער פון דיר, און וועגען יענע איינצעלנע איינפלוסרייכע פערזאָנען, אין וועמענס הענד עס געפינען זיך טיטולען, גוטע שטעלעס, קורץ: דיין שטייגען און וואַקסען. דו דאַרפסט דיך צופּאַסען צו דעם געזעץ פון דער דאָפּעלער אָפּטיק און אויסלערנען זיך אַזוי האַלטען, אַז קוקענדיג אויף דיר פון אונטען אַרויף זאָלסטו אויסזעהן זעהר גרויס, און פון אויבען אַראָב — זעהר קליין. דאָס איז נישט גאַנץ לייכט, נאָך אַ לאַנגער איינאיבונג אָבער און ביי אַ געוויסען אָנגעבוירענעם טאַלאַנט קען מען דאָס זיך איינאַרבייטען. די מאַסע דאַרף גלויבען, אַז דו ביזט אַ גאָניע פון אויסערגעוועהנליכער אַרט, דיינע בעפעהלער, האַנדלונגען, און די העכערע גייסטליכע פון דיין פּראָפעסיע דאַרפען דיך האַלטען פאַר אַ פליסיגער, אַרבייטס-וויליגער מיטעלמעסיגקייט, וואָס שווערט ביי די היילינגע ווערטער פון רבי'ן, פערשפּרייט פלייסיג זיין בעריהמטקייט און איז בעריייט צו שטאַרבען גיכער, ווי צו פערדונקעלען די דאָזיגע בעריהמטקייט מיט קריטיק אָדער מיט אייגענע פערדיענסטען. אויב דו קענסט זיך האַלטען אַזוי, אַז די מענשען, וועלכע שטעהען העכער און ניעדריגער פון דיר, זאָלען דיך שטענדיג

זעהען אין דעם ריכטיגען פּאָקוס, דאַרפסטו דיך גאָרנישט אָנהויבען רעכנען מיט דער מיינונג פון דיינע חברים. דו וועסט געהן פאָרווערטס, און דאָס איז פאַר דיר דאָס וויכטיגסטע. און ווי נאָר דו לאָזט דיינע חברים הינטער דיך, ווי נאָר דו וועסט זיך געפינען אין אַזאַ לאַגע, וואָס וועט דיך געבען די מעגליכקייט זיי אַ טובה אָדער אַ רעה צו טאָן, וועסטו האָבען דעם פערגניגען צו זעהן, ווי שנעל און פאָלשטענדיג עס וועלן פערוואַנדעלט ווערן די אַלע שלעכטע רכילות'ן וועגען דיר אין בעגייסטערטע שבחים און לויבליעדער, די קאַלטע צוריקגעהאַלטענקייט אין הייסער פריינדשאַפט און די גרינגשעצונג אין אַ דרך־ארץ'דיגער בעוואונדערונג.

ס'פערשטעהט זיך, אַז צוליעב די פילאָזאָפישע פּרינציפּען, ביי וועלכע דו מוזט זיך האַלטען, טאָרסטו נישט פערנאַכלעסיגען די אויסערליכקייט. נאָר זעהר אַ רייכער מענש, אין די מיליאָנען פון וועלכען קיינער קען שוין נישט צווייפלען, האָט דאָס רעכט צו פיהרען אַ בעשיידענע בעל־הבתי'שקייט. אַזעלכע אָבער נויטיגען זיך אינגאַנצען נישט אין אונזער ערפּאָלגס־שול. וואָס אָרעמער דו ביזט, אַלץ נויטיגער איז פאַר דיר רייך אויסצוזעהן. קלייד דיך רייך, וואָהן שען, לעב אַזוי, ווי ווען דו וואָלסט האָבען ערגעץ אַ רייכע ירושה אָבצונעהמען. אַי וואָס — דאָס קאָסט געלד? געוויס קאָסט, און טאַקע אַ סך. אויב אָבער מ'האָט נישט? מאַכט מען אָן חובות. חובות? יאָ, מיין טייערינקער, חובות. גאַנץ ווייניג זענען פערהאַן אַזעלכע ליימערים, אויף וועלכע מ'קען אַזוי שנעל און זיכער צוקומען צו די העכסטע ציעלען, ווי גראַדע אָט די — חובות. ס'איז איינפאַך „געוואַלד"! צו שרייען, ווען מ'זעהט ווי די פערדאַנטען האָבען זיי בענבל'ט און בעשמוצט. מ'איז געגען זיי, געגען די חובות — אַ שווערע עולה בעגאַנגען. דעם גאונישען הייניגע קען מען מוחל זיין זיין חוצפּה און זיין אויסגעלאַסענקייט, קיינמאָל אָבער נישט זיין פערז: „מענש, בעצאָהל דיינע חובות!" וואָסר'ע לייכטזיניגקייט, וואָסר'ע אונ־דיטליכקייט! אויב דו וועסט פאָלגען די עצה, ביזטו אַ פערפאַלענער. בערעכען נאָר איין זאַך: ווער וועט זיך אויף דיר אומקוקען, אויב דו וועסט זיך האַלטען ביי דעם קליינליכען, ענגהערציגען יושר און בע־צאָהלען פאַר אַלץ, וואָס דיר וועט אויסקומען צו נעהמען, לאָזענ־דיג זיך אין דיין וועג? קיינער וועט אפילו אַ קוק ניט טאָן אויף דיר. געה דיר אין דיין צוריסענעם ראָק, לעב אונטער אַ דאַך, עס טרו־

קענעם ברויט און מאַך נישט קיין חובות; דו וועסט זעהן, וואָס דערפון וועט אַרויסקומען. די הינד וועלן אויף דיר בילען, די פּאָליציי-לייט וועלן דיך מיט אַ פערבאָרגענעם חשד בעטראַכטען און אַנשטענדיגע מענשען וועלן פערשליסען פאַר דיר די טהיר מיט אַ דאָפּעלען שלאָס. דער קרעמער אַליין אפילו, וואָס דו קויפסט ביי איהם, וועט אויך פערליערען צו דיר דעם מינדעסטען אינטערעס, פון דער מינוט, וואָס דו וועסט אָנהויבען איהם צאָהלען מיט מזומנים פאַר זיין סחורה. פאַל אַנידער פאַר זיין טהיר און ער וועט נאָר וועגען דעם טראַכטען, ווי אַוועקצונעהמען די שטערונג פון זיין שוועל. און פערקעהרט: נעהם אַלץ אויף באָרג, נאַר אַרויס עפּעס, וואו דו קענסט נאָר, — און דיין לאַגע וועט זיך ענדערן, ווי מיט דער הילף פון אַ צויבער-שטעקען. ערשטענס, זענען פאַר דיר אָפען די אַלע פערגניגענס, פון וועלכע דער נאַרעשער קבצן מוז זיך אָבזאָגען; צווייטענס, וועט דיין פערזאָן אומעטום אַרויסרופען גינסטיגע מיינונגען וועגען דיר; און דריטענס— וועסטו דיך ערווערבען אַ גאַנצע סוויטע פון פלייסיגע, פאַנאַטישע מיטאַרבייטער פאַר דיין ערפאָלג, וואָרום יעדער קרעדיטאָר איז אַ פריינד, אַ בעל-טובה, אַ בעשיצער. ער לאָזט אויף דיך קיין שפּרינקעלע נישט פאַלען און וועט געהן פאַר דיך אין פייער און אין וואַסער. קיין טאַטע וועט זיך אַזוי נישט הלאָפּאָטשען וועגען דיך, ווי דיין קרעדיטאָר. וואָס מעהר דו ביזט איהם שולדיג, אַלץ מעהר איז ער פעראינטערעסירט אין דעם, דו זאָלסט דיך אַרויפקריגען. ער וועט דיר נאָכגעהן און זעהן, אַז קיין האָר זאָל פון דיין קאָפּ נישט פאַלען, וואָרום דיין לעבען איז זיין געלד. ער ציטערט, ווען דיר שטעהט פאָר אַ געפאַהר, וואָרום דיין אונטערגאַנג איז דער קבר פון זיינע פאָדערונגען. האָב אַ סך קרעדיטאָרס, טייערער, און דיין גורל איז פאָראויס געזיכערט. זיי וועלן דיר שוין איינשאַפען אַ רייכע ווייב, אַ הויכע שטעלע און אַ גוטען נאָמען. די בעסטע פינאַנציעלע אָפּעראַציע איז די, ווען יענעמס געלד ווערט פערוואַנדעלט אין אַ אָרנאַמענט אויף דעם בילד פון אונזער עקסיסטענץ.

דאָס אונגעפעהר וואָלטען זיין די לייטענדע פּרינציפּען, אויף דעם יסוד פון וועלכע עס וואָלטען אויסגעבילדעט געוואָרען די שילער פון דער ערפאָלגסשול. די עלטערע תלמידים וואָלט מען געקענט ענטדעקען אויך די גרונד-אַנשויאונג, אויף וועלכער ס'איז געבויט

די גאַנצע ווִיסענשאַפט פון דער ערפאָלגס-ערציהונג. זי לאָזט זיך גאַנץ קורץ אויספאַסען; צו אַ וועג אין לעבען קען מען זיך דערשלאָגען דורך צוויי מיטלען: אָדער דורך אייגענע מעלות אָדער יענעמס חסרונות. דאָס ערשטע מיטעל איז אַ סך שווערער און ווענִיגער-זיכער, ווארום ערשטענס, מוז מען דאָך צו איהם מעלות האָבען, און דאָס איז אַזאַ זאַך, וואָס נישט יעדערער האָט עס, און צווייטענס, איז עס פערבונדען מיט דער בעדינגונג, אַז די מעלות זאָלען צו דער צייט בעמערקט און ריכטיג אָבגעשאַצט ווערען, וואָס עס טרעפט, ווי די ערפאַהרונג ווייזט, זעהר זעלטען. האַגעגען אָבער די ספּעקולאַציע אויף יענעמס חסרונות גיט זיך כמעט שטענדיג איין. דער רבי וואָלט דעריבער מיט פולער רעכט געקענט זאָגען דעם תלמיד: מאַטער דיך נישט צופיעל אויפצוטהון עפּעס גרויסעס, עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל שוין רעדען פאַר דיך; די שטימע פון אַזאַ אויפטועכץ איז זעהר שוואַך און דאָס געשריי פון דער אייפערזיכטיגער מיטעלמעסיגקייט פערטויבט איהר; זי רעדט אויף אַזאַ שפּראַך, וואָס די אונוויסענדע מאַסע פערשטעהט זי נישט; נאָר די בכבודיגע און איידעלע מענשען וועלן בעמערקען און אָבשאַצען דיינע פערדיענסטען, ס'איז אָבער אַ גרויסער ספק, צי זיי אפילו וועלן אויך עפּעס טאָן פאַר דיר, אויב דו ועסט זיי נישט קריכען אין די אויגען. אָנשטאָט אַלזאָ צו פערליערען דיין צייט אויף עהרליכער און ערנסטער שאַפונג, בענוץ איהר בעסער אויף דעם, צו דערגעהן גרינגדליך די פעהלערן פון דער מאַסע און פון זיי נוצען צו ציהען. די מאַסע האָט נישט קיין אייגענע מיינונג — שטופּ איהר אַריין דיינע; די מאַסע איז קליין, זי איז נישט אימשטאַנד צו דענקען — היט דיך אַלזאָ פון טיעף זיין און פון אויפגעבען איהר שווערע גייסטיגע אַרבייט; די מאַסע האָט טעמפּע געפיהלען — טרעט דעריבער אַרויס פאַר איהר מיט אַזאַ ליאַרם, אַז די פערשטאָפּטסטע אויערן זאָלען דיך הערען און די בלינדסטע אויגען זאָלען דיך זעהען; די מאַסע פערשטעהט נישט קיין המצאה און נעהמט אָן יעדע זאַך בוכשטעבליך — רעד אַלזאָ אויס, גלייך און אין אַ צוגענגליכער פאָרם, אַלדאָס בייז וועגען דיינע קאָנקורענטען און אַלדאָס גוטס וועגען זיך; די מאַסע האָט אַ קורצען זכרון — נוץ אַלזאָ אויס אָהן אַ שום מורא יעדען וועג, וואָס קען דיך פיהרען צום ציעל; וועסטו נאָר האָבען דעם ציעל ערגרייכט, וועט קיינער זיך נישט דערמאָהנען, ווי אַזוי

דו ביזט צו איהם צוגעקומען. מיט די פרינציפּען וועסטו זיין רייך און גרויס און וואויל וועט דיר זיין אויף דער ערד.

נאָר ווען איין שילער, וועלכען איך וואָלט ענטדעקען דעם סוד פון ערפאָלג, וואָלט איינפאַלען מיך צו פרעגען: „אויב איהר ווייסט אַזוי גוט, ווי מ'דאַרף דאָס אַלץ מאַכען; האָט איהר דאָך מסתמא אויך זיך בענוצט מיט די כללים? — וואָלט איך מיך געפונען אין אַ גרויסער פערלעגענהייט. איך וואָלט איהם בלויז נאָר דאָס געקענט ענטפערן: איך האָב געזעהן, ווי אַנדערע האָבען זיך דערשלאָגען צו ערפאָלג, און דאָס איז שוין גענוג פאַר מיר. ווען מ'שטעהט אין קיך און מ'זעהט, ווי דאָס פלייש ווערט געמאַכט און געקאָכט, פערליערט מען דעם אַפּעטיט צו איהם. אַנדערע אָבער קען מען איהם נאָך פונדעסטוועגען רעקאָמענדירען*).

---

*) מיט דעם אַרטיקעל מיינעם איז פאָרגעקומען אַ אונגלויבליכער פאַקט: אַ סך קריטיקער האָבען איהם בוכשטעבליך פערשטאַנען, און פשוט געגלויבט, אַז איך האָב דאָ אין איהם אויסגעדריקט מיין מיינונג וועגען דער ערציהונגס־פראַגע! אַ שאָד, וואָס איך האָב נישט די פאָטאָגראַפיעס זייערע — איך וואָלט זיי גערן אַריינגענומען אין דעם בוך, אום צו געבען דעם לעזער די מעגליכ־קייט זיך צו בעקאַנען מיט די נעזיכטסציגע פון די דאָזיגע חכמים.

געניע און טאלאנט.

I.

איידער איך טרעט צו צו די בעטראכטונגען, וועלכע ס'איז געווידמעט דער קאפיטעל, מוז איך ווי ווייט מעגליך גענויער בעגרענצען יענע בעגריפען, ארום וועלכע די בעטראכטונגען וועלען זיך דרעהען. וואס איז אזוינס טאלאנט? וואס איז אזוינס געניע? אלס תשובה אויף דער שאלה דיענט געוועהנליך דער אנגעהויפטע מיש-מאש, אין וועלכען די הויפטווערטער דריקען אויס בעוואונדערונג, און די ביי-ווערטער — לויב. דערמיט אבער קענען מיר זיך נישט בענוגענען. מיר דארפען נישט קיין קאמפלימענטען, נאר א ניכטערע ערקלערונג. איך גלויב, אז מיר וועלען זיין זעהר נאהענט צום אמת, אויב מיר וועלען זאגען: א טאלאנט איז א וועזען, וואס איבט אויס אלגעמיינע אדער אפטע טעטיגקייטען בעסער, ווי די מעהרהייט פון יענע וועזענס, וועלכע זוכען אויך זיך איינצושאפען די דאזיגע פעהיגקייט. דער געניע אבער איז א מענש, וועלכער ערפינדעט נייע טעטיגקייטען, אזעלכע, וואס זענען נאך פאר איהם קיינמאל נישט אויסגעאיבט געווארען, אדער ער איבט אויס אלטע געוואהנהייטען לויט א פאלשטענדיג-אריגינעלער, ריין-פערזענליכער

מעטאדע. איך האב דא אומישנע דעפינירט דעם טאלאנט אלס ווע־דען און דעם געניע אלס מ ע נ ש ע ן. דאס טאלאנט איז, נאך מיין מיינונג, אין קיין פאל נישט בעגרענצט נאר אויף דער מענשהייט אליין, און עס איז אהן א שום ספק פארהאן אויך אין דער וועלט פון די בעלי־חיים. דער הונד, וועלכען מיקען אויסלערנען ווייזען מעהר פערוויקעלטע קונצשטיקער, ווי אנדערע הינד, איז א טאלאנט. דאס זעלבע קען מען זאגען אויך וועגען דעם סאלאוויי, אדער וועגען דעם קאנאריק, וואס זינגט בעסער פון זיינע ארט־חברים; און אפשר אויך וועגען דעם העכט, וואס יאגט נאך מיט מעהר ערפאלג, אדער וועגען דעם גליה־ווארם, וואס לייכט העלער פון די אנדערע. די געניאליטעט, דאגעגען, איז א אויסשליסליך מענשליכע אייגענשאפט, וואס ווייזט זיך ארויס ביי א איינצעלנעם וועזען. זי בעשטעהט אין דעם, וואס א אינדיווידואום טרעט אויס, ווי מ'זאגט, אזעלכע וועגען, איבער וועלכע קיינער פאר איהם איז נישט געגאנגען. ביי איינ־צעלנע בעלי־חיים בעמערקען מיר נישט אזעלכעס: דאס קענען בע־ווייזען נאר גאנצע ארטען (מינים) זייערע. זיי קענען אלזא בעגאבט זיין מיט געניאליטעט נאר געמיינזאם, צוזאמען; שפורען פון גע־ניאליטעט געפינען זיך אין אלע לעבעדיגע וועזענס, צוזאמען גע־נומען. דאס ווייזט דער ענטוויקלונגס־פראצעס פון דעם איינצעלליגען בעל־חי, ביז דעם מענשען. מיר קענען אלזא זאגען, אז די אר־גאנישע וועלט בכלל איז א' געניע. עוואלוציע און געניאליטעט זענען סינאנימען, און די טעאריע וועגען דער אבשטאמונג פון די ארטען איז נישט קיין אנדער זאך, ווי דאס אנערקענען און אויס־שרייען די הערשאפט פון דער געניאליטעט אין דער ארגאנישער וועלט. אמת, א געוויסע פרייהייט אין דעם ענטוויקלען זיך, א גע־וויסען דראנג דערצו, זיך אבצוזונדערן פון דעם אלגעמיינעם שטאם־טיפ, עקזיסטירט ביי איינצעלנע בעלי־חיים אויך, ווארום די ענדע־רונגען, וועלכע מיר בעמערקען אין דעם בוי און וועזען פון די ארטען, נאך דעם פערלויף פון א לאנגער צייט, האבען דאך געמוזט פארקומען ווען ס'איז אין איינצעלנע אינדיווידוען. ביי דעם איינ־צעלנעם בעל־חי איז אבער דאס אבטרעטען פונ'ם אלטען און שטרע־בען צום נייעם אזוי קליין און נישט־וויכטיג, אז מיר מוזען עס איננאנצען פערביינגעהן, ווייל מיר זענען נישט אימשטאנד דאס צו־כאפען. א ביהן, וואס וואלט אנשטאט א זעקס־, אויפבויען א פיער־

אָדער אַכט-עקיגע האָניג-צעללע; אַ שוואַלב, וואָס וואָלט פאַר איהר נעסט אַ נייע פאָרם אויסגעפינען; אַ אָקס, וואָס וואָלט מרוצה געוואָרען בעסער אומצוקומען, איידער זיך צו לאָזען איינשפאַנען אין אַ יאָך — וואָלט זיין אַ גאָניע. אַזעלכע ביישפּיעלען אָבער האָט נאָך די וועלט נישט געזעהען, אין דער צייט, וואָס צווישען מענשען האָט זי שוין אַ סך מאָל געזעהן אַזעלכע, וועלכע זענען אָבגעטרעטען אינגאַנצען פון די געירשה'נטע טעטיגקייטען. דער הלוק צווישען דעם טאַלאַנט און דעם גאָניע איז אַלזאָ נישט אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם, נישט אין דער כ מ ו ת, נאָר אין דעם אינערליכען עצם, אין דער א י כ ו ת. איך האָב נישט פערזעהן דערביי, אַז אין דער אונטערשטער שורה איז יעדער אינערליכער אונטערשיעד, ווען מען בעטראַכט איהם גרינדליכער און טיעפער, פערבונדען מיט אַ חילוק אויך אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם. מיר וועלען דאָס איללוסטרירען מיט איין ביישפּיעל: אום צו ווערען אַ פּראָפעסאָר פון היסטאָריע, מוז מען האָבען אַ געוויסע מאָס זכרון, ווילענסקראַפט און דענקענס-פעהיגקייט. די אייגענשאַפטען, צוזאַמען גענומען, גיבען ערשט אַ ערפאָלגרייכע מיטעלמעסיגקייט און אין בעסטען פאַל — אַ טאַלאַנט. אויב אָבער זיי ווייזען זיך אַרויס מיט אַ אונגעוועהנליכער קראַפט, קען שוין דער בעזיצער זייערער ווערען אַ גרויסער רעגירונגס-מענש, אַ הערשער איבער מענשען. ער גיט אפשר אויך דער וועלט-געשיכטע אַ נייע ריכטונג און מ'מוז איהם אַנערקענען פאַר אַ גאָניע. אמת, דער אונטערשיעד איז דאָ געגרינדעט נאָר אויף דער פערשיעדענער גרויסקייט פון איינע און די זעלביגע אייגענשאַפטען, ער אין אָבער אויף אַזוי פיעל וויכטיג, אַז די ביידע ערשיינונגען, וואָס שיידען זיך אונטער איינע פון דער אַנדערער נאָר אין דער כמות, זעהען אויס, ווי זיי וואָלטען זיין פערשיעדען אין דעם אינערליכען עצם זייערן און נישט האָבען קיין שום עהנליכקייט צווישען זיך. דער אונטערשיעד צווישען דעם מאָנבלאַן און דעם קליינעם זאַמד-קערנדעל איז דאָך אויך נאָר אין דער כמות. וואָרום אינערליך זענען זיי דאָך איינס און דאָס זעלבע. דעם זאַמד-קערענדעל פעהלט נאָר אונגעהויער גרויס צו ווערען, אום אויך צו זיין אַ מאָנבלאַן; און זאָל מען דעם מאָנבלאַן איינציהען ביז דער סאַמע קלענסטער גרויס, וועט ער אויך ווערען אַ זאַמד-קערענדעל. פונדעסטוועגען געפינען מיר פאָרט, אַז ס'איז גענוג דער אונטערשיעד אין דער

גרויס, צו מאַכען פון צוויי העזענס, וואָס זענען לויט זייער געצם ביידע גלייך, אַזעלכע צוויי גרונד-פערשידענע ערשיינונגען, ווי דאָס זענען דער מאַנבלאַן און דאָס זאַמד-קערענדעל.

II.

אין דעם קאַפּיטעל וועגען דער מעהרהייט און די מינדערהייט האָב איך שוין געזוכט צו דערווייזען, אַז נישט יעדער אָרגאַניזם בע־זיצט די פעהיגקייט צו רעאַגירען אויף די אַיינדריקע, וואָס קומען פון אויסענווענינ, מיט אייגענע, נייע, נישט קיין געירשה'נטע ווירקונגען פון דעם נערווען-און-מוסקול-סיסטעם, ד. ה. מיט אייגענע געדאַנקען און האַנדלונגען. דאָס קען נאָר דער אָרגאַניזם, וואָס איז בעזונדער פאָלקאָם געבויט, וואָס איז בעזונדער רייך אין לעבענסקראַפט. דער געניע, וואָס זיין גרונד-אייגענשאַפט איז די פעהיגקייט איבערצואַר־בייטען מיט אַ אייגענער, אָריגינעלער מעטאָדע די אַיינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט, מוז אַלזאָ בעזיצען די העכסטע אָרגאַנישע ענטוויקלונג. דאָס קלאַוויאַטור פון זיין גייסט בעזיצט אויך אַיין אָקטאַווע מעהר, ווי די קלאַוויאַטורען פון אַנדערע גייסטער, און די דאָזיגע גרויסע מתנה פון דער נאַטור קען מען זיך נישט אַיינשאַפען, נישט מיט קיין התמדה און נישט מיט קיין אַיינאיבען זיך. געטהע זאָגט זיך גאַנץ לייכט און מיט דער אונשולדיגסטער מינע, וואָס קען נאָר געבען: „טהוט זיך נאָר גוט אַריין אינ'ס פולע מענשליכע לעבען!" די פראַזע קלינגט נאַאיוו, אין דער ווירקליכקייט אָבער איז דאָס די גרויסקייט פון אַ הויכען זעלבסטבעוואוסטזיין. „טוט זיך נאָר גוט אַריין אין דאָס פולע מענשליכע לעבען..." אין דער אמת'ן! דער רעצעפּט איז אַ זיכערער, אום איהם אַיינצונעהמען מוז מען אָבער אַ געניע זיין. דער געוועהנליכער און אפילו בעגאַבטער מענש ווייס גאָרנישט, ווי זיך צו נעהמען פאַר אַזאַ מלאכה און אויב ער פּראָבירט יאָ דאָס טאָן, טרעט ער גלייך אָב צוריק מיט לעדיגע הענד. עס קומט אַלזאָ אויס, אַז דער דורכשניטליכער מענש, און צו דער קאַטעגאָריע רעכען איך צו אויך דעם טאַלאַנט, זעהט גאָרנישט די וועלט, נאָר דעם שפּיעגעל

איהרען אין די אויגען פון דעם גאָניע. ער זעהט „דאָס פולע מענשליכע לעבען" נישט אין זיין לעבעדיגער ווירקליכקייט, נישט אין רעליעף, נאָר דעם שאָטען זיינעם אויפ'ן וואַנד, — דעם שאָטען, וואָס פאַלט פון דעם גאָניע'ס ציבער-לאַמטערנע. ער קען זיך מאַטערן אָנצוהאַפּען דעם דאָזיגען פליציגען און בעוועגליכען שאָטען, אין די הענד ביי איהם וועט אָבער גאָרנישט בלייבען. די ערשיינונגען פון דער וועלט שטעלען פאָר מיט זיך אַ רויהען מאַטעריאַל, פון וועלכען דער געוועהנליכער מענש קען גאָרנישט אויסאַרבייטען, פון וועלכען נאָר דער גאָניע אַליין איז אימשטאַנד צו בעשאַפען עפּעס אַזוינס, וואָס דער ערשטער קען עס שוין אויך פערשטעהן. דער מיטעלמעסיגער מענש זעהט פאָר זיך זאַכען און ערשיינונגען צוואָרפען אין פערשידענע גרופּען, ווייל דער גאָניע האָט די גרופּען איינגעשטעלט; די וועלט און דאָס לעבען שטעלען זיך איהם פאָר אין דער פאָרם פון בולטע בילדער, ווייל דער גאָניע האָט זיי פעראייניגט און איינגעפאַסט אין בעשטימטע ראַהמען. ער פיהלט, דענקט און האַנדעלט, ווי דער גאָניע האָט געפיהלט, געדענקט און געהאַנדעלט דאָס ערשטע מאָל פאַר איהם. די ערשיינונגען, וועלכע דער גאָניע האָט נישט אויסגעאַרבייט אָרגאַניש, געהט ער פערביי גאָרנישט בעמערקענדיג זיי, גאָרנישט פיהלענדיג און גאָרנישט טראַכטענדיג וועגען זיי.

אילוסטרירען די ערשיינונג קען איך נאָר מיט אַ ביישפיעל פון דער אָרגאַנישער וועלט. די שטאָפען, אין וועלכע עס נויטיגט זיך יעדעס לעבעדיגע וועזען, ווי למשל קויהלען-און שטיקשטאָף, זענען פאַרהאַן אויף דער ערד אומעטום אין אונגעהייערע מאַסען, די בעלי-חיים אָבער קענען מיט זיי גאָרנישט מאַכען: אין דער פאָרם, אין וועלכער די נאַטור דערלאַנגט זיי די דאָזיגע מאַסען, זענען זיי נישט אימשטאַנד עס צו פערדייען. דאָרט וואו די אַטמאָספערע איז אָנגעזאַפּט מיט קויהלענזויערע, דאָרט, וואו דער באָדען איז פול מיט אַזאָט-זויערע זאַלצען — קענען זיך קיינע בעלי-חיים נישט דערהאַלטען.

איבערקאָכען אין זיך די דאָזיגע רויהע שטאָפען און פערוואַנדלען זיי אין שפּייז קענען נאָר די פלאַנצונגען און פון זיי אויך נאָר יענע, וואָס האָבען אין זיך כלאָראָפיל. די קויהלען-און שטיק-שטאָפען קענען ערשט דאַמאָלס נוצען אַלס שפּייז פאַר די בעלי-חיים, ווען זיי זענען איבערגעקאָכט און איבערגעאַרבייט געוואָרען אין די אָרגאַ-

ניזמען פון די פלאַנצונגען. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די געניעס און געוועהנליכע מענשען, צורעכענענדיג צו זיי אויך דעם טאַלאַנט. דער געוועהנליכער מענש קען די נאַטור נישט פערדרייהען, נישט אַסימילירען, נישט פערוואַנדלען אין גרונד-טיילען פון דעם אייגענעם בעוואוסטזיין. ער זעהט די ערשיינונגען, ער מאַכט זיך אָבער פון זיי קיין בילד נישט; ער הערט, ער פערשטעהט אָבער נישט און בעגרייפט נישט. דער געניע, דאַגעגען, האָט אין זיך עטוואָס בעזונדערס, עטוואָס אַזוינס, וואָס איז עהנליך צו כלאָראָפיל, אַ ראַנק וואָס ער איז אימשטאַנד זיך בעשאַפען פון די ערשיינונגען פאַרטיגע פאָרשטעלונגען, וועלכע עס קען שוין דערנאָך אויפנעהמען אין זיין בעוואוסטזיין אויך דער געוועהנליכער מענש. דאַרווין גיט אונז אין דעם ערשטען קאַפיטעל פון זיין ווערק „אַ רייזע פון אַ נאַטור-פאָרשער אַרום דער וועלט" — אַ איבערראַשענדעס בילד פונ'ם לעבען אויף דעם אינגאַנצען נאַקעטען סט. פאַול-פעלזען אין מיטען אַטלאַנ-טישען ים. דאָרט לעבען צוויי סאָרטען פויגעל: דער „נאַר" און דער וואַסער-שוואַלב אונטער דעם נאָמען ווייסע קאָפּ. אויף די פויגעל ווידער לעבען אַלס פּאַראַזיטען פערשידענע פליעגען און מילבען און האָטש דאַרווין זאָגט עס נישט, קען מען דאָך זיכער אָננעהמען, אַז אַרום די דאָזיגע פויגעל, ד. ה. אַרום די העכערע בעלי-חיים,ווימעלט זיך אַ גאַנצע וועלט פון קליינינקע מיקראָסקאָפּישע ברואים'לעך, פון אינפוזיאָרען, מיקראָבען און באַקטעריען. ס'איז אַלזאָ גענוג געווען, איין פויגעל נאָר זאָל זיך בעזעצען אויף דעם פעלזען, אום דער דאָזיגער נאַקעטער מדבר זאָל פערוואַנדעלט ווערן אין אַ נאַה-רונגסאָרט פאַר אַ גאַנצער רייהע ברואים'לעך, וועלכע וואָלטען אָהן איהם נישט געקענט אויסלעבען דאָ אפילו איין טאָג. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט דער ענטשטעהונג פון אַ ליטעראַטור ביי וועלכען ס'איז פאָלק. דער געניע מיט די נאָר איהם אַליין אייגענטימליכע פערדרייהונגס-אָר-גאַנען בעשאַפט פון די פערשידענע אַיינדריקע קינסטלערישע ווערק, וועלכע זענען צוגענגליך פאַר דעם מענשליכען גייסט. גלייך נאָכדעם בילדעט זיך אויס אַ גאַנצע מחנה פּאַראַזיטען. קודם-כל ווייזען זיך נאָכאַהמער'ס און זיי אַרבייטען איבער די דאָזיגע קונסט-ווערק מעהר אָדער ווייניגער געלונגען. דאָס זענען די פליעגען, וואָס שפּייזען זיך מיט'ן בלוט פון דער וואַסער-שוואַלב. דאַן קומען אויף קריטישע און עסטעטישע שולען; זיי האָבען שוין קיין עסק נישט מיט דער נאַ-

קעטער נאַטור און אינטערעסירען זיך נאָר מיט די רעזולטאַטען פון דער נאַטור־פערדייהונג אין די מאָגענס פון דעם געניע און זיינע נאָכאַהמער. דאָס זענען די שפּינען, וואָס געהען נאָך די פליעגען, און די מיסט־שרצים, וואָס נעהרען זיך מיט די פאַרעשטאָפּען. אַב ענדע ערשיינען די היסטאָריקער פון דער ליטעראַטור, וועלכע דערצעהלען מיט אַ וויכטיגער מינע, ווי אַזוי דאָס אַליץ איז צוגעגאַנגען. פאַר זיי געפין איך נישט איצט גראַדע דעם צוגעפּאַסטען ביישפּיעל־ווערזען אויף דעם סט. פּאַול־פּעלזען, ווייל איך האָב נישט דאָס רעכט זיי צו פער־גלייכען מיט די דאָרטיגע מיקראָבען און באַקטעריען. און אַזוי האָבען מיר שוין אַ גרויסע נאַציאָנאַלע ליטעראַטור, מיט בעלעטריסטישע ווערק פון צווייטען ראַנג, מיט עסטעטישע סיסטעמען, מיט גייסט־רייכע קריטישע ווערק, מיט ליטעראַטור־געשיכטע און מאָנאָגראַפּיעס איבער איינצעלנע עפּאָכעס אין איהר, מיט געלעהרנטע פּירושים צו די אַלע ווערק און מיט אַ גאַנצער מחנה פּראָפעסאָרען, וועלכע לעבען נאָר דערמיט, וואָס זיי לייענען יאָהראַיין יאָהראויס לעקציעס וועגען דער ליטעראַטור. און די דאָזיגע אַלע ביכער מיט אַלע זייערע לעבעדיגע הוספות אין דער געשטאַלט פון פּראָפעסאָרען און גע־לעהרנטע ציהען זייער אָנהויב און דאָס רעכט אויף צום עקסיסטירען פון יענעם קונסט־ווערק, וואָס עס האָט געשאַפען אַמאָל אַ נאַאיווער געניע, וועלכער איז נישט געווען קיין געלעהרטער, נישט קיין פּראָפעסאָר און האָט אַרויסגעבראַכט זיינע ווערק, אַזוי ווי דער עפּעלבוים גיט אַרויס עפּעל, נאָר דערפאַר, וואָס דאָס איז געלעגען אין זיין נאַטור. און די אַלע אַנדערע מענשעלעך, וועלכע זענען געקומען נאָך איהם, וואָלטען נישט געקענט אפילו קיין העע פון מויל אַרויס־ברענגען, ווען מ'וואָלט זיי צוזאַמענשטעלען מיט דער נאַקעטער נאַטור; זיי וואָלטען אפילו גאָרנישט אָנהויבען צו ערשיינען, אַזוי ווי די אַלע קליינינקע ברואים'לעך וואָלטען נישט ערשיינען אויף דעם סט. פּאַול־פּעלזען אָהן די פויגעל, וועלכע האָבען זיי געגעבען די מעגליכקייט צו עקסיסטירען.

די געניאַליטעט איז אַלזאָ דער רעזולטאַט פון אַ געבוירענער העכערער אָרגאַנישער ענטוויקלונג, און דאָס טאַלאַנט— פון דער דורך התמדה און איינאיבונג ערדייכטער אויסבילדונג פון די נאַטירליכע פעהיגקייטען, וועלכע עס בעזיצען די מעהרסטע טייל געזונדטע און נאָרמאַלע אינדיווידואומען פון דעם שטאַם. נאָר אויב איך זאָג, אַז

די געניאליטעט האט אונטער זיך א פיזיאלאגישען, סטרוקטורעלען באדען, האט מען דאך דאס רעכט מיך צו פרעגען, וועלכעס איז עס דאס געוועבעכץ אין דעם מענשליכען ארגאניזם, וואס זיין רייכערע ענטוויקלונג בעשאפט די אריגינאליטעט. די פראגע זעהט אויס זעהר שארף, דאך אבער וואלט מען אויף איהר גאנץ לייכט געקענט ענטפערן, ווען געניע און טאלאנט וואלטען זיין איינפאכע ערשיינונגען. דאן וואלט מען געקענט מיט א גאנץ פשוט'ער מעטאדע לעזען די פערוויקעלטע פראגע. מ'וואלט זאגען: דער טאלאנט בעזיצט א איבערראשענד־גרויסען זכרון, דער געניע בעזיצט א אונגעוועהנליך־שטארקען ווילען און ביי ביידע פעלען מסתמא זענען בעזונדער אויסגעבילדעט די מארך־צענטערן, פון וועלכע ס'איז אפהענגיג דער זכרון אדער דער ווילען. ביי היינטיגען טאג וויים מען נאך נישט, וועלכע עס זענען די דאזיגע צענטערן; מיט דער צייט אבער וועט מען זיי געפינען און אויף דעם שפיר פון עטליכע פון זיי איז מען שוין געפאלען. דאס צוגליעדערן און ערקלערן די גייסטיגע אויסנאהמסערשיינונגען וואלט אויף אזא אופן זיין נאר א קינדערשפיעל. צום בעדויערן אבער איז די זאך נישט אזוי איינפאך, ווי מ'גלויבט. געניע און טאלענט זענען ביז דער העכסטער שטופע צוזאמענגעזעצטע ערשיינונגען; נאר זעלטען־ווען לאזען זיי זיך ערקלערן מיט דער איבערגעוויכט פון איין גייסטיגער גרונד־פעהיגקייט, האטש ביי די מעהרסטע טיילען איז טאקע יא פערהאן אזא איבערגעוויכט פון וועלכער ס'איז פעהיגקייט און זי קען זאגאר קאנסטאטירט ווערן דורך א גענויער אונטערזוכונג. כמעט שטענדיג בעטייליגען זיך אין דער צוזאמענגענומענער ערשיינונג פון דעם געניע אדער פון דעם טאלאנט עטליכע פעהיגקייטען, האטש נישט אין קיין גלייכער מאס, און זייערע פערשידענע צוזאמענזעצונגען גיעבען אזעלכע פערשידענארטיגע רעזולטאטען, אז גאנץ אפט איז בכלל שווער דורכצוקריכען דורך זיי און צוצוקומען ביז זייערע ארגאנישע סבות. די גאנצע קונסט פון פסיכאלאגיש אנאליזירען דעם געניע אדער דעם טאלענט בעשטעהט דעריבער נאר אין דעם, אלץ, וואס עס זעהט אויס ווי א איינהייטליך־גאנצע זאך, פונאנדערצוגליעדערן אויף די עלעמענטארסטע טיילען זיינע און אויסצוגעפינען דעם מקור פון די דאזיגע טיילען אין ארגאניזם.

III.

יעדער געבילדעטער מענש ווייס היינט, אַז אונזער צענטראַלער נערווען־סיסטעם ד. ה. דער גרויסער, דער קליינער און דער פערלענגערטער מאַרך, דער הויט השדרה, די עמפּפינדונגס־און בעוועגונגס־נערווען, שטעלען נישט פאָר מיט זיך קיין איינהייטליכען אָרגאַן מיט איינפאַכע פונקציעס ווי, למשל, דאָס האַרץ אָדער ניערען, נאָר אַ צוזאַמענזעצונג פון אַ סך אָרגאַנען, וואָס האָטש זיי זענען פערוואַנדט צווישען זיך לויט זייער כאַראַקטער, האָבען זיי דאָך אויסצואיבען פערשידענע פונקציעס. דאָ קומט פאָר דאָס זעלביגע, וואָס מיט דעם פערדייהונגס־סיסטעם. דאָס גאַנצע איינגעווייד, פון דעם אויפנעהמענדען ביז דעם אַרויסוואַרפענדען חלל, מיט די אַלע מכשירים און צוזעצונגען, בילדעט איין אַפּאַראַט, די בעזונדערע טיילען פון וועלכען עס אַרבייטען צוזאַמען פאַר איין ציעל: טויגליך צומאַכען די אַריינגעפיהרטע שפּייז־שטאָפען מיט דער הילף פון כעמישע און מעכאַנישע פערענדערונגען צו דער ערהאַלטונג און אויפבויאונג פון דעם אָרגאַניזם. ווי פערשידען אָבער זענען עס די בעזונדערע גרונדטיילען פון דעם גרויסען אַפּאַראַט! די שפּייעכץ־מאַנדלען פון מויל האָבען קיין שום שייכות נישט מיט די מאָגען־מאַנדלען און מיט׳ן לעבער; דער בוי פון מאָגען איז גאָרנישט ענליך צו דעם בוי פון די איידעלע קישקעס; די פליעסיגקייטס־מאַנדלען פון מאָגען, וואָס העלפען פערדייהען דעם עסען זענען אין יעדער הינזיכט אַנדערש פון די שטאָפען אין די קישקעס, וועלכע רייניגען דעם קערפּער פון די פסולת. דאָ ווערט אויסגעאַרבייט אַזאַ זאַפט, וואָס פערוואַנדעלט דעם קראָכמאַל אין צוקער, און דאָרט אַזאַ, וואָס מאַכט צוגעהן דאָס אונצוגעהבאַרע איי־ווייס. איין געוועבעכץ פערנעהמט זיך בלויז מיט דעם איבערפיהרען די שפּייז־מאַסען, און דאָס אַנדערע, פערקעהרט, האָט די אויפגאַבע צו פערשטעלען דאָס ערשטע דעם וועג און איהם לאָזען שטעהן אויף איין אָרט; און נאָך אַ דריטע געוועבעכץ איז פערהאַן, וואָס די איינציגע אַרבייט זיינע איז — אויסזייגען אַ געוויסען זאַפט. אויף דעם זעלביגען אופן פיהרט אויך אויס דער צענטראַלער נערווען־סיסטעם זיין גרויסע, קאָמפּליצירטע אויפגאַבע: ער דיענט אַלס פערמיטלער צווישען דעם איך און דעם נישט־איך, אָדער, זיך אויסדריקענדיג נישט אַזוי פילאָזאָפיש, צווישען דער אויסערליכער

וועלט און דעם אינדיווידואום, ער פערוואנדעלט איינדריקע אין בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען און העלפט דעם בעוואוסטזיין רעאגירען און אברופען זיך אויף די איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט; די ארביַיט אבער צופאלט אויף א אונגעהויערער צאהל פערשידענע, איינצעלנע פראצעסען, וועלכע ווערן אויסגעאיבט דורך פערשידענע טהיילען פון מוח אדער פון הוט השדרה. איך וועל עס ערקלערן מיט א ביישפיעל. מיר וועלן נעהמען, למשל, דאס זעהען. דעם נישט־געלעהרענטען מענשען זעהט אוים גאנץ פשוט די ארביַיט פון נעהמען א צייטונג און איבערלייענען וואס אין איהר שטעהט. אז א בלינדער קען עס נישט טאן, וועט ער אויך גלייך פערשטעהן. דאגעגען אבער וואלט ער אפשר נבהל ומשתומם ווערען, ווען מ׳וואלט איהם זאגען, אז זעהענדיגע אויגען זענען אליין נאך נישט גענוג אויף דורכצופיהרען אינגאנצען דעם פראצעס פון לעזען; אז דערצו איז נאך אויסער דעם נויטיג די מיטווירקונג פון א גאנצער רייהע אנדערע ארגאנען, וועלכע געפינען זיך אין מארך, און אז ס׳איז אינגאנצען אונמעגליך צו לעזען דאן, ווען איין־איינציגער נאר פון די ארגאנען פונקציאנירט נישט, ווי געהעריג איז. דער אויג־אפעל שטעלט פאר מיט זיך א מין קאמערא אבסקורא, א מין דונקעלעס צימער, אויף דער הינטער־וואנד פון וועלכען עס פאלט א פערקלענערטעס שארפעס בילד פון דער אויסערליכער וועלט. דעם דאזיגען הינטערגרונד בילדעט א נעץ פון זעה־נערווען, דורך וועלכע דער עמפפאנגענער איינדריק, ד. ה., די געשטאלט, וואס האט זיך אבגעשפיגעלט אויף דער הינטערוואנד, ווערט אריינגעפיהרט אין מארך. אויפגענומען ווערט דער איינדריק, ווי מ׳קען משער זיין, אין יענעם טהייל פון מארך, וואס ליעגט הינטער דעם אזוי גערופענעם אינערליכען קאפסול. די בעגרייפונג און אויסטייטשונג פון דעם איינדריק קומט שוין פאר אין אנ׳אנדער ארט, וואס לויט די פארשונגען פון קוסמויל, וועסטפאהל און אנדערע קען מען זיכער אננעהמען, אז דאס געפינט זיך אין דעם לינקען אונטערשטען זייטענטהייל פון מארך. דאס אויג שפיגעלט אלזא אב אין זיך די אויסערליכע וועלט; דאס אבגעשפיגעלטע בילד ווערט דורך דעם זעה־נערוו אריינגעפיהרט אין דעם אינערליכען קאפסול; דער אינערליכער קאפסול פערוואנדעלט דאס שפיגעלבילד אין א געפיהלטען איינדריק, און דער איינדריק גיט זיך איבער ווייטער אין דער גרויער מאטעריע פון מארך, וואו ער ווערט שוין איבערגעארבייט אין א

בעוואוסטזיניגער פאָרשטעלונג. אויב דאָס אויג איז נישט פעהיג צום אַרבייטען, שפּיגעלט זיך אָב די אויסערליכע וועלט נישט אין דעם ריכטיגען פונקט, און דער צוזאַמענהאַנג צווישען דעם איך און דעם נישט־איך דורך דער פערמיטלונג פון זעהען רייסט זיך איבער איגאַנצען. אויב ס'איז קראַנק דער זעה־נערוו, איז הגם די וועלט שפּיגעלט זיך אָב אין דעם ריכטיגען פונקט, קומט אָבער די אָבשפּיעגלונג דאָך נישט צו בּיז'ן אָרט, וואו זי ווערט פערהאַנדעלט אין אַ עמפּפינדונג איז דער הינטערשטער טייל פון דעם אינערליכען קאַפּסול נישט אין אָרדנונג, קומט צו דאָס אָבגעשפּיגעלטע בּילד בּיז'ן מאַרך; עס איז אָבער דאָרט, זיך אַזוי אויסדריקענדיג, קיינער נישט פערהאַן, ווער עס זאָל עס אויפנעהמען; עס קומט אַרוים דערפון דאָס זעלבּע, ווי ווען עס וואָלטען זיין טעלעגראַפישע דראָטען, נאָר אויפ'ן טעלעגראַפען־סטאַנציע וואָלט קיין אויפנאַהמס־אַפּאַראַט נישט זיין. דאָס בּילד ווערט דאַמאָלס נישט געפיהלט. און איז ענדליך קאַליע די גרויע מאַטעריע אין דעם אונטערשטען לינקען טייל פון מאַרך. איז האָטש דאָס בּילד ווערט אויפגענומען, בּלייבּט עס אונפערשטענדליך, אונבּעגרייפליך. דער מענש זעהט, אָבער ער פערשטעהט נישט, וואָס ער זעהט. עס קומט אויס אַזוי ווי ווען די דעפּעשע וואָלט ערהאַלטען געוואָרען אין טעלעגראַפען־בּיוראָ, נאָר זי קען נישט צוגעשטעלט ווערען דעם אַדרעסאַט. אַזוי איז יעדע איינציגע גייסטיגע טעטיגקייט, יעדער ווילענס־אַקט, יעדעס געפיהל, יעדע פאָרשטעלונג, ווי איינפאַך און איינהייטליך זיי זאָלען נישט אויסזעהן, זענען אין דער ווירקליכקייט בּיז דער העכסטער שטופע צוזאַמענגעזעצט, בּיז דער העכסטער שטופע קאָמפּליצירט; אין זייער אויסבּילדונג בּעטייליגען זיך אַ סך אין־עצם־פערשידענע טיילען, ד. ה. אָרגאַנען פון דעם צענטראַלען נערווען־סיסטעם.

די דאָזיגע איינצעלנע אָרגאַנען, וואָס געפינען זיך אין דעם הוט־השדרה און אין מוח ווערען אָנגערופען צענטערן און טיילען זיך אויף נידעריגע און העכערע. זייער פּלאַץ אויף דעם שטופען־לייטער פון דער וויכטיגקייט בּעשטימט זיך נאַטירליך מיט דער פונקציע, וואָס זיי האָבען צו בּעזאָרגען. בּיי דער אָבשאַצונג אָבער פון די פונקציעס האָט מען זיך גערעכענט נישט מיט זייער וויכטיגקייט פאַר דער ערהאַלטונג פון לעבען, נאָר מיט זייער גרעסערער אָדער קלענערער בּעטייליגונג אינ'ם אויסאַרבּייטען די ספּעציפיש־מענש־

ליכע אינדיווידואליטעט. ס'זענען פערהאן אזעלכע פעהיגקייטען, וואס נאר דער מענש אליין בעזיצט זיי; דאס אבסטראקטע דענקען, למשל, אדער די שפראך; אזעלכע, וואס ער בעזיצט זיי געמיינזאם מיט די בעלי־חיים, ווי צו'ם ביישפיעל, דער זכרון אדער דער ווילען; און אזעלכע ענדליך, וואס זענען איינע און די זעלבע ביי אלע לעבעדיגע וועזענס, די ערנעהרונג, למשל, אדער די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון דעם געשלעכט. (דא דארף מען בעמערקען, אז אפילו די בעזונדער מענשליכע פעהיגקייטען, ווי דאס אבסטראקטע דענקען און די שפראך, זענען אויך אויסשליסליך מענשליך נישט אין דעם זין, אז ביי דעם מענשען טרעטען זיי ארויס גלייך פאלשטענדיג ענטוויקעלט, דאן ווען ביי די בעלי־חיים, וואס שטעהען נידעריגער פון איהם, איז אפילו קיין שפור פון זיי נישט פערהאן. אין די פארשונגען פון דעם ענגלישען זאאלאג־פסיכאלאג ראמאנס איז דייטליך צו זעהן, אז דאס מענשליכע גייסטיגע לעבען איז נאר א העכערע ענטוויקלונג פון דעם גייסטיגען לעבען פון די בעלי־חיים, און אז די נאטור ווייס דא, ווי אומעטום, אויך נישט פון קיין שפרינגען און פון קיין פלוצלונגע איבעררייסונגען אין דעם ענטוויקלונגס־פאדים.) די וויכטיגקייט פון א פונקציע, און פאלגליך אויך פון דעם צענטער איהרען, געפינט זיך אלזא אין א פערקעהרטער בעציהונג צו איהר פערברייטונג אין דער ארגאנישער וועלט און צו איהר וויכטיגקייט פאר דער ערהאלטונג פון לעבען. אהן די גראבע און איידעלע ערנעהרונגס־פראצעסען, ד. ה. אהן פערדייהונג, אטעמונג און בלוט־אומלויף, וואלט דער ארגאניזם נישט געקאנט לעבען אפילו איין סעקונדע. און דאך רעכענען זיך די פערדייהונגס־צענטערן, וואס געפינען זיך אין די גאנגליען פון דעם אזוי גערופענעם סימפאטישען סיסטעם, און די צענטערן, וואס האבען צו פערזארגען די ברוסט־מוסקעלן און די טעטיגקייט פון הארצען, פאר די סאמע נידריגסטע; די בעוועגונג פון די גלידער און די רעגעלמעסיגע קאמבינאציע פון דער בעוועגונג, וואס גיעבען די מעגליכקייט צו געהן, אנצונעהמען עפעס א. א. וו. זענען, געוועהנליך, אויך זעהר וויכטיג פאר'ן אינדיווידואום, מ'קאן דאך אבער אהן זיי אויך לעבען; און דאך רעכנען זיך די צענטערן פון דער מוסקול־בעוועגונג און זייער רעגעלמעסיגער צוזאמענהאנג, פאר א סך וויכטיגער. זכרון, אורטייל און ענדליך איינבילדונגסקראפט זענען בכלל פאר'ן ארגאניזם נישט קיין לעבענס־

נויטהווענדיגקייט, נאָר אַ אַנגענעהמער לוקסוס; דאָס אינדיווידואום וואָלט אָהן זיי אויך געקאָנט אָבלעבען יאָהרען און צעהנדליגער יאָהרען; זייערע צענטערן אָבער, וועלכע זענען לאָקאַליזירט אין דער גרויער מאַטעריע פון דעם גרויסען מאַרך, רעכנען זיך פאַר די גרעסטע.

די דאָזיגע ראַנג-אָרדנונג איז נישט קיין צופעליגע, נאָר אַ בעגרינדעטע און אַ ריכטיגע. וואָס אַלגעמיינער און נויטווענדיגער די פונקציע איז, אַלץ איינפאַכער און גרעבער איז דאָס ווערקצייג צו איהר; וואָס אָריגינעלער און דיפערענצירטער די פונקציע איז, אַלץ פיינער, פערוויקעלטער און אידעלער מוז אויך זיין דאָס ווערקצייג. דער אַקעראַייזען איז אַ גרעסערע נויטווענדיגקייט און ווערט בענוצט פון אַ סך אַ גרעסערע צאָהל מענשען, ווי דאָס טאַשען-זייגעריל, און דאָס טאַשען-זייגעריל ווידער איז נויטווענדיגער און מעהר פערברייטעט פון אַ אינסטרומענט אויף צו פערגלייכען פינקטליך די גאַנגבאַרע מאָס מיט דעם ריכטיגען פאַריזער מוסטער-מעטער. דער אַקער-אַייזען איז אָבער אַ סך גרעבער און איינפאַכער פון דעם טאַשען-זייגעריל, און דאָס טאַשען-זייגעריל איז ווידער גרעבער און איינפאַכער פון דעם אינסטרומענט אויף אויסצומעסטען גענוי דעם מעטער. צוברעכען דעם אַקער-אַייזען איז נישט לייכט; מיט'ן טאַשען-זייגעריל דאַרף מען זיך שוין בעגעהן פאָרזיכטיגער, האָטש עס קאָן נאָך בײשטעהן פון דעסטוועגען אַ געוויסען קלאַפּ; און דער אינסטרומענט אויסצומעסטען דעם מעטער ווערט קאַליע בײ דעם מינדעסטען טרייסעל פון דער פּאָדלאָגע דורך דעם, וואָס אַ עקיפּאַזש איז דורכגעפאָהרען פון דער ווייטענס. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די צענטערן פון דעם נערווען-סיסטעם. וואָס אייגענאַרטיגער, אויס-שליסליכער און אָבגעזונדערטער ס'איז די אַרבייט פון דעם צענטער, אַלץ אידעלער, פערוויקעלטער און לייכטער איז ער. די פערדייהונג איז פערהעלטניסמעסיג אַ גראָבע טעטיגקייט. שטרענג רעדענדיג, וואָלט זי זיך זאָגאַר איינגאַנצען געקאָנט בעגעהן אָהן אַ בעזונדער אָרגאַן, אַזוי ווי מ'וואָלט געקאָנט, למשל, אויך אָהן אַ אַקער-אַייזען דורכגראָבען די ערד מיט אַ שטעקען, מיט אַ שטיין אָדער גאָר מיט'ן האַנד, נאָר נישט אַזוי לייכט און בעקוועם. יעדעס הייפעל איינפאַכע פּראָטאָפּלאַזמאַ בעזיצט די פעהיגקייט זיך אַליין צו ערנעהרען אין דעם בריינסטען זין, מיט דער הילף פון אויפנעהמען אין זיך פעטטע,

פליסיגע און גאז=ארטיגע שטאפען, ד. ה. עס בעזיצט די פעהיגקייט צו אטעמען און צו פערדייהען. אויב מיר מוזען האבען צו דער זעלביגער פונקציע אזעלכע הערכסט=פערוויקעלטע אינסטרומענטען, ווי בלוטאומלויף, אטעמונגס= און פערדייהונגס=סיסטעמען, איז עס דערפאר, וואס אונזער ארגאניזם קומט אויס מעהר פערוויקעלטע לייסטונגען צו בעזארגען, ווי דעם הייפעל פראטאפלאזמא, און דעריבער בענוצט ער זיך מיט דער בעוואוסטער ארבייטס=איינטיילונג, אט ווי א מיניסטער, למשל, האט קיין צייט נישט זיך אליין א מיטאג אבצוקאכען אדער א מאנטעל אויפצונעהען, דאן ווען א נעאפאליטאנישער לאצאראני (גאסען=יונג) דאגעגען קאן עס גאנץ גוט און לייכט בעהויפטען. אין אונזער צוזאמענגעזעצטען ארגאניזם, אין וועלכען די ארבייטס=איינטיילונג ווערט ברייט און וויט אויסגענוצט, איז די ערגעהרונג א ניעדריגע און איינפאכע ארבייט, און די צענטערן, וואס בעזארגען עס, זענען אזוי גראב, אז זיי קאנען לענגער פון אלע בייסטעהן געגען די צושטערענדע ווירקונגען, און זיי שטארבען ווירקליך אם לעצטען. די בעוועגונגס=צענטערן זענען אויך גענוג ניעדריג, און דעריבער אויך גענוג שטארק א ווידערשטאנד צו שטעלען. פון די דאזיגע צענטערן, וואס געפינען זיך אין הויט־השדרה, פאדערט זיך גאנץ ווייניג. ווען די עמפפינדונגס=נערווען ברענגען זיי די מיטטיילונג, אז אויף וועלכען ס'איז טייל פון קערפער ווירקט עפעס א ווייטיגע קראפט, מעג עס זיין אין דער פארם פון א איינפאכער בעריהרונג אדער פון א וועהטאג, דארפען זיי ארויסרופען די צוזאמענציהונג פון א בעשטימטער גרופע מוסקעלן און אזויערנאך דורכפיהרען א צוועקמעסיגע בעוועגונג, וועלכע ערווייטערט פונ'ם קערפער דעם איינפלוס פון דער פרעמדער קראפט. דאס רופט זיך א רעפלעקטיווע בעוועגונג. זי קומט פאר אהן א בעפעהל, זאגאר אהן דער אנערקענונג פונ'ם בעוואוסטזיין און זי קאן אויסגעאיבט ווערען אפילו דורך א זשאבע מיט אנ'ארויסגעשניטענעם מארך פון קאפ. די בעוועגונגס=צענטערן זענען זעהר בעגרענעצט, נישט וועלענדיג זאגען נארעש. זיי זענען נישט אימשטאנד צו בעגרייפען די סבה, וואס האט ארויסגערופען די צו=זיי=צוגעקומענע עמפפינדונגען. אויף אויסערליכע אויפרייצונגען קאנען זיי זיך אברופען נאר מיט די איינפאכסטע מיטלען. ווען דער קערפער קאן זיך אונטערגעבען וועלכער ס'איז פרעמדער קראפט אהן א שום געפאהר פאר זיך,

מוז איינער פון די העכערע צענטערן זיי בעפעהלען צו בלייבען רוהיג. אויב-ווידער פערקעהרט דאָס איינפאַכע אהעקרוקען זיך איז וועניג, אויב ס'איז נויטיג פאַר'ן קערפער צו לויפען אָדער צו שפּרינגען, אום זיך צו בעפרייען פון דעם אויסערליכען איינפלוס, מוז דער העכערער צענטער ווייטער בעפעהלען זיי צו ברענגען אין בעוועגונג די נויטיגע מוסקעל-גרופּען, וואָס זייער צוזאַמענציהונג בילדעט דאָס לויפען אָדער דאָס שפּרינגען. די מאַרך-צענטערן ענדליך, וועלכע אַרבייטען אויס דעם ווילען און דעם בעוואוסטזיין מיט אַלע זיינע אינהאַלטען, זענען די העכסטע, ווייל זייער טעטיגקייט איז די פערשיעדענאַרטיגסטע און פערוויקעלטסטע; די דאָזיגע טעטיגקייט איז אַ אויסשליסליך-מענשליכע, און פאָדערט פאַר איהר ריכטיגער אַרט איבונג אַזאַ פּינקטליכע געמיינזאַמע ווירקונג פון אַזוי פיעל גרונד-טיילען זיינע, אַז די סאַמע קלענסטע איינפלוסען קאָנען צושטערן דעם עמפּפינדונגס-אַפּאַראַט, אַזוי גוט, ווי די סאַמע קלענסטע מיטווירקונגען קאָנען איהם טעטיג מאַכען. וואָס העכער דער צענטער איז, אַלץ שפּעטער ענטוויקעלט ער זיך, אַלץ שפּעטער ווערט ער צייטיג און אַלץ גיכער ווערט ער קאַליע. די ראַנג-אָרדנונג פון די צענטערן איז אויף אַזאַ אופן נישט קיין צופעליגע; זי איז געבויט נישט אויף די מיינונגען פון איינצעלנע אינדיווידואַליטעטען וועגען דער גרעסערער אָדער קלענערער וויכטיגקייט פון זייערע פונקציעס, נאָר אויף די געזעצען פון דער נאַטור אַליין. קוים וואָלט זיך געפונען וואו ס'איז אַ קענער אין הלכות אכילה, וועלכען עס וואָלט איינפאַלען צו זאָגען: „יעדערער האָט זיך זיין מיינונג; איך זאָג, אַז דער פערדייהונגס-צענטער איז העכער פון דעם זכרון- און דעם אורטייל-צענטער", וואָלט מען איהם געקאָנט ענטפערען אויף דעם, אַז זיינע אינדיווידועלע נייגונגען ברענגען איהם צו אַ טעות, אַז דער פערדייהונגס-צענטער קאָן נישט זיין העכער, ווייל ער געפינט זיך אויך ביי אַלע בעלי-חיים, ווייל ער ווייזט זיך אַרויס גלייך אין דער ערשטער מינוט פון דעם אינדיווידועלען לעבען, ציהט זיך ביז דער סאַמע ענדע פון אָרגאַניזם און ליעפערט שטענדיג די זעלביגע, קיינמאָל נישט אינדיווידועל מאָדיפיצירטע, אַרבייט, דאַן ווען די צענטערן פון זכרון און פון דענקען טרעטען אַרויס נאָר ביי די העכסטע בעלי-חיים, ווייזען זיך אין דעם אינדיווידועלען לעבען ערשט נאָך אַ געוויסען ענטוויקלונגס-פּראָצעס, ווערען געוועהנליך שטומפּ און קאַליע פריהער נאָך,

איידער דער אָרגאַניזם שטאַרבט אָב אינגאַנצען, און פּראָדוצירען אַזאַ אַרבייט, וואָס קאָן צוגעפּאַסט ווערען צו יעדע ענדערונג פון די אויסערליכע בעדינגונגען.

IV.

די נײַע, דאַרוויניסטישע ביאָלאָגיע קוקט אויף דעם מענשען, זאָגאַר ווי אויף אַ קאָלאָניע פון איינפאַכע לעבעדיגע וועזענס מיט אַ ברייטער אַרבייטס־איינטיילונג, צוליעב וועלכער יעדער איינציגער מיטגליעד פון דער קאָלאָניע מוז זיך ענדערן. גאָר אין אָנהויב איז יעדע צעללע, פון וועלכער מיר בעשטעהן, געווען אַ אָרגאַניזם פאַר זיך, וועלכער האָט געקאָנט אַליין, וואָס אַ אָרגאַניזם דאַרף קאָנען, אום צו קאָנען עקסיסטירען. די צעללע האָט זיך אַלזאָ געקאָנט ערנעהרען אויף דער איינפאַכסטער אַרט, מעהרען זיך און זיך בעוועגען מיט דער הילף פון אַיינציהען איהר פּראָטאָפּלאַזמאַ. ווען אָבער אונצעהליגע מיליאָנען אַזעלכע צעללען נעהמען זיך צוזאַמען אויס־צובילדען דעם אָרגאַניזם פון אַ בעל־חי אָדער פון אַ מענשען, טיילען זיי איין צווישען זיך די פערשיעדענע פונקציעס, אַזוי אַז יעדע איינע קאָן נאָר איין בעשטימטע אַרבייט בעזאָרגען, געוועהנט זיך אָב פון די איבריגע אַרבייטען און וואָלט געדאַרפט אונטערגעהן אינגאַנצען, ווען די אַנדערע צעללען וואָלטען נישט געטהון פאַר איהר דאָס, וואָס זי אַליין קאָן נישט טהון. דאָס רויטע בלוט־קוגעלע קאָן אויפנעהמען אין זיך זויער־שטאָף און עס פונאַנדערטראָגען אין אַלע געוועבעכצען, דאָס זעלבע קוגעלע אָבער קאָן שוין נישט בעוועגען און מעהרען זיך. די מוסקעל־פעדים קאָנען זיך בעוועגען און ברענגען אין בעוועגונג די איבריגע אויסבילדונגען פון קערפּער, זיי קאָנען אָבער נישט אַרייננעהמען אין זיך פון אויסענווייניג נישט קיין איבערגעאַרבייטע שפּייז־שטאָפען, זיי קאָנען זיך נישט פערמעה־רען א. א. וו.

נישט קוקענדיג אויף דער אור־ערשטער גלייכהייט, וואָס האָט געהערשט צווישען אַלע גרונדטיילען, אָדער, ווי איך האָב מיך פריהער

אויסגעדריקט, צווישען אלע מיטגליעדער פון דער קאלאניע, האט זיך אין איהר אויסגעארבייט זעהר א שטרענגער ראנגס־סיסטעם. דער ארגאניזם איז א צוזאמענגעזעצטע געזעלשאפט מיט פראלעטאריער, בורזשואען און הערשענדע קלאסען. ער האט אין זיך אזעלכע עלעמענטען, וואס שטעלען מיט זיך פאר פערשידענע ענטוויקלונגס־שטופען אין דעם לעבען פון דער טיער־וועלט. די בלוט־קוגעלעך און די לימפאטישע צעללען שטעהען נישט העכער פון באקטעריען, מיט וועלכע זיי קומט אויס גאנץ אפט מלחמה צו האלטען, און אמאל זאגאר אויך בעזיעגט צו ווערען, האטש אממעהרסטענטייל ווייזען זיך ארויס די בלוט־קוגעלעך אלס שטארקער. דער חוט־השדרה שטעהט נישט העכער פון דעם זעלביגען ביי א זשאבע; די עמפפינדונגס־צענטערן נישט העכער פון די זעלביגע צענטערן ביי א מענשען פון דער ניעדעריגסטער ראסע, און נאר די העכערע צענטערן פון דענקען און אורטיילען שטעלען דעם ארגאניזם העכער פון אלע אנדערע לעבעדיגע וועזענס און מאכען איהם נישט פאר קיין אלגעמיינעם וועזען, נישט פאר סתם א מענשען, נאר פאר איין בעשטימטען מענשען, פאר א אינדיווידואום, וואס צייכענט זיך אויס פון די איבריגע און קאן זיך אויפהויבען א סך העכער פון אלע אנדערע, ווען די דאזיגע צענטערן זענען בעזונדער רייך אנטוויקעלט.

דער ראנג־סיסטעם אין דעם מענשליכען ארגאניזם שליסט פון דעסטוועגען נישט אויס א געוויסע זעלבסטשטענדיגקייט ביי די איינצעלנע קלאסען. מ'קאן זאגען, אז צווישען זיי הערשט א שטענדיגער קאמפף פון די דעמאקראטישע און אריסטאקראטישע יסודות. די ניעדעריגע צענטערן גיעבען זיך נישט גערן אונטער די העכערע פון זיי, און די העכערע שטרעבען פלייסיג, אראבצווארפען פון זיך די טיראניע פון די ניעדעריגע. די מארך־צענטערן קאנען נישט שטערען דעם ערנעהרונגס־צענטער אויסצופילען זיין ארבייט, זיי קאנען איהם נישט נויטען, ער זאל אויספיהרען די ארבייט שנעלער אדער לאנגזאמער; די פונקציעס פון די בלוט־קוגעלעך, לימפאטישע מאנדלען א. א. וו. זענען אינגאנצען נישט אונטערגעווארפען דער ווירקונג פון בעוואוסטזיין און פונ'ם ווילען; די מארך־צענטערן קאנען נאר אינדירעקט צו בעווייזען, אז זיי זענען פארט שטארקער; זיי קאנען אוועקנעהמען ביי די ניעדריגערע צענטערן יענע בעדינגונגען, וועלכע זענען אונבעדינגט נויטיג פאר זייער טע־

טיגקייט: זיי קאָנען, צום בײַשפּיעל, שטערען דעם פּראָצעס פון אַרײַנפיהרען שפּײַז אין מאָגען, אָדער לופט אין די לונגען און אויף אַזאַ אופן מאַכען אונמעגליך די אַרבייט פון די פערדײַהונגס-דרוזען און די בלוט-קוגעלעך. די ניעדריגע צענטערן ווידער, פון זייער זײַט, האַלטען די העכערע אין אַ שטרענגער אָבּהענגיגקײַט, ווײַל די לעצטע קאָנען דאָס בעסטע זייערע נאָר דאַן פּראָדוצירען, ווען די ערשטע ערפילען רעגעלמעסיג און פּינקטליך זייערע פפליכטען.

דעמאָקראַטישע טענדענצען הערשען נישט נאָר אין די ניעדריגע קלאַסען פון דער קאָלאָניע, וועלכע שטעלט פאָר דעם אָרגאַניזם; די גאַנצע מלוכה-אָרדנונג איהרע טראָגט אויף זיך אַ דעמאָקראַטישען אָדער ווענינגסטענס, אַ מאָנאַרכיסטישען כאַראַקטער. מיר האָבען נישט קיין איינציגען צענטר, וועלכער זאָל פול-בערעכטיגט, ווי אַ זעלבסט-הערשער רעגירען מיט די אַלע איבּריגע צענטערן פון אָרגאַניזם; אין דער ווירקליכקייט זענען פערהאַן עטליכע אַזעלכע, זיי זענען פאָלי-שטענדיג גלייך און פערטרעטען די זעלביגע לאַגע אין דער אָרגאַנישער קאָלאָניע. דרײַ ווענינגסטענס פון די צענטערן קאָנען פּרעטענדירען אויף דער ראָליע פון אַ טריאומוויראַט, וועלכער פיהלט אויס אין אָרגאַניזם די פפליכטען פון אַ רעגירונג: דאָס זענען די צענטערן פון בעוואוסטזײַן, פון זכרון און פון ווילען (אייגענטליך איז עס פון מײַן זײַט נאָר אַ השערה, אַז די דרײַ טעטיגקייטען האָבען בעשטימטע צענטערן; דאָס איז נאָך ביז אַהער נישט דערוויזען געוואָרען און נאָך אַ טיעפערער אונטערזוכונג וועט זיך אפשר גאָר אַרויסווייזען, אַז בעוואוסטזײַן, זכרון און ווילען זענען נישט קיין איינפאַכע, נאָר צוזאַמענגעזעצטע ערשיינונגען און אַז מ'קאָן זיי צופיהרען ביז די לעצטע גרונדטיילען פון קערפּער.) זיי ווירקען איינער אויפ'ן אַנדערן, איינער פון אַנדערן זענען זיי אָבער נישט אָבּהענגיג. בכדי זייער טעטיגקייט זאָל זײַן נוצ-באַר פאַר'ן אָרגאַניזם, וואָלט צווישען זיי געדאַרפט זײַן אחדות; די דאָזיגע אחדות ווערט אָבער צושטערט בײַ צופעלען פון מאַרך-קראַנקהייטען און אפילו בײַ שײַנבאַרער פאָלשטענדיגער געזונדהייט. אַמאָל פערליערט מען דעם זכרון, בלײַבענדיג בײַם בעוואוסטזײַן, און דאָס זעלבע קאָן מען, בלײַבענדיג בײַם בעוואוסטזײַן, פערליערען דעם ווילען. פון דער צווייטער זײַט קאָנען אַמאָל בלײַבען דער ווילען מיט'ן זכרון דאַן, ווען עס פעהלט דאָס בעוואוסטזײַן, ווי צום בײַשפּיעל, בײַ לונאַטיזם און עטליכע פאָרמען פון היפּנאָטיזם.

און דאַמאָלס זאָגאַר, ווען אַלע דריי צענטערן אַרבייטען נאָרמאַל, געהט זיך אויך יעדערער פון זיי מיט זיין וועג; דערביי קאָנען זיי געהן אַלע מיט דער זעלביגער שנעלקייט, וואָס, איבריגענס, עס טרעפט ניט שטענדיג. מיר ווייסען, אַז דער זכרון איז אינגאַנצען אומאָבהענגיג פון דעם ווילען. ער רופט אַרויס אין אונזער בעוואוסטזיין אַזעלכע פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר האָבען גאָרנישט געזוכט און גאָרנישט פערלאַנגט, און, פערקעהרט, אַמאָל זאָגט ער זיך אָב פון אַרויסרופען פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר מאַטערן זיך צו דערמאָהנען מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג. אַזוי אויך איז דער ווילען אומאָבהענגיג פונ'ם בעוואוסטזיין מיט אַלע זיינע אינהאַלטען. מיר קאָנען זיך איבערצייגען וויפיעל מיר ווילען מיט דער גאַנצער קראַפט פון אונזער פערשטאַנד צו טהון אַ בעשטימטע זאַך און דאָך — עס ניט טהון. דאָס בעוואוסטזיין איז טאַקע פאָלשטענדיג איבערצייגט, דער ווילען אָבער קוקט ניט אויף דעם. אַמאָל־ווידער דערווייזען מיר זיך מיט די איבערצייגענדסטע אַרגומענטען, אַז מיר דאַרפען זיך אָבהאַלטען פון אַ בעשטימטען אַקט. דער ווילען הערט, לאָזט אונז זיך אויסרעדען ביז'ן סוף און גאַר אַם ענדע טהוט ער דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין האָט ניט געוויסען טהון. די העכסטע צענטערן זענען אויף אַזאַ אופן אינגאַנצען ניט אָבהענגיג איינער פון אַנדערן; אַמאָל פערטראָגען זיי זיך, אַמאָל רייסען זיי זיך אַרום און דעם גאַנצען לעבען איינענטליך האַלטען זיי מלחמה צווישען זיך פאַר אַ גרעסערען איינפלוס אין אָרגאַניזם.

V.

פריהער, אינ'ם קאַפּיטעל וועגען דער מעהרהייט און דער מינדערהייט האָבען מיר שוין געזעהן, אַז נאָר ביי זעהר אַ רייכער און פאָלשטענדיגער ענטוויקלונג זענען די העכסטע צענטערן אימשטאַנד, נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. זיך אָבצורופען אויף די אויסערליכע איינדריקע מיט אַזעלכע געדאַנקען און האַנדלונגען, וועלכע זענען נאָך ביז דאַמאָלס גאָרנישט אויסגעאיבט געוואָ־

רען און פאר וועלכע ס'איז גאר קיין מוסטער נישט פערהאן. ביי א ווענינער פאלשטענדיגער ענטוויקלונג ארבייטען די צענטערן אין די געוועהנליכע, גע"ירשה'נטע פארמען, ד. ה. אזוי, ווי זיי האבען געארבייט פריהער ביי די זעלביגע פעלען און ווי עס האבען געארבייט זייערע עלטערען פאר זיי. יעדע אפט-איבערגע'חזר'טע טעטיגקייט, ווערט ארגאניזירט; דאס הייסט: די פערהעלטניסע, אין וועלכע עס דארפען זיך געפינען די נערווען-צעללען און נערוון-פעדים, אום ארויסצוברענגען די טעטיגקייט, בלייבען דויערהאפט שטעהן, פעסט און פערגליווערט, און די טעטיגקייט איבט זיך אויטאמאטיש.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס הערבערט ספענסער טרעט אזוי שארף ארויס געגען דעם בענוצען זיך מיט ביישפיעלען ביים ערקלערען פסיכאלאגישע פראצעסען, בלייבט עס דאך א וואויל מיטעל, אויף צו בעלייכטען די דאזיגע שווערע פראגען און זיי פערשטענדליך צו מאכען. איך ברענג דא דעריבער, גארנישט צווייפלענדיג, א פשוט'טען און דעריבער אויך פערשטענדליכען מיטעל, אויף צו ערקלערען, וואס אזוינס מ'דארף פערשטעהן אונטער די ווערטער נישט ארגאניזירטע און ארגאניזירטע מארך-טעטיגקייט. די ארגאניזירטע טעטיגקייט פערהאלט זיך צו דער נישט ארגאניזירטער, ווי דאס שפיעלען פון א שפיעל-קעסטעל צו דעם שפיעלען פון אן'ארטיסט. דאס שטיק, פאר וועלכען דאס שפיעל-קעסטעל איז אויסגעארבייט, שפיעלט עס ריכטיג אויס, אויב מ'האט עס נאר ריכטיג אנגעצויגען; קיין אנדער פיעסע אבער קאן שוין דאס קעסטעל, נאטירליך, נישט אויסשפיעלען. דער ארטיסט דאגעגען שפיעלט יעדע פיעסע לויט די נאטען, און ביי העכערע שטופע פון טאלאנט וועט ער אויך נייע פיעסען ערפינדען און נישט בלויז ארויסשפיעלען פון פרעמדע נאטען. ביי דעם מיטעלמעסיגען מענשען זענען די מארך-צענטערן עהנליך צוים מעכאנישען שפיעל-קעסטעל: זיי שפיעלען נאר די פיעסען, וועלכע מ'האט אין זיי אריינגעטהון, וועלכע האבען זיך ארגאניזירט אין זיי. ווער-זשע איז עס געווען דער מעכאניק, וועלכער האט צוגעפאסט זייער אינסטרומענט צו בעשטימטע פיעסען? דאס איז געווען די רייהע זיידעס און עלטער זיידעס, וועלכע האבען א לאנגע צייט און כסדר געשפיעלט די זעלביגע פיעסע, אזוי, אז דער אינסטרומענט, וואס איז גאר אין אנהויב געבראכט געווארען אין בעוועגונג

דורך אַ פרייער שפּיעלענדער האַנד, איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שפּיעל-קעסטעל, אין אַ אויטאָמאַט. ביי די אויסנאַמס-מענשען דאַגעגען זענען די געשלעכטסצענטערן ענליך צו אַנ׳אַרטיסט: זייער רעפּערטואַר בעשטעהט נישט פון עטליכע כסדר איבערגע׳חזר׳טע פּיעסען; ער בייט זיך יעדעס מאָל און איז נישט בעגרענעצט אין צאָהל: די דאָזיגע אויסנאַהמען קענען אויסשפּיעלען אַזעלכע שטיקער, וואָס פאַר זיי האָט עס קיינער נישט געהערט. עס בלייבט איצט די לעצטע פראַגע: פאַרוואָס אָרגאַניזירט זיך די אָפּט-איבערגע׳חזר׳טע טעטיגקייט? אָדער, זיך אומקעהרענדיג צו אונזער משל, פאַרוואָס עפּעס שפּיעלט זיך סוף-כל-סוף אויטאָמאַטיש די פּיעסע, וועלכער איז אַ סך מאָל געשפּיעלט געוואָרען? מיין ענטפער אויף דער פראַגע וועט זיין נאָר אַ השערה, — אַ השערה, וועלכע שטימט פון דעסטוועגען מיט אַלץ, וואָס מיר ווייסען וועגען די געזעצען פון דער נאַטור; דאָס ערקלערט זיך מיט דער ווירקונג פון דעם אַלגעמיינעם געזעץ, לויט וועלכען אין דער נאַטור טוט זיך אַלץ עקאָנאָמיש, אויסברענגענדיג וואָס ווייניגער כחות. ווען דער ווילען אָדער דאָס בעאוסטזיין בעשאַפען נייע קאָמבינאַציעס, איז עס פערבונדען מיט אַ גרויסער פערשווענדונג פון נערווענקראַפט. אַזאַ אַרבייט פאָדערט אַ קאָמאַנדאַ און אַ השגחה. די דאָזיגע קראַפטפערשווענדונג ווערט איינגעשפּאָרט, ווען עס גיט זיך איין אַזעלכע טעטיגקייטען, וואָס קומען פאָר אָפט, אויסצואיבען מעכאַניש. אום דעם דאָזיגען מעכאַניזם אין בעוועגונג צו ברענגען, איז גענוג נאָר איין אימפּולס, וועלכען עס קען געבען אַ געוועהנליכע עמפּפינדונג, אַ ווילענסבעפעהל אָדער דאָס בעוואוסטזיין, און דאַן טוט זיך די אַרבייט פון אָנהויב ביז׳ן סוף, אָהן אַ אַנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט, אָהן דער אַריינמישונג פונ׳ם בעוואוסטזיין און נישט פאָדערנדיג פון איהם קיין בעזונדערע בעפעהלען. די דאָזיגע נייגונג פון דער נאַטור, צו שפּאָרען אַרבייט און קראַפט מיט דער הילף פון פערוואַנדלען וואָס מעהר פרייע טעטיגקייטען אין אויטאָמאַטישע איז אַזוי שטאַרק, אַז זי שטרעבט שטענדיג זיך אַרויסצווייזען נישט נאָר אין דעם געשלעכט, נאָר אויך אין אינדיווידואום. אום וועלכע ס׳איז פונקציע זאָל אָרגאַניזירט ווערן אין די צענטערן, וואָס דאַרפען איהר אויסאיבען, איז נישט נויטיג עס זאָל אַריבערגעהן אַ גאַנצע ריִהע דורות. דאָס געשעהט אין אַ גאַנץ קורצע צייט, אָפּט קירצער נאָך, ווי אַ איינציגעס מענשען-לעבען. ביי די שטאַרקסטע

אפילו, ד. ה., לויט מײַנע פריהערדיגע ערקלערונגען, בײַ די אָריגינעלסטע אָרגאַניזמען ווערט אויך זייער אָריגינאַליטעט אויטאָמאַטיש, און אויב זיי בלײַבען דאָך אָריגינעל אין דער בעציהונג צו אַנדערע אָרגאַניזמען, הערען זיי עס אָבער אויף צו זײַן אין דער בעציהונג צו זיך. זיי ווערן אויך עהנליך צו דעם שפּיעל-קעסטעל, מיט דעם אונטערשיעד נאָר, וואָס זיי שפּיעלען מעכאַניש זייערע אייגענע ווערק. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך דאָס, וואָס אפילו דער אָריגינעלסטער געניע ווערט אויך אַ שקלאַף פון דער געוואָהנהייט, און יענער שוסטער, וועלכער האָט בעמערקט, בעקוקענדיג אַ קינסטלערישעס בילד, אַז אום צו מאַכען אַזאַ בילד, מוז מען שוין גוט אײַנגעאיבט זײַן אין דער מלאכה,— איז גאָרנישט אַזוי אונגערעכט געווען.

די אויטאָמאַטישע פונקציעס פון די העכסטע צענטערן קומען צו צו אונז נישט אין דער פאָרם פון געדאַנקען, נאָר אין דער פון אָנרעגונגען צום בעוואוסטזײַן. נאָר יענע טעטיגקײַטען, וועלכע געהען דורך פון אָנהויב ביז'ן סוף אין אונזער בעוואוסטזײַן, ד. ה. זיי הויבען זיך אָן מיט אײַנדריקע, ווערן פערוואַנדעלט אין עמפּפינדונגען, בעקומען אַ ערקלערונג אויף זייער סבה, ווערן אַרײַנגעפיהרט אין זכרון און צוגעבראַכט ביז אַ אורטייל, ביז אַ מיינונג, די אויספיהרונג פון וועלכער עס ווערט איבערגעגעבען דעם ווילען,— נאָר אַזעלכע טעטיגקײַטען ווערן אויפגענומען פון אונזער איך אין דער פאָרם פון קלאָרע, בעשטימטע געדאַנקען. יענע טעטיגקײַט אָבער, וועלכע איבט זיך אויס אָהן דער דירעקטער אַרײַנמישונג פונ'ם בעוואוסטזײַן און וועלכע בעשטעהט, אַלזאָ, נאָר אין דעם, וואָס וועלכער ס'איז צענטר רופט זיך אָב מעכאַניש אויף דער אויסערליכער אויפרייצונג מיט אַ גאַנצען ציקל אָרגאַניזירטע ווירקונגען, עהנליך דערצו, ווי דאָס שפּיעל-קעסטעל שפּיעלט אויס זײַן פּיעסע,— די טעטיגקײַט ווערט אויפגענומען אין דער פאָרם פון נישט-קלאָרע, פערפלאָנטערטע זעעלענבעוועגונגען, אָדער אין דער פאָרם פון אָנרעגונגען. מ'דאַרף גענוי געדענקען דעם אונטערשיעד, וואָרום ער שטעלט פאָר די הקדמה צו דאָס אַלץ, וואָס איך וועל זאָגען אין דעם קאַפּיטעל. מיר דאַרפען נישט פערגעסען, אַז דאָס, וואָס מיר רופען אָן בעוואוסטזײַן, נעמט נישט אַרום דעם גאַנצען אָרגאַניזם, נאָר איין-איינציגען אָרגאַן זײַנעם, און גראַדע איינעם פון זײַנע מאַרך-צענטערן; קורץ: אַז דאָס איז נישט קיין בעוואוסטזײַן אין אַלגעמיין, נאָר איין בעשטימטעס בע-

וואוּסטזיין. יעדער צענטער האָט זיך זײַן אײגענעם בעוואוּסטזיין, פון
וועלכען דער העכסטער צענטער, יענער, וועלכער שטעלט פאָר דעם
יסוד פון אונזער דענקענדען איך, פון אונזער גײסטיגער פערזענ=
ליכקײט, האָט נאָר אַ שוואַכע אַהנונג, און אפשר דאָס אויך נישט.
אונזער איך, ד. ה. אונזער העכסטער מאַרך=צענטער ווײס גאָרנישט
אָדער ווײס יאָ עטוואָס זעהר אונבעשטימטעס פון די פּראָצעסען,
וואָס קומען פאָר אין די צענטערן פון הוט השדרה אָדער פון די סימ=
פּאַטישע סיסטעמען. און דאָך איז אונצווײפעלבאַר, אַז די צענטערן
האָבען אויך זײער בעוואוּסטזיין, האָטש אַ ענגען און אַ אונטער=
טעניגען; אַז זײ ווײסען יעדענפאַלס, מיט וועלכער טעטיגקײט און מיט
וועלכע בעפעהלען צו די זײ אונטערטעניגע געוועבעכצען זײ דאַרפען
זיך אָברופען אויף די אויסערליכע אויפרעגונגען. דעם בעוואוּסט=
זיין דאַרפען מיר זיך פאָרשטעלען אַלס אַ אינוועניגסטע אויג, וואָס
גיט אַכטונג אויף דער טעטיגקײט פון די צענטערן מיט אַ בעזונדער
סאָרט מיקראָסקאָפּ. דאָס זעה=רויס פון דעם מיקראָסקאָפּ איז פער=
העלטניסמעסיג נישט גרויס; דאָס, וואָס עס ליעגט אויסער איהם, זעהט
דער מיקראָסקאָפּ געוועהנליך נישט, אַזוי גוט ווי ער זעהט נישט אויך
דעם אָנהויב און דעם סוף פון די בילדער, וואָס געהען דורך דעם דאָ=
זיגען ענגען רויס. דאָס בעוואוּסטזיין נעהמט אויף אין זיך די לעצטע
רעזולטאַטען פון דער טעטיגקײט, וואָס עס איבען אויס אַנדערע
צענטערן, עס נעהמט אָבער נישט אויף אין זיך דעם אָנהויב זײערן
און זײער ענטוויקלונג. ווען דער זכרון רופט אַרויס וועלכע ס'איז
פאָרשטעלונג אין דער טעטיגקײטס=פעלד פון דעם בעוואוּסטזיין,
זעהט עס זי; פון וואַנען אָבער די פאָרשטעלונג האָט זיך גענומען און
וואו זי איז אַהינגעקומען, ווײס דאָס בעוואוּסטזיין נישט. דאָס בע=
וואוּסטזיין זעהט דעם רעזולטאַט פון דער טעטיגקײט, וואָס עס איבט
אויס דער ווילענס=צענטער, ד. ה. וועלכע ס'איז צוועקמעסיגע, פער=
וויקעלטע מוסקעל=בעוועגונג אָדער אַ גאַנצע רײהע אַזעלכע בעווע=
גונגען. ווי אַזוי אָבער עס בילדעט זיך אויס דער נערווען=שטראָם, ווי
אַזוי עס בילדעט זיך אויס די קראַפט, וועלכע ברענגט צו דער
אײנציהונג פון די מוסקעלן מיט דער הילף פון די נערווען=ליניעס, —
דאָס ווײס נישט דאָס בעוואוּסטזיין. דאָס בעוואוּסטזיין דערשפּירט אויף
גאַנץ פערשידענע אופנים זײן אײגענע טעטיגקײט און די טעטיגקײט
פון אַנדערע צענטערן, אויף וויפיעל זי ווײזט זיך אין דעם ענגען

רוים פון זיין זעהען. די אייגענע ווירקונגען, וועלכע עס הויבט אליין אן און ענדיגט אליין, אלע טיילען פון וועלכע עס ארבייט אליין אויס, לאזען נישט איבער אין איהם קיין אונזיכערקייט, קיין אונצופריעדענקייט. דאס זענען, ווי ס'איז שוין אויבען געזאגט, קלארע געדאנקען; די נישט אינגאנצען אויפגענומענע ווירקונגען פון אנדערע צענטערן, אויף וועלכע דאס בעוואוסטזיין האט נישט קיין גלייכען איינפלוס, די איינצעלנע טיילען פון וועלכען עס אונטערשיידעט נישט אזוי גענוי, דער אנהויב און דער סוף פון וועלכע עס גליטשען זיך ארויס פון אונטער זיין זעה-רוים, — רופען אין איהם, אינ'ם בעוואוסטזיין, ארויס א געוויסען געפיהל פון אונצופריעדענהייט, א מין אנשטרענגונג, וואס איז ענליך צו דער אנשטרענגונג פון בליק, צו דעם געפיהל, וואס עס לעבען איבער די אויגען, ווען זיי ווילען גוט בעטראכטען עפעס א וויטען, קליינעם און שוואך-בעלויכטענעם געגענשטאנד. דאס איז די אנערקענונג פון די אייגענע גרענעצען, דאס בעוואוסטזיין פון דער אייגענער שוואכקייט און אונפאלקאמענהייט, די נייגעריגקייט, די אונרוהיגקייט און דאס שטרעבען מעהר צו וויסען; אט די עמפפינדונג איז עס יענע עמאציע, וועלכע קומט צו צו אונז אין דער געשטאלט פון א שטרעבונג אדער א נייגונג, פון א אונבעשטימטער אויפרעגונג און א נישט-קלארען ווילען. די שארפע אבער און קלארע געדאנקען-ארבייט, די טעטיגקייט פון דעם העכסטען צענטער פון אונזער בעוואוסטזיין, וועלכער איך וועל אנרופען קורץ די דענקענדע טעטיגקייט אלס דעם היפוך פון עמאציע, — די טעטיגקייט ווערט אויסגעאיבט פון די פאלקאמענע, בעגאבטע אינדיווידוען, וועלכע בעזיצען די פעהיגקייט צו ערפינדען נייע קאמבינאציעס. די מאסע, וואס איהרע צענטערן ארבייטען אויטאמאטיש, ד. ה. זיי ענטהאלטען אין זיך נאר ארגאניזירטע קאמבינאציעס, — בלייבט נאר ביי דער עמאציע, די מעהרהייט מענשען האבען נישט אין דעם פערלויף פון א גאנצען לעבען קיין איין קלארען, פאלשטענדיג בעלויכטענעם געדאנק אים בעוואוסטזיין; צו זייער בעוואוסטזיין קומען צו נאר האלב-דונקעלע, פערנעבעלטע בילדער; זיי זענען נישט אימשטאנד אין יעדען אנגעגעבענעם מאמענט דייטליך אויסצודריקען, וואס עס קומט פאר ביי זיי אין דער נשמה; און פראבירען זיי עס יא טהון, קומט ארויס דערפון א אונבעשטימטע פלוידעריי און אלגעמיינע ווערטער, וואס זאגען גארנישט און דריקען גארנישט אויס. זיי לעבען אויס-

שליסליך נאָר מיט עמאָציעס. די עמאָציע איז אַלזאָ אַ געירשהינטע טעטיגקייט, און די קאָגיטאַציע (דענקענס-ארבייט) — אַ ערוואָרבענע. די עמאָציע איז אַ געשלעכטסטעטיגקייט און די קאָגיטאַציע — די טעטיגקייט פון אַ איינצעלנעם וועזען.

VI.

די עמאָציע, נישט קוקענדיג אויף איהר פערנעבעלטקייט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס זי בעאונרוהיגט דעם בעוואוסטזיין און לאָזט איהם אונבעפרידיגט, — איז דאָך אַנגענעהמער פון דער קאָגיטאַציע און דאָס ערקלערט זיך מיט דריי טעמים. ערשטענס איז זי לייכטער, דאָס הייסט, זי פאָדערט נישט קיין שטאַרקע פערשווענדונג פון געהירן-קראַפט, ווייל ארבייטען מיט די מאַרך-צענטערן אויטאָמאַטיש איז בעקוועמער, ווי ארבייטען מיט זיי פריי און בעוואוסטזיניג און בעקוועמליכקייט איז שטענדיג אַנגענעהם, אַזוי גוט ווי אָנשטרענגונג רופט אַרויס אַ געפיהל פון שמערץ און שווערקייט. צווייטענס, האָט אין זיך גראַדע אָט די אונפעהיגקייט פונ'ם בעוואוסטזיין קלאָר צו זעהען די עמאָציעס, ד. ה. די פראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין די אויטאָמאַטיש ארבייטענדע צענטערן, צוזאַמען מיט עלעמענטען פון אונרוהיגקייט אויך דעם עלעמענט פון רייץ און אויפרעגונג; דאָס בעוואוסטזיין זוכט צו טרעפען דאָס, וואָס עס ווייס נישט, עס זוכט זיך פאָרצושטעלען דאָס, וואָס עס קאָן נישט זעהן; די דאָזיגע טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין איז נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאַנטאַזיע, וועלכע ווערט אָנגערעגט פון דער עמאָציע; די פאַנטאַזיע ווידער איז דאָך ווי בעוואוסט, אַן אַנגענעהמע מאַרך-טעטיגקייט. דריטענס, — דער אַרגומענט איז פערהאַן אויך ביי דאַרווינ'ען — ווערן די סאַמע וויכטיגסטע פראָצעסען פון אָרגאַניזם אויך אַממעהרסטען אויסגעאיבט, דעריבער זענען די פונקציעס, וועלכע זענען אויטאָמאַטיש געוואָרען צוליעב דעם, וואָס זיי ווערען אַזוי אָפט אויסגעאיבט, — אויך די סאַמע וויכטיגסטע פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם אינדיווידואום און דעם געשלעכט, און אַזוי ווי

די פונקציעס קומען צו צום באַוואוסטזיין אין דער פאָרם פון עמאָציעס, פיהלט זי דער אָרגאַניזם טיעפער און שטאַרקער. ביי דער קאָגיטאַציע איז די זאַך ריכטיג פערקעהרט און דאָס ערקלערט זיך אויך מיט די זעלביגע דריי אַרגומענטען. זי קאָן נישט זיין אַנגענעהם, ערשטענס, דערפאַר, וואָס זי איז צו שווער און קאָמפּליצירט פאַר אַ געוועהנליכען מענשען; צווייטענס, דערפאַר, וואָס זי רופט נישט אַרויס יענעם אַנגענעהמען שפּיעלען זיך פונ׳ם באַוואוסטזיין, וועלכען מ׳רופט פאַנטאַזיע; און דריטענס דערפאַר, וואָס זי זעהט אויס דעם אָרגאַניזם אין פלוג נישט אַזוי וויכטיג און נישט אַזוי נויטווענדיג, ווייל ער ווייס שוין פון ערפאַהרונג, אַז ער איז זיך ביז איצט באַגאַנגען אָהן איהר אויך. איהר וויכטיגקייט ווייזט זיך אַרויס ערשט דאַן, ווען דער מענש, איבערצייגענדיג זיך אין איהר נוצבאַרקייט, הויבט אָן אידר אָפט איבערצו׳חזר׳ן; אין אַזאַ פאַל אָבער ווערט זי גאַנץ שנעל אָרגאַניזירט און פערוואַנדעלט זיך פון אַ דענקענדער טעטיגקייט אין אַ עמאָציאָנעלער. אַ סך הונקעלע ערשיינונגען לאָזען זיך אויפקלערען מיט דער השערה. הער ראָמאַנטיזם, וועלכער שטעלט העכער דאָס אַלטע פונ׳ם נייע; וועלכער געפינט דעם מיטעלאַלטער פּאָעטישער פון אונזער צייט; וועלכער חלום׳ט וועגען איינגעפאַלענע חורבות און רופט אָן מאוס אַ צוועקמעסיגען, גוט אויפגעשטעלטען בנין, — דער דאָזיגער ראָמאַנטיזם נעהמט זיך דערפון, וואָס די אַלטע, גע׳ירשה׳נטע פאָרשטעלונגען וועקען אויף די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן און פיהלען זיך אין דער פאָרם פון עמאָציעס, דאַן ווען די נייע, נאָך נישט אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען זענען פערבונדען מיט דער אָנשטרענגונג פון דעם באַוואוסטזיין און רופען פאָלגליך אַרויס אַ דענקענדע טעטיגקייט.

דער אַלטער פּאָסט-וואָגען האָט אַרויסגערופען ביי יענעם דור, וואָס האָט זיך באַנוצט מיט איהם, אַ עמאָציע, און די אייזענבאַהן — אַ דענקענדע טעטיגקייט, אַ קאָגיטאַציע; דעריבער האָבען די מענשען פון יענער צייט, ווען עס איז פאָרגעקומען די דאָזיגע אונגעהויערע איבערקעהרעניש אין דעם פערקעהרס-וועזען, געפונען דעם פּאָסטוואָגען פאַר פּאָעטיש, און די אייזענבאַהן פאַר פּראָזאַאיש און ניט אַנגענעהם. די גאַנצע פּאָעזיע און איהר ווירקונג איז געבויט אויף אָט דעם גרינדליכען אונטערשיעד צווישען עמאָציע און קאָגיטאַציע. דעם גאַנצען אינהאַלט פון דער פּאָעזיע שטעלען פאַר מיט זיך די

געוועהנליכע מענשליכע בעציהונגען, אומשטענדען און ליידענשאפטען, ד. ה. די געירשה'נטע, אויטאמאטישע, ארגאניזירטע טעטיגקייט; די פאעזיע קומט, הייסט עס, פון עמאציע און רופט ארויס עמאציע. אין דעם אויסוואהל זאגאר פון איהרע אויסדריקע לאזט זי זיך אויך דיקטירען פון די אלטע פארשטעלונגען נישט צופעליג, נאר געצוואונגענערהייד, ווייל די אלטע געירשה'נטע פארשטעלונגען קומען אריין אינ'ם בעוואוסטזיין צוזאמען מיט דער פארם, אין וועלכער זיי זענען צוגעקומען צו אונז פון אונזערע זיידעס. די היינטיגע פאעזיע רעדט נאך דעריבער אלץ וועגען גייסטער, העגען עלפען און געטער; דעריבער שילדערט זי אין מענשליכע געשטאלטען די נאטור און די גייסטיגע בעוועגונגען; דעריבער בעוואפענט זי איהרע העלדען מיט פייל און בויגען, און נישט מיט קיין מויזער-ביקסען; דעריבער צווינגט זי איהרע רייזענדער צו פאהרען אויף א גוטען פערד, און נישט אין קיין שלאפוואגאן; דעריבער האלט זי זיך ביי דער וועלט-אנשויאונג, וואס האט געהערשט נאך אין דעם קינדערישען פעריאד פון אונזער ציוויליזאציע. די נייע פארכען און פארשטעלונגען טויגען נישט פאר איהר. מיט אונזער היינטיגער וועלט-אנשויאונג קאן זי זיך קיין עצה נישט געבען. דאס איז צו-ניי פאר איהר; דאס האט נאך נישט בעוויזען זיך צו ארגאניזירען, אויטאמאטיש צו ווערען; קורץ: דאס איז נאך נישט געווארען עמאציאנעלל. דעריבער האבען קיין ערפאלג נישט געהאט די אלע פראבעס, וואס זענען געמאכט געווארען מיט דעם צוועק, צו געבען דער פאעזיע א מאדערנעם אינהאלט. קוים געפינען זיך יא אזעלכע גראבען-מאכער'ס, וועלכע ווילען בעשאפען דער אזוי גערופענער געדאנקען-פאעזיע און אריינברענגען דעם וויסענשאפטליכען עלעמענט אין זייערע פערזען, — בעווייזט עס נאר דאס, אז זיי האבען נישט דעם מינדעסטען בעגריף וועגען דעם, וואס דאס איז אזוינס דער כּדות פון פאעזיע. די פאעזיע איז עמאציע, און וועלען איהר פערוואנדלען אין קאגניטאציע איז דאס זעלבע, ווי וועלען פערוואנדלען א חלום אין ווירקליכקייט און אזוי, אז ער זאל דאך נישט אויפהערען א חלום צו זיין. דער איבערגאנג אבער פון דער דענקענדער צו דער עמאציאנעלער טעטיגקייט וועט אונבעדינגט פארקומען. דאס איז נאר א פראגע פון צייט. וואס היינט איז ניי, וועט אין טויזענד יאהר ארום אלט זיין. וואס היינט איז אינדיווידועל, וועט דאמאלס געהערען צו'ם

געשלעכט, וועט דאַמאָלס געירשה׳נט און אָרגאַניזירט זײַן. דאַמאָלס וועט אַ וואָקואַל אויך אויסזעהן אַזוי פּאָעטיש, ווי איצט הרבות פון אַ שלאָס; קרופּ׳ס אַנ׳האַרמאַט, ווי הײַנט אַ רײַזע־שפּיז; אַ רמז אויף אַ עלעקטראָדינאַמישער מאַשין אָדער באַציל וועט דאַמאָלס האָבען אין זיך אויך אַזוי פיעל פּאָעזיע, וויפיעל הײַנט די מליצות וועגען פליעגלען פון געזאַנג, טרעלען פונ׳ם נאַכטיגאַל א. א. וו. מ׳דאַרף נישט פערגעסען, אַז די אַלע אַלטע פּאָעטישע כלי־זיין זענען אויך אַמאָל אַזוי נײַ, ד. ה. קאָנטאַציאָנעל געווען, ווי הײַנט די אײַזענ־באַהנען, די אַרטילעריע, די נאַטור־וויסענשאַפט; דאַמאָלס האָט מען מסתמא די ריטער־כלי־זיין און דעם שלאָס אויפ׳ן באַרג אויך אַזוי פאַר פּראָזאַאיש געפונען, ווי הײַנט אַ מיליטערישען מאַנטעל און אַ קאַזאַרמע און נאַר דאָס, וואָס איז דאַמאָלס אַלט געווען, האָט מען געפונען פאַר פּאָעטיש. דאָס איז נישט בלויז אַ השערה — די דאָזיגע בעהויפּטונג קאָן בעשטעטיגט ווערען מיט אַ סך פאַקטען. כמעט בײַ אַלע אַלטע פעלקער זענען די רעליגיעזע און מיסטישע, ד. ה. אַלזאָ די עמאָציאָנעלע פאָרשטעלונגען, געווען פערבונדען מיט שטײַנערנע כלים אין יענער עפּאָכע, ווען זיי האָבען זיך שוין עטליכע דורות געהאַט בענוצט מיט בראָנזענע. די שטײַנערנע כלים האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך פאַר די ווילדע פון דעם בראָנז־און נאָך פריהער הינגען־אײַזען־פּעריאָד דאָס זעלבע, וואָס עס שטעלען פאָר מיט זיך פאַר די טרוימערישע נאַטורען פון אונזער צײַט — די סמאַטעס פון מיטעל־אַלטער.

עס זענען פערהאַן געשלעכטער, דורות, פעלקער און עפּאָכען, אין וועלכע די אויטאָמאַטישע טעטיגקײַט שטײַגט אַריבער די פרײַע קאָמבינירענדע טעטיגקײַט פון די העכסטע צענטערן; אין וועלכע די עמאָציע שטײַגט אַריבער די קאָגניטאַציע. די פרוי, וועמענס העכסטע צענטערן ס׳זענען קײנמאָל נישט צוגעקומען צו יענער פאָלקאָמענער ענטוויקלונג, צו וועלכער זיי קומען אַמאָל יאָ צו בײַ אַ מאַנספּערזאָן, איז מעהר עמאָציאָנעל, ווי דער מאַנספּערזאָן. דאָס קינד, וועמענ׳ס צענטערן עס זענען נאָך נישט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט; דער אַלטער מאַן, בײַ וועלכען די מאַרך־צענטערן זענען צופאַלען, האָבען כמעט נאָר עמאָציעס, און נישט קײן קאָגניטאַציעס. אין דער צײַט, ווען מ׳איז קראַנק אָדער גלײַך נאָך דעם, ווי מ׳איז אויפגעשטאַנען פון אַ קראַנק־הײַט, ד. ה. דאַמאָלס, ווען דער אָרגאַניזם, אַלזאָ אויך דאָס גאַנצע

צענטראַלע נערווענסיסטעם, איז נאָך אָבגעשוואַכט, ברענגט דער וועלביגער אַרויס נאָר עמאָציעס. מאַרך־קראַנקהייטען לאָזען זיך בע־מערקען קודם־כּל אין דער לייכטקייט, מיט וועלכער די פּערזאָן, וואָס ליידט פון זיי, גערהט איבער פון איין שטימונג אין דער אַנדערער. פון וויינען צום לאַכען, ד. ה. זיי ווערט אונטערגעוואָרפען פער־שיעדענע עמאָציעס. די הינעזער און די נייצייטיגע ראָמאַנישע פעלקער זענען עמאָציאָנעל; זיי לאָזען זיך בעהערשען פון האַלב־בעוואוסטע שטימונגען, ד. ה. פון דער אויטאָמאַטישער געירשה'נטער טע־טיגקייט פון זייערע צענטערן; צווישען זיי מאַכען זיך גאַנץ ווענינ אַזעלכע פערזענליכקייטען, אין וועלכע די העכערע צענטערן זענען אויך גענוג שטאַרק, אום אָבצושטעלען די אויטאָמאַטישע טע־טיגקייט און נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. צו דענקען אָריגינעל, צו זיין קאָגיטאַציאָנעל. דאָס מיטעל־אַלטער איז געווען אַ גאַנץ לאַנגע עפּאָכע, וואָס האָט געטראָגען אַ ריין עמאָציאָנעלען האַראַקטער. די פּערזענליכקייט איז אינגאַנצען פערשלונגען געוואָרען אין דער פאַמיליע, אין דער קאָרפּאָראַציע, אינ'ם שטאַנד. אין דעם פערלויף פון אַ גאַנצען האַלבען יאָהרטויזענד איז נישט געווען קיין איין איינציגער מאַרך־צענטער, וועלכער זאָל זיין פעהיג צו אַ קאָ־גיטאַציאָנעלער טעטיגקייט. דעריבער איז די גאַנצע עפּאָכע געווען אַ סענטימענטאַלע, אַ רעליגיעזע און אַ מיסטישע, — אַלץ ביזווערטער, וועלכע בעצייכענען נישט קיין אַנדער זאַך, ווי יענע אונקלאָרהייט, מיט וועלכער, ווי מיר האָבען שוין איבען געזעהן, די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן קומט צו צו'ם בעוואוסטזיין פון די אינדיווי־דוּאוּם.

די ערקלערונגען, וואָס איך דאָ געגעבען ביז אַהער, האָבען זיך אַביסעל פערצויגען; פאַר דעם לעזער אָבער, וועלכער איז נישט קיין ספּעציאַליסט אין פּסיכיאָלאָגישע פראַגען, זענען זיי נויטווענדיג. איצט נאָר וועט דער לעזער פערשטעהן, וואָס איך האָב געהאַט אין זינען, ווען איך האָב געזאָגט, אַז געניע און טאַלאַנט זענען אָבהענגיג פון דער ענטוויקלונג־שטופע פון געוויסע צענטערן. אין וועלכען טייל פון מאַרך מ'דאַרף זוכען יענע צענטערן, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין אַ בעזונדער טאַלאַנט, — קאָנען מיר נאָך אַממעהרסטען טייל נישט וויסען. מ'דאַרף אָבער נישט רעכענען פאַר אונמעגליך, און פערקעהרט, מ'קאָן אָנגעהמען פאַר

זיכער, אז די פעראיינגטע אנשטרענגונגען פון דער קלינישער מעדיצין, דער פאטאלאגישער אנאטאמיע און דער עקספערימענטאלער פאטאלאגיע, און אפשר אויך די נישט לאנג אנגעהויבענע סיסטע־מאטישע מארך־אויספארשונגען פון די גרויסע מענשען וועלען ברענגען דערצו, אז מ׳וועט ענדליך דערגעהן דעם פלאן פון די איינצעלנע צענטערן.

יענע, ביי וועלכע דער בעגריף פון גייסטיגער טעטיגקייט איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון נשמה, וועלען געפינען די ערקלערונג וועגען אזא ערשיינונג ווי געניע און טאלאנט פאר א קינדערשפיעל, אדער אינגאנצען פאר א אונמעגליכע זאך. זיי קאנען זיך עס נישט ערקלערען דערמיט, למשל, אז ראובן האט אין זיך מעהר נשמה פון שמעון׳ען, ווארום דארט וואו ס׳איז קיין שטאף נישט פערהאן, איז נישטא אויך קיין אויסשפרייטונג און קיין אינטענסיוויטעט און פאלגליך אויך קאן דערביי קיין רעדע נישט זיין וועגען גרעסער און קלענער, נאר וועגען איינהייט. זיי קאנען נישט זאגען אויך דאס, אז די נשמות שיידען זיך אונטער איינע פון דער אנדערער אין זייער אינערליכען וועזען, ווארום אנ׳אונטערשיעד אין דעם אינערליכען וועזען ביי נישט־מאטעריעלע זאכען איז אויך אזוי נישט דענקבאר פאר דעם מענשליכען פערשטאנד, ווי אנ׳אינערליכער אונטערשיעד אין דער מאטעריע, וועלכער מיר שטעלען זיך פאר אלס איינארטיג, און־פערענדערליך און שטענדיג גלייך צו זיך אליין. זיי בלייבט אלזא נאר די איינציגע ערקלערונג, אז גאט׳ס גנאד האט געשענקט דער נשמה א הייכערע טעטיגקייט, ווי דער אנדערער; דאס איז דאך אבער נישט קיין ערקלערונג. אדרבא, יענער, וועלכער נעהמט אן צוזאמען מיט דער היינטיגער וויסענשאפט, אז די גייסטיגע טע־טיגקייט איז א פונקציע פון א בעשטימטען ארגאן, פון די מארך־צענטערן, וועט גלייך פערשטעהן, אז דער בעסער־ענטוויקעלטער ארגאן ארבייט בעסער, ווי דער וועניגער ענטוויקעלטער. ס׳פער־שטעהט זיך, אז דערמיט האבען מיר נאך נישט ערקלערט, פארוואס איז ביי איין אינדיווידואום דער אדער יענער צענטער מעהר ענטוויקעלט, ווי ביי דעם אנדערן. מיט דעם דאזיגען צודרינגליכען „פארוואס?", וואס זוכט צו דערגעהן די סאמע לעצטע סבה פון די ערשיינונגען, וויל די פינקטליכע וויסענשאפט בכלל קיין געשעפטען נישט האבען.

VII.

ביי דעם טאַלאַנט דאַרפען מיר זיך נישט לאַנג אָבשטעלען. עס האָט נישט קיין אַנאַטאָמישען באָדען, און איז נישט געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס'איז צענטר. דער טאַלאַנט אונטערשיידעט זיך נישט, נישט אין דעם אינערליכען וועזען נישט אין דער אויסערליכער מאָס פון די מענשען, וואָס בעזיצען קיין טאַלאַנט נישט. איך בין בערייט זאָגאַר זיך נאָך שאַרפער אויסצודריקען און צו זאָגען, אַז בכלל זענען אינגאַנצען קיין טאַלענטען נישט פערהאַן. וועניגסטענס דאַרף מען אונטער דעם וואָרט קיין ספּעציפישעס נישט פערשטעהן. דאָ איז פערהאַן נאָר התמדה און אַ געלעגענהייט, איינפאַך אַ געלעגענהייט זיך איינצואיבען און צו ענטוויקלען. יעדער געוועהנליכער מענש, וואָס ליידט נישט פון קיין הראָנישער קראַנקהייט און איז בכלל נישט שוואַכער ענטוויקעלט פון דעם געוועהנליכען, מיטעלמעסיגען מענשען, האָט אין זיך אַלץ, וואָס איז נייטיג דערצו, אום „טאַלאַנטפאָל" אויסצואיבען יעדע טעטיגקייט. ער דאַרף נאָר דערצו אינגאַנצען אָדער וועניגסטענס טיילוויז זיך איבערגעבען דער טעטיגקייט. פון יעדען געזונדטען מיטעלמעסיגען קינד קאָן מען מאַכען אַלץ, וואָס מ'וויל, ווען מ'פאַרבערייטעט איהם דערצו פערשטענדיג, גענוג לאַנג און גענוג שטרענג. מיט דער הילף פון אַ רעגעלמעסיגער ענטוויקלונג, וואָלט גאָרנישט שווער אָנקומען צו בעשאַפען אַ גאַנצע אַרמעע קינסטלער, שריפשטעלער, רעדנער און געלעהרנטע, פון מענשען, וועלכע וואָלטען געקומען געוואָרען אָהן אַ שום אויסוואַהל, צופעליג אָדער לויט אַ גורל, אָט ווי מ'נעהמט רעקרוטען צום מיליטער, און יעדען איינציגען פון דער אַרמעע וואָלט אויסגעקומען צו אַנ'ערקענען פאַר אַ טאַלאַנט. אויף דער שוויינענדיגער השערה איז טאַקע געבויט אונזער גאַנצער ערציהונגס־סיסטעם. די שול נעהמט זיך פאַר אַ יסוד דעם שטאַנדפונקט, אַז אַלע שילער זענען גלייך בעגאַבט און קאָנען ערדייכען איינע און די זעלבע בילדונגס־ציעלען; דעריבער האָט זי פאַר אַלע איין און די זעלבע מעטאָדע, איינע און די זעלבע אויפגאַבען, איין און דעם זעלבען לעהרמאַטעריאַל. אויב עס מאַכען זיך דאָך גוטע און שלעכטע תלמידים, איז עס אָבהענגיג (אויסשליסענדיג געוועהנליך, די נישט פאָלקאָם־ענט־

וויקעלטע, די קראַנקע און פֿאַלגליך אויך די נישט-טיפּישע תּלמידים) נאָר פֿון גרעסערער אָדער קלענערער התמדה און פֿון דער גרעסערער אָדער קלענערער מעגליכקייט זיך איבערצוגעבן די שול-למודים. געוועהנליך, ווערט די דאָזיגע אַרמע קינסטלער, רעדנער, געלעהרנטע, פּאָעטען א. א. וו. קיין נייעס נישט אויפֿטהון; זיי וועלען קיינמאָל נישט ברייטער מאַכען די גרענעצען פֿון זייער ספּעציאַליטעט; דאָס אָבער, וואָס איז שוין געטהון און געזאָגט געוואָרען פֿאַר זיי, וועלען זיי איבער'חזר'ן זעהר געשיקט, זעהר לייכט און זעהר שען און דעם מענשען, וועלכער קאָן דאָס הייסט מען דאָך אַן טאַלאַנט. אַלס בייספּיעל וואָלט מען געקאָנט ברענגען אַ סך מענשען, וועלכע זענען ווירקליך אַנערקענט געוואָרען פֿאַר טאַלאַנטען איינזייטיג אין די סאַמע פֿערשידענסטע און ווייטע איינע פֿון די אַנדערע געביטען. איך וועל דאָ אָנרופֿען נאָר דעם נאָמען אורבינאָ באַלדי, וועלכער איז געווען אַ קלאַסישער פֿילאָלאָג, אַ קינסטלער, אַ מאַטעמאַטיק, אַ דאָקטאָר און אַ דיכטער; האָט אויסגעלעהרנט זעכצעהן שפּראַכען, האָט געלייענט מעדיצינישע לעקציעס אין דעם פּאַדואַנער אוניווערזיטעט, און אין די דאָזיגע אַלע פֿאַכען האָט ער בעדייטענדעס אויפֿגעטהון. אין די פֿריהערדיגע דורות זענען אַזעלכע אוניווערזעלע טאַלאַנטען בכלל נישט געווען קיין זעלטענהייט און ביי היינטיגער צייט וואָלט מען זיי אויך געקאָנט ערציהען מאַסענווייז, ווען דער וויסענשאַפֿטשטאָף וואָלט זיך נישט אַזוי אונגעהויער פֿערמעהרט. איצט דאַרף מען האָבען אַ סך מעהר צייט, אום זיך אויסצולערנען איבער'חזר'ן דאָס, וואָס איז ביז אַהער געשאַפֿען געוואָרען. דאָס איז נאָר אַ פֿראַגע פֿון צייט, און נישט פֿון אָנגעבוירענער פֿעהיגקייט. ווען מענשען וואָלטען לעבען צו צוויי הונדערט יאָהר, וואָלט נאָך איצט אויך, ווי אין דער רענעסאַנס-עפּאָכע, איין און דער זעלביגער מענש געקאָנט גרינדליך אויסלערנען אַ גאַנצע רייהע פֿערשידענע ספּעציאַליטעטען, און אין די עררייכען אַזעלכע געוואַלטיגע רעזולטאַטען, אַז מ'וואָלט איהם געמוזט אַנערקענען פֿאַר אַ טאַלאַנט אין יעדערען פֿון זיי.

וואָס אָבער וועל איך זאָגען וועגען די אַזוי גערופֿענע אָנגעבוירענע נייגונגען צו בעשטימטע ספּעציאַליטעטען? איין קינד וויל יונגערהייד זיין אַ סאָלדאַט, אַ צווייטעס — אַ מוזיקאַנט, אַ דריטעס — אַ נאַטורפֿאָרשער אָדער אַ מעכאַניק. דאָס ווייזט דאָך דייטליך, אַז אַי

אונז איז פֿערהאַן עטוואָס אַזוינס, וואָס איז נישט פֿערהאַן בײַ אַנדערע קינדער אָדער, ווייניגסטענס, וואָס אַנדערע האָבען עס ווייניגער. אמת, אַזוי זאָגען אַלע. איך גלויב אָבער, אַז אָט די אַלע צופֿאַלען פֿון דער צווייפֿעלהאַפֿטער נייגונג, וואָס מ'בעמערקט בײַ געוויסע קינדער צו וועלכער ס'איז בעשעפֿטיגונג, ערקלערען זיך גאַנץ איינפֿאַך מיט קיין נישט ריכטיגער בעאָבאַכטונג. אַממערהרסטען טייל פֿלאַנצט זיך איין אין קינד אַ נייגונג צו וועלכען עס איז געביט, אַלס רעזולטאַט פֿון אַזעלכע ריין אויסערליכע אומשטענדען, ווי דער בײַשפּיעל פֿון די אַרומיגע, די שמועסען פֿון דערוואַקסענע, ביכער, וואָס זענען צופֿעליג אַרײַנגעפֿאַלען אין האַנד, אָדער פּיעסען, וועלכע זיי האָבען צופֿעליג געזעהען. און בײַ דער פֿאָלשטענדיגער גלײַכגילטיגקײַט צו יעדער נייגונג, איז גענוג די סאַמע מינדעסטע אָנרעגונג, אום אָבצוהאַלטען די אויפֿמערקזאַמקײַט אויף איינער פֿון זיי מעהר ווי אויף די אַנדערע. און בײַ יענע איינצעלנע פֿעלען, וועלכע לאָזען זיך נישט ערקלערען אויף אַזאַ אַרט, איז די אַזוי־גערופֿענע אָנגעבוירענע נייגונג צו וועלכען ס'איז געביט נישט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ אָנגעבוירענע אָבנייגונג צו אַלע אַנדערע געביטען, וואָס איז געגרינדעט אויף דעם בעוואוסטזײַן פֿון דער אונפֿעהיגקײַט אויסצואיבען געוויסע טעטיגקײַטען, און דאָס ווידער ערקלערט זיך דערמיט, וואָס איינצעלנע צענטערן אין דעם נערווען־סיסטעם זענען נישט גענוג ענטוויקעלט. דאָ אָבער געהען מיר שוין אַרײַן אין דעם געביט פֿון אַ קראַנקהאַפֿטער ערשײַנונג: מיר האָבען פֿאַר זיך אַ אינדיווידואום, וואָס איז אין וועלכער ס'איז דינזיכט נישט דערוואַקסען ביז דעם נאָרמאַלען מענשליכען טיפּ; און מײַן השערה, אַז טאַלאַנט איז נישט מעהר ווי אַ ענטוויקלונגס־שטופֿע, וואָס ווערט ערדייכט מיט דער הילף פֿון פֿלײַסיגער אַרבייט, רעדט נאָר וועגען נאָרמאַלע אינדיווידואומען, וועלכע זענען פֿאָלשטענדיג און רעגעלמעסיג ענטוויקעלט. ס'איז גענוג נאָר זיך גוט צו צוקוקען, אום צו פֿערשטעהן, אַז דער בחור, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפֿען דעם לערנען אָדער דעם קאָנטאָר־טיש, אום צו ווערען אַ קינסטלער אָדער אַ סאָלדאַט, האָט עס געטהון נישט דערפֿאַר, וואָס איהם האָט אַזוי שטאַרק געצויגען צו קונסט אָדער צו מיליטער־דינסט, ווי ער וועט זיך דערנאָך אַליין אײַנרעדען, נאָר אויס שרעק פֿאַר די מאַטעמאַטישע לעקציעס אָדער פֿאַר די שטרענגע אָרדנונגען פֿונ'ם קאָנטאָר און צוליעב דער

הונקעלער פאָרשטעלונג, אַז די אַנדערע קאַריערעס זענען לייכטער און אַנגענעמער פון די, וואָס ער האָט זיך אין אָנהייב אויסגעקליבען. דער דאָזיגער סוביעקט, וואָס בייט אַלע מאָל זיין פּראָפעסיע, שטעהט מיט קיין זאַך נישט העכער פון אַנדערע; פערקעהרט נאָך, ער איז ווייניגער בעגאַבט פון אַנדערע, ווארום איהם פעהלט די פעהיגקייט איבערצוטראָגען די שוועריגקייטען פון דעם סיסטעמאַטישען לערנען אָדער פון דער האַנדעלס-דיסציפּלין.

נאָך דעם, וואָס מיר האָבען שוין דאָ געזאָגט, פאַלט שוין ממילא אָב די פראַגע וועגען דעם, צי מ'קאָן ירשה'נען אַ טאַלאַנט. אַזוי ווי איך גלויב נישט אין קיין טאַלאַנט, ווי אין עפּעס אַזוינס, וואָס איז אָנגעבוירען דעם אָרגאַניזם, קאָן איך שוין נישט גלויבען אויך אין זיין ירושה-קראַפט. אין דער בעציהונג קאָן מיר נישט פערפיהרען נישט דאָס, וואָס מ'נעהמט אָן פאַר ערפאַהרונג, און אויך נישט דאָס אַזוי בעריהמטע בוך פון דעם בעריהמטען גאַלטאָן, וואָס טראָגט אויף זיך אַ מאָדנעם נישט קיין ריכטיגען נאָמען: „די ירושה-קראַפט פון'ם טאַלאַנט“. דער פאַקט, וואָס מ'בעמערקט אין איין פאַמיליע אַ גאַנצע ריי'הע די אַזוי גערופענע טאַלאַנטען און אין איין און דער זעלביגער ספערע, בעווייזט נאָך גאָרנישט. וואָס קאָן זיין נאַטיר-ליכער און איינפאַכער דערפון, אַז דער בייספּיעל פון טאַטען אָדער זיידען פיהרט אָן די געדאַנקען פון קינד אין אַ בעשטימטער ריכטונג? דער זוהן פון אַ דאָקטאָר איז פון קינדהייט אָן אַרומגערינגעלט מיט פאָרשטעלונגען, וואָס טראָגען אַ מעדיצינישען אָדער נאַטורוויסענ-שאַפטליכען האַראַקטער; אויב ער איז נאָר נישט קיין אידיאָט, מוז ער זיך פערנעהמען מיט די פאָרשטעלונגען, זיי וועלען איהם אָנרעגען דערצו, ער זאָל זיך אויסקלייבען די בעשעפטיגונג פון זיין פאָטער אָדער קרוב, און אויב ער איז אַ נאָרמאַלער מענש, וועט ער עררייכען אין איהר וויכטיגע רעזולטאַטען און, פאָלגליך, זיין אַ טאַלאַנט. הייסט עס דען, אַז ער האָט גע'ירשה'נט דעם טאַ-לאַנט פון פאָטער? ניין. זיין פעהיגקייט אויסצולערנען די פער-שיעדענע מענשליכע בעשעפטיגונגען איז געווען געווענדעט נאָר אויף דעם, אויסצולערנען די בעשעפטיגונג פון פאָטער. ווען דער בחור'ל וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ גענעראַל, וואָלט ער געוואָרען אַ מיליטערישער טאַלאַנט, ווען ער וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ קינסטלער, וואָלט ער ווערען אַ טאַלאַנטפאָלער קינסטלער; אין די אַלע פעלען

וואלט פון איהם ארויסגעוואקסען א גאלדענע מיטעלמעסיגקייט, זעלטען ווען אבער עטוואס מעהר. די ערשיינונג פון עטליכע איינע און די זעלביגע טאלאנטען אין איין פאמיליע איז נאך גארנישט קיין בעוויז אויף דעם, אז דער טאלאנט איז א געירשה'נטער; אדרבא, עס ווייזט, אז יעדעס נארמאל-ענטוויקעלטעס קינד קאן אין יעדער פראפעסיע, אין דער ריכטונג פון וועלכער עס פיהרען איהם אן די טראדיציעס פון דער פאמיליע, עררייכען א געוויסע שטופע פון טאלאנט, נאר א דאנק דעם איינפלוס פון א ביישפיעל, נישט נויטיגענדיג זיך דערצו אין קיינע ארגאנישע פארלאגען. ס'איז דא איין וויסענשאפטליכע פראבע, מיט דער הילף פון וועלכער די דאזיגע פראגע וואלט געקאנט פאלשטענדיג געלעזט ווערען, נאר, אויף וויפיעל מיר איז בעוואוסט, איז אט די פראבע נאך נישט געמאכט געווארען. די וואלט בעשטאנען אין דעם, וואס א אין-גאס-געפונענעם, און אים שוץ-הויז אויפגעהאדעוועטעס קינד, וואס וואלט ערצויגען ווערען אין אזא שול, וועלכע וואלט איהם נישט טרייבען צו קיין שום פראפעסיע, וואלט פלוצלונג ארויסווייזען א פעסטע נייגונג צו וועלכער ס'איז בעשטימטער בעשעפטיגונג, און וואלט צוקומען אין איהר צו א בעדייטענדען, האטש אויך נישט קיין אונגעוועהנליכען, ערפאלג. און פלוצלונג וואלט זיך שפעטער ענטדעקט די אבשטאמונג פון דעם קינד און עס וואלט זיך ארויסווייזען, אז ער קומט ארויס פון א פאמיליע, וועלכע האט שוין געהאט א סך טאלאנטפאלע פערטרעטער אין דער פראפעסיע. די דאזיגע פראבע וואלט געדארפט איבערגע'חזר'ט ווערען עטליכע מאל, אום אויסצושליסען די מעגליכקייט פון א צופאל. נאר דאן ערשט וואלט דערוויזען געווארען, אז א טאלאנט געהט איבער בירושה. איך זאג אבער נאכאמאל, אז אזא מין פראבע איז נאך פארלויפיג נישט אונטערגענומען געווארען, און איך צוויפעל שטארק אין דעם, צי מ'וועט עס ווען ס'איז אונטערנעהמען.

VIII.

גאנץ אנדערש איז אבער די זאך ביים געניע. געניאליטעט איז נישט אזוינס, וואס מ'ערווערבט זיך מיט דער הילף פון פלייסיגער

אָנשטרענגונג. דאָס איז נישט קיין נאָרמאַלער טיפּ, וואָס האָט זיך גוט ענטוויקעלט אַ דאַנק פערשידענע גינסטיגע בעדינגונגען. דער געניע איז אַן׳אומגעוועהנליכע ערשיינונג, וואָס איז ווייט אָבגעווייכט פון דעם נאָרמאַלען טיפּ. דאָס איז אַ ערשיינונג, וואָס איז געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז געוועזען־צענטער, גאַנץ אָפט פון עטליכע און ענדליך אויך פון אַלע. דער געניע איבט דעריבער אויס די אַלע פונקציעס, וועלכע לאָזען זיך פיהרען פון זיינע אומגעוועהנליך־ענטוויקעלטע צענטערן, מיט אַ אומגעוועהנליכער פאָלקאָמענהייט, — אַ סך פאָלקאָמענער, ווי עס איבט זיי אויס אַ מענש פון דעם געוועהנליכען טיפּ, אפילו אויך אין דעם פאַל, ווען ער האָט ענטוויקעלט — מיט דער הילף פון אַ שטאַרקער איינאיבונג — די צענטערן, וועלכע זענען נויטיג דערצו, און האָט זיי צוגעבראַכט ביז יענע סאַמע העכסטע גרענעצען, וועלכע זענען גאָר פאַר איהם נישט צוגענגליך. פון דעם ריין־פיזיאָלאָגישען שטאַנד־פונקט וואָלט מען געדאַרפט רעדען וועגען געניאַליטעט יעדעס מאָל, ווען עס קאָנסטאַטירט זיך אַ אומגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז צענטר, — אַן׳ענטוויקלונג, וועלכע געהט איבער די נאָרמאַלע גרענעצען. אַ אומגעוועהנליך־געזונדטער מענש, וועלכער וואָלט געקאָנט שטעהן אָהן אַן׳אויפהער און טהון די סאַמע שווערסטע אַרבייט, אויסהאַלטען די שווערסטע היץ און דעם ברענענדסטען פראָסט, נישט דערשלאָפען, נישט דערעסען און זיך שלעכט קליידען, און ביי דעם אַלעמען בלייבען פאָלקאָם געזונד, וואָלט פערדיענט דעם טיטול געניע פון לעבענס־קראַפט, ווייל זיינע נידריגע צענטערן, יענע, אונטער וועלכע עס זענען אונטערגעוואָרפען די סאַמע נידריגסטע פונקציעס פון אָרגאַניזם, די אינערליכע, מעכאַנישע און כעמישע פראָצעסען פון דער לעבעדיגער צעללע, — זענען ביי איהם ענטוויקעלט ביז אַן׳אומגעוועהנליכער שטופע פון פאָלקאָמענהייט. מילאָ פון קראָטאָן איז אין דעם זין געוועזען אַ מוסקעל־געניע. דאָס מוסקעל־געוועב איז ביי איהם ענטוויקעלט געוועזען שטאַרקער, ווי ביי אַלע אַנדערע, פון וועלכע די היסטאָריע ווייס צו דערצעהלען. ער האָט געקאָנט דעריבער אַזעלכע זאַכען בעווייזען, וואָס קיינער פאַר איהם האָט עס נישט בעוויזען, וואָס געוועהנליכע מענשען האָבען אויף זיי געקוקט, ווי אויף אונמעגליכקייטען און וועלכע זענען טאַקע פאַר זיי אונמעגליך געוועזען. מיט די הענד האָט ער בוימער צובראָכען. דאָס איז געוועזען אַזאַ מעטאָד

פון שפאלטען קלעצער, וואס קיינעם פאר איהם האט עס גאר אין קאפ נישט געקאנט איינפאלען, אזוי, אז ער האט עס פון קיינעם נישט געקאנט איבערגעהמען, נישט קוקענדיג אויף די שווערסטע אנשטרענגונגען. העכסטענס האט מען זיך געקאנט האבען בענוצט מיט דער מעטאדע ביים שפאלטען דינע און שוואכע קלעצלעך. עס זענען געוויס געווען מוסקעל-טאלאנטען, וועלכע האבען זיך איבערגעלערנט מאכען מיט יונגע בוימלעך דאס זעלבע, וואס דער מוסקעל-געניע האט דער ערשטער, אהן א שום פארבערייטונג און אהן א שום ביישפיעל, געטהון מיט אלטע געזונדטע בוימער. מיר קאנען זיך פארשטעלען א מענשען, וועלכער האט אזא פאלשטענדיגען געהער (חוש השמיעה), אז הורכגעהענדיג אין גאס, איז ער אימשטאנד דייטליך צו הערען, וואס מ'רעדט און וואס מ'סו'דעט זיך זאגאר אין די הייזער, און איהם וואלט מען געדארפט אנערקענען פאר א געניע פון הערען. ער וואלט געקאנט אהן א שום מיה און אהן וועלכער ס'איז זייטיגער הילף דערוויסען זיך אזעלכע זאכען און אריינדרינגען אין אזעלכע סודות, וועלכע א נארמאלער מענש וואלט אין קיין פאל נישט געקאנט דערגעהן.

און פון דעסטוועגען רופען מיר דאך נישט אן אזעלכע מענשען מיט דעם טיטול געניע, ווייל זיי שטעלען נישט פאר מיט זיך קיין אויסשליסליך-מענשליכע אייגענשאפט. די ניעדריגע צענטערן פון די לעבענס-פונקציעס זענען פערהאן אין יעדען לעבעדיגען וועזען. אויב מיר וועלען אנרופען דעם אויבען-בעשריבענעם געזונדטען מענשען מיט דעם טיטול געניע פון לעבענס-קראפט, וואלטען מיר מיט דעם זעלביגען טיטול דארפען קרוינען אויך דער זשאבע, וואס לעבט אין שטיין איינגעגראבען, א סך יאהרהונדערטער, אדער דער קאץ, וואס לעבט זעקס וואכען אהן עסען אין א קוימען אונטער דעם אש פון א שרפה. מילא פון קראטאן קאן, לויט דער ענטוויקלונג פון זיינע מוסקלען. אוועקגעשטעלט ווערען אין איין רייהע מיט א בעזונדער שטארקען עלעפאנט אדער אפילו נאר מיט א אויסנאהם-פלוי, וואס קאן שפרינגען העכער פון זיינע געשלעכטס-חברים; און דער געהער-געניע שטעהט נישט העכער פון יענע בעלי-חיים, ביי וועלכע געוויסע חושים ערדייכען א אונגעוועהנליכע פאלקאמענהייט, ווי צום ביישפיעל, דער חוש הראיה (זעהן) ביי געוויסע בייטאגעדיגע רויבפויגעל און דער חוש הריח (דערשמעקען) ביי הינט. געוויסע

בעלי־חיים בעזיצען אַזעלכע פעהיגקייטען, וועלכע זאָגען עדות אויף דער מציאות פון אַזאַ צענטר, וואָס ביי דעם מענשען איז ער גאָרנישט פאַרהאַן. אַ געוויסער וואָרם גיט אַרויס פון זיך עלעקטרישע שטראָמען; די פאָסט־טויב פליהט דורך לענדער גאַנצע און געפינט דעם וועג צו איהר טויבענשלאַג; געוויסע פלייש־פרעסענדע קראָטען זעהען אַזוי קלאָר אין דער אַנאַטאָמיע פון די גליעדער־בעלי־חיים, אַז מיט איין אונפעהלבאַרען שטאָך, לעכערען זיי דורך די נערווען־גאַנגליען פון אַלע זייערע קערפער־רונגען, אויסער די גאַנגליען פון קאָפּ; אַ דאַנק דעם ווערט דער קרבן זייערער אינגאַנצען פאַראַליזירט און שטאַרבט נישט, נאָר דיענט לעבעדיגערהייד אַלס שפּייז פאַר די קראָטען, נישט ברענגענדיג זיי קיין שום שאָדען מיט זיינע בעוועגונגען אין זייער ענגען נעסט. דער מענש בעזיצט נישט די דאָזיגע אַלע פעהיגקייטען. און עס איז אַ גרויסער ספק, צי ער וועט זיי זיך אַמאָל ערווערבען פשוט דערפאַר, וואָס ער דאַרף זיי נישט. אָנשטאָט די דאָזיגע אַלע פעהיגקייטען בעזיצט ער דעם שכל — די העכסטע און אַלץ אַרומנעהמענדע פעהיגקייט. ער אַרבייט זיך אויס שטאַרקערע עלעקטרישע באַטאַרעען פון יענע, וואָס עס גיט אַרויס פון זיך דער וואָרם; מיט דער הילף פון קאָמפּאַס און לאַנדקאַרטען געפינט ער זיך אויך זיין וועג, נישט שווערער פון דער פאָסט־טויב. אין אַנאַטאָמיע האָט ער זיך אויך ערוואָרבען נאָך טיעפערע קענטנישען פון די פלייש־פרעסענדע קראָטען. טעאָרעטיש אָבער איז זעהר מעגליך אָנצונעהמען די ערשיינונג פון אַזאַ פענאָמען אין דער פּערזאָן פון אַ מענשען, וועלכער בעזיצט אַן עלעקטרישען אָרגאַן, אַן אָריענטירונגס־אָרגאַן, יענעם אָרגאַן, וועלכער דיענט דעם קראָט אַלס לעהר־בוך פון אַנאַטאָמיע און פיזיאָלאָגיע, אָדער, ענדליך, אַזאַ אָרגאַן, וועלכער וואָלט איהם געבען די מעגליכקייט אויפצונעהמען די בעוועגונגען, וועלכע קומען פאָר אין פרעמדע מאַרך־צענטערן, אַזוי אַלץ איינס ווי מיר נעהמען אויף מיט אונזערע אויגען און אויערן פערשיעדענע אַנדערע בעוועגונגען. אַזאַ מענש וואָלט אימשטאַנד זיין אויפצוטהון אַזעלכע זאַכען, וועלכע עס וואָלט אונמעגליך זיין נישט אָנצוערקענען פאַר צויבער־שטיק. אַלע, אויסער געצעהלטע זעהר געבילדעטע מענשען, וואָלטען איהם געהאַלטען פאַר אַ כישוף־מאַכער. קיינער אָבער וואָלט איהם נישט אָנערקענט פאַר קיין גאָניע.

מיט דעם טיטול דאַרפען מיר אָנרופען נאָר יענע וועזענס,

בײַ װעלכע ס'איז אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלט נישט װעלכער ס'איז צענטר, װאָס איז פֿערהאַן בײַ אַנדערע בעלי־חיים אויך און אויך נישט, פֿערקעהרט, קײן איבערמענשליכער צענטר, נאָר אײנער פֿון די אויסשליסליך־מענשליכע צענטערן, אײנער פֿון יענע, װעלכע עס בעזיצט פֿאָלשטענדיג נאָר דער מענש אַלײן.

די דאָזיגע בעגרענעצונג פֿון דעם בעגריף געניע שליעסט אויס די מעגליכקײט פֿאַלש זיך צו בענוצען מיט דעם װאָרט, — אַ פֿאַקט, װעלכען מ'קאָן בעמערקען בײַ יענע אפילו, װעלכע רעכענען גוט איבער יעדעס װאָרט, װאָס זײ לאָזען אַרויס פֿון מויל. איך בעדויער זעהר, װאָס מיר װעט דאָ אויסקומען צו דערמאָהנען נעמען פֿון געװיסע פּערזאָנען; איך גלויב אָבער, אַז דאָס איז אונבעדינגט נויטיג אויף צו ערקלערען מײַן געדאַנק.

געװעהנליך רופֿט מען אָן מיט דעם טיטול געניע אַזעלכע מענשען װי ליסט, מאָצאַרט און דאַװיסאָן. דאָס איז אויך אַזוי נישט ריכטיג, װי װען מ'װאָלט אָנרופֿען געניע דעם אויבענדערמאָנטען מענשען מיט דעם אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלטען מוסקעל־סיסטעם. אום צו דערװײַזען דאָס, דאַרף מען נאָר איבעראַנאַליזירען און פֿונאַנדערגליעדערען די כלומר'שט אַזעלכע קאָמפּליצירטע ערשײַנונגען, װי ס'זענען דאָס שפּיעלען אויף אַ קלאַװיר, דאָס מאָלען און דאָס שפּיעלען פֿון אַן אַרטיסט אויפֿ'ן סצענע.

IX.

מיר װעלען אָנהויבען פֿונ'ם קלאַװיר־שפּיעלען. דאָס שפּיעלען װערט אַרויסגעבראַכט מיט דער הילף פֿון פֿינגער־, האַנד־ און אָרעם־בעװעגונגען (די נישט־װיכטיגע פֿוס־בעװעגונגען לאָזען מיר דורך), און פֿון יענע אימפּולסען, װעלכע מאַכען די דאָזיגע בעװעגונגען מעהר אָדער װעניגער שטאַרק, שנעל אָדער לאַנגזאַם, ריטמיש אָדער נישט־ריכטיג. דאָ װירקען אַלזאָ כסדר די פֿאָלגענדע קרעפֿטען: אַ צענטר, װאָס שיקט אַרויס אונגעװעהנליך שנעל זיך־ענדערנדע בעװעגונגס־אימפּולסען פֿון פֿערשיעדענער שטאַרקײַט און פֿערשיע-

דעגע אַרטען; נערוועון, וועלכע זענען גענוג עמפפינדליך, אום איבערצוגעבען די דאָזיגע אימפולסען מיט דער העכסטער שנעלקייט און פינקטליכקייט, אַזוי אַז זיי זאָלען נישט ליידען פון קיין שום ענדערונג נישט אין דער אַרבייט און נישט אין האַראַקטער; און ענדליך די מוסקעלן פון די איבערשטע אויסוועניגסטע גליעדער, וועלכע ברענגען אַרויס אַזעלכע פינקטליכע צוזאַמענציהונגען, אַז די בעוועגונגען בלייבען שטענדיג פאָלקאָם איינשטימיג מיט די אימפולסען. מיר ווייסען, אַז די ציעלמעסיגע קאָמבינאַציעס פון די מוסקעל-בעוועגונגען האָבען בעשטימטע צענטערן, און מיר קאָנען אָננעהמען, אַז די מוזיקאַלישע אימפולסען ענטשטעהען אין אַזאַ יעמפפינדונגס-צענטר, וואָס זיין אויטאָמאַטישע טעטיגקייט ווערט אַרויסגערופען נישט נאָר דורך איינדריקע פון דעם געהער (חוש השמיעה), נאָר אויך דורך איינדריקע פון אַנדערע חושים און מאַרך-צענטערן, אויב די דאָזיגע לעצטע פעראייניגען זיך אַלע מאָל מיט די געהער-איינדריקע. אַזעלכע נישט-אַקוסטישע, נאָר מיט זיי געוועהנליך צוזאַמענגעזעצטע איינדריקע, זענען קודם כל די געשלעכטליכע. ס'איז ביז דער העכסטער שטופע זיכער, אַז דער פרימיטיווער מענש, אַזוי ווי היינט אַ גאַנצע רייהע בעלי-חיים, — האָט בעגלייט זיינע לעבענס-געפיהלען מיט טענער (ריטמישע געשרייען, געזאַנג), און צוליעב דעם איז אין אונזערע מאַרך-צענטערן איבערגעבליבען אַן'אָרגאַנישע פערבינדונג צווישען דער טעטיגקייט פון דעם געשלעכטס-צענטר און דעם חוש השמיעה. ווי נאָר איין צענטר קומט אַריין אין אַ אויפגערייצטען צושטאַנד, הויבט גלייך אָן ווירקען אויך דער אַנדערער צענטר. ליעבעס-עמפפינדונגען רופען אַלזאָ אַרויס מוזיקאַלישע אימפולסען און די טעטיגקייט פון דעם צענטר, וואָס פערוואַלטעט מיט די מוזיקאַלישע אימפולסען, רופט אַרויס די טעטיגקייט פון דעם ליעבעס-צענטר. דאָס אָבער איז נאָך נישט די איינציגע אַסאָציאַציע (פערבינדונג) פון דער אַרט. יעדער איינדריק פון דער אויסערליכער וועלט דאָט אין זיך אויפרעגונגען נישט נאָר פאַר איין חוש, נאָר פאַר אַלע. לאָמיר נעהמען, צום ביישפיעל, אַזאַ ערשיינונג, ווי אַ זוניגער פרידמאָרגען אים פריהלינג. דער וויכטיגסטער חוש אויף וועלכען די ערשיינונג ווירקט, איז, געוועהנליך, דאָס זעהען, דער חוש הראיה, ווייל דער עיקר עלעמענט זיינער וועט ווערען די זונען-ליכטיגקייט און די פאַרבען-שענקייט

אין דער נאַטור. צוזאַמען דערמיט ווערט אָבער דער חוש הריח אויך אָבגעהמען זיין חלק: דעם ריח פון די גראָזען און בלומען, דעם ריח פון דער וואַסער־פּאַרע און פון אָזאָן; דער חוש המישוש (אָנטאַפּען) נעהמט אויך אַנטהייל אין דער ערשיינונג: די איינדריקע פון דער קעלט און די פייכטקייט; און דער חוש השמיעה (געהער) נעהמט אריין אין זיך די שטימען פון פערשיעדענע בעלי־חיים און פויגעל, דעם רויש פון די בלעטער א. א. ה.

יעדע בעזונדערע, קאָמפּליצירטע ערשיינונג האָט אין זיך די איינדריקע פון עטליכע אָדער פון אַלע חושים; די דאָזיגע פערשיעדענע איינדריקען, פון וועלכע אַנדערע זענען שטאַרקער און אַנדערע שוואַכער, האַלטען זיך אין זכרון אין דער געשטאַלט פון אַנאַלגעמיינעם בילד, און דערנאָך איז שוין גענוג איין אויסערליכער איינדריק אויף איינעם פון די חושים אַרויסצורופען אויך אין די אַנדערע חושים און מאַרך־צענטערן די איינדריקע, וואָס זענען פערבונדען מיט איהם. אַזוי, למשל, רופט אַרויס דער בעזונדער ריח פון אַ הוניגען פריהלינגס־פריהמאָרגען אין דאָרף אָדער אין וואַלד פאָרשטעלונגען פון אַ פאָלשטענדיגען זומער־פריהמאָרגען, ד. ה. די אַלע איבריגע איינדריקע פון די חושים, פון וועלכע די ערשיינונג איז צוזאַמענגעשטעלט: די פריהמאָרגענדיגע פרישקייט, דאָס קרעהען פון האָן, דאָס הינטישע בילען א. א. וו.

מ׳זעהט אַלזאָ, אַז די שוואַכסטע אויפרעגונג פון וועלכען ס׳איז חוש קאָן ברענגען צו דער אויפרעגונג אויך פון אַלע אַנדערע חושים, און אַרויסרופען די טעטיגקייט פון דעם מוזיקאַלישען צענטר; די דאָזיגע טעטיגקייט וועט זיין נישט קיין גלייכע, אָבהענגיג דערפון, וואָס׳רע כאַראַקטער עס טראָגט אויף זיך דער ערהאַלטענער איינדריק. דער צוזאַמענהאַנג צווישען דער טעטיגקייט פון פערשיעדענע צענטערן קומט פאַר אינגאַנצען אויסער דעם בעוואוסטזיין, אינגאַנצען אויטאָמאַטיש. דאָס בעוואוסטזיין קאָן זאָגאַר נישט שטענדיג אונטערשיידען, וועלכען איינדריק עס האָט אַרויסגערופען די טעטיגקייט פון אַנדערע צענטערן, ווייל עס איז נישט געוואָהנט צו אַנאַליזירען די ערשיינונגען און פעסטצושטעלען, וועלכען אַנטהייל יעדער חוש האָט גענומען אין זיי; עס רעכענט פאַר דעם עיקר איינעם, דעם סאַמע שטאַרקסטען איינדריק און הויבט זיך אינגאַנצען נישט אָן צו רעכענען מיט די איבריגע, מיט די שוואַכערע און אונטערטעניגע.

אום נישט צו ווייט אָבצוטרעטען פון מיין געגענשטאנד, וועל איך דאָ ברענגען נאָר איין ביישפּיעל. אין דער צוזאַמענשטעלונג פון אַזאַ ערשיינונג, ווי אַ עהל=בילד, קומט אַריין דער אַיינדריק פון דעם עהל=פאַרב=ריח. דער דאָזיגער איינדריק אָבער איז אַזוי שוואַך און נישט וויכטיג, אינים פערגלייך מיט די איינדריקע פון דעם חוש הראיה, אַז מיר בעמערקען איהם כמעט גאָרנישט און פערגעסען גאָר אינגאַנצען, אַז אין דער אויסבילדונג פון דער ערשיינונג, וואָס רופט זיך „עהלבילד", האָט גענומען אַנ'אַנטייל דער חוש הריח. און פון דעסטוועגען איז פּאָרט גענוג, דער צענטער פון חוש הריח זאָל קריגען אַזאַ איינדריק, ווי דער ריח פון עהלפאַרבען, אום ער זאָל אַרויסרופען די טעטיגקייט פון די אַנדערע צענטערן, וועלכע האָבען געוועהנליך פונקציאָנירט צוזאַמען מיט דעם צענטער יעדעס מאָל, ווען ס'האָט זיך אויסגעבילדעט די פאָרשטעלונג וועגען דאָס עהלבילד. אין אונזער בעוואוסטזיין וועט זיך אַזויערנאָך פּלוצלונג בעווייזען די פאָרשטעלונג פון דעם בילד, און מיר וועלען נישט אימשטאַנד זיין זיך צו ערקלערען פון וואַנען האָט זיך עס דאָס בילד פּלוצלונג גענומען צו אונז אין זכרון. דאָס איז איינער פון די יסודות, אויף וועלכע ס'איז געבויט די אַזוי גערופענע אידעענפערבינדונג; דערמיט ערקלערען זיך די שטימונגען, וועלכע בעהערשען אונז פּלוצלונג אָהן אַ שום סבה; דאָס זעלבע, קאָן זיין, קומט פאָר אויך מיט דער מעהרסטער טייל הלומות, אין וועלכע די צענטערן פון די חושים, ביי אַ שוואַכער אָדער אינגאַנצען איבערגעריסענער טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין=צענטער, בעשאַפען זיך אויטאָמאַטיש פאָרשטעלונגען פון די נישט אויסערליכע איינדריקען.

אום צו זיין אַ גוטער פּיאַניסט מוז אַלזאָ די פּערזאָן בעפריעדיגען די פאָלגענדע פאָדערונגען: זי מוז בעזיצען זעהר אַ פיהלענדען ד. ה. אַרבייטפעהיגען נערווען=סיסטעם; איהר מוזיקאַלישער צענטער דאַרף זיך לאָזען לייכט אויפרייצען אונטער דעם איינפלוס פון די אויסערליכע איינדריקע, וועלכע ווירקען אויפ'ן געהער און, לויט דעם אויבענערקלערטען מעכאַניזם, אויך אויף די אַנדערע חושים; איהר בעוועגונגס=צענטער דאַרף זיך אויסצייכענען מיט אַ בעזונדער פאַלקאָמענהייט, אום ער זאָל קאָנען קאָמבינירען די סאַמע איידעלסטע, די סאַמע פּינקטליכסטע און קאָמפּליצירטעסטע בעוועגונגען מיט די הענד=מוסקעלען, אומבאַטעדיג ווי שנעל איינע נאָך דער אַנדערער.

די מעלות פון דעם פּיאַניסט בעשטימען זיך מיט דער איבערגעוויכט פון דעם אָדער יענעם צענטער. אויב ביי איהם איז בעזונדער שטאַרק ענטוויקעלט דער בעוועגונגס־צענטר, וועט ער בעזיצען אַ גלענצענדע טעכניק, און וועט בייקומען אַלע שוועריגקייטען, זיין שפּיעלען אָבער וועט מאַכען דעם איינדריק פון אַ קאַלטער קינסטלעריי אָהן אַ ברעקעל נשמה. אויב ביי איהם איז, פערקעהרט, צוזאַמען מיט דעם בעוועגונגס־צענטר ענטוויקעלט אויך דער צענטר פון געהער, וועט דאָס שפּיעלען זיין נישט נאָר גלענצענד אין דער טעכניק, נאָר אין איהם וועלען זיך אָבשפּיגלען אויך פערשידענאַרטיגע, זייער שנעל ענדערנדע עמפּפינדונגס־אימפּולסען ד. ה. עס וועט זיין לעבעדיג און פול מיט געפיהל. אַ אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלטער צענטר פון די געהער־עמפּפינדונגען, וועט אימשטאַנד זיין אויסצואַרבייטען שטאַרקערע, מעכטיגערע אימפּולסען און זיי צו קאָמבינירען אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן; דאָס איז בעטהאָווענ'ס גרויסקייט. אויך אַזאַ ענטוויקעלטער צענטר פון די געהער־עמפּפינדונגען, צו וועלכען עס קומט נאָך צו אַ גוט ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטר, בעשאַפט דעם אינדיווידואום, וועלכער וועט זיין אי אַ קאָמפּאָזיטאָרישער געניע, אי אַ אויסערגעוועהנליכער פּיאַניסט, ווי, צום ביישפּיעל, מאָצאַרט. אויב דער ערשטער צענטר איז נאָך אַליין אַזוי אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלט, נאָר דער אַנדערער איז פון דעסטוועגען פאָרט העכער פון איהם, וועט אויסוואַקסען פון איהם אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר, די ווערק פון וועלכען עס וועלען ערשט דאַמאָלס מאַכען אַ פולען רושם אויפ'ן הערער, ווען זיי וועלען געשפּיעלט ווערען פון איהם אַליין, אָדער ריכטיג אַזוי ווי ער האָט זיי אַליין אויסגעפיהרט, ד. ה. זיך שטרענג האַלטענדיג ביי דער אָריגינאַליטעט פון זיין בעוועגונגס־צענטר; אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר איז געווען שאָפּען, למשל. און ענדליך: אַנ'אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטר אים צוזאַמענהאַנג מיט אַ געהער־צענטר, וואָס איז נאָר עטוואָס מעהר ענטוויקעלט פון דעם ביי אַ געוועהנליכען מענשען, גיט אַ וואונדערבאַרען פּיאַניסט און אַנ'אויסגעצייכענטען מוזיקאַלישען שפּיעלער, נאָר זעהר אַ מיטעלמעסיגען קאָמפּאָזיטאָר, אָט אַזאַ ווי ליסט, למשל, וועלכען מ'רופט נישט ריכטיג אָן מיט דעם טיטול געניע.

ווי ס'איז שוין אויבען ערקלערט געוואָרען, איז אָט די געניאַליטעט געגרינדעט אויף דער אונגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון

דעם בעוועגונגס-צענטער, ד. ה. אלזא, אז מ'נעהמט איהם אן פאר א בעוועגונגס-געניע. דער דאזיגער צענטער אבער געהער צו דעם רייסטער פון די נידריגע, נישט אויסשליסליך-מענשליכע, און זיין העכערע ענטוויקלונג גיט נאך נישט קיין רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווייל מיט דעם טיטול בעצייכענט מען געוועהנליך די פאלקאמענהייט נאר אין דעם געביט פון די אויסשליסליך מענשליכע צענטערן.

אן'אונגעוועהנליכען בעוועגונגס-צענטער געפינט מען ביי בעלי-חיים אויך; אזוי, למשל, ווייזט די מאלפע אזעלכע קונצשטיק אין שפרינגען און קריכען, וועלכע נאר געצעהלטע מענשען קאנען נאכמאכען. ביי'ם מענשען אליין אפילו איז אויך די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון די פערהעלטניסמעסיג נידריגע פעהיגקייט פער-בונדען מיט א פאלשטענדיגען בעוועגונגס-צענטער. מ'מוז, צום ביי-שפיעל, בעזיצען א הויך-ענטוויקעלטען בעוועגונגס-צענטער אין די אונטערשטע אויסערליכע גליעדער, אום אן'אויסגעצייכענטער אייז-לויפער (גליטשער) צו זיין. די זעלביגע פאלקאמענהייט, פערבונדען מיט א גוט ענטוויקעלטען צענטער פון די געהער-עמפפינדונגען גיט ארויס אן'אונגעוועהנליכען טענצער, און אויב די דערמאהנטע פאלקא-מענהייט וועט זיין פערבונדען נישט מיט דער גוטער ענטוויקלונג פון דעם געהער-צענטער, נאר מיט א שטארק ענטוויקעלטען ווילענס-צענטער, ד. ה. מיט דעם עיקר עלעמענט פון מוט און אונער-שראקענהייט, און דערצו וועט נאך צוקומען א גוט ארבייטענדער פערשטאנדס-צענטער, וועט ארויסוואקסען פון דעם מענשען א אויס-געצייכענטער רייטער. די הויכע ענטוויקלונג פון דעם בעוועגונגס-צענטער אין די אויבערשטע אויסערליכע גליעדער, גיט אויסער די אויבענאויסגערעכענטע נאך א גאנצע רייהע פערשיעדענע פעהיג-קייטען, אנהייבענדיג פון יענע הויכע צענטערן, וועלכע זענען ענט-וויקעלט צוזאמען מיט איהם און קאנען איבערגעבען אימפולסען. די קאמבינאציע פון די בעוועגונגס-צענטערען מיט דעם צענטער פון געהער (חוש השמיעה) גיט, ווי מיר האבען שוין געזעהן א פיא-ניסט; די קאמבינאציע פון די ווילענס-צענטערן מיט דעם פערשטאנדס-צענטער גיט ארויס א קינסטלערישען פעכטער. עס בעקומט זיך אויף אזא אופן א האראקטעריסטישער פאראלעל צווישען דעם טענצער און פיאניסט פון איין זייט, און דעם רייטער און פעכטער — פון דער אנדערער. רעדען פון א „געניאלען" קלאוויר-שפיעלער איז

אַלזאָ נישט מעהר ריכטיג, ווי געבען דעם טיטול געניע אַ טענצער, אַ רייטער אָדער אַ פעכטער.

די פראַגע, וועלכע איך האָב דאָ בעריהרט, איז אונגעהויער בריים; אום איהר צו בעהאַנדלען אויספיהרליך און גרינדליך, וואָלט מען געדאַרפט נישט קיין קאַפּיטעל, נאָר בענדער גאַנצע. מ'וואָלט געקאָנט אַזוי אָהן אַ סוף קאָמבינירען פערשידענע צענטערן און זעהן, וועלכע אויסשליסליכע פעהיגקייטען עס וואָלטען ענטשטאַנען דערפון. מיר לאָזען דאָס אָבער איבער דעם לעזער, וועלכען די אויבען־געבראַכטע ביישפּיעלען האָבען גענוג פעראינטערעסירט. איך וויל דאָ איבערפלעכליך, נישט אויסשעפענדיג איהר אינגאַנצען, אָנריהרען נאָר איין פראַגע נאָך. וואָס וואָלט ווערען פון אַ מענשען מיט אַזעלכע אָרגאַנישע אָנלאַגען, ווי ליסט, ווען ער וואָלט געבוירען ווערען פריהער, איידער ס'איז ערפונדען געוואָרען דער ראָיאַל און בכלל אַזאַ אינסטרומענט, פון וועלכען מען קאָן אַרויסברענגען טענער מיט דער הילף פון האַנד־בעוועגונגען? דאַן וואָלט שוין נישט ענטשטעהן אַזאַ האַראַקטעריסטישע קאָמבינאַציע פון ביידע צענטערן, פון וועלכע איינער איז ענטוויקעלט אויסער געוועהנליך, און דער אַנדערער גוט. יעדערער פון זיי וואָלט זיך געאַרבייט פאַר־זיך, און אָנשטאָט ליסט'ן וואָלט זיך בעקומען אַ מענש, וואָס צייכענט זיך אויס מיט אַ סך קינסטלערישעס אין פערשידענע האַנד־אַרבייטען, אין שטריקען און פלעכטען, למשל, — און אפשר אויך אַ אויסגעצייכענטער קונצען־מאַכער; דערביי וואָלט ער זיין בעגאַבט מיט מוזיקאַלישע נייגונגען, וועלכע וואָלטען זיך אויסדריקען אין ליעבע צו'ם זינגען אָדער אין דעם פּראָבירען אָפט זינגען און אונטערפייפען. די טעטיגקייט אפילו פון אַזאַ באַרנעהמען צענטער, וואָס שפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָליע אין דער ענטשטעהונג פון אַ קלאַוויר־שפּיעלער און די העכסטע ענטוויקלונג פון וועלכען עס גיט אַרויס אַנ'אמת'ען געניע, אַ בעטהאָווען, למשל, — בלייבט פון דעסטוועגען פאָרט נאָר אַ אויטאָמאַטישע, נאָר אַ ריין־עמאָציאָנעלע, און שטעהט נידריגער פון יעדער דענקענדער (קאָגניטאַציאָנעלער) טעטיגקייט. די טעטיגקייט ווידער פון דעם נאָך מעהר נידריגען, פון דעם בעוועגונגס־צענטער, קאָן בכלל נישט אַנערקענט ווערען פאַר קיין גייסטיגער, אויסשליסליך־מענשליכער טעטיגקייט, נאָר פאַר אַזעלכער, וואָס איז איינגענטימליך אַ סך אָרגאַניזמען אויך

אויסער דעם מענשען, און ערורייכט ביי זיי זאגאר א הויכע שטופע פון פאלקאמענהייט.

X.

איצט וועלען מיר צוטרעטען מיט דער זעלביגער צוגליעדערונגס=מעטאדע צו דער ערשיינונג פון א פארבען=קינסטלער, פון א מאקארט, למשל. א מאלערישעס קונסט=ווערק, א בילד, איז אויך וועהר א צוזאמענגעזעצטע זאך; זיינע איינפאכע עלעמענטען קאנען זיך אויף די פערשידענסטע אופנים בעטייליגען אין דער ענטשטעהונג פון דער גאנצער ערשיינונג. אין דער אויסארבייטונג פון בילד הערען קודם כל גענומען אין בעטראכט די פארבען, נאכהער די פארם און ענדליך איהר גייסטיגער אינהאלט—דאס טהעמא אדער די אידעע. אונזער צענטר פון די ליכטיגקייטס=עמפפינדונגען איז אזוי בעשאפען, אז די איינדריקע פון געוויסע פארבען און זייער צוזאמענשטעלונג נעהמט ער אויף אלס אנגענעמע, און די איינדריקע פון אנדערע פארבען—אלס אונאנגענעהמע. אויף וועלכע יסודות די דאזיגע פערשידענהייט אין דער סובּיעקטיווער עמפפינדונג איז געבּויט, קאן איך גענוי נישט ערקלערען. העלמהאלץ און בריוקע האבען וועגען דער פראגע פערעפענטליכט רייכע פארשונגען און האבען געמאכט זעהר וואהרשיינליך די הנחה, אז די סובּיעקטיווע ווירקונג פון דער טאן=און פארבען=צוזאמענשטעלונג איז געגרינדעט אויף די געגענזייטיגע בעציהונגען, און וועלכע עס שטעהען צווישען זיך די צאהל, ווייטקייט און פארם פון די טרייסלונגען אדער וועלען=בעוועגונגען, וועלכע רופען, וואהרשיינליך, ארויס אין אונזערע הושים די ענדערונגען, וואס מיר עמפפינדען אלס פארבען אדער טענער.

לויט דער מיינונג פון די דאזיגע גרויסע פארשער קומט אלזא פאר ביי אנגענעהמע אדער אונאנגענעהמע טאן= און פארבען=איינדריקע אנ'אונבעוואוסטזיניגע קאנסטאטירונג פון איינפאכע אדער צוזאמענגעזעצטע אריטמעטישע און געאמעטרישע בעציהונגען צווישען די בעוועגונגען פון'ם עטער און דער מאטעריע. ווי דאס זאל נישט זיין, פאר אונז איז גענוג דער פון ערפאהרונג גענומענער פאקט, אז

ס'זענען פערהאן אנגענעהמע און נישט קיין אנגענעהמע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען. אַנ'אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער חוש הראיה מאכט דעם מענשען פעהיג, ערשטענס, זעהר שטארק איינצונעהמען די פארבען-עמפפינדונגען, ד. ה. בעזונדער שטארק צו פיהלען די אנגענעמליכקייט פון הארמאָנישער פארבען-צוזאמענשטעלונג און די אָבנייגונג צו נישט קיין הארמאָנישער צוזאמענשטעלונג, און צווייטענס, צו געפינען אזעלכע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען, וועלכע מאכען א בעזונדער אנגענעמען איינדריק. דער צענטר, וועלכער שפיעלט דאָ די הויפט-ראָליע, געהער, ווי אלע צענטערן פון די אויסערליכע חושים, צו די נידריגע מארך-צענטערן. ער שפיעלט נישט פאָר מיט זיך קיין אויסשליסליך מענשליכע אייגענטום, נאָר פערשפרייט זיך אויף אויף אלע בעלי-חיים, אויף די סאמע נידריגסטע זאגאר. מיר קאָנען אָננעהמען, אז איהם בעזיצען א מאסע פויגעל, פליעגען און זאָגאר וייכ-קערפערדיגע בעלי-חיים, וואָרום אנדערש וואָלט נישט זיין מיט וואָס צו ערקלערען, פון וואנען עס נעהמען זיך צו זיי אזעלכע שענע פארבען.

פון דארווינ'ען אָן זענען כמעט אלע איינשטימיג אין דעם, אז די שענע פארבען פון פערשיעדענע בעלי-חיים שטאמען פון דער געשלעכטליכער צופאסונג, ד. ה. דערפון, וואָס די שען-געפארבטע וועזענס האָבען געהאט מעהר ערפאָלג ביי די אינדיווידואומען פון דעם צווייטען געשלעכט, אזוי אז עס וואָלט שוין זיין אונמעגליך נישט אָנצוערקענען ביי די וועזענס קיין עמפפינדליכקייט פאר דער ווירקונג פון שענע פארבען און פון א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג.

די עמפפינדליכקייט אין דער בעציהונג צו פארבען און די אנגענעמליכקייט, וואָס דער מענש פיהלט, זעהענדיג שענע פארבען, שטעלען אלזאָ דעם מענשען אין איין רייהע מיט דעם קוקו אָדער מיט דער וואסער-אנעמאָנע. די ענטוויקלונג פון דעם ליכט-עמפפינדונגס-צענטר אליין פאר זיך איז אימשטאנד ארויסצוברענגען נאָר די איינציגע פעהיגקייט: די פעהיגקייט אויסצואַרבייטען שענע, אויבערפלעכליכע שטוב-פערציערונגען, ווי דעקען, טאפעטען א. אַ. וו. אין א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג. די אייגענטליכע בילדער, וועלכע ווערן געאַרבייט מיט דער הילף פון דעם צענטר, מאכען אויף אונז, אין בעסטען פאל, דעם איינדריק פון נישט-קשה'דיגע אָריענטאלישע דיוואנען. זיי שטעהען אָבער נידריגער פון יענע בנוגע צו זייער קינסט-

לערישען װערט, װײַל יענע זענען פאָלקאָמענער אין זײער אַרט.

דער צװײטער יסוד, װעלכער איז אונבעדינגט נױטיג פאַר אַ בילד, איז די פאָרם. דער קינסטלער שטרעבט אונז איבערצוגעבען מיט זײַן בילד די אױסערליכע ערשײַנונג פון די געגענשטאַנדען. די מיטלען מיט װעלכע די מאַלערײַ בענוצט זיך, אום צו ערדײַכען דעם ציעל, זענען: די צײכנונג און די פאַרבען. (געװעהנליך, האַלט איך מיר דאָ בײַ דעם אונטערשײד, נאָר צוליעב דער בעקװעמליכקײַט; װאָרום אין גרונד גענומען איז דאָס, װאָס מיר רופען צײכנונג, אױך נישט מעהר, װי אַ פאַרבען=װירקונג; די צײכנונג גיט אונז איבער דעם געגענשטאַנד אױך נאָר אַ דאַנק דעם געגענזאַץ צװישען די שטופען פון דער ליכטשטאַרקײַט אָדער פון די פאַרבען, אַמ מעהרסטען טײל צװישען שװאַרץ און װײַס). אין דער װירקליכקײַט זעהען מיר אַלע געגענשטאַנדען אין פערשידענער גרױס, פאָרם און בעלײַכטונג, אָבהענגיג פון זײער לאַגע אים רױם, ד. ה. פון דעם, אױף װיפיעל זײ זענען אָבגערוקט פון אונז און אײנער פון אַנדערן; פון דעם, װאָס'דע פלאַץ זײ פערנעהמען איבער אונז, אונטער אונז אָדער אָן אַ זײַט פון אונז; אײן און דער זעלביגער באַלל (קוגעל) זעהט אונז אױס גרױס, געפינענדיג זיך נאָהנט פון אונז, און קלײן, װען ער ליעגט אונז פון דערװײַטען. הײַנט, װען ער איז בעלױכטען װי געהעריג איז, זעהען מיר אַ גאַנצע העלפט פון איהם; בײַ אַנאַנדער בעלײַכטונג אָבער זעהען מיר נאָר אַ גרעסערע אָדער אַ קלענערע שטיקעל פון איהם; אַז דער באַלל איז קײַלעכדיג דערװיסען מיר זיך נישט גלײַך, נאָר דערפאַר, װאָס דער גרעסטער טײל פון איהם, װעלכער ליעגט נעהנטער צו אונז, איז אַנדערש בעלױכטען און אַנדערש בעפאַרבט פון די איבריגע טײלען. נישט קוקענדיג אױף דעם, װאָס די אָבבילדונג פון דעם באַלל, װעלכע מיר האָבען אױף דער נעצהױט פון אונזערע אױגען, איז אין יעדער לאַגע אַנדערש, שרײַבען מיר עס פונדעסטװעגען פאָרט צו אײן און דעם זעלביגען באַלל, אַלץ אײנס, צי ער שטעלט זיך אונז פאָר גרױס פון=דער=נאָהנטען, צי קלײן פון דער װײַטען; צי מיר זעהען אַ גאַנצע העלפט פון איהם, צי נאָר אַ שטיק; צי ער װײַזט זיך אונז אױס בעלױכטען פון פאָרנט, אינמיטען ליכטיגער און בײַ די זײַטען דונקעלער, צי בעלױכטען פון הינטען, אינמיטען דונקעלער און בײַ די זײַטען ליכטיגער. פונאַנדערנעהמען די בילדער, ד. ה. די

איינדריקע פון דער געצ=הויט, האָבען מיר זיך אויסגעלעהרנט פון דער ערפאַהרונג, וואָס מיר האָבען בעקומען מיט דער היליף פון אונזערע אַנדערע חושים און דעם פערשטאַנד.

אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר נאָר איבערפלעכליכע בילדער, אויסגעשפּרייט אויף איין גלייכען שטח, וואָס די טיילען זייערע זענען פערשידען איינער פון אַנדערן אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער ליכטיגקייטס=מאָס. נאָר פון דער ערפאַהרונג דערוויסען מיר זיך, אַז צוזאַמען מיט דעם דאָזיגען אונטערשיד אין דער גרויס, אין די פאַרבען און אין דער בעלייכטונג געהט מיט פאַראַלעל נאָך אַ אונטערשיד אין דער ווייטקייט; אַז די געגענשטאַנדען, וועלכע מיר זעהען ליעגענדיג אויף איין גלייכען שטח, ליעגען גאָר אין דער אמת'ן אויף פערשידענע איבערפלעכען. אום זיך צו דערוויסען, אַז דאָס פלאַכע בילד מיט דער קיילעכדיגער פאָרם, וואָס איז בעלויכטען אינמיטען אַנדערש, ווי ביי די זייטען, איז אַ באַלל, האָבען מיר געמוזט אַמאָל אַזאַ בילד אַרומטאַפּען און איצט זיך דערמאָהנען די בעוועגונגען, וואָס די האַנד האָט דאַן געמאַכט, אום אָנצוטאַפּען די איבערשטע פלעכע פון דעם געגענשטאַנד. דאָס מוסקעל=געפיהל מוז קומען צו היליף אונזער חוש הראיה און אויספילען זיינע אָנווייזונגען. דאָס זעלבע אויך האָבען מיר, אום צו וויסען, אַז דאָס הויז, וועלכעס זעהט אונז אויס קליין און פערשוואומען, איז אין דער ווירקליכקייט גרויס, נאָר ווייט פון אונז, געמוזט דורכגעהן אַמאָל דעם וועג, וואָס פיהרט צו אַזאַ קליינעם און פערשוואומענעם אָביעקט, און איצט זיך דערמאָהנען, וועלכע בעוועגונגען אונזערע פיס האָבען דאַמאָלס געדאַרפט מאַכען, אום אַז דער קליינינקער און פערשוואומענער אָביעקט זאָל פערוואַנדעלט ווערען אין אַ גרויסען און שאַרף=בעגרענעצטען.

די מאַלעריי שטרעבט איבערצוגעבען די געגענשטאַנדען נישט אַזוי ווי זיי זענען אין דער ווירקליכקייט, נאָר אַזוי ווי זיי שפּיעגלען זיך אָב אויף אונזער נעץ=הויט, ד. ה. אין דער גרויס און אין דער בעלייכטונג, אין וועלכער זיי שטעלען זיך אונז פאָר, און אויב דאָס אַליין איז ריכטיג איבערגעגעבען, ערקלערן מיר זיך שוין, לויט דער אַלטער געוואָהנהייט, די דאָזיגע פלאַכע אָבבילדונגען, אַליין אַזוי ווי מיר ערקלערן זיך געוועהנליך די פלאַכע אָבבילדונגען אויף אונזער נעצ=הויט, ד. ה. מיר זעהען אין אַ נישט שאַרף געצייכענטען

קלײנעם פּינטעל אַ גרויס הויז, און האָטש דאָס בילד געפינט זיך נאָהנט פון אונז, זעהט אויס דאָס הויז ווײַט פון אונז, און נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דאָס הויז ליעגט צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע געמאָלטע געגענשטאַנדען אויף דער זעלביגער לײַוענד־פלעכע, זעהט עס אויס אַ סך ווײַטער פון אונז, ווי די ביימער און יענע אַנדערע געגענשטאַנדען, וואָס געפינען זיך אין פאָרדערגרונד.

די ערקלערונגס־אַרבײַט קומט פאָר געוועהנליך נישט אין אויג, נאָר אין די העכערע צענטערן, אין די צענטערן פון זכרון און פערשטאַנד, וועלכע ווערן נאָר אָנגערעגט דורך די אײַנדריקע פון דעם חוש הראיה.

אום אַרויסצורופען אַ בילד אין אונזער בעוואוסטזײַן, מוז אַלזאָ דער קינסטלער אויסאַרבײַטען אײַגענטליך נאָר איין סימן, מעג עס זײַן די צייכנונג פון אַ געגענשטאַנד אָדער די ליכט־אײַנדריקע פון איהם. די איבריגע סמנים גיט שוין צו דער זכרון אויטאָמאַטיש, ווײַל ער איז געוואָהנט צו זעהען זיי שטענדיג צוזאַמען מיט דעם סמן. דעריבער דאַכט זיך אונז אָפט, אַז מיר זעהען אויפ'ן בילד אַזעלכע זאַכען, וועלכע הייבען גאַר נישט אָן צו זײַן אויפ'ן לײַוענד און וועלכע אונזער אויג האָט דעריבער גאָרנישט געקענט אויפנעהמען. זיי גיעבען צו אונזערע מאַרך־צענטערן, זעלבסטשטענדיג ענטוויקלענדיג די המיים, וועלכע דער מאַלער האָט יעדענפאַלס אַרײַנגעלעגט אין זײַן בילד.

איך וועל דאָס ערקלערען מיט איין איינציגען בײַשפּיעל. אונז דאַכט זיך, אַז מיר זעהען אויפ'ן בילד די איינצעלנע האָר פון אַ באָרד אָדער די איינצעלנע בלעטער פון אַ בוים. דער מאַלער אָבער האָט געמאָלט נישט קיין האָר און נישט קיין בלעטער, נאָר אַ געוויסע ווירקונג פון ליכטיגקײַט אויף אַ אונרעגעלמעסיגען ברוינעם אָדער גרינעם שטח; נאָר אַזוי ווי מיר בעאָבאַכטען אָפט די דאָזיגע ליכט־ווירקונג אויף בערד און שפּיצען פון ביימער און די ערפאַהרונג האָט אונז געוויזען, אַז דערצו איז נויטווענדיג האָר און בלעטער, זעצט זיי שוין אונזער זכרון צו אויך אויפ'ן בילד, האָטש זיי זענען גאָר דאָרט אינגאַנצען נישט פערהאַן; אונזערע מאַרך־צענטערן זעהען דאָרט אַלזאָ עטוואָס אַזעלכעס, וואָס אונזערע אויגען זעהען גאָר נישט.

די קונסט פון דעם מאָלער בעשטעהט אין דעם, אויסצוגעפינען די אייגענטימליכע סמנים פון די געגענשטאַנדען און זיי אויסצואַרבײַטען אין דער פאָרם, אין וועלכער עס עמפּפינדעט זיי ווירקליך אונזער נעצ-הויט. ער קען איבערגעבען אַלע סמנים אָדער נאָר עטליכע פון זיי, יעדענפאַלס אָבער מוזען זיי זיין די וויכטיגסטע, די אייגענטימליכסטע. די איינפאַכע צייכנונג פון אַ געגענשטאַנד רופט אַרויס אין זכרון נאָר איין סמן זיינעם, זיינע גרענעצען, און פאָדערט דעריבער זעהר אַ בעדייטענדע הילף פון די מאַרך-צענטערן, אום אַרויסצוברענגען אַ גאַנצע פאָרשטעלונג וועגען דעם געגענשטאַנד. די פּערספּעקטיווישע צייכנונג (פון דער ווייטען) פון אַ געגענשטאַנד גיט אונז שוין יאָ אַ פאָרשטעלונג פון זיינע פערהעלטניסע אים רוים, וויל מיר געפינען אין איהם די כלומר'שטע אונטערשיידען אין דער גרויס, וועלכע מיר בעמערקען אין דער ווירקליכקייט. די שאַטירטע צייכנונג גיט צו דעם געגענשטאַנד נאָך איין סמן, דעם אונטערשייד אין דער בעלייכטונג, וועלכע מאַכען אונז אין דער ווירקליכקייט לייכטער אָבצושאַצען די גרויס און די ווייטקייט פונ'ם געגענשטאַנד, און ממילא אויך צו דערקענען זיין כאַראַקטער. די פאַרבען ענדליך גיבען אונז דעם לעצטען סמן, וועלכען עס קען בכלל אויפנעהמען דער חוש הראיה.

אַ ריכטיג געמאָלטעס בילד, וואָס גיט איבער פּינקטליך די צייכנונג, די פּערספּעקטיווע, די בעלייכטונג און די פאַרבען פון דעם געגענשטאַנד, מאַכט אויפ'ן אויג פּונקט דעם זעלביגען איינדריק, וואָס דער געגענשטאַנד אַליין, אַזוי אַז די הויכע צענטערן איז אַמאָל אונמעגליך אונטערצושיידען דעם איינדריק, וואָס עס מאַכען אויף די אויגען די געגענשטאַנדען אַליין, פון דעם, וועלכען עס מאַכט אויף זיי זייער בילד. די אַרבייט פונ'ם קינסטלער בעשטעהט אין דער פּינקטליכער אַנאַליזע פון זיינע פאָרשטעלונגען, אין וועלכע ער דאַרף וויסען אָבצוזונדערן דעם אַנטייל פון די העכערע צענטערן פון דעם אַנטייל, וואָס עס האָט אין זיי גענומען דער חוש הראיה.

אום צו בלייבען ביי דעם פריהערדיגען ביישפּיעל הייסט עס אַזוי: ווען ער זעהט בלעטער פון אַ בוים, דאַרף ער אַנאַליזירען די פאָרשטעלונג און בעמערקען, אַז אין דער ווירקליכקייט זעהט ער דאָ גישט קיין בלעטער, נאָר דעם אייגענאַרטיג בעלויכטענעם, אונרעגעלמעסיגען גרינעם שטח, וועלכער ווערט פערוואַנדעלט אין

איינצעלנע בלעטער, נאָר אַ דאַנק דעם זכרון זיינעם: ער דאַרף דעריבער מאָלען נישט די בלעטער, וועלכע ער שטעלט זיך פאָר, און וועלכע ער זעהט גאָרנישט אין דער ווירקליכקייט, נאָר די איינגעאָרטיגע בעלייכטונג פון דעם גרינעם שטח, וועלכען זיין אויג האָט ווירקליך אויפגענומען.

אַ אונוויסענדער מענש האָט קיין שום השגה נישט דערפון, ווי פערשיעדען סאיז דאָס, וואָס אונזער אויג זעהט אין דער ווירקליכקייט, פון דעם, וואָס מיר שטעלען זיך פאָר, ווען מיר עמפּפינדען אַ בעשטימטען איינדריק מיט דער הילף פון אונזער חוש הראיה. דער קינסטלער אָבער מוז אינגאַנצען זיך אָבזאָגען פון דער פאָרשטעלונג און זיך האַלטען בלויז ביי דעם איינדריק, וואָס האָט אָט די פאָרשטעלונג אַרויסגערופען. די דאָזיגע אַנאַליזע מאַכט זיך אונבעוואוסטזיניג. זי איז פערבונדען מיט דער פעהיגקייט, אַריינצוברענגען לעבען אין די מוסקעלן, וועלכע קומען אין בעוועגונג בשעת'ן צייכנען און מאָלען, דורך די ליכט־עמפּפינדונגס־צענטערן, אינגאַנצען אָהן דער אַריינמישונג פון די העכערע צענטערן, די פון זכרון און פון פערשטאַנד.

די האַנד קאָן אַלזאָ צייכנען נאָר דאָס, וואָס דער ליכט־עמפּפינדונגס־צענטער האָט זיי ווירקליך עמפּפונדען, ד. ה. דאָס, וואָס מיר זעהען, און נישט יענע צוזעצונגען, וועלכע שטאַמען פון די העכערע צענטערן. די דירעקטע פערבינדונג צווישען זעה־ און בעוועגונגס־צענטערן, וועלכע איז דער אָרגאַנישער יסוד פון יעדען קינסטלערישען טאַלאַנט, שליעסט נישט אויס די בעטייליגונג פון די העכערע מאַרך־צענטערן. די העכערע צענטערן קלויבען אויס דאָס, וואָס איז נויטיג, פון דעם איינדריק, וואָס דער געגענשטאַנד מאַכט אויף דעם זעה־צענטער; זיי לאָזען אָבער פון איהם נאָר עטליכע, עלעמענטאַרע טיילען, וועלכע ווערן דערנאָך אָבגעמאָלט מיט דער הילף פון די מוסקעל־בעוועגונגען, דאַן ווען די נישט־וויכטיגע טיילען ווערן מעהר אָדער וועניגער איגנאָרירט. אין אַ סך פעלען רופט דער קינסטלער אַרויס אין אונז די פאָרשטעלונג פון אַ געוויסען געגענשטאַנד מיט דער הילף פון איין סמן, איין שטריך, איין ליכט־ווירקונג און דאָס הייבט אויף דעם קינסטלער'ס אַרבייט ביז צו דער מדרגה פון אַ גייסטיגער טעטיגקייט און שטעלט איהר העכער פון אַ געוועהנליכער פאָטאָגראַפיע.

נאך דעם אלעמען אבער שטעהט די דאזיגע טעטיגקייט פארט זעהר ניעדריג; זי שטעהט אין א גאנץ קליינער בעציהונג מיט די העכערע צענטערן און ווענדעט זיך נישט צו זיי. דער רעזולטאט איהרער איז א קונסט־ווערק, די איינציגע מעלה פון וועלכען ס'איז דער אמת; דאס איז אבער א אמת נישט קיין אינטערעסאנטער, אזא, וואס רעגט אין קיין הינזיכט נישט אויף אונזער גייסט. א אינדיווידואום, וואס בעזיצט די פעהיגקייט איבערצוגעבען זיינע זעהעמפפינדונגען אין זייער ריינער געשטאלט, אהן דער אריינמישונג פון יענע ענדערונגען און צוזעצונגען, וואס שטאמען פון זכרון און פערשטאנד, וועט שען צייכנען מיט א בלייפעדער אדער, אויב ביי איהם איז ענטוויקעלט די פארבען־עמפפינדונג, מאלען מיט פארבען די טויטע נאטור. ער וועט זיין א קלאסישער קונסטלער אין דער שילדערונג פון איסטערן און טריאומפירען מיט זיינע געמאלטע קיפערנע קעסלען; ווייטער פון דעם אבער וועט ער נישט געהן.

XI.

איצט קומען מיר צו צו דעם דריטען עלעמענט, וועלכען בידארף נעהמען אין אכט ביים בעטראכטען א בילד, — צו זיין גייסטיגען אינהאלט, ד. ה. צו דעם סיושעט אדער צו דער אידעע, וואס דאס בילד פערקערפערט. אט די זעלביגע פעהיגקייט צום אנאליזירען, וועלכע גיט דעם קינסטלער די מעגליכקייט צו בעמערקען דעם אונטערשייד צווישען דער ווירקליכער אפטישער ערשיינונג פון דעם געגענשטאנד און זיין פסיכישען בילד, ארויסצוהאפען און איבערצוגעבען די גרונד־עלעמענטען פון יענער ערשיינונג, — די זעלביגע פעהיגקייט, ביי א נאך מעהר שטארקער ענטוויקלונג, ערלויבט איהם אויסצוהאלטען אין זכרון די ווירקליכע אפטישע ערשיינונגען אויך פון געשעהענישען און זיי איבערצוגעבען. אט אלץ איינס, ווי מיר זעהען נישט די קיילעכדיגקייט פון א באלל, אזוי זעהען מיר נישט קיין בעוועגונגען און קיין גייסטיגע שטימונגען. אין דעם ערשטען פאל זעהען מיר אין דער ווירקליכקייט נאר א הארק־

טעריסטיש בעלויכטענעם פלאכען קרייז, און אינ'ם צווייטען — א רייהע בילדער, וואס פאלגען נאך איינס דאס אנדערע, אדער א געוויסע לאגע פון די געזיכטס-מוסקעלן, פון די גלידער און פון קערפער.

די ערפאהרונג אבער האט אונז אויסגעלערנט, אז א פלאכער קרייז, ווען ער איז אין א געוויסער ארט בעלויכטען, בעדייטעט א באלל (קוגעל), און אזוי אויך ווייסען מיר פון ערפאהרונג, אז א רייהע גלייכע בילדער, וואס ערשיינען איינס נאך דאס אנדערע אויף אונזער נעצהויט און לאזען זיך דייטליך אונטערשיידען, נאר א דאנק די בעוועגונגען פון אונזערע אויגען און האלזמוסקעלן, — אז די בילדער זענען די בעוועגונגען פון געזעהענעם געגענשטאנד, און גערונצעלטע ברעמען מיט פערמאכטע פויסטען ביי א מענשען זענען א אויסדריק פון צארן און כעס.

דער מאלער האפט ארויס יענעם אפטישען סמן, וועלכער דריקט אויס, צום ביישפיעל, כעס, פרייד, שמערץ אדער פערגניגען און ריכטיג אבבילדענדיג איהם, רופט ער ארויס אין אונז די פארשטעלונג, אז ער האט אבגעמאלט די שטימונגען אליין, וועלכע קענען גאר אין דער ווירקליכקייט נישט געמאלט ווערן.

פון דעם אלעמען, וואס מיר האבען שוין דא געזאגט, קען מען ארויסדרינגען די גרענעצען פון דער מאלעריי-קונסט. די דאזיגע קונסט איז קודם כל א היסטארישע, ד. ה. זי איז אימשטאנד צו שילדערן נאר יענע געשעהענישען, וועלכע מיר האבען שוין געזעהען אמאל אין דער אדער אין א ענהליכער פארם, ד. ה. אזעלכע, וועלכע בעזיצען די אונז-בעקאנטע סמנים. אויב דער מאלער וואלט אונז אבגעמאלט אזעלכע געשעהענישען, וועלכע זענען אונז פאלשטענדיג פרעמדע, וואלטען מיר געהאט פאר זיך אזא אפטישע ערשיינונג, וועלכער מיר וואלטען גארנישט אימשטאנד זיין זיך צו צו ערקלערן. אונזער נעצהויט וואלט געקריגען אזעלכע איינדריקע, צו וועלכע דער זכרון און דער פערשטאנד וואלטען גארנישט קענען געבען, און דאס בילד וואלט בלייבען בלויז א עמפפינדליכער איינדריק, וועלכער רופט נישט ארויס קיין שום פארשטעלונג, — יענע פארשטעלונג, וועלכע דער קינסטלער איז נישט אימשטאנד צו בעשאפען מיט זיין קונסט. ער קען זיי נאר ארויסרופען אין אונז, און אונזער איינענער גייסט דארף זיי אויסארבייטען אויף דעם יסוד פון די רמזים, וואס דער קינסטלער האט אנגעגעבען אינ'ם בילד.

און נאָך וואָס: די מאָלערײַ־קונסט איז נישט אימשטאַנד איבערצוגעבען בעזונדערע גײַסטיגע פּראָצעסען; זי איז נישט אימשטאַנד אויסצודריקען, למשל, אַזאַ מין געדאַנק: „איך בין נישט צופריעדען דערמיט, ווי איך האָב פערבראַכט די לעצטע צעהן יאָהר, און בעזונדער נישט צופריעדען בין איך פון דער פּראָפעסיע, וואָס איך האָב זיך אויסגעקליבען“. זי קען נאָר דעם אַלגעמײַנעם געפיהל אויסדריקען: „איך בין נישט צופריעדען“. פאַרוואָס? ווײַל די אונצופריעדענהײַט אין אַלגעמײַן האַראַקטעריזירט זיך מיט אויסערליכע סמנים, מיט אַ בעשטימטען געזיכטס־אויסדריק, מיט אַ בעשטימטער פּאָזע, דאַן ווען די אונצופריעדענהײַט מיט דער פּראָפעסיע אָדער מיט אַ בעשטימטען פעריאָד פון לעבען צײכענט זיך נישט אויס מיט קײנע בעזונדערע, נאָר איהם אַלײן אײגענטימליכע אָפּטישע סמנים.

מיט די דאָזיגע גרענעצען פון דער מאָלערײַ איז פערבונדען אויך דאָס, וואָס די דאָזיגע קונסט איז אַ רײן עמאָציאָנעלע און קען קײנמאָל נישט זײַן קײן קאָגניטאַציאָנעלע. עטוואָס אַזוינס וואָס איז אינגאַנצען נײַ, וואָס איז רײן פערזענליך און נישט פערבונדען מיט קײן בעקאַנטע זאַך — איז פאַר איהר נישט צוגענגליך. די געניאַליטעט פונ'ם מאָלער דריקט זיך אַלזאָ אויס, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי געפינט זאָגאַר אין די סאַמע פערוויקעלטסטע ערשײַנונגען יענע אָפּטישע סמנים, וועלכע זענען אײגענטימליך נאָר זײ אַלײן און נישט קײן אַנדערע און וועלכע פאָדערן זעהר אַ טיעפע און אײדעלע אַנאַליזע; צווײטענס, אין דעם, וואָס זי איז אימשטאַנד מיט דער גרעסטער פּינקטליכקײַט איבערצוגעבען די אַרויסגעהאַפּטע סמנים, און, דריטענס, אין דעם, וואָס זי קלײַבט אויס פאַר דעם געגענשטאַנד פון איהר שילדערונג אַ וויכטיגע געשעהעניש.

דאָס בלויזע טאַלאַנט אָדער גאָר די טאַלאַנטלאָזיגקײַט וועט זיך קײנמאָל נישט פערגלײַכען מיט דער געניאַליטעט, ווענינסטענס אין די ערשטע צוויי פונקטען, ווײַל זײ זענען נישט אימשטאַנד פונאַנדערצונעהמען די ערשײַנונגען, אַרויסצוהאַפּען פון זײ די וויכטיגסטע אָפּטישע סמנים און זײ וויעדער דערנאָך האַראַקטעריסטיש איבערצוגעבען; אַליך, וואָס זײ קענען, איז נאָר דאָס: נאָכאַהמען די מאָלערישע ערשײַנונגס־אַנאַליזע פון דער געניאַליטעט.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די מאָלערישע געניאַליטעט איז צוזאַמענ־

געזעצט פון די דאָזיגע איינפאַכע יסודות: אַ זין אָדער אַ חוש פאַר פאַרבען; די פעהיגקייט אָבצוטיילען אין אַ ערשיינונג דאָס, וואָס די אויגען זעהען ווירקליך, דערפון, וואָס עס גיט צו די גייסטיגע טעטיגקייט, און ענדליך די פעהיגקייט פונאַנדערצונעהמען אַ קאָמפּליצירטע ערשיינונג און אַרויסצוהאַפּען פון איהר די נאָר איהר אַליין אייגענטימליכע זיכטבאַרע (אָפּטישע) סמנים, וועלכע גיבען די מעגליכקייט זיי גלייך און ריכטיג צו ערקלערן. די ביידע ערשטע פעהיגקייטען זענען נידריגע און אויטאָמאַטישע; דאָס בעזיצען זיי גיט קיין שום רעכט נישט אויף דעם טיטעל „גאָניע". די דריטע דאַגעגען פאָדערט שוין דעם אַנטייל פון די העכערע צענטערן און מאַכט נויטהענדיג אַ נייע, זעלבסטשטענדיגע טעטיגקייט, — די טעטיגקייט פון אויסגעפינען די כאַראַקטעריסטישע אָפּטישע סמנים, וועלכע זענען ביז אַהער פון קיינעם נישט בעמערקט געוואָרען. די אַלע דריי פעהיגקייטען זענען נישט שטענדיג פעראייניגט און ענטוויקעלט אין דער זעלביגער מאָס; און די פיזיאָנאָמיע פון דער קינסטלערישער גענִיאַליטעט איז אָבהענגיג דערפון, וועלכע פון די דריי פעהיגקייטען ס'איז מעהר און שטאַרקער ענטוויקעלט. אַנאַליטישע פעהיגקייט, גענויאיגקייט און פאַרבען-זין אין אַ כמעט גלייכער פאָלקאָמענהייט גיבען אַ ראַפאַעל; אַ דאַנק די דאָזיגע פעהיגקייטען שאַפט מען אַ סיקסטינישע מאַדאָננע, וועלכע גיט איבער די סאַמע וויכטיגסטע און אַמעהרסטען כאַראַקטעריסטישע שטריכען פון יענער ערשיינונג, וועלכע רופט אַרויס אינ'ם מאַנספערזאָן (אין דער פרוי וועניג, און אין דעם האַלב-ענטוויקעלטען אינדיווידואום גאָרניט) די מעכטיגסטע עמאָציעס, די עמאָציעס פון פאָלקאָמענער שענקייט און ריינער ווייבליכקייט; וועלכע רעגט אויף זיינע געשלעכטס-צענטערן און בעפריעדיגט זיינע געירשה'נטע נייגונגען צו מיסטיציזם; דערצו נאָך מאַכען די צייכנונג און די פאַרבען דעם איינדריק פון אמת און איהר פאַרבענשטימונג, ד. ה. איהר פאַרבענצוזאַמענשטעלונג ווירקט זעהר אָנגענעהם אויף דעם חוש הראיה.

מוריללאָ און וועלאַסקעץ בעזיצען אויך אַזוי פיעל אַנגענעהמעס אין זייער פאַרבענשטימונג און נאָך מעהר אָפּטישען אמת, און פונדעסטוועגען רופען זיי פאַרט נישט אַרויס אין אונז יענע עמאָציעס, ווייל דער אינהאַלט פון זייערע בעדייטענדסטע ווערק ווענדעט זיך נישט צו אַזעלכע צוויי מעכטיגע געפיהלען, ווי עס

זענען דער געשלעכטס־אינסטינקט און די נייגונג צו מיסטיציזם, נאָר צו איינעם פֿון די ביידע, אָדער צו דער איינפֿאַכער נייגעריגקייט, צו דעם מעהר אָדער ווייניגער איבערפֿלעכליכען אַנטייל אין וועלכער ס'איז מענשליכער געשעהעניש. (איך רעד נישט דאָ וועגען מורילאָ'ס מאַדאָנעס, ווייל איך רעכען זיי נישט פֿאַר זיינע בעסטע שעפּפֿונגען, נאָר וועגען זיינע עפּישע בילדער אין דער קאַרידאַד.*) פֿאַרבענרייץ אין דער פֿעראייניגונג מיט ווייניגער אמת און דער פֿעהיגקייט אַרויסצורופֿען נישט קיין אַלגעמיין־מענשליכע, נאָר נאַציאָנאַלע עמאָציעס, גיעבען אַזאַ קינסטלער, ווי פּאַאָלאָ וועראָנעזע; אמת און אַ בעדייטענדער אינהאַלט אָהן אַ בעזונדער פֿאַרבענשענהייט גיעבען אַ קאָרנעליע אָדער אַ פֿייערבאַך. קיים פֿעהלט די העכסטע קינסטלערישע פֿעהיגקייט, ד. ה. די פֿעהיגקייט איבערצוגעבען די כאַראַקטעריסטישסטע, אינערליכסטע שטריכען פֿון בעדייטענדע ערשיינונגען און געשעהענישען, נאָר ס'איז פֿונדעסטוועגען פֿאַרט פֿערהאַן אָפּטישער אמת און אַ איסערגעוועהנליכער פֿאַרבענ־זין, קומט אַרויס אַ קינסטלער פֿון דעם סאָרט ווי מיסאָניע אָדער גאַנדעקוטער. זיי שאַפֿען עטוואָס אַזוינס, וואָס איז איבעראַשענדשען, זיי רופֿען אָבער קיינמאָל נישט אַרויס קיין טיעפֿע עמאָציעס; די דאָזיגע קינסטלער קען מען שוין נישט אָנרופֿען מיט דעם טיטול געניע. אַ שטאַרקע איבערגעוויכט פֿון דער פֿעהיגקייט ריכטיג צו זעהען און איבערצוגעבען געגענשטאַנדען, ביי אַ נישט־וויכטיגער אָדער אינגאַנצען פֿעהלענדער ענטוויקלונג פֿון דער העכערער אַנאַליזירונגס־פֿעהיגקייט און פֿון פֿאַרבען־רייץ, גיעט אַ קורבע, די בילדער פֿון וועלכען עס וואָלטען נישט פֿערדיענט קיין אויפֿמערקזאַמקייט נישט צוליעב זייערע פֿאַרבען און נישט צוליעב זייער אינהאַלט, ווען זיי וואָלטען נישט זיין אויף אַזוי פֿיעל אָפּטיש אמת, ווען זיי וואָלטען נישט אַרויסרופֿען אינ'ם צושויער קיין פֿאָלקאָמענע איללוזיע.

דאָ קומען מיר שוין צו כמעט ביז דער פֿאָטאָגראַפֿיע, מיט דעם קליינעם אונטערשיעד נאָר, וואָס די פֿאָטאָגראַפֿיע גיט איבער אַלע אָפּטישע סמנים פֿונ'ם געגענשטאַנד — ביז זיין פֿאַרב —, וועהרענד קורבע מיט זיינע העכערע צענטערן פֿערהאַלט דאָס בילד ביי זיין אונבעוואוסטזיניגען איבערגאַנג פֿון דער נעצהויט צו דער

*) אַ שפּיטאָל מיט אַ בילדער־גאַלעריע אין שפּאַניען.

צייכנענדער האַנד, פערניכטענדיג דערביי געוויסע ניט וויכטיגע שטריכען און איבערגעבענדיג נאָר די סאַמע כאַראַקטעריסטישסטע סמנים. דער בלויזער פאַרבענזין אַליין, ענדליך, גיט אַ מאַקאַרט, וועלכער קען צוזאַמענשטעלען אַנגענעהמע פאַרבען אײנע נעבען דער אַנדערער, אַזוי ווי דער אויסטראַלישער קראַגען־פויגעל קען צוזאַמענלעגען זיינע פעדערן, וועלכער אָבער בעזיצט נישט די פעהיגקייט נישט אָפּטישריכטיג אַרויסצוהאַפּען און איבערצוגעבען געגענשטאַנדען און נישט אָבצומאָלען וויכטיגע געשעהענישען אָדער ערשיינונגען אין זייערע אייגענטימליכסטע שטריכען, אַזוי אַז זיי זאָלען אַרויסרופען די זעלביגע עמאָציעס, וועלכע עס רופט אַרויס די ערשיינונג אַליין אָדער דאָס געשעהעניש. אָנרופען אַזאַ קינסטלער ווי מאַקאַרט מיט דעם נאָמען געניע וואָלט מען געקענט נאָר אין דעם פאַל, ווען מיר וואָלטען בעשליסען ביי זיך אַזוי אָנצורופען אויך דעם אויסטראַלישען־קראַגען־פויגעל.

XII.

וועגען דעם אַרטיסט וועט אונז נישט אויסקומען קיין סך צו רעדען. זיין אייגענאַרטיגע פעהיגקייט איז געבויט אויף דער דורך בעזונדער פלייס און איינאיבונג ערריכטער ענטוויקלונג פון אַזעלכע אָרגאַנישע אייגענשאַפטען, וועלכע עס בעזיצען נישט נאָר אַלע מענשען, נאָר אויך די העכערע בעלי־חיים, — איך מיין די נאָכאַהמונגס־פעהיגקייט און די זיך ענדערנדע ווירקונג פון די פאָרשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פון די בעוועגונגען אויף די פאָרשטעלונגען. וועגען דער נאָכאַהמונגס־פעהיגקייט דאַרף איך גאָרנישט אָנהויבען צו רעדען. יעדערער ווייס, וואָס דאָס איז אַזוינס. וועגען דער געגענזייטיגער השפעה אָבער פון די פאָרשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פערקעהרט דאַרף מען יאָ רעדען עטליכע ווערטער. אַלע אויסערליכע איינדריקען, וועלכע ווערן איבערגעגעבען דורך די עמפּפינדונגס־נערווען אין חוט השדרה אָדער אין די מאַרך־צענטערן, רופען אַרויס אין זיי אַנאַרבייט, וועלכע קומט צו צו דער עמפּפינדונג פון אונזערע חושים אין דער געשטאַלט פון בעווע־

טונגס-אימפּולסען. מיר דערמאָהנען דאָ פּערבײַלױפֿענדיג, אַז אין יענעם פֿאַל אפילו, ווען דער אויסערליכער איינדריק רופֿט אַרויס, ווי ס'דאַכט זיך, נאָר אַ בעוואוסטזיניגע גײַסטיגע אַרבײַט — אַ געדאַנק — אָדער אַ אונבעוואוסטזיניגע אויטאָמאַטישע אַרבײַט פֿון די העכערע צענטערן — אַ עמאָציע —, און נישט קיין שום בעוועגונג, — בעקומט זיך פֿונדעסטוועגען אַליין אַ שוואַכער בעוועגונגס-אימפּולס, וועלכער קען אויפֿגענומען ווערען פֿון בעזונדער עמפּפֿינדליכע סוביעקטען, אַט אַזעלכע, ווי ס'זענען, צום בײַשפּיעל, די בעוואוסטע „געדאַנקען-לעזער".

אַט לאָמיר נעהמען עטליכע גראָבע, פּשוט'ע און דעריבער אויך דײַטליכע בײַשפּיעלען. די עמפּפֿינדונגס-נערווען פֿון אַ פֿינגער, בײַ אַ אונפֿאָרזיכטיגער צורירונג צו אַ הייסען אײַזען, געבען איבער דעם הויט השדרה און דעם מאַרך פֿון קאָפּ אַזאַ איינדריק, וועלכער ווערט אויפֿגענומען אין די נידריגע צענטערן פֿון הויט השדרה אין דער געשטאַלט פֿון אַ געפֿאַהר בכלל, און אין די העכערע מאַרך-צענטערן אַלס אַ בעשטימטען וועהטאָג פֿון אָבבריהען זיך. דער צענטער פֿון הויט השדרה רופֿט זיך אָב אויף דעם מיט אַ בעוועגונגס-אימפּולס צו די האַנד-מוסקעלן, וואָס עס רופֿט אַרויס דעם שנעלען טרייסלען זיך פֿון די הענד, און דער מאַרך-צענטער רעאַגירט אויף דעם מיט אַ בעוועגונגס-אימפּולס צו די געזיכטס-אָטעם-אין האַלז-מוסקעלן, וועלכער ברענגט אַרויס אַ שמערצליכע גרימאַסע אויפֿ'ן געזיכט און אַ געשריי. די עמפּפֿינדונג אָדער די פֿאָרשטעלונג פֿון אַ בראַנד-וועהטאָג האָט אַלזאָ אַרויסגערופֿען בעשטימטע בעוועגונגס-אימפּולסען. און פֿערקעהרט ווידער, אַט די זעלביגע בעוועגונגען, ד. ה. דאָס פּלוצלונגע צאַפּלען זיך פֿון די הענד, די שמערצליכע גרימאַסע אויפֿ'ן געזיכט און דאָס געשריי, וואָס ווערט אַרויסגערופֿען דורך דער שטאַרקער צוזאַמענציהונג פֿון די צווישען-ריפּען-מוסקעלן, בײַ דער ענטשפּרעכענדער האַלטונג פֿון די האַלז-מוסקעלן, — די זעלביגע בעוועגונגען רופֿען אַרויס אין די הויכע מאַרך-צענטערן די עמפּפֿינדונג אָדער די פֿאָרשטעלונג פֿון אַ פּלוצלונגען וועהטאָג אין האַנד.

יעדער איינציגער קען מאַכען די פֿאָלגענדע פּראָבע: זאָל ער פֿריהער גענוי בעשטימען, אין וועלכע אויסערליכע בעוועגונגען דריקט זיך אויס בײַ איהם דער גײַסטיגער צושטאַנד פֿון אַ טיעפֿען טרויער,

למשל; אין אראפלאזען דעם קאפ, אין א געוויסער אינטאנאציע ביים רעדען, אין א בעשטימטער מיענע אויפ'ן געזיכט, אין וויינען א. א. וו.; דערנאך זאל ער אט די אלע בעוועגונגען פינקטליך נאכמאכען, און צו זיין גרויסער ערשטוינונג, וועט ער גלייך דערפיהלען, אז איהם בעהערשט א טיעפער טרויער. ער בעמערקט דאן, אז עס ווייזען זיך זאגאר יענע בעגלייטער פון דער שטימונג, וועלכע קענען גארנישט ווילקירליך ארויסגערופען ווערן, ווייל זיי שטעהען נישט אין קיין פערבינדונג מיט בעוועגונגען פון די קווער-געצויגענע מוסקעלן; עס וועלן זיך אלזא ווייזען ביי איהם טרערען, אומעטיגע געדאנקענפערבינדונגען, פאנטאסטישע בילדער א. א. וו.

מ'דארף שטענדיג געדענקען, אז די נערווען, וואס געהען פון די פעריפעריען (קערפער-גרענעצען) צו די צענטערן, דאן ווייטער אט די צענטערן אליין און די נערווען, וועלכע ציהען זיך פון די צו אנדערע צענטערן אדער צו אנדערע מוסקעלן, בילדען אלע צוזאמען איין אלגעמיינעם אפאראט, די פערבינדונגען פון וועלכען עס זענען ארגאניש אדער אויטאמאטיש געווארען, און אז דער דאזיגער אפאראט טוט זיין אויטאמאטישע ארבייט אליין איינס, אין וועלכען ארט מ'זאל איהם נישט ברענגען אין בעוועגונג, אין דער ריכטיגער אדער אין פערקעהרטער ארדנונג, פון פארשטעלונגען צו בעוועגונגען אדער פון בעוועגונגען צו פארשטעלונגען. מיט דער הילף פון דעם דאזיגען מעכאניזם ערפילט דער ארטיסט זיין אויפגאבע, וועלכע בעשטעהט אין דעם, צו געבען דעם צושויער די מעגליכקייט צו עמפפינדען די גייסטיגע שטימונגען פון דער פערזאן, וועלכע דער ארטיסט שטעלט פאר מיט זיך אויף דער סצענע. ער קאן צוקומען צו דעם דאזיגען ציעל דורך צוויי וועגען, א בעוואוסטזיניגען און א נישט-בעוואוסטזיניגען. בעוואוסטזיניג קאן ער פינקטליך און שארף בעאבאכטען, מיט דער הילף פון וועלכע מוסקול-בעוועגונגען, ד. ה. זשעסטען, מינעס און שטים-ביינונגען, עס דריקען זיך אויס גייסטיגע שטימונגען, אזעלכע, למשל, ווי פרעהליכקייט, אויפגערעגטקייט, טרויערייַ, ביי מענשען מיט פערשיעדענע טעמפעראמענטען און ארגאניזאציעס: ביי רוהיגע און נערוועזע, ביי גוט-ערצויגענע און פראסטע, און דאן זעהן שטארק אנשטרענגען דעם ווילען און איבערגעבען אט די אלע בעוועגונגען. אדער ער קאן זיך פארשטעלען א בעשטימטען גייסט-צושטאנד בכלל און מיט דער הילף

פון געוויסע בעוועגונגען, וועלכע ווערען געוועהנליך אַרויסגערופען דורך אַזאַ צושטאַנד, איהם פערשטאַרקען. די דאָזיגע בעוועגונגען ווידער פון זייער זייט ווירקען אויף דער פאָרשטעלונג און מאַכען זי אויף אַזוי פיעל לעבעדיג, אַז זי גיט אַרויס, אונבעוואוסט און אויטאָמאַטיש, די אַלע בעוועגונגס-אימפולסען, צו וועלכע ער איז צוגעוועהנט, ווילענדיג אָדער נישט ווילענדיג.

די ערשטע מעטאָדע איז אַ שווערע און נישט קיין זיכערע. זי פאָדערט פון דעם אַרטיסט די זעלביגע פעהיגקייט צו בעאָבאַכטען און אַנאַליזירען די ערשיינונגען, וועלכע מיר האָבען שוין אַנערקענט אַלס נויטווענדיג פאַר דעם מאַלער. דער בעוואוסטזיניג-נאָכאַהמענדער אַרטיסט מוז טאַקי ווירקליך בעאָבאַכטען די גייסטיגע שטימונגען, וועלכע ער וויל איבערגעבען; קיין איינציגער פון זייערע אויסערליכע האַראַקטעריסטישע שטריכען טאָר זיך נישט אַרויסגליטשען פון אונטער זיין בליק; ער קאָן נישט, ווי דער מאַלער, זיך בעגרענעצען בלויז מיט די אָפּטישע סימנים פון דעם געגענשטאַנד אָדער פון דער ערשיינונג, און מוז נעהמען אין בעטראַכט אויך דעם שטימענקלאַנג זייערען. אויב ביי איהם אין זכרון לעבט נישט דאָס בילד, וועלכעס ער וויל איבערגעבען, אָדער אויב ער האָט עס נישט גענוג אויפמערקזאַם בעאָבאַכטעט, וועט די נאָכאַהמונג זיין נישט געשיקט און נישט פאָלשטענדיג און וועט נישט מאַכען דעם איינדרוק פון אמת.

די צווייטע מעטאָדע, דאַגעגען, איז לייכט און זיכער. אַזוי ווי איינפאָרמיגע גייסטיגע שטימונגען דריקען זיך אויס ביי אַלע מענשען אין די זעלביגע אויסערליכע בעוועגונגען, אין ערגסטען פאַל נאָר מיט אַ גאַנץ קליינעם אינדיווידועלען אונטערשיעד, און דער אַרטיסט איז דאָך אויך אַ מענש, איז גענוג פאַר איהם איין מאָל נאָר אַרויסצורופען אין זיך אַזאַ מין גייסטיגע שטימונג, אום צו קאָנען שוין דערנאָך גאַנץ רוהיג לאָזען אַרבייטען איהר, דער שטימונג, אַליין. קוים האָט ער זיך נאָר געמאַכט, למשל, פאַר אַ כעסן, פאַר אַ אומעטיגען אָדער פאַר אַ משוגע'נעם, וועלען זיך שוין אַרויסווייזען אין איהם די אַלע אייגענטימליכע סימנים פון דעם צושטאַנד, און ער וועט שוין כסדר מאַכען די אַלע בעוועגונגען, וואָס עס מאַכט געוועהנליך אַ מענש, געפינענדיג זיך אין אַזאַ צושטאַנד; ער וועט וויינען, לאַכען, קריצען מיט די צייהן, טופּען מיט די

פים און אזוי ווייטער, און דער פולער מענשליכער אמת פון דער נאכאהמונג וועט ערדיכט זיין. דאס בענוצען זיך מיט דער מעטאדע פאדערט פון דעם ארטיסט נאר דאס איינציגע: א לייכטען, נישט קיין פעסטען גלייכגעוויכטס-צושטאנד פון די מארך-צענטערן. פעסטע שטימונגען, שטארקעס בעוואוסטזיין, אריגינעלע פערזענליכקייט א. אז. וו. — דאס אלץ פאדערט זיך נישט מיט דער ארטיסטישער ארבייט. די קאגניטאציאנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן דארף נישט איבערוועגען די עמאציאנעלע און דארף זיך נישט אריינמישען אין איהר אויטאמאטישער ארבייט. דער אויסגעצייכענטער ארטיסט איז ווי א ביקס מיט א אונגעוועהנליך-לייכטען דריק-קנאפ. אזוי ווי דאס מינדעסטע צוריהרען זיך צו דעם קנאפ רופט ארויס דעם שאס, אזוי רופט ארויס דער שוואכסטער אויסערליכער איינדרוק ביי דעם גוטען ארטיסט יענע גייסטיגע שטימונג, וועלכע ער וויל איבערגעבען, און וועלכע האט זיך שוין ביי איהם אויטאמאטיש אויסגעגאסען אין א בעשטימטער אויסערליכער פארם.

עס איז קלאר, אז אזא מין פערהאלטען זיך קאן מען ערווארטען נאר פון דעם מענשען, ביי וועלכען די מארך-צענטערן זענען געוועהנליך מיט קיין זאך נישט פערנומען, ברענגען נישט ארויס קיין אריגינעלע דענקענס-ארבייט און רעאגירען דעריבער אויף אלע איינדריקע מיט צוגעפאסטע שטימונגען און פארשטעלונגען. היינט וואו-זשע איז דא פארהאן א פלאץ פאר געניאליטעט?

די דענקענדע בעאבאכטונגס-פעהיגקייט און די בעוואוסטזיניגע נאכאהמונג שאפען ערשט נאר א ארטיסט פון צווייטען ראנג. דאגעגען ווידער די סאמע פעהיגסטע, ריכטיגסטע און אמשטארקסטען ווירקענדע מענשען-פארשטעלער דארפען זיין מענשען מיט שוואכערע פעהיגקייטען, מיט א פוסטען בעוואוסטזיין און א שוואכער אינדיווידואליטעט; זייערע צענטערן דארפען בעזיצען די קראנקהאפטע פעהיגקייט אונגעוועהנליך שנעל איבערצוגעהן צו א אויטאמאטישער טעטיגקייט.

כאראקטעריסטיש איז אויך דאס, האס די פיזישע שענקייט און די אנגענעהמליכקייט פון דער שטימע, ד. ה. די ניעדריגערע ארגאנישע אייגענשאפטען, דיענען אלס נויטווענדיגע בעדינגונג פאר דעם ערפאלג פון דעם בעגאבטען ארטיסט! דער גוטער ארטיסט בעזיצט די פסיכישע ארגאניזאציע פון א קינד אדער פון א ווילדען;

די אבהאלטונגס-טעטיגקייט פון די צענטערן פון בעוואוסטזיין האט ביי איהם קיין שום איינפלוס נישט אויף דער אויטאמאטישער ארבייט פון די בעוועגונגס-צענטערן. די אויפגאבע פון דער ערציהונג ביי דעם קולטור-מענשען בעשטעהט דוקא אין דעם, צו ענטוויקלען און צו שטארקען די דאזיגע אבהאלטונגס-טעטיגקייט; אויף אונז ווירקט מען אין דער ריכטונג, מיר זאלען נישט לאזען אונזערע גייסטיגע שטימונגען זיך אויסדריקען אין בעוועגונגס-אימפולסען, אין געשרייען, אין גרימאסען און פערשיעדענע זשעסטיקולאציעס. און אונז גיט זיך טאקי איין אויף אזוי פיעל צו בעהערשען די אויטאמאטישע ארבייט פון די צענטערן, אז מיר לאזען נישט צו קיין שום אויסדרוק פון אונזער גייסטיגען צושטאנד אין א ממשות׳דיגער, בולט׳ער פארם, און ווייזען נישט ארויס מיט קיין אויסערליכען צייכען דאס, וואס עס קומט פאר אין אונזער בעוואוסטזיין. דער ארטיסט, וועלכער ואלט ערדייכט דעם ערציהונגס-אידעאל, וואלט זיך מיט זיין קונסט לענגער נישט קאנען בעשעפטיגען.

XIII.

פון דעם אלעמען איז אלזא קלאר צו זעהן, אז בכלל פאסט זיך גיט דער עפיטעט געניע אין דער מוזיק — צו א פיאניסט, אין דער מאלעריי-קונסט — צו א מאלער, וועלכער קאן נאר צוזאמענשטעלען שענע פארבען, און בכלל — צו א ארטיסט. די בעזונדערע ענטוויקלונג פון אזעלכע ניעדריגע צענטערן, ווי עס זענען די בעוועגונגס- און די לופטעמפפינדונגס-צענטערן, אדער א אינטענסיווע געגענזייטיגע ווירקונג פון די בעוועגונגען און די צו זיי צוגעפאסטע גייסטיגע שטימונגען, גיט אויך אזוי ווענינ רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווי צום ביישפיעל, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון דעם מוסקול-סיסטעם אדער פון דעם חוש הראיה. די געניאליטעט איז געבויט נאר אויף דער אויסערגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון די העכערע, אויסשליסליך-מענשליכע צענטערן, די טעטיגקייט פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין וועלען און דענקען. דענקענס-קראפט און

ווילען — דאָס זענען די בײדע פעהיגקײטען, די צוזאַמענזעצונג פון װעלכע עס שטעלט דעם מענשען העכער פון אַלע בעלי־חיים און די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס הויבט אויף דעם געניע איבער דער מאַסע, איבער דעם המון.

וואָס הײסט עס אַזוינס דענקען? דאָס איז אַ טעטיגקײט, וואָס אַרבײט אויס זעלבסטשטענדיג נײַע פאָרשטעלונגען פון די עמפּפינדונגס־אײנדריקע אָדער פון דער פריהערדיגער געדאַנקען־אַרבײט. דעם מאַטעריאַל, איבער וועלכען די דענקענס־קראַפט אַרבײט, בעקומט זי פון זכרון, וועלכער שעפּט איהם פון די עמפּפינדונגס־אײנדריקע, און פון פערשטאַנד, וועלכער ערקלערט די דאָזיגע אײנדריקע. די געזעצען, וועלכע רעגירען מיט דער דענקענדער אַרבײט, בילדען צוזאַמען דאָס, וואָס מיר רופען לאָגיק.

דער סדר איז אַלזאָ אַזוי: די עמפּפינדונגס־צענטערן נעהמען אויף דעם אײַנדרוק פון די חושים, דער שכל ערקלערט איהם, דער זכרון היט און דערהאַלט איהם, און צום סוף קומט דאָס אורטײל אָדער די קראַפט פון דענקען און אַרבײט אויס פון איהם נײַע פאָרשטעלונגען, לויט פעסטבעשטימטע רעגעלן, די רעגעלן פון דער לאָגיק, וועלכע נויטיגען זיך שוין נישט אין קײן דירעקטען אײַנדרוק פון די חושים. מיט אַ גאַנץ אײנפאַכען משל קאָן מען דאָס אַלץ ערקלערען יעדעם לעזער אפילו, וועלכער האָט קײנמאָל גאָרנישט אָנגעהויבען הערען פון דער וויסענשאַפטליכער פּסיכאָלאָגיע. מײַנע חושים, מײַן געפיהל און מײַן געזיכט האָבען מיר אַמאָל געגעבען דעם פאָלגענדען אײַנדרוק: אויף מיר האָבען זיך געגאָסען טראָפּענס וואַסער און דער הימעל איז געווען שוואַרץ. מײַן פערשטאַנד האָט צוזאַמענגעבונדען די דאָזיגע פערשידענע אײַנדריקע און האָט זײ ערקלערט אין דער פאָרם פון אַזאַ פאָרשטעלונג: עס רעגענט פון די וואָלקענס. מײַן זכרון האָט אַרײַנגענומען און בעהאַלטען בײַ זיך די אײַנדריקע מיט דער ערקלערונג. איצט לאָמיר אָננעהמען, אַז איך זעה אַמאָל, ווי עס ציהען זיך דיקע וואָלקענס און דערבײַ הזר'ען זיך איבער די אַלע איבריגע בעדינגונגען (טעמפּעראַטור, באַראָמעטער־שטאַנד, די ריכטונג פון ווינד א. אַז. וו.) בײַ וועלכע עס פאַלט אַ רעגען; דאַן קומט מײַן דענקענס־קראַפט און פון די פאָרשטעלונגען, וואָס זי בעקומט פון זכרון וועגען דער ערשײַנונג פון אַ רעגען, די בעדינגונגען פון וועלכען

עס האט שוין פעסט אבגעשטימט דער שכל, — ארבייט זי אויס א נייע פארשטעלונג: „ס'וועט פאלען א רעגען", אויף דעם יסוד פון דעם לאנישען געזעץ, וועלכען מיר האבען זיך ערווארבען פון דער ערפאהרונג, ד. ה. אויפ'ן יסוד פון דעם געזעץ, אז די זעלבינע סבות ביי די זעלבינע בעדינגונגען רופען ארויס די זעלבינע רעזולטאטען. די דאזיגע נייע פארשטעלונג איז נישט קיין רעזולטאט פון וועלכען ס'איז איינדרוק, ווארום די ערשיינונג, וועלכע דארף נאך ערשט פארקומען שפעטער, קאן דאך נישט מאכען קיין איינדרוק אויף די חושים שוין.

אז דאס אורטייל שטעהט אין א פערבינדונג מיט דער טעטיגקייט פון איינעם פון די ארגאנען אדער פון די מארך-צענטערן און שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין ערשיינונג, וואס שטעהט אויסער דער מאטעריע, ווי עס נעהמט אן דער גרויסער און טיעפער דענקער וואונדט, זעהט מען שוין דערפון, וואס ביי א אפטער ווידערהאלונג ווערט עס ארגאניזירט, ד. ה. עס ווערט, ווי יעדע אנדערע טעטיגקייט פון חוט השדרה און פון די מארך-צענטערן, אויטאמאטיש אין דעם איינצעלנעם וועזען, און דערנאך, א דאנק דער ירושה-קראפט, געהט דער דאזיגער אויטאמאטיזם איבער אויך אינ'ם געשלעכט.

זיך אומקעהרענדיג צו אונזער איינפאכען משל, זעהען מיר, אז אויך יענע בעלי חיים, וועלכע שטעהען אויף זעהר א נידריגער ענטוויקלונגס-שטופע, בעזיצען די פעהיגקייט זיך צוזאמענצושטעלען אזא אורטייל, אז עס וועט פאלען א רעגען, ווען עס זענען פארהאן געוויסע סימנים דערצו. דאס קאנען מיר שליסען דערפון, וואס איידער נאך עס הויבט אן פאלען א רעגען מאכען זיי שוין אלע געוועהנליכע פארבערייטונגען: זיי גראבען זיך איין אין דר'ערד, בעהאלטען זיך א. אז. וו. וואס מעהר פאלקאם עס איז דער דענקענס-צענטר, אלץ לייכטער קומט איהם אן אויסצוארבייטען נייע פארשטעלונגען פון דעם מאטעריאל, וועלכען עס ליעפערען איהם די חושים, דער זכרון און דער שכל, און אלץ מעהר וועלען די דאזיגע נייע פארשטעלונגען זיך דערווייטערן אין צייט, רוים און ארט פון יענע איינדריקע, וועלכע זענען אין דער אמת'ן געוועזען די ערשטע סבה פון זייער אויסבילדונג. א פאלקאמענער דענקענס-צענטר וועט זיך אויסצייכנען פון א ווייניגער פאל-

קאמענעם דערמיט, וואס דער לעצטער האט זיך נישט אזוי גערן דערווייטערן, ביים אויסארבייטען נייע פארשטעלונגען און מיינונגען, פון די שטייפע יסודות, אויף וועלכע עס שטיצען זיך די איינדריקע און די זכרונות, אין דער צייט, ווען דער ערשטער האט מיט א איבערראשענדער פרעכהייט אויסארבייטען פון די איינדריקע און ערינערונגען נייע אורטיילען און וועט זיך בעגעהן מיט די דאזיגע פראדוקטען פון דער אייגענער שאפונג אויך אזוי, ווי מיט דעם מאטעריאל פון די איינדריקע, פון זכרון און פון שכל, און פון זיי ווידער וועט ער מיט דער הילף פון די בעשטימטע לאגישע געזעצען ארויסברענגען נייע, ווייטערדיגע אורטיילען. דאס דאזיגע ארויסברענגען איין אורטייל פון אנדערן, די דאזיגע אנהויבונג פון נייע פארשטעלונגען, וועלכע שטאמען אמאל פון די סאמע קלענסטע און שוואכסטע איינדריקע, קאן ביי זיי ערדייכען אזעלכע רעזולטאטען, וועלכע זענען גארנישט צוגענגליך פאר קיין געוועהנליכען מענשען.

אום צו ערקלערען די דאזיגע בעציהונג צווישען דעם איינדרוק פון די חושים און דעם אורטייל, קאן מען זאגען, אז ביי א מיטעלמעסיגען מענשען איז די דענקענדע טעטיגקייט עהנליך צו א פיראמידע, דער פונדאמענט פון וועלכער עס איז דער איינדרוק פון די חושים, און דער שפיץ — דאס אורטייל; ביים געניע דאגעגען — צו א אומגעקעהרטער פיראמידע, וועלכע שטעהט אויף א שפיץ פון איינדריקע און געהט אלע מאל ברייטער און ברייטער ביז צו דער דענקענס-קראפט, ביז צום אורטייל. דאס בעזיצען א מעכטיגען אורטיילס-צענטר גיט די מעגליכקייט צו דערגעהן פון איין איינדרוק, פון איין בליק אדער קלאנג די סאמע פערפלאנטערטסטע צוזאמענזעצונג פון פערשידענע ערשיינונגען; אויף דעם גרונד פון דער געגענווארט פאראויסצוזעהן גאנץ אפט די ווייטע צוקונפט, אויף דעם גרונד פון איין ערשיינונג צו ענטדעקען זיין געזעץ און פאראויסצוזאגען דעם רעזולטאט פון דער געגענזייטיגער ווירקונג ביי פערשידענע ערשיינונגען נאך פריהער איידער ער קען זיי בעאבאכטען; אזא אורטיילס-צענטר גיט, זיך אויסדריקענדיג פאלקסטימליך, מענשענקענטעניש, הערשאפט איבער דער לאגע, די זיכערסטע הערשאפט איבער זיך אליין און איבער אנדערע, קלוגהייט, דורכדרינגליכקייט און ערפינדונגס-קראפט.

דאָס אורטהײל, װי איך האָב עס ביז אַהער דעפינירט, איז געבױט אױף דער הנחה פֿון דער קװאַליטעט, ד. ה. אױף דער הנחה, אַז יעדע ערשײנונג האָט אַ געװיסע סבה, אַז די זעלביגע סבות בײ די זעלביגע בעדינגונגען רופֿען אַרױס די זעלבע װירקונגען און אַז די גרענעצען פֿון די סבות שטעהען אין אַ גלײכער פֿערהעלטניש צו די גרענעצען פֿון די װירקונגען. נאָר נאָך אַזאַ הנחה קען דאָס מאַטעריאַל, װאָס װערט געליפֿערט פֿון זכרון, האָבען עפּעס אַ װערט פֿאַר דעם אורטהײל; נאָר בײ אַזאַ בעדינגונג קען דאָס אורטהײל אױסבילדען נײַע פֿאָרשטעלונגען פֿון די ערפֿאַהרונגס־בילדער און שליסען פֿון דער פֿערגאַנגענהײט אױף דער צוקונפֿט, פֿון אַ נאָהנטען אױף אַ װײַטען, פֿון אַזױנס, װאָס קען אױפֿגענומען װערען מיט די חושים אױף אַזױנס, װאָס ליגט גאָר אױסער דעם אונמיטעלבאַרען געביט פֿון די חושים. איך קען מיר אָבער פֿאָרשטעלען אַזאַ געװאַלטיגען דענקענס־צענטר, װעלכער האָט גאָרנישט נױטיג צו זײַן אַרבײט קײן שום געליפֿערטען מאַטעריאַל און, פֿאָלגליך, אױך קײן שום סבה. אַזאַ צענטר װאָלט אימשטאַנד זײַן איבערצואַרבײטען די אײַנדריקע פֿון די חושים און זײ אונמיטעלבאַר צו פֿערװאַנדלען אין נײַע פֿאָרשטעלונגען, װעלכע װאָלטען זיך געשטיצט אױף דער אַנערקענונג פֿון אַ אײגענעם געזעץ אין יעדער נײַער ערשײַנונג, און זײ װאָלטען געקענט שליסען נישט נאָר פֿון ערפֿאַהרונגס־בילדער אױף דער צוקונפֿט, נאָר װירקליך אױפֿשטעלען נײַע, פֿאָלשטענדיג־אָריגינעלע בעװאוסטזײַנס־צושטאַנדען, אַזעלכע, אין װעלכע ס'װאָלט זיך נישט איבערגע'חזר'ט קײן אײן שום בעקאַנטער שטריך. דאָך װילט זיך מיר נישט דעם דאָזיגען געדאַנק װײַטער ציהען, װײַל מיר װילט זיך האַלטען אין די ענטװיקלונגס־גרענעצען פֿון דער הײַנטיגער מענשהײַט.

XIV.

מיר האָבען פֿריהער געזאָגט, אַז אױסער דענקען, איז דער װילען אױך אײנער פֿון די װיכטיגסטע יסודות, אױף װעלכע ס'איז

געבויט די געניאַליטעט. וואָס איז דאָס אַזוינס ווילען? אין דעם
פערשטעהן די דאָזיגע גרונד-פראַגע ערלויב איך מיר זיך פונאַנ=
דערצוגעהן ווי מיט קאַנט'ן, פאַר דער ערדריקענדער גרויסקייט פון
וועלכען איך בויג מיין קאָפּ מיט הכנעה, אַזוי אויך מיט ריבאָ'ן,
די טיעפקייט און די גרינדליכקייט פון וועלכען איך בין מיט פער=
גניגען ברייט אַנצוערקענען. ווען קאַנט ערקלערט אונז, אַז דער
ווילען איז אין דער זעלביגער צייט אויך דאָס בעפעהלענדע, דאָס
געזעץ און דאָס פאָלגענדע, איז עס אַ טראַנסצענדענטאַלע ערקלע=
רונג, וואָס איז נישט דייטליכער און פערשטענדליכער, ווי די טע=
אָלאָגישע ערקלערונג וועגען דער איינהייט פון גאָט'ס דריי גאַטו=
רען. ריבאָ'ס דעפיניציאָן, לויט וועלכער דער ווילען איז די צוריק=
ווירקונג פון אונזער איך אויף די איינווירקונגען פון דער אויסער=
ליכער וועלט, — איז צו ווייט און נעהמט אייגענטליך אַרום דעם
גאַנצען בעוואוסטזיין, וועלכעס, זייענדיג געבויט אויף די איינדריקע
פון די חושים און בעשאַפענדיג פון זיי זיין גאַנצען אינהאַלט (איך
ריהר דאָ נישט אָן די פראַגע, אויף וויפיעל מיר דאַרפען אָננעהמען
אַפריאָריסטישע פאָרשטעלונגען), איז אויך נישט מעהר ווי אַ רע=
אַקציע פון אונזער איך אויף די ווירקונגען פון דער אויסערליכער
וועלט. די בעשטימונג אָבער, וועלכע ברענגט צו דער השערה,
אַז דאָס בעוואוסטזיין און דער ווילען זענען גלייך, קען נישט זיין
קיין ריכטיגע. יעדערער, ווער נאָר עס געהט אַרויס פון דעם נאַ=
טירליך-וויסענשאַפטליכען שטאַנדפונקט, קען זאָגען צוזאַמען מיט מיר:
דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אַזאַ צענטער, די איינציגע אויפ=
גאַבע פון וועלכען עס בעשטעהט אין דעם, אַרויסצורופען מוס=
קעל-צוזאַמענציהונגען, בעוועגונגס-אימפולסען.

אין פילאָזאָפישער הינזיכט איז די דעפינירונג פונ'ם ווילען
נאָהנט צו דער דעפיניציע פון שאָפּענהויער'ן, וואָרום שאָפּענהויער
רופט אָן דעם ווילען דאָס, וואָס פעראורזאַכט בעוועגונגען, נישט
נאָר ביי אַ לעבעדיגען אָרגאַניזם, נאָר אויך ביי אונאָרגאַנישע זאַ=
כען, און אַזוי ווי יעדע ערשיינונג איז אין דער אונטערשטער שורה
אָדער אַ בעוועגונג אָדער אַ ווידערשטאַנד געגען אַ בעוועגונג, ד. ה.
אַ פּאַסיווע בעוועגונג, קומט דאָך אויס, אַז דער ווילען איז די
נשמה פון אַלע ערשיינונגען, ד. ה. פון דער וועלט. איך געה
נישט אַזוי ווייט. נישט קוקענדיג אויף דער טעאָרעטישער ענג=

ליכקייט און זאגאר אויך אויף דער גלייכקייט, וואס איז פערהאן צווישען דאס אראבפאלען פון א שטיין און דאס געהן מיט די פיס פון א מענשען, האבען מיר דאך א גרונד אין דער פראקטיק אונטערצושיידען די דאזיגע ביידע ערשיינונגען איינע פון דער אנדערער און זיך נישט צו בענוצען מיט איין און דעם זעלביגען אויסדריק אויף צו בעצייכנען די סבה, וועלכע רופט ארויס דעם פאל פון שטיין און דאס, וואס פערורזאכט די מענשליכע טריט.

מיר וועלען אלזא אנרופען ווילען, נאר דער סבה פון די בעוועגונגס-אימפולסען ביי לעבעדיגע ארגאניזמען, און וועלען פערשטעהן אונטער דעם ווארט ווילען — א ערשיינונג, וואס געהט צוזאמען מיט'ן לעבען. דאס, וואס מיר קענען ארויסרופען מוסקעל-צוזאמענציהונגען נישט נאר מיט'ן ווילען, נאר אויך מיט דער הילף פון א גאלוואנישען שטראם, — בעווייזט גארנישט געגען די ריכטיגקייט פון מיין ערקלערונג; ווארום ערשטענס שליעסט דאך קיינער נישט אויס די מעגליכקייט ארויסצורופען איין און די זעלביגע ערשיינונג מיט דער הילף פון פערשיעדענע סבות, און צווייטענס, בעווייזט אונז קיין זאך נישט, אז דער ווילען איז אויך נישט אזא מין עלעקטרישע ערשיינונג. די אויסדריקע „נערווענשטראמען", „נערווען-קראפט" און „נערווען-פליעסיגקייטען", רופען ארויס די פארשטעלונג, אז דער ווילענס-צענטער איז אויך א געוויסער סארט עלעקטרישע באטערעע, און דער בעוועגונגס-אימפולס, וואס ווערט איבערגעגעבען די מוסקעלן — א עלעקטרישער שטראם.

אנ'אנדערער וועט אפשר וועלען מיך אבשלאגען און אויסווייזען, אז דער ווילען רופט ארויס אויך אזעלכע ערשיינונגען, וועלכע מ'קען נישט אנרופען פשוט מוסקעל-בעוועגונגען; מיר מאכען, צום ביישפיעל, געוויסע ווילענס-אנשטרענגונגען, אום זיך עפעס צו דערמאהנען, און דער זכרון איז דאך נישט קיין מוסקעל-טעטיגקייט. דערויף ענטפער איך: דער זכרון גיט זיך ווירקליך אונטער דעם ווילען נאר זעהר נישט פאלשטענדיג און איך גלויב, אז דער ווילען ווירקט אויף דעם צענטער פון זכרון נאר אונדירעקט, אז ער רופט ארויס צוזאמענציהונגען און ערווייטערונגען, ד. ה. בעוועגונגען פון די גלאטע מוסקעלן אין די כלים, וועלכע פיהרען אריין דאס בלוט אין די צענטערן פון זכרון. דורך א רייכערען בלוט-צופיהר ווערט דער ארגאן אנגערעגט צו א מעהר ענערגישע טעטיגקייט און ער

קען דאַן גאַנץ אָפּט צושטעלען דעם בעוואוסטזײַן דאָס פערלאַנגטע ערײַנערונגס=בילד דאַן, ווען בײַ אַ שוואַכען בלוט=צופיהר און ניט אַזאַ לעבעדיגער טעטיגקײַט קען ער דאָס ניט בעווײַזען.

איך בלײַב אַלזאָ דערבײַ, אַז קײן אײנציגע פון די מיר בעוואוסטע פסיכאָ=פיזיאָלאָגישע ערפאַהרונגען איז ניט דאַגעגען דעם כלל, לויט וועלכען דער ווילען איז די טעטיגקײַט פון אַ אָרגאַן, וואָס רופט אַרויס בעוועגונגס=אימפולסען. אונז בלײַבט צו ענטפערן נאָר אויף די פראַגען: ווי אַזוי פערוואַנדלען עס די פון ווילען אַרויסגערופענע אײנפאַכע בעוועגונגס=אימפולסען צװעלמעסיגע בעוועגונגען און ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אַלײן אָנגערעגט צו זײַן ספּעציפישער טעטיגקײַט. אַ ענטפער אויף די פראַגען געפינט מען, ווען מ׳פערגעסט ניט, אַז דאָס לעבען בכלל איז זעהר אַ צוזאַמענגעזעצטע ערשײַנונג און אַז יעדע העכערע לעבענס=טעטיגקײַט ווערט אויסגעאיבט נאָר אַ דאַנק דעם צוזאַמענווירקען פון פערשידענע אָרגאַנען. דער ווילען רופט אַרויס נאָר צוזאַמענציהונגען פון די מוסקולן און ניט מעהר. נאָר די קאָאָרדינירענדע (אײַנאָרדנענדע) צענטערן נעהמען אויף דעם אימפולס און גיבען איהם איבער יענע מוסקולן, וועלכע דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען די געמײנטע צוועקמעסיגע בעוועגונגען און דאָס ניט נאָר אין דער פערלאַנגטער פאָרם, נאָר אויך מיט דער פערלאַנגטער קראַפט. די קאָאָרדינאַציאָנס=צענטערן שפּילען אַלזאָ אין דער בעציהונג צום ווילען די זעלבע ראָליע, וואָס עס שפּילען אין דעם עלעקטרישען אַפּאַראַט די קאָמוטאַטאָרען, רעלע׳ס און ווידערשטאַנדען אין דער בעציהונג צו דער באַטערעע. ווער אָבער האָט עס אויסגעלעהרנט די קאָאָרדינאַציאָנס (אײַנאָרדנונגס)=צענטערען צו דערקענען, וועלכע מוסקולן גראַדע עס דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען אַ בעשטימטע בעוועגונג אין דער פערלאַנגטער פאָרם און מיט דער פערלאַנגטער קראַפט? די ערפאַהרונג פון דעם אײנצעלנעם וועזען און פון דעם גאַנצען געשלעכט פון דעם טאָג, וואָס זיי זענען ענטשטאַנען, די ערפאַהרונג, וועלכע איז אָרגאַניזירט געוואָרען און ווירקט אויטאָמאַטיש, ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אָנגערעגט צו זײַן ספּעציפישער טעטיגקײַט? דורך דער מיטווירקונג פון אַלע אַנדערע צענטערן, דורך דער אינדוקציע, זאָג איך, בענוצענדיג זיך מיט אַ וואָרט פון דער עלעקטריציטעטס=ווי=

סענשאַפט. אַ בלויזער אײנדריק פון די חושים קען אָנרעגען דעם ווילען אויך אָהן דער מיטווירקונג פונ׳ם בעוואוסטזײן און אַרויסרופען ביי איהם דעם בעוועגונגס=אימפולס; אין דעם פאַל קומט פאָר אַ רעפלעקטיווע בעוועגונג, וועלכע ווערט פאַלש אָנגערופען „ניכט=ווילענדיג". נישט=ווילענדיג, ד. ה. נישט אָנגערעגט פון ווילען און נישט איהם אונטערגעוואָרפען, איז עס נישט; דאָס איז נאָר נישט בעוואוסטזיניג.

די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן, ד. ה. די עמאָציעס, ווירקען אויך אָנרעגענד אויפ׳ן ווילען. די דאָזיגע סבה פון אַ ווילענס=האַנדלונג קומט צו צום בעוואוסטזײן מיט דער אויבענגעשילדערטער האַלבדײטליכקײט, וועלכע געהט צוזאַמען מיט די עמאָציעס. ענדליך קען די זעלבסטשטענדיגע, ביטע, נישט אָרגאַניזירטע טעטיגקייט פון בעוואוסטזײן, ד. ה. די קאָגניטאַציע אָדער דאָס אורטייל אויך פעראורזאַכען אַ ווילענסאַרבייט. דאָס אורטייל אַליין „וויל" נישט; עס אַרבייט נאָר אויס אַ פאָרשטעלונג פון וועלכע ס׳איז איינפאַכער אָדער צוזאַמענגעזעצטער בעוועגונג, וועלכע זעהען איהם אויס צוועקמעסיג אין דער אָנגעגעבענער לאַגע. אויב דאָס איז אַ אָרגאַניזם אַ פאָלשטענדיג געזונדטער, אַ רעגעלמעסיג ענטוויקעלטער און אַזאַ, וואָס געפינט זיך אין אַ צושטאַנד פון פולער גלייכגעוויכט, איז די דאָזיגע פאָרשטעלונג גענוג פאַר איהם, אום אָנצורעגען דעם ווילענסצענטער ער זאָל אַרויסגעבען אַ בעוועגונגס=אימפולס. דאָס, אַז די בעוועגונג איז שוין אויסגעאַרבײט געוואָרען, קומט אויך צו צום בעוואוסטזײן ערשט נאָך דורך פון די איהם געמעלדעטע אײנדריקע פון דעם מוסקעלגעפיהל.

דער פראָצעס איז אַלזאָ אַזוי: דאָס אורטייל אַרבייט אויס בעוועגונגס=פאָרשטעלונגען, דער ווילען גיט די אימפולסען צו זיי, די קאָאָרדינאַציאָנס=צענטערן פערטיילען די אימפולסען צוועקמעסיג, און דאָס מוסקעל=געפיהל טיילט מיט דעם מאַרך וועגען דער פאָרגעקומענער בעוועגונג. בעוואוסטזיניג זענען נאָר דאָס אָנהויב און דער סוף פון דעם פראָצעס: די בעוועגונגס=פאָרשטעלונגען, וואָס ווערן אויסגעאַרבייט דורכ׳ן אורטייל, און דאָס בעוואוסטזײן פון דער אויסגעאַרבײטער בעוועגונג. די אַלע צווישענפראָצעסען גליטשען זיך אַרויס פון בעוואוסטזײן. עס ווייס גאָרנישט וועגען דעם, ווי אַזוי די בעוועגונגס=פאָרשטעלונגען זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אין בעוועגונגען.

די נישט גענויע בעאָבאַכטונג אָבער האָט פערדונקעלט דעם דאָזיגען אַזוי איינפאַכען און קלאָרען גאַנג פון די אָרגאַנישע אַקטען. אַזוי ווי די בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען און די אויסגעאיבטע בעוועגונגען קומען דאָך צו צום דעם מענשליכען בעוואוסטזיין, האָבען זיי דעם ווילען אַליין אויך צוגערעכנט צום בעוואוסטזיין. די ערפאַהרונג אָבער לעהרנט, אַז נאָך דער סאַמע לעבעדיגסטער בעוועגונגס־פאָרשטעלונג אפילו קומט אויך נישט שטענדיג פאָר קיין בעוועגונג און אַז דאָס אורטייל איז אַלזאָ נישט דאָס זעלבע, וואָס דער ווילען. ביי נעוויראַסטעניע און ביי אַנדערע נערווענקראַנקהייטען, גליטשט זיך דער ווילענסצענטער אינגאַנצען אַרויס פון אונטער דעם דענקענדען איינפלוס. אין אַזאַ פאַל קען מען זיך פאָרשטעלען בעוועגונגען, נאָר מ׳איבט זיי נישט אויס. דער קראַנקער אַנערקענט פאָלשטענדיג די צוועקמעסיגקייט פון וועלכער ס׳איז האַנדלונג, פון געהמען אַ בוך, צום ביישפיעל, אָדער פון געהן אין גאַס, ער קען אָבער נישט צווינגען די הענד אָדער די פיס צו מאַכען די נויטווענדיגע בעוועגונגען. דאָס הייסט נאָך נישט, אַז ער איז אָבגעשוואַכט געוואָרען; וואָרום ער איז פאָלשטענדיג אימשטאַנד צום ביישפיעל, אויסצופיהרען דעם בעפעהל פון אַ פרעמדען. דער קראַנקער זאָגט דערביי: „איך וויל, נאָר איך קען נישט“. דאָס איז אָבער נישט ריכטיג. אין דער אמת׳ן טראַכט ער טאַקע, נאָר ער וויל נישט. דער דענקענסצענטער אַרבייט, עס אַרבייט נישט נאָר דער ווילענסצענטער.

מ׳זאָגט גאַנץ אָפט אויף אַ מענשען, אַז ער האָט אַ שוואַכען ווילען. דאָס איז, געוועהנליך, אויך נישט ריכטיג. אַממערסטענטייל איז שוואַך דווקא דער דענקענסצענטער. ער איז נישט פעהיג אויסצואַרבייטען קיין בעשטימטע בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען; דעריבער קען אויך דער ווילען נישט צוטרעטען צו קיין טעטיגקייט. ווען אָבער אַ פרעמדער אורטייל טיילט איהם מיט אַזעלכע בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען, ד. ה. ראַטעט אָדער בעפעהלט איהם, פיהרט ער אויס בעוועגונגען ענערגיש, זיכער און געוואַלטיג, וואָס עס קען דיענען אַלס בעווייז אויף דעם, אַז זיין ווילענסצענטער איז גענוג שטאַרק.

דאָס זעלבע קומט פאָר אויך אין יענע פעלען, ווען מ׳רעדט וועגען אַ דאָפעלען ווילען אָדער וועגען שטאַרקע ליידענשאַפטס־אויסברוכען, וועלכע שטאַמען פון ווילען. די דאָפעלטקייט הערשט דאָ אויך נישט אים ווילען, נאָר אינ׳ם דענקען. ביי אַ מענשען קענען

ניט זיין קיין „צוויי קעמפפענדע ווילענס״, נאָר צוויי פאָרשטעלונגען, פון וועלכע קיין איינע איז נישט אויף אַזוי פיעל דייטליך, אום אנצורעגען דעם ווילען צו וועלכען ס'איז אימפולס. ווי נאָר די פאָרשטעלונג ווערט פאָלשטענדיג קלאָר, בעזיעגט זי אַלע איבריגע און ברענגט איהם בעוועגונג דעם ווילען. האַמלעט'ן פעהלט נישט קיין ווילען, נאָר אורטייל, נאָר דענקענסקראַפט. זיינע דענקענסצענטערן ווייזען זיך אַרויס פאַר נישט גענוג שטאַרק, אום אויסצואַרבייטען אַ בעשטימטע פאָרשטעלונג פון צוועקמעסיגע בעוועגונגען. וואָלט ער דאָס געקענט, וואָלט זיין ווילען די בעוועגונגען אויך אויסגעאיבט, אננעהמענדיג, געוועהנליך, אַז דער ווילענסצענטער איז געזונד, וועגען וואָס שעקספיר גיט נישט אפילו דעם מינדעסטען רמז. און ווען אימיצער טוט אָב אָדער לאָזט דורך אונטער דעם איינפלוס פון אַ שטאַרקער ליידענשאַפט אַזוינס, וואָס דער פערשטאַנד פאָדערט אָדער פערבאָט, איז אויך נישט די סבה דערפון דאָס, וואָס „דער ווילען זיינער איז אונמעכטיג געוואָרען״, נאָר דאָס, וואָס די אויטאָמאַטישע עמאָציאָנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן איז געוואָרען שטאַרקער פון דער פרייער, דענקענדער טעטיגקייט. די בעוואוסטזיניגע פאָרשטעלונגען פון דענקען האָבען נישט בעזיעגט דער האַלב-אָדער אינגאַנצען נישטבעוואוסטזיניגער אָרגאַנישער אַרבייט פון די מאַרךצענטערן, דער ווילען האָט געקריגען אַ שטאַרקערע אָנרעגונג פון זייער אויטאָמאַטיזם און פערווירקליכט די אויטאָמאַטישע בעוועגונגספאָרשטעלונגען, און נישט יענע, וועלכע זענען ענטשטאַנען פאָלקאָם בעוואוסטזיניג. דער ווילען איז אַלזאָ גענוג שטאַרק געווען; נאָר דאָס אורטייל האָט זיך אַרויסגעוויזען פאַר צו שוואַך דערצו, אום אָבצושטעלען די אויטאָמאַטישע אַרבייט פון די העכערע צענטערן און צו ווירקען מיט זיין פרייער, בעוואוסטזיניגער אַרבייט אויף'ן ווילען.

XV.

מיר וועלען נישט אויסמישען ווילען מיט דענקען צוזאַמען און אין יענע פעלען, ווען אונז וועט אויסקומען צו רעדען וועגען אונעט=

שלאַפֿענהייט אָדער וועגען ליידענשאַפֿטס־אויסברוכען, וועלכע זענען געגען פֿערשטאַנד, ווען מיר עס בעצייכנען נישט אַלס שוואַכקייטען פֿון ווילען, נאָר אַלס שוואַכקייטען פֿון דענקען. אַ ווירקליכע ווילענס־שוואַכקייט קענען מיר אָננעהמען נאָר דאַן, ווען ביי אַ פֿאַלקאָם געזונדטען מענשען (ד. ה. אַזעלכען, ביי וועלכען דער צוזאַמענהאַנג צווישען די צענטערן פֿון ווילען און דענקען איז נישט צושטערט און ביידע זענען זייער גענוג שטאַרק אָדער פֿאַלשטענדיג פֿעהיג צו אַ רעגעל־מעסיגער געגענזייטיגער ווירקונג) ווערן ניט פֿערווירקליכט קיין פֿאָל־שטענדיג־דייטליכע און בעשטימטע בעוועגונגס־פֿאָרשטעלונגען אָדער זיי ווערן אויסגעפֿיהרט זעהר לאַנגזאַם און נישט פֿאָלקאָם, און דאַן, ווען אימפּולסען פֿון ליידענשאַפֿט בלייבען נאָר געפֿיהלען, פֿערלאַנגען, בענקענישען, און ווערן נישט פֿערוואַנדעלט אין האַנדלונגען. וואָרום דער איינציגער מאַסשטאַב אויף צו מעסטען די קראַפֿט פֿון ווילען קען דאָך זיין נאָר זיין פֿעהיגקייט בייצוקומען די שטערונגען. נישט די מוסקעלן בעזיעגען די שטערונגען, נאָר דער ווילען, די מאַסע אָנרעגונגען, וואָס ער גיט די מוסקעלן. משוגע'נע, ביי וועלכע דער ווילענסצענטער איז קראַנקהאַפֿט אויפֿגערייצט און גיט די מוסקעלן אונגעוועהנליך שטאַרקע אימפּולסען, פֿיהרען דורך אַזעלכע האַנדלונגען, וועלכע זעהען אויס ווי אונמעגליכקייטען. אַלטע לייט אָדער ווייבער ברעכען אייזערנע שטאַנגען, צורייסען קייטען; די סאַמע שטאַרקסטע שומרים קענען זיך מיט זיי קיין עצה ניט געבען. ווען די זעלביגע פֿערזאָנען וואָלטען אין אַ נאָרמאַלען צושטאַנד געטאָן עטוואָס אַזעלכעס, וואָלט מען זיי אָנגענומען פֿאַר די סאַמע שטאַרקסטע מענשען פֿון דער צייט. זיי קענען דאָס אָבער נישט טאָן, האָטש זייער מוסקעל־סיסטעם בלייבט דאָס זעלביגע, וואָס אין דער צייט פֿון דער משוגעת. דערפֿון קען מען זעהען, אַז ביי אויסברוכען פֿון קראַפֿט שפּיעלען נישט די הויפּטראָליע די מוסקעלן, נאָר די קראַפֿט פֿון דעם אימפּולס, וואָס איז צוגעקומען צו זיי פֿון די ווילענסצענטערן. וואָס קירצער עס איז דער אין בעטראַכט גענומענער נערווען־וועג, וואָס קלענער און צאַרטער ס'איז די מוסקעל־גרופּע, וועלכע דאַרף אָנגערעגט ווערן, אַלץ קלענער איז איהר ווידערשטאַנד, אַלץ שוואַכער קען זיין דער ווילענס־אימפּולס, וועלכער איז נויטיג, אום אַרויסצורופֿען אַ בעוועגונג.

די סאַמע איידעלסטע מוסקעלן, וועלכע מיר בעזיצען, זענען יענע פֿון די אויבערשטע גלידער אין האַלז, פֿון די אויגען, פֿון

מיל, פון געזיכט און פון די הענד. ס'איז גענוג דער סאַמע שוואַכסטער, ווילען אום צו ברענגען די דאָזיגע מוסקעלן אין בעוועגונג, צו פלוידערן, זיך צו פערקרימען, צו מאַכען אַ אומעטיגע אָדער אַ פרעהליכע מינע און צו זשעסטיקולירען. דערמיט בעגרענעצט זיך די האַנדלונג פון געוועהנליכע מענשען. שווערער אַביסעל איז שוין אַרויסצורופען אַ צוזאַמענציהונג אין די מוסקעלן פון די הענד, און נאָך שווערער — אין די מוסקעלן פון די פיס און פון קערפער. דערצו פאָדערט זיך שוין אַ שטאַרקערער אימפולס און, פאָלגליך, אויך אַ מעהר ענערגישע אַרבייט פון דעם ווילענסצענטר.

מענשען, וועלכע בעזיצען אין דער אמת'ן אַ שוואַכען ווילען, גיט זיך דעריבער זעלטען איין אויסצופיהרען נאָך אַ געוויסער פלוי־דערייִ אָדער נאָך אַ שטאַרקער זשעסטיקולאַציע עטוואָס אַזוינס, וואָס פאָדערט אַ גאַנג אָדער אַ געוויסע אַרבייט פון די הענד. שווערער פון אַלין איז אויסצופיהרען אַזעלכע בעוועגונגען, דער ציעל פון וועלכע ס'איז בייצוקומען די אויסערליכע שטערונגען, אַלץ איינס צי דאָס וועלן זיין נישט קיין אָרגאַנישע געגענשטאַנדען, אָדער לעבעדיגע בעשעפענעשען. אין אַזאַ פאַל קומט אוים דעם ווילען מנצח צו זיין נישט נאָר דעם אינערליכען ווידערשטאַנד, וועלכער קומט צו צו אונזער בעוואוסטזיין אַלס פוילקייט אָדער אַלס אַ אָבנייגונג צו דער בע־וועגונג, נאָר אויך די נאַטירליכע כחות (שווערקייט, צום ביישפיעל) אָדער די אימפולסען פון אַנאַנדער ווילען.

דער ווילען דאַרף אַלזאָ זיין אימשטאַנד צו שיקען שטאַרקע אימפולסען, יעדענפאַלס שטאַרקערע, פון די אימפולסען, וואָס עס גיט דער ווילען פונ'ם געגנער, אים פאַל, ווען דער ווידערשטאַנד קומט פון אַ מענשען. אויב דער ווילען איז נישט גענוג שטאַרק דערצו, ווערן די בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען פונ'ם אורטייל ניט פער־ווירקליכט אפילו אויך דאַמאָלס, ווען זיי זענען גענוג דייטליך און בעשטימט. די פערזאָן וועט קלאָר וויסען, וואָס זי האָט צו טאָן, וועט זעהר לעבעדיג וועלן דאָס טאָן, און וועט עס פאָרט נישט טאָן. דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך אונגעדולדיגקייט און פחדנות, איז אין דער אמת'ן נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אוים ווילענס־שוואַכקייט. די פערזאָן שטעלט זיך נישט אָב לאַנג ביי איהר אונטערנעהמונג אָדער דערשרעקט זיך גלייך פאַר איהר אָנהויב און טרעט שוין אָב צוריק, דאָס קען פאָרקומען אין

יענעם פאל, ווען די פערזאן איז אונוויסענד און איבערטרייבט די שוועריגקייטען פון דער אונטערנעהמונג אדער ווייס זיי, נאר פיהלט, אז זיי זענען איבער זיינע כחות. אין ביידע פעלען, בילדעט דאס אורטייל אויס די אנגעוויזענע בעוועגונגס-פארשטעלונגען נישט גענוג קלאר, ווייל דער זכרון שטעלט איהם צו אזעלכע בילדער, אין וועלכע דער ווילען האט זיך ארויסגעוויזען פאר צו-שוואך, אום בייצוקומען עהנליכע שוועריגקייטען. פוילקייט און פחדנות זענען אלזא געגרינדעט אויף דער איבערצייגונג אין דער שוואכער קראפט פון ווילען.

XVI.

די שטארקערע ענטוויקלונג פון די ווילענס- און דענקענסצענטערן שטעלט אלזא פאר מיט זיך דעם ארגאנישען יסוד פון דער ערשיינונג, וועלכער מיר רופען געניע. א איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם ווילענס-צענטער איז נאך נישט גענוג, אום ארויסצוגעבען א געניע. מענשען מיט ריעזיגע ווילענס קענען בייקומען אלע שטערונגען, וועלכע שטעלען זיך ענטקעגען דער פערווירקליכונג פון זייערע בעוועגונגס-פארשטעלונגען, אין וועלכער פארם די דאזיגע פארשטעלונגען זאלען זיך נישט האבען ארויסגעוויזען: אין דער פארם פון מענשען, פון געזעצען אדער פון געגענשטאנדען; זיי וועלן אבער קיינמאל נישט זיין אימשטאנד זעלבסטשטענדיג אויסצוארבייטען צוועקמעסיגע און בעדייטענדע בעוועגונגס-פארשטעלונגען. הערקולעס האט בעוויזען זיינע צוועלף העלדענטאטען, עוריסטעאוס אבער האט זיי איהם געמוזט אויפגעבען. מיט דער הילף פון א ריעזיגען ווילען אליין קען מען אין בעסטען פאל ווערן א ארמעע-פיהרער אונטער אלעקסאנדר דעם גרויסען, א סעלייקוס, א פטאלאמעאוס, אדער א מארשאל ביי נאפאלעאן'ען; קען מען ווערן א בערימטער מיניסטער אונטער דער ממשלה פון א געניאלען מאנארך, אדער, גיכער, דער אונשטערבליכער קייזער פון א געניאלען מיניסטער. אים ערגסטען פאל ווידער קען מען ווערן אזא שארלאטאן, וואס די מעשיות וועגען זיינע ארגיען (גרוילטהאטען, ווילדע מעשים) געהען איבער פון דור

צו דור און ווערן זאגאר פערצייכענט אין דער היסטאריע, אדער א פערברעכער פון יענער קאטעגאריע, וועלכע ווארפט אן א אימה אויף אלע מענשען פון זיין צייט, — א צעזאר באָרדזשיא אדער א שינדערהאנס. אין דעם ערשטען פאל פערווירקליכט דער מענש די בעוועגונגס־פארשטעלונגען, וועלכע זענען אויסגעארבייט געווארען אין דעם געניאלען דענקענצענטער פון אנאנדער מענשען, און אינ'ם לעצטען — די האלב־אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאציאנעלע אויפרעגונגען פון די אייגענע צענטערן.

פערקעהרט ווידער, די איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם דענקענסצענטער קען פאר זיך אליין ארויסברענגען א געניע, ער וועט אבער בעזיצען אנאנדער הארטאקטער, אבהענגיג פון דער גרעסערער אדער קלענערער ענטוויקלונג פון דעם ווילענסצענטער אינ'ם פערגלייך מיט די צענטערן פון דענקען. דער דענקענס־געניע אהן א בעזונדער ווילענסקראפט קען זיין א גרויסער דענקער, א פילאזאף, א מאטעמאטיק אפשר אויך א נאטור־פארשער. וואָרום ביי די דאזיגע טעטיגקייטען קומט אוים בייצוקומען די סאמע שוואכסטע דינאמישע שטערונגען, ארויסצוגעבען די שוואכסטע מוסקעל־צוזאמענציהונגס־אימפולסען; זייער אורטייל דארף נישט אויסארבייטען קיין גראבע בעוועגונגס־פארשטעלונגען, — זיין קראפט און גרויסקייט ווייזט זיך ארוים אין א גאנץ אנדער ארט. פון די איינדריקע, וואס עס בעקומט פון די חושים, ציהט עס ארוים אונענדליכע, נייע פארשטעלונגען; פון א איינפאכער ציפערען־בעאבאכטונג — דעם פיטאגאראישען כלל, די טעאריע פון די ציפערן, די אינטעגראל־ און דיפערענציאל־רעכנונג; פון דעם אראבפאלען פון א עפעל — דעם געזעץ פון דער צוציהונגס־קראפט; פון דעם עמפפינדונגס־אינהאלט פונ'ם בעוואוסטזיין — די טעאריע פון בעגרייפען; פון די ערפאהרונגס־פאקטען אין דער ענטוויקלונגס־לעהרע און פאלעאנטאלאגיע — דאס עוואלוציאניסטישע סיסטעם פון דארווין. איך קען נישט מסכים זיין מיט דער מיינונג פון בען, וועלכער שטעלט דעם פילאזאפישען געניע אין דער ערשטער רייהע פון דעם געניען־רייסטער. מיין טעאריע צווינגט מיך אבצוגעבען דעם דענקער און פארשער דעם הינטערשטען פלאץ אין דעם דאזיגען רייסטער, וויל זייער גרויסקייט איז געגרינדעט נאר אויפ'ן דענקען אליין, וואס איז דאך נישט אימשטאנד אליין, אהן דער מיטווירקונג פון ווילען, צו פערוואנדלען די פון אידם אויסגע־

ארבייטע פארשטעלונגען (מעגען זיי אפילו זיין די שענסטע און וואונדערבארסטע), אין ערשיינונגען, וועלכע קענען אויפגענומען ווערן דורך די חושים. דערצו אפילו, אום זיי אויסצודריקען אדער צו פערשרייבען, נויטיגט עס זיך אין א ווילענס־אימפולס. ווען דער ווילען פון דעם דאזיגען דענקענס־געניע וואלט זיך ארויסווייזען פאר ניט גענוג שטארק דערצו, אום ארויסצורופען די טעטיגקייט פון רעדען אדער פון פערשרייבען, וואלטען זיינע סאמע העכסטע פארשטעלונגען בלייבען נאר ריין־סוביעקטיווע, און קיינער אויסער איהם וואלט ניט וויסען פון זיי. זיי וואלטען בלייבען פראצעסען פון דער מאלעקולארער בעוועגונג ביי איהם אין מוח און וואלטען זיין צוגענגליך אנדערע מענשען נאר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די לעצטע קענען אויפנעהמען געדאנקען פון א געוויסען מרחק און אויף וויפיעל מ'קען בכלל אננעהמען פאר מעגליך אזא מין טעטיגקייט, ווי לייענען יענעמס געדאנקען.

אויב דער דענקענס־געניע בעזיצט א מיטעלמעסיג ענטוויקעלטען ווילענסצענטער, קען ער ווערן א גרויסער פארשער אין דעם געביט פון די עקספערימענטאלע (ערפאהרונגס) וויסענשאפטען אדער א ערפינדער. דער מהות פון זייער פעהיגקייט און טעטיגקייט איז ביי די ביידע דער זעלביגער. דער עקספערימענטאטאר, ווי דער ערפינדער, ביידע ציהען זיי ארויס געזעצען פון ערשיינונגען און ארבייטען אויס די מאטעריעלע בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען זיי צו פערווירקליכען די פון זיי ערפונדענע געזעצען, אין איינשטימונג מיט זייער פערלאנג. צווישען זיי איז קיין שום טעארעטישער אונטערשיעד ניט פערהאן, נאר א פראקטישער. דער עקספערימענטאטאר בעפריעדיגט זיך מיט אזא קאמבינירונג פון די בעדינגונגען און ערפאהרונגען, וועלכע ווייזט איהם, צי די איינדריקע פון די חושים שטימען מיט די פארשטעלונגען פון זיין דענקען, צי עס וועט קענען פערווירקליכט ווערן אין דער ערשיינונגס־וועלט דאס געזעץ, וועלכען ער האט אויסגעארבייט און זיינע מארך־צענטערן און דער ערפינדער שטרעבט צו שאפען אזעלכע בעדינגונגען, דער אויסשליסליכער ציעל פון וועלכע ס'איז צו פערגרעסערען די מענשליכע בעקוועמליכקייט אינ'ם בריטסטען זין פון די ווערטער.

דא אבער מוזען מיר ווארנען דעם לעזער און פאראויסזאגען, ער זאל קיין טעות ניט האבען. א ערפינדונג אדער א ענטדעקונג

מוז נישט אונבעדינגט זיין די פרוכט פון אורטיילס-געניאַליטעט פעראייניגט מיט אַ שטאַרקען ווילענס-קראַפט. דער מאָנאַך שוואַרץ האָט גאָרנישט אָנגעהויבען צו זוכען קיין פולווער, ווען זיין צוזאַמענמישונג פון שוועבעל-, סאַלפּעטער- און קוילענמאַסען האָט אויפגעריסען אין מערזשער און פּראָפעסאָר גאַלוואַני האָט נישט אָנגעהויבען צו קלערן וועגען אונבעוואוסטע נאַטורקרעפטען, ווען ער האָט די זשאַבע אויפגעהאַנגען אויף דער קופּערנער האַקע. אין אַלגעמיין אָבער בין איך בערייט אָנצוערקענען פאַר אַ צופאַל נאָר די נישט וויכטיגע ראָליע אין די גרויסע ענטדעקונגען און ערפינדונגען. יעדענפאַלס מוז מען בעזיצען אַ אונגעוועהנליכען פערשטאַנד, אום רעגעלמעסיג צו בעאָבאַכטען אונבעוואוסטע ערשיינונגען און גלייך בעמערקען, אַז דאָס קען נישט בעפריעדיגענד ערקלערט ווערען מיט דער הילף פון די וויסענשאַפטליכע ידיעות, וועלכע זענען דאַן פערהאַן; אום גלייך צו געפינען די סבות פון דער ערשיינונג און אַרויסצוברענגען פון איהר נייע פאָרשטעלונגען. דער צופאַל קען אויף אַזאַ אַרט דיענען אַלס אויסגאַנגס-פּונקט פאַר ענטדעקונגען אָדער ערפינדונגען נאָר דאַן, ווען ער קריעגט פאַר אַ עדות — אַ מענשען מיט בעדייטענדע דענקענדע פעהיגקייטען. דער עמאַציאָנעלער, מיטעלמעסיגער מענש מיט זיין אויטאָמאַטיש-אַרבייטענדען מאַרך וועט בלייבען טויב צו די איינדריקע, וועלכע שטימען נישט איין מיט זיינע געירשה'נטע און אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען. ווען שוואַרצ'ס מערזשער וואָלט אויפגעריסען געוואָרען פאַר אַ דורכשניטליכען מענשען אין די אויגען, וואָלט ער זיך איבערגעצלמ'ט, געגלויבט, אַז דאָס איז דעם טייוועל'ס מלאכה, און אַרויסגעצויגען פון דער בעאָבאַכטונג זיינער נאָר די לעהרע, אַז ווייטער דאַרף ער זיך היטען, נישט אָנצורירען קיין מערזשער מיט שוועבעל. דעם פולווער וואָלט ער נישט ערפונדען.

אַ סך זעהר פרוכטבאַרע צופאַלען קומען פאָר טאָג טעגליך פאַר די אויגען פון דער מענשהייט און זענען שטענדיג פאָרגעקומען. דערצו אָבער, אום זיי צו פערשטעהן און אויסצוגעפינען זייערע געזעצען און צופאַסונגען, איז נויטיג, אַז זיי זאָלען פאָרקומען פאַר די אויגען פון אַ אונגעוועהנליך שטאַרקער דענקענסקראַפט. דאָס גאַנצע מאַטעריאַל פון די ערשיינונגען, וואָס ליעגען אים גרונד פון די ביאָלאָגישע, הימישע און פיזישע וויסענשאַפטען, אין די פערשיעדענע עלעקטרישע, מעכאַנישע און פאַרע-ערפינדונגען, געפינט

זיך שוין פון לאַנג, פון ששת ימי בראשית אָן, אין דעם זעלביגען צושטאַנד און .האָט געקענט בעאָבאַכטעט און אויסגענוצט ווערן פון די מענשען אין דעם שטיין־פעריאָד, ווי פון אונז היינט. און דאָך, אום איהם צו פערשטעהן און צו בעהערשען, איז נויטיג געהען אַזאַ ענטוויקלונגס־שטופע פון די דענקענס־פעהיגקייטען, וועלכער ס׳האָבען נישט ערדייכט די אוראַלטע מענשען, און אויך נישט די מענשען פונ׳ם מיטעל־אַלטער. ס׳איז קיין שום צווייפעל נישטאָ אין דעם, אַז נאָך היינט אויך זענען מיר אַרומגערינגעלט מיט די סאַמע אינטערעסאַנטעסטע ערשיינונגען, ביי וועלכע מיר שטעלען זיך גאָרניט אָב, וועלכע מיר קענען זיך ניט אויסטייטשען און ערקלערן, און די געזעצען פון וועלכע מיר זוכען גאָרנישט, ווייל צווישען די מענשען פון אונזער צייט בעזיצט קיינער נישט גענוג דענקענסקראַפט, אום פון די דאָזיגע איינדריקע אַרויסציהען נייע פאָרשטעלונגען וועגען זייער סבה און די פאָלגען, וואָס מ׳קען פון זיי אַרויסבעקומען. ס׳איז אָבער זעהר מעגליך, אַז סוף כל סוף וועט פאָרט קומען אַזאַ געניע, פאַר וועלכען דאָס וועט זיין נישט נאָר ערדייכבאַר, נאָר אויך לייכט, און אונזערע נאָכקומענדע דורות אויף דר׳ערד וועלן נישט אימשטאַנד זיין זיך צו ערקלערן, ווי אַזוי מיר האָבען געקענט פערביינעהן אַזעלכע מערקווירדיגע ערשיינונגען גאָרנישט בעמערקענדיג און גאָרנישט הערענדיג, אָט אַלץ איינס, ווי מיר קענען נישט פערשטעהן, ווי אַזוי מענשען זענען נישט צוגעקומען נאָך מיט טויזענדער יאָהרען צוריק צו דער ערפינדונג פון אויפרייס־מאַטעריאַלען, פון פאַרע־מאַשינען און פון עלעקטריציטעט.

איצט ווען מיר לאָזען שטעהן אָן אַ זייט די נישט־וויכטיגע אַרבייט פון דעם צופאַל און מיר וועלן זעהן, אַז די ערפאַהרונגען אין דעם זין פון בעקאָן: „די קלוגע פראַגען, וואָס ווערען געשטעלט דער נאַטור"; די, וואָס ווערען געשטעלט מיט בעוואוסטזיין און אַבזיכט און אויף וועלכע מ׳ערוואַרטעט פאָראויס אַ בעשטימטען ענטפער, ד. ה. די מעטאָדישע אַרבייטען פון ראָבערט מייער, העלמהאָלץ אָדער קאָך, — אַז די אַלע ערפאַהרונגען פאָדערן אַ געניאַלען דענקענס־צענטר און אַ שטאַרק ענטוויקעלטען ווילען. דער ווילען איז אונבעדינגט דערפאַר, וואָס ביי עקספערימענטען און ערפינדונגען איז בעזונדער וויכטיג דאָס, אַז די פאָרשטעלונגען, וועלכע זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך די דענקענסצענטרן, זאָלען אָנ־

נעהמען א ממשות'דיגע פארם, וואס ס'איז מעגליך נאר מיט דער הילף פון א מוסקעל-טעטיגקייט, צו וועלכער ס'זענען אונבעדינגט נויטיג ווילענס-אימפולסען.

XVII.

ווען ענדליך דער ווילענסצענטער איז אויך אזוי אונגעוועהנליך ענטוויקעלט, ווי די דענקענס-צענטערן, ד. ה. ווען מיר האבען פאר זיך א מענשען, וועלכער שטעלט פאר מיט זיך אין איין און דער זעלביגער צייט אי א געניע פון ווילען אי א געניע פון דענקען, — האבען מיר די מעגליכקייט צו בעגריסען איינע פון יענע ערשיינונגען, וועלכע ענדערן דעם גאנג פון דער וועלט-געשיכטע. אזא געניע ווייזט זיך ארויס נישט אין געדאנקען און ווערטער, נאר אין מעשים, אין האנדלונגען. זיין אורטייל ארבייט אויס נייע פערזענליכע פארשטעלונגען, און זיין ווילען איז גענוג שטארק און ענערגיש, אום זיי צו פערוואנדלען אין פאקטען, נישט קוקענדיג אויף קיינע שטערונגען.

אזא מין דאפעלער געניע פעראכטעט די בעקוועמערע מיטלען, וועלכע פיהרען צו דער פערקערפערונג פון די פארשטעלונגען, ער פעראכטעט די קלאנגען און געשריבענע צייכענס, און שטרעבט צו אזעלכע פערקערפערונגס-מיטלען, וועלכע פאדערן די בעוועגונג פון די סאמע שטארקסטע שטרונגען. ער רעדט נישט און שרייבט נישט, נאר טוט, ד. ה. ער הערשט איבער אנדערע מענשען און איבער די קרעפטען פון דער נאטור, אין איינשטימונג מיט זיינע פארשטעלונגען. אזא געניע ווערט דאס, וואס ער וויל, און טוט, וואס ער וויל. ער ענטדעקט וועלט-טיילען. ער נעהמט איין לענדער און מאכט אונטערטעניג פעלקער. ער מאכט דורך דעם לעבענס-וועג פון אלעקסאנדער מוקדון, מחמד, קראמוועל און נאפאלעאן. קיין מענש איז נישט אימשטאנד צו שטעלען א גרענעץ זיין הערשאפט, נאר סיידען דער, וועלכער איז נאך מעהר געניע פון איהם. ער טרעט אב צוריק נאר דאן, ווען ער האט געגען זיך די מעכטיגע כחות פון

דער נאטור, וועלכע איז שטארקער פון זיין ווילענסקראפט. א אוראגאן וואלט געקענט פערניכטען קאלומבוס'ען, א קראנקהייט האט פערקירצט דאס לעבען פון אלעקסאנדער מוקדון, נאפאלעאנ'ען האט מיט חרפה בעדעקט דער רוסישער ווינטער. דער דענקענס-צענטר קען אין זיינע פארשטעלונגען בייקומען אפילו דער נאטור אליין; דער ווילענסצענטר קען בייקומען נאר אזעלכע קרעפטען, וועלכע זענען שוואכער פון איהם.

די ארגאניזאציע פון אזא אורטיילס- און ווילענס-געניע ברענגט מיט דאס, אז אין איהר איז ווייניגער, און אמאל אויך גארנישט פערהאן דאס, וואס מ'רופט געוועהנליך געפיהל, קינסטלערישעס געשמאק, שענהייטס- און ליעבעסבעדערפניש. זיינע שטארקע צענטערן פערוואנדלען אלע איינדריקע אין קלארע פארשטעלונגען און ברענגען ארויס ארויס פון זיי פאלשטענדיג בעוואוסטזיניגע געדאנקען. די אויטאמאטישע טעטיגקייט קומט פאר אים אויסערסטען פאל נאר אין די נידריגע קאארדינאציאנס- און ערגעהרונגס-צענטערן; די העכערע אבער ארבייטען אריגינעל, נישט לויט געירשה'נטע מוסטערן. ער איז כמעט אינגאנצען פריי פון די דונקעלע, האלב- אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע נייגונגען. ער איז נישט סענטימענטאל און מאכט דעריבער דעם איינדריק פון א קאלטען, הארטען מענשען. די דאזיגע ווערטער אבער זאגען נאר דאס, אז ער איז בעגאבט מיט א דענקענדען, און נישט עמאציאנעלען האראקטער.

מיט אזא ארגאניזאציע איז געוועהנליך פערבונדען נאך איין איינגענשאפט: דעם געניע זענען זעהר שווער צוגענגליך די פארטיגע געדאנקען פון אנדערע קעפ. זיינע צענטערן זענען געניינט נאר צו אריגינעלער ארבייט, און נישט צו דער נאכאהמונג פון אנדערע. זיי נויטיגען זיך אין א רויהען מאטעריאל פון אויסערליכע איינדריקע, אום זיי צו פערוואנדלען אין נייע פערזענליכע פארשטעלונגען. די פריהער-פערדייהטע געדאנקען-פראדוקטען, ד. ה. דאס רייהע מאטעריאל פון אויסערליכע איינדריקע, וואס איז שוין פערוואנדעלט געווארען אין פארשטעלונגען דורך די מארך-צענטערן פון אנדערע מענשען, — רופען ארויס אין איהם א אבנייגונג.

ביי דעם פונקט פון מיינע בעטראכטונגען שטעלט זיך אוועק פאר מיר א שארפע פראגע. אויב די געניאליטעט שטעלט פאר מיט זיך א פעראייניגונג פון א אונגעוועהנליך ענטוויקעלטען און

א אונגעוועהנליכען אורטייל, אויב די טעטיגקייט פון געניע בעשטעהט אין שאפען נייע אבסטראקטע פארשטעלונגען און זייער פערווירקליכען, טא וואס בלייבט מיר צו זאגען וועגען די עמאציאנעלע גאונים, ד. ה. וועגען די אלע דיכטער און קינסטלער? האב איך דען אין אזא פאל דאס רעכט אנצונעהמען, אז א דיכטער און א קינסטלער קאן אויך זיין א געניע? דאס דאזיגע רעכט איז אין דער אמת'ן טאקע זעהר א צווייפעלהאפטעס. לאמיר גוט געדענקען, וואס דאס איז אזוינס עמאציע. די איינדריקע פון די חושים קומען צו צו די צוגעפאסטע צענטערן פון די חושים, די ווידער ברענגען אין גאנג אנדערע צענטערן, גראדע יענע, וועלכע נעהמען אויף די איינדריקע צוזאמען מיט די ערשטע; זיי רעגען אויף די צענטערן פון ווילען און פון דער קאארדינאציע און אלס רעאקציע רופען זיי ארויס וועלכע ס'איז האנדלונג פון ארגאניזם, אליין איינס, צו די האנדלונג איז א געזיכטס-אויסדריק, א ענדערונג אינ'ם פולס פון הארצען, צי א געשריי. דאס אליין קומט פאר אויטאמאטיש, לויט א גע'ירשה'נטער, ארגאניזירטער געוואהנהייט, אהן דער הילף פון דענקען, וועלכעס בעקומט וועגען די פראצעסען אין די נידריגע צענטערן נאר דונקעלע מיטטיילונגען אדער אג'אונבעשטימטע אהנונג; די דאזיגע פראצעסען, וואס קומען פאר אויסער בעוואוסטזיין, זענען עס די עמאציעס.

די פאעזיע, די מוזיק, און די מאלעריי האבען נאר איין אויפגאבע פאר זיך — ארויסצורופען עמאציעס. יעדערע פון זיי סטארעט זיך מיט דער הילף פון איהרע מיטלען ארויסצורופען אין ארגאניזם די פראצעסען, וועלכע ווערען אין דער אמת'ן פעראורזאכט פון א בעשטימטער רייהע אויסערליכע איינדריקע און וועלכע מיר עמפפינדען אלס עמאציעס. דער לירישער דיכטער שטרעבט מיט ווערטער, דער מוזיקער מיט טענער און דער קינסטלער מיט פארבען אנצורעגען אונזערע צענטערן צו דער ארבייט, וועלכער זיי איבען אויס אין יענע פעלען, ווען די חושים גיעבען זיי איבער איינדריקע פון א שענעם און ליעבענסווירדיגען וועזען פון דעם ענטגעגענזעצטען געשלעכט, פון וועלכען ס'איז שונא, פון די צושטערענדע נאטור-קרעפטען, פון א ליידענדען מענשען אדער א בעשטימטער צייט פון יאהר. וואס ריכטיגער זיי קאנען ארויסהאפען און שילדערן די אין ווערטער אויסגעדריקטע אפטישע און אקוסטישע גייסטיגע שטריכען פון די געשעהענישען, וועלכע קאנען געשילדערט

ווערען מיט דער הילף פון קונסט, אלץ מעהר וועלען די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך זיי, זיך דערנעהנטערן צו די עמאציעס, וואס ווערען ארויסגערופען דורך די געשעהענישען אליין.

מיר אנערקענען נישט פאר קיין קונסטווערק אזא פאעטישעס אדער קינסטלערישעס ווערק, וועלכעס רופט נישט ארויס אין אונז קיינע עמאציעס, זאגאר אויך אין דעם פאל, ווען מיר אנערקענען, אז עס איז קלוג ארומגעטראכט, אז אויף איהם איז געאפפערט געווארען א סך ארבייט און געשטיקטקייט און אז אום איהם צו שאפען האט מען געמוזט בייקומען א סך שטערונגען.

די ווירקונג פון קונסט איז אלזא געגרינדעט אויף דער אויטאמאטישער טעטיגקייט פון די נידריגע צענטערן, די טעטיגקייט אבער קאן ארויסגערופען ווערען נאר דורך אזעלכע איינדריקע, וועלכע עס איז געוואהנט צו עמפפינדען דער ארגאניזם און א גאנצע רייהע פון זיינע זיידעס; דאס שליעסט איינגאנצען אויס די מעגליכקייט פון נייעס אין קונסט. אום אויסצואיבען וועלכע ס'איז האנדלונג, מוז דאס קונסטווערק האבען פאר א אינהאלט אלטע, ארגאניזירטע איינדריקע. און האבען מיר קוים אנערקענט אלס דעם אויסגעצייכנעטען שטריך פון א געניע די פעהיגקייט צו שאפען נייע, ביז אהער נישט בעוואוסטע פארשטעלונגען און פערוואנדלען זיי אין ממשות'דיגע ערשיינונגען קאן זיך עס דאך שוין יעדענפאלס נישט פעראייניגען מיט קונסט, אין וועלכער עס האנדעלט זיך אויסשליסליך נאר וועגען דעם, איבערצוחזר'ן אלטע, ארגאניזירטע ערשיינונגען, וועלכע זענען אייגענטימליך דעם גאנצען געשלעכט?

די תשובה אויף דער פראגע ברענגט מיך אין פערלעגענהייט נאר דערפאר, וואס מיר וועט אויסקומען דערביי זיך איינצורייסען מיט די איבעראל-אנגענומענע אנשויאונגען. ס'איז פאלשטענדיג זיכער, אז דער עמאציאנעלער געניע איז נישט קיין געניע. ער שאפט נישט קיין שום נייעס, גיט נישט דעם מענשליכען בעוואוסטזיין קיין מעהר רייכען אינהאלט, ענטדעקט נישט קיין אונבעוואוסטע ווארהייטען און האט נישט קיין שום איינפלוס אויף דער ערשיינונגס-וועלט. דאך זענען פערהאן אין איהם געוויסע פסיכא-פיזישע אנלאגען, וועלכע מאכען איהם פאר א בעזונדער וועזען און צייכנען איהם אויס פון דעם מיטעלמעסיגען מענשען. די צענטערן, וועלכע רופען ארויס עמאציאנעלע טעטיגקייטען, דארפען ביי איהם ענטוויקעלט זיין שטאר-

קער, ווי אין אַ געוועהנליכען אָרגאַניזם. פון דאַנען איז געדרונגען, אַז נישט נאָר די הויכע רופען אַרויס אַ מעהר אינטענסיווע טעטיגקייט אין זייגע אויטאָמאַטישע צענטערן, נאָר אויך זיין בעוואוסטזיין נעהמט בעסער אויף די דאָזיגע טעטיגקייט, ווייל זי איבט זיך אויס אין איהם מיט אַ גרעסערען געוויכט, גרויסאַרטיגער, און ציהט צו צו זיך מעהר אויפמערקזאַמקייט. דער עמאָציאָנעלער געניע איז אַ מעכאַנישער מוזיקאַלישער אינסטרומענט, און נישט קיין פּריאימפּראָוויזירענדער און פריי-שפּיעלענדער ווירטואָז. גוט; מוזיקאַלישע אינסטרומענטען זענען דאָך אָבער פערהאַן פערשיעדענע, פון דאָס מוזיקאַלישע טאַבאַק-פּושקע, וואָס גיט אַרויס שווינדזיכטיגע, קוים הערבאַרע טענער, ביז דעם מעכאַנישען אָרגאַן, דער דונער פון וועלכען עס מאַכט ציטערן די ווענט. דאָס זעלבע דאַרף מען זיך פאָרשטעלען, אַז די אויטאָמאַטיש אַרבייטענדע צענטערן ביי דעם עמאָציאָנעלען געניע זענען טאַקע מעכאַניש, נאָר זיי שפּיעלען פון דעסטוועגען אַ סך העכער, ווי די צענטערן פון אַ געוועהנליכען מענשען; אַז צווישען זיי עקזיסטירט די זעלביגע בעציהונג, וואָס צווישען דאָס טאַבאַק-פּושקע און דעם אָרגאַן. דער רעזולטאַט פון דעם מעכאַניזם איז דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין פון דעם עמאָציאָנעלען געניע נעהמט אין אַ גרעסערער מאָס אַנטהייל אין זיין טעטיגקייט, ווי דאָס בעוואוסטזיין פון אַ געוועהנליכען מענשען.

אמת, זיין אַנטהייל דריקט זיך נישט אויס אין קיין שאַפענדער אַרבייט און לאָזט נישט קיין איינפלוס נאָך זיך, נאָר בעגרענעצט זיך בלויז מיט דער עמפּפינדונג אַליין. זיין דענקענסקראַפט קאָן קיין זאַך נישט ענדערען אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון די צענטערן; זי קאָן זיך נאָר צוקוקען צו דער אַרבייט און איהר בעאָבאַכטען. אין דעם בעגרענעצטען זין קאָן אָבער דער עמאָציאָנעלער געניע אויך בעפריעדיגען די פאָדערונגען פון נייהייט און אָריגינאַליטעט, וועלכע איך שטעל דעם געניע. אמת, ער רופט אַרויס נאָר יענע עמאָציעס, וועלכע די מענשהייט האָט בעקומען בירושה און צו וועלכע זי איז פאַלקאָם צוגעוואָהנט; ער רופט זיי אָבער אַרויס שטאַרקער, ווי אַלע מענשען פאַר איהם. זיין ווירקונג איז אַלזאָ נייַ אין איהר גראַד, נישט אין איהר אַרט.

XVIII.

די ריִיהע פון דעם געניען־ראַנג איז געגרינדעט אויף דער וויכטיגקייט פון דעם געוועב אָדער אָרגאַן, די אויסשליעסליכע פאָלקאָמענהייט פון וועלכען עס בעשאַפט די געניאַליטעט. יעדע אַנדערע קלאַסיפיקאַציע איז נישט נאַטירליך, ווען אפילו זי איז אַזוי שאַרפזיניג בעגרינדעט, ווי יענע, וועלכע עס גיט בען. וואָס מעהר דער אָנגעגעבענער מאַרך־צענטר געהער דעם מענשען אַליין, וואָס מעהר אויסשליסליך־מענשליך דער מאַרך־צענטר איז, אַלץ אַ העכערען געניע גיט אַרויס זיין בעזונדערע ענטוויקלונג. די ענטוויקלונג פון דעם ביינער־געוועב קאָן נישט אַרויסגעבען קיין געניע, וויַיל ביינער האָט נישט נאָר דער מענש אַליין, נאָר אויך אַ סך אַנדערע בעלי־חיים. דאָס זעלבע איז אויך מיט די מוסקעל־געוועבען, מיט וועלכע ס'צייכענט זיך אויס אַ מילאָ פון קראָטאָן און וועלכע שטעלען איהם פון דעסטוועגען נישט העכער פון וועלכער ס'איז שטאַרקער חיה. אויך די צענטערן פון די חושים קאָנען נישט דיענען אַלס אָרגאַנישער יסוד פאַר געניאַליטעט, וויַיל אין שאַרפזיכטיגקייט וועט דער קאָנדאָר שטענדיג איבערשטייגען דעם בעסטען מענשליכען בליק און ליכט־אויפנעהמונגסצענטר, און אין דער בעציהונג צו אַ אידעאַלען געהער (חוש השמיעה) וועט דער מענש קיינמאָל נישט אימשטאַנד זיין זיך צו פערגלייכען מיט געוויסע סאָרטען אַנטילאָפען א. א. וו.

די העכסטע צענטערן אפילו קאָן מען אויך נישט אָנערקענען פאַר אַזעלכע, וואָס געהערן אויסשליעסליך נאָר דעם מענשען, אויב זייער פאָלקאָמענהייט געהט נישט איבער די גרענעצען פון אויטאָמאַטיזם. וואָרום אַלע העכערע בעלי חיים זענען בעגאַבט מיט דער פעהיגקייט אויטאָמאַטיש צו רעאַגירען אויף די אויסערליכע איינדריקע און די דאָזיגע רעאַקציע געהט אויך צו צום בעוואוסטזיין, אין דער געשטאַלט פון עמאָציעס. ביי עלעפאַנטען און הינד, קאָנען מיר בעמערקען, ריכטיג ווי ביי דעם מענשען, האַנדלונגען, וואָס האָבען אין זיך דעם אויסדריק פון ליעבע, האַס, נקמה, מורא און מיטלייד צוזאַמען מיט די זיי בעגלייטענדע פסיכישע אויפרעגונגען. דער איינציגער אונטערשיד צווישען אַ מענשען און אַ בעל־חי אין דער הינזיכט איז דאָס, וואָס די מענשליכע עמאָציעס קאָנען אַרויסגערופען

ווערען אויך מיט דער הילף פון אַ קינסטליכער נאַכאַהמונג אָדער מיט דער סימבאָליזירונג פון די נאַטירליכע ערשיינונגען, דאַן ווען די עמאָציעס ביי אַ בעל-חי קאָנען אַרויסגערופען ווערען נאָר דורך די ערשיינונגען אַליין.

אין דער ענטשטעהונג פון עמאָציעס האָבען אַלזאָ דער זכרון און דער פערשטאַנד מעהר ווערט ביי אַ מענשען, ווי ביי בעלי-חיים. דאַנקען דעם דענקען קאָן מען אָננעהמען פאַר אַ ריין-מענשליכע פעהיגקייט — אויף וויפיעל געוועהנליך עס געהט איבער די גרענצען פונ'ם איינפאַכען, אונמיטעלבאַרען אויסטייטשען די איינדריקע פון די חושים און בילדעט אויס פון זיי נייע פאָרשטעלונגען; ד. ה. אויף וויפיעל עס איז אימשטאַנד אַרויסצוציהען פון איין אַבסטראַקציע אַן אַנדערע, אַ נייע. אַזאַ מין דענקענסקראַפט בעזיצט נאָר דער מענש אַליין און נישט קיין איין אַנדער בעל-חי. און דערצו נאָך איז ביי קיין אַנדער בעל-חי נישט אַזוי שטאַרק אויסגעדריקט דער אָרגאַנישער צוזאַמעהאַנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען, ווי ביי דעם מענשען.

די היכע ענטוויקלונג פון די דענקענס- און ווילענס-צענטערן גיט אַלזאָ אַרויס אַ ריין-מענשליכען געניע, וועלכער שטעלט פאָר מיט זיך דעם העכסטען אויסדריק פון דער אָרגאַנישער פאָלקאָמענהייט, וואָס דער מענש האָט ערריכט. און פון דעם שטאַנדפונקט אַרויסגעהענדיג דאַרף מען, געוועהנליך, אָבגעגעבען דעם ערשטען פּלאַץ יענע גאונים, וועלכע פערקערפּערען אין זיך די פעראייניגונג פון אַ ריעזיגער דענקענסקראַפט און אַ ריעזיגען ווילען. דאָס זענען אַרבייטס-מענשען, דאָס זענען יענע, וועלכע מאַכען די וועלט-געשיכטע, וועלכע ערציהען פעלקער גייסטיג און קערפּערליך, און בעשטימען זייער גורל אויף שפּעטער מיט אַ סך יאָהרען פאָראויס: די גרויסע אָרגאַניזאַטאָרען, געזעצגעבער, מלוכה-גרינדער, רעוואָלוציאָנערען מיט קלאָרע, דורך זיי ערדייכטע ציעלען, און אויך בעזיעגער, אויב זייערע האַנדלונגען זענען געבויט אויף די שטרענג בעשטימטע פאָרשטעלונגען פון זייער אורטייל, און נישט אויף דעם איינפלוס פון האַלב-בעוואוסטזיניגע אימפּולסען, אָדער פרעמדע אָנרעגונגען. אין דער בעציהונג צום בעגריפען און פערשטעהן שטעהען די דאָזיגע פאָרנעהמע גאונים אויך אַזוי הויך, ווי די פון דער פאָלגענדער קאַטעגאָריע: זיי ציהען אויך אַזוי זיכער אַרויס נייע פאָרשטעלונגען פון זייערע אויסערליכע איינדריקע; זיי געפינען

אויך אוים אזא צוזאמענהאנג צווישען ערשיינונגען, וועלכען מען קאן נישט משיג זיין מיט די חושים אליין, זייערע סבות, זייערע געזעצען, זייערע פאלגען אין דעם סאמע ווייטסטען רוים און סאמע ווייטסטער צייט. זיי שטעהען העכער פון יענע דערמיט, וואס זיי זענען אימשטאנד צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען נישט בלויז געגען דעם ווידערשטאנד פון טוידטע געגענשטאנדען, נאר אויך געגען די שטערונגען פון לעבעדיגע ארגאניזמען, פון מענשען. האפענדיג, אז זייערע פארשטעלונגען וועלען אננעהמען א ממשות־דיגע פארם אונטער דעם איינפלוס פון ווילען, זענען זיי אימשטאנד צו שאפען אין זייער דענקען אזעלכע פארשטעלונגען, דער אינהאלט פון וועלכע ס'שטעלט פאר מיט זיך א גאנצען פאלק און זאגאר די גאנצע מענשהייט, און וועלכע זיי קאנען פערווירקליכען נאר דאן, ווען זיי מאכען די ווילענסצענטערן פון פעלקער, פון דער מענשהייט זאגאר, אבהענגיג פון זייער ווילען און דענקען.

אויף דער צווייטער מדרגה שטעהען די דענקענס־גאונים, מיט א גוט ענטוויקעלטען, נאר נישט געניאלען ווילען: די גרויסע פארשער, עקספערימענטאטארען, ענטדעקער און ערפינדער. זיי שטעהען ניעדריגער פון די געניעס פון דער ערשטער קאטעגאריע דערמיט, וואס זיי קאנען נישט בענוצען זיך מיט מענשען, ווי מיט א רויהען מאטעריאל אויף צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען. דעריבער קאנען זיי פערווירקליכען נאר אזעלכע פארשטעלונגען, וועלכע האבען פאר א אינהאלט דעם נישט לעבעדיגען שטאף. זייער ווילען איז גענוג שטארק, אום ביצוקומען די טוידטע שטערונגען, אבער נישט די לעבעדיגע.

דעם דריטען פלאץ פערנעהמען די ריינע דענקענס־גאונים, וועלכע בעזיצען נישט קיין שטארק־ענטוויקעלטען ווילען: די דענקער און פילאזאפען. לויט זייערע ידיעות, זייער חכמה, זייער פעהיגקייט אריינצודרינגען אין די סאמע ווייטסטע פראצעסען, און יענע, צו וועלכע מ'קען מיט די חושים אליין נישט צוקומען, זענען זיי גלייכבערעכטיגטע מיטגלידער אין דער זעלביגער גאונים־משפחה, צו וועלכער עס געהערען די מלוכה־גרינדער און ערפינדער. זייער אונפאלקאמענהייט בעשטעהט אין דעם, חאס זייערע פארשטעלונגען, חעלכע זענען אזוי גלענצענד אויסגעארבייט געווארען אין זייערע דענקענס־צענטערן, בלייבען ביי זיי אין מארך אדער — אין בעסטען

פאַל — נעהמען אָן די ממשות׳דיגע פאָרם פון געזאָגטע אָדער געשריבענע ווערטער. קיין דירעקטען איינפלוס אויף מענשען און אויף נישט־אָרגאַנישע געגענשטאַנדען — האָבען זיי נישט. זיי רופען נישט אַרויס קיין בעוועגונגס־ערשיינונגען. אום די פראָצעסען און די צענטערן פון זייער דענקען זאָלען אַרויסרופען אַנדערע פראָצעסען אויסער זייער אָרגאַניזם, איז נויטיג, אַז זייערע פאָרשטעלונגען זאָלען אָנרעגען דעם ווילען פון אַ צווייטען מענשען.

נאָך די דריי קאַטעגאָריעס פון קאָנטאַציאָנעלע געניעס, נאָך די בעזיגער פון מענשען, בעזיגער פון דער טוידטער מאַטעריע און בלויזע דענקער, — געהען די עמאָציאָנעלע געניעס, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם געוועהנליכען מענשען מיט אַ שטאַרקער קראַפט אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון זייערע צענטערן, און נישט מיט זייער בעזונדערער אינדיווידועלער ענטוויקלונג. זיי געבען נישט דעם המון נישט קיין נייע בעוואוסטזיניגע פאָרשטעלונגען, נישט קיין בעוואוסטזיניגע בעוועגונגס־אָנרעגונגען, נאָר האַלב־אָדער אינגאַנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאָציעס. צווישען די עמאָציאָנעלע גאונים שטעהען אויף דער ערשטער מדרגה די דיכטער, ערשטענס דערפאַר, וואָס אין זייער אַרבייט נעהמט אַ גרעסערן אַנטייל דאָס אורטייל, און צווייטענס דערפאַר, וואָס זיי ברענגען אַרויס זייער ווירקונג מיט דער הילף פון די מיטלען, וועלכע זענען אַממעהרסטען צוגעפּאַסט דערצו, צו פערקערפּערן די פערשידענע צושטאַנדען פונ׳ם בעוואוסטזיין, אַט דעם העכסטען אינהאַלט פון אַלע קונסטען. דאָס דאָזיגע מיטעל איז — דאָס וואָרט. אין דער צייט, ווען דער קינסטלער און דער מוזיקער זענען געצוואונגען זיך צו בעגרענעצען מיט אַזעלכע שטריכען פון דעם בעוואוסטזיינס־צושטאַנד, וועלכע געבען די מעגליכקייט צו האַפּען פון איהם נאָר דאָס אַלגעמיינע בילד, האָט דער דיכטער די מעגליכקייט איהם שאַרף צו בעגרענעצען און צו ספּעציאַליזירען, אַזוי אַז עס וועט שוין שווער זיין איהם צוזאַמענצומישען מיט אַ ענליכען בעוואוסטזיינס־צושטאַנד. אָהן דער מיטווירקונג פון דענקען קען זיך אים אויסערסטען פאַל בעגעהן נאָר דער לירישער פּאָעט, „די אויגען פון וועלכען עס בלאַנדזשען אַרום אין בעצויבערענדען וואַהנזין” און ביי וועלכען די איינדריקע ברענגען אין גאַנג די שפּראַך־צענטערן אויטאָמאַטיש, גאָרנישט דורכגעהענדיג דעם בעוואוסטזיין. אין די אַלע איבריגע סאָרטען פּאָעזיע

קומט אויס דעם פאעט אויסצובילדען, מיט דער הילף פון אורטייל, בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם דענקער'ס פארשטעלונגען נאר דערמיט, וואס זייער אינהאלט איז די פערקערפערונג פון גע'ירשה'נטע עמאציעס, און נישט דאס דערגעהן די נישט־ממשות'דיגע פערהעלטניסע צווישען ערשיינונגען.

דאס איז די איינציגע נאטירליכע קוואליפיקאציע, ווייל זי איז געגרינדעט אויף ארגאנישע הנהות. און דאך איז די געוועהנליכע אבשאצונג פון די פערשידענע קאטעגאריעס אין דער געניאליטעט, — א גאנץ אנדערע. קאנטעמפלאציאנעלע נאטורען שאצען דעם געניע לויט די נוצען, וועלכע ער ברענגט דער געזעלשאפט און וועלכע זי איז אימשטאנד צו פערשטעהן; עמאציאנעלע נאטורען שאצען איהם לויט דער קראפט און דער אנגענעהמליכקייט פון די עמאציעס, וואס ער קען אין זיי ארויסרופען. די אורמאלטע געמיינדע אנערקענט פאר איהר וויכטיגסטען מיטגליעד דעם סאמע שטארקסטען און מוטיגסטען קריעגער. די קראפט פון די מוסקעלען און פון ווילען, ד. ה. מוט, ווערט דעריבער אנערקענט פאר דער שענסטער אייגענשאפט פון א מענשען און דער גליקליכער, וועלכער בעזיצט עס, פערנעהמט דעם ערשטען פלאץ צווישען די הברים פון זיין שבט און רופט ארויס כמעט א געטליכע פערעהרונג. אין אזא געמיינדע קען קיין גרויסער דענקער, פארשער, מאטעמאטיק, פילאזאף א. אז. וו. נישט ערקלערען קיין פרעטענזיעס אויף אכטונג. ווען צווישען די רויטהויטיגע שבטים וואלט זיך פלוצלונג בעוויזען א וועלכער ס'איז דעקארט אדער ניוטאן, וואלט מען אויף איהם געקוקט, ווי אויף א נישט־נוצבארען מיטגליעד אין דער געמיינדע און געשטעלט איהם א סך נידריגער פון וועלכען ס'איז געשיקטען בערען־יעגער אדער קריעגער, וועלכער טראגט אויף זיין גארטעל א סך פון שונא אבגענומענע סקאלפען. און פון דעם נוצליכקייטס־שטאנדפונקט זענען זיי פאלשטענדיג גערעכט, ווארום דער אינדישער שבט, ביי דער ענטוויקלונגס־שטופע, וואס ער האט ערדייכט, נויטיגט זיך נישט אין קיין מאטעמאטיקער און מעטאפיזיקער, נאר אין פלייש און זיכערקייט. אויב מ'גיט נאך אין אונזער ציוויליזירטער צייט אויך אב א בכבוד'ען פלאץ דעם סאלדאט און מען דריקט אויס די טיעפסטע אכטונג זיין מיליטערישער טאטוּאירינג אויפ'ן קראגען, אויף די ארבעל און אויף די פאלעס פון זיין מונ־

דיר, — איז עס נאָר אַ ירושה פון די אַנשויאונגען, וואָס האָבען געהערשט צווישען די ווילדע, באַרבאַרישע פעלקער. אַזאַ מין אַכטונג איז געווען גאַנץ נאַטירליך און פערשטענדליך אין דעם אוראַלטען צושטאַנד פון דער מענשהייט; בײַ דעם הײַנטיגען צושטאַנד אָבער פון דער מענשליכער קולטור האָט עס קיין שום לאָגישע בעדײַטונג נישט. אַזוי איז אויך נאַטירליך דאָס, וואָס די עמאָציאָנעלע נאַטורען שאַצען דעם געניע לויט די עמאָציעס, וואָס ער רופט אַרויס בײַ זיי. זיי זענען נישט אימשטאַנד זעלבסטשטענדיג אָדער אָריגינעל צו דענקען, זייער אויטאָמאַטישע, אָרגאַניזירטע מאַרך־טעטיגקײַט קען זיך אָבער זײַן גאַנץ וויכטיג. זייער בעוואוסטזײַן איז דעריבער אָנגעפילט נישט מיט קיין קלאָרע פאָרשטעלונגען, נאָר מיט די אַסך מאָל איבערגעחזר'טע האַלב־דונקעלע בילדער, אין דער פאָרם פון וועלכע דאָס בעוואוסטזײַן נעהמט אויף די אויטאָמאַטישע טעטיגקײַט פון די מאַרך־צענטערן.

דער אֶמת'ער געניע פאָדערט פון די העכערע צענטערן נישט קיין געירשה'נטע, נישט קיין אָרגאַניזירטע, נאָר בעוואוסטזיניגע אַרבייט, און זיי קענען איהר נישט געבען. דעריבער עקזיסטירט דער דענקענס־געניע אינגאַנצען נישט פאַר זיי. דאַגעגען, דער עמאָציאָנעלער פאַלשער געניע (פסעוודאָ־געניע) רעגט אויף די אויטאָמאַטישע טעטיגקײַט פון זייערע צענטערן און זיי אַנערקענען איהם; פאַר זיי שטעלט ער פאָר מיט זיך אַ קוואַל פון עמפפינדונגען, און אַזוי ווי מענשען זענען געוואָהנט צו מעסטען דאָס לעבען מיט דעם אינהאַלט פון די איינדריקע, איז דער עמאָציאָנעלער געניע פאַר זיי אַ הייליגער לעבענס־קוואַל. פרויען וועלען דעריבער שטענדיג שעצען העכער דעם קינסטלער, ווי דעם דענקער און פאָרשער, און צווישען די פאָרשטעהער פון קונסט שטעהט בײַ זיי אויפ'ן ערשטען פלאַץ דער מוזיקער, ווײַל די מוזיק גיט עמאָציעס, וואָס רעגען אויף דעם געשלעכטסצענטר און זענען דעריבער די טיעפסטע און אַנגענעמסטע. דער קינסטלער און דער אַרטיסט פערנעהמט אויך בײַ זיי אַ בעדײַטענדען פלאַץ; דער ערשטער דערפאַר, וואָס זײַן קונסט רעגט נישט אויף די דענקענדע טעטיגקײַט און זיי קענען געניסען פון איהר, זיך גאָרנישט אָנשטרענגענדיג, און דער צווייטער, אויסער דעם, אויך נאָר דערפאַר, וואָס די ווירקונג פון זײַן נאַכאַהמענדער און עמאָציאָנעלע גײַסטעס־צושטאַנדען פערווירקליכענדער

טעטיגקייט ווערט נאך שטארקער א דאנק דעם רייץ פון זיין פערזענליכקייט.

עמאציאנעלע נאטורען און קודם־כל פרויען, שעצען דעם דיכטער אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיין ארבייט איז א ריין־עמאציאנעלע, און נישט קיין קאגניטאציאנעלע; זיי וועלען דעריבער דעם לירישען דיכטער שעצען העכער, ווי דעם עפישען; דעם דיכטער, וועלכער שילדערט אויסערליכע אויפרעגענדע געשעהענישען העכער, ווי דעם דיכטער, וועלכער אנאליזירט גייסטיגע שטימונגען.

געוועהנליך, קען אזא מין אבשאצונג פאר אונז קיין שום ווערט נישט האבען. ווען די אינטענסיוויטעט פון די אנגערעגטע עמאציעס וואלט בעשלאסען די פראגע וועגען דעם, אויף וועלכען פלאץ מ'דארף אוועקשטעלען דעם געניע, וואלט פאר דעם מאנספערזאן זיין געליבטע און פאר דער פרוי איהר געליבטער געווען העכער פון אלע געניעס, וועלכע די מענשהייט האט ווען ס'איז ארויסגעגעבען פון זיך, ווייל ס'איז קיין שום צווייפעל נישטא אין דעם, אז יוליע אין ראמעא'ן, אדער לעאנדר אין העראָ'ן רופען ארויס א סך שטארקערע עמפפינדונגען, ווי געטהע אדער שעקספיר, בעטהאווען אדער מאצארט, נישט רעדענדיג שוין, פערשטעהט זיך, וועגען קאנט'ן אדער לאפלאס'ן, וועגען יוליוס צעזאר אהער ביסמארק'ן. און איך גלויב, אז ווען מיר וואלטען פרעגען וועלכען ס'איז פון די צוויי אינטערעסאנטע פארלעך, וואלטען זיי גארנישט א קלער געטאן אפילו און גלייך אנערקענט זייער יוליע'ן אדער לעאנדר'ען פאר דעם גלענצענדסטען פון אלע פערגאנגענע, איצטיגע און צוקינפטיגע געניעס.

די ווירקונג פון איין פערזענליכקייט אויף דער אנדערער קען אלזא נישט דיענען אלס מאסשטאב פאר איהר בעדייטונג, ווייל די דאזיגע ווירקונג ענדערט זיך כסדר, אבהענגיג דערפון, צו די מענשען, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעאיבט, זענען מעהר אדער ווייניגער געבילדעט, מעהר אדער ווייניגער קאגניטאציאנעל. אלס אזא מאסשטאב קען דיענען נאר דער אויסשליסליך מענשליכער כאראקטער פון די מארך־צענטערן, די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכע עס שטעלט פאר מיט זיך דעם פסיכא־פיזישען יסוד פון דער ערשיינונג. און אזוי ווי דער סאמע העכסטער און סאמע מענשליכסטער צענטער איז דער צענטער פון דענקען, קען נאר די ענט־

וויקלונג פון דעם צענטר שאַפען אַ געניע, וועלכער נויטיגט זיך נאָך, דערצו, אין אַ שטאַרק־ענטוויקעלטען ווילענס־צענטר, אום צו מאַכען די אַרבייט פון זיין דענקענס־צענטר צוגענגליך פאַר די הושים פון אַנדערע מענשען.

דער דענקענס־געניע שטעלט פאָר מיט זיך ביז היינטיגען טאָג דאָס לעצטע וואָרט פון מענשליכער פאָלקאָמענהייט. צי וועט די אָרגאַנישע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט געהן נאָך ווייטער און וועלכע ריכטונגען זי וועט אָננעהמען, — וועגען דעם וואָלט געקענט אורטיילען נאָר אַ גרויסער דענקענס־געניע, וועלכער בעזיצט די פעהיגקייט צו שליסען פון דער געגענוואַרט אויף דער סאַמע ווייטער צוקונפט.

די פסיכאלאגישע סבות פון אנטיסעמיטיזם.

הערר מאמיגליאנא הויבט אן זיין אויסבעסערונגס־ארטיקעל צו די בעמערקונגען פון העררן לאריא וועגען „די עקאנאמישע יסודות פון אנטיסעמיטיזמוס" מיט א פערבייגונג פאר דער „אויטאריטעט, וואס קיינער קאן נישט אבפרעגען" פון דעם דאזיגען אויסגעצייכענטען עקאנאם ה׳ לאריא. איך אבער בעדויער, וואס איך מוז די דאזיגע אויטאריטעט אונבעדינגט אבפרעגען, און נאך מעהר, אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אנטיסעמיטיזמוס, מוז איך זי אינגאנצען אבלייקענען.

ווען ער פערזיכערט, אז די סבה פון די יודישע פערפאלגונגען און רדיפות אין מיטעלאלטער און אין אונזערע צייטען איז די קנאה פון דעם „געטויפטען" קאפיטאל קעגען דעם „געמילטען" קאפיטאל, בעווייזט דערמיט, אז ער האט נישט קיין שום בעגריעף וועגען דער דאזיגער פראגע. איך בין זאגאר חושד, אז הערר לאריא, אזוי ווי דאס רוב פון די פאלשטענדיג „אסימילירטע" יודען, איז בכלל אינגאנצען נישט בעקאנט מיט׳ן יודענטום, מיט זיין איצטיגער לאגע און מיט זיינע עקזיסטענץ־בעדינגונגען.

מען רעדט זיך איין, אז עמיץ, וואס שטאמט ארויס פון יודען, מוז דעריבער אויך זיין בעקאנט מיט דער יודען־פראגע, אדער וועניגסטענס מיט איינינע פון אידרע אנשויאונגען, און מען ווענדעט זיך צו

אִיהם, כְּדֵי צוּ בּעקוּמען אַ רִיכטִיגע יְדִיעָה װעגען דער דאָזִיגער פראַגע. פּאַקטִישׁ אָבּער האָבּען דִי אַסִימִילִירטע יוּדען פערלאָרען דִי מִינדעסטע פִיהלוּנג מִיט זײער ראַסע, װײסען נִישט װעגען אִיהר קײן זאַך, אוּן נאָך מעהר, זײ שטאָלצִירען דערמִיט, װאָס זײ װײסען נִישט, אוּן שטעלען דאָס אַרוֹיס פאַר אַ מעלה. זײ שטוּדִירען דִי פײער־לענדער אוּן מאַכען פאָרשוּנגען װעגען דִי לאַפּען; זײ לײענען אַלין, װאָס װערט געדרוּקט װעגען דִי באַטאַקוּדען, אוּן אִינטערעסִירען זִיךְ זעהר שטאַרק מִיט דִי פּאַפּוּאַס. דער אײנצִיגער טײל פוּן דער מענשהײט, װאָס זײ האַלטען נִישט פאַר װירדִיג צוּ לעגען אוֹיף אִיהם דִי מִינ־דעסטע אוֹיפמערקזאַמקײט, זענען דִי יוּדען. זײ רעדען זִיךְ אײן, דִי דאָזִיגע עדעלע זעלען, אַז נאָר אוּנטער אַזאַ בּעדִינגוּנג װעלען דִי קרִיסטען האַלטען זײער „אַסִימִילִיאַציע“ פאַר אַ׳אמת׳ע אוּן רײנע.

דִי דאָזִיגע פּעטערס, װעלכע שעמען זִיךְ מִיט אוּנז, אוּן זאָגען זִיךְ אָבּ פוּן זײער שטאַם, זאָג אִיךְ נִישט קײן מוּסר דערפאַר, װאָס זײ דרעהען זִיךְ צוּ אוּנז אוֹיס מִיט׳ן רוּקען. נאָר אִיךְ פערלאַנג פוּן זײ, אַז זײ זאָלען בּלײבּען טרײ דער לאָגִיק פוּן זײער אוֹיפפִיהרוּנג. װען מ׳װענדעט זִיךְ צוּ זײ, אוּם צוּ בּעקוּמען יְדִיעוֹת װעגען אוּנז, זאָלען זײ קײן ענטפער נִישט געבּען, כְּדֵי צוּ דערװײטערן אוֹיף אַזאַ אוֹפן יעדען טָעוּת װעגען זײער בּעצִיהוּנג צוּ אוּנז אוּן ערהלִיךְ מוֹדֶה זײן, אַז זײ האָבּען נִישט קײן שײכוּת צוּ אוּנז.

הערר לאָרִיאַ זעהט דִי סִבָּה פוּן אַנטִיסעמִיטִיזמוּס אִין דער יוּדִישער רײכקײט. דער דאָזִיגער טָעוּת קאָן זִיךְ נאָר ערקלערען דערמִיט, װאָס ער שעפּט זײנע קענטנִישען װעגען יוּדען נאָר פוּן אַנטִיסעמִיטִישע קוּועלען. דִי „יוּדִישע רײכקײט“ עקזִיסטִירט נִישט. דאָס האָבּען דִי אַנטִיסעמִיטען פוּן שׂנאה אוֹיסגעטראַכט, אַז יוּדען זענען רײך. דִי יענִיגע רײכקײט, װעלכע אִיז כְּלָל נִישט דִי סִבָּה פוּן דער שׂנאה צוּ דִי יוּדען, אִיז אַ צוּגעגעבּענע אוֹיסגעטראַכטע לעגענדע, כְּדֵי צוּגעבּען כְּלוֹמרשט אַ ערקלערוּנג פאַר דִי געפִיה־לען, לוֹיט װעלכע עס בּעגעהען זִיךְ מִיט אוּנז דִי יענִיגע, װעלכע פערשפּרײטען דִי דאָזִיגע לעגענדע.

דער אמת אִיז, אַז דאָס יוּדִישע פאָלק, װען מִיר בּעטראַכטען עס אַלס גאַנצעס, אִיז לְהַלוּטִין דאָס אָרעמסטע פוּן אַלע קוּלטוּרעל־לע פעלקער. עס קאָן אפשר זײן, דאָס עס גִיבּט װילדע שטאַמען, װעלכע לעבּען נאָך אִין גרעסערען עלענד, אָבּער דִי דאָזִיגע פִיהלען

נישט זייער עלענד, וועהרענד די יודען פיהלען דאס זעהר ביטער. דען די יודען האבען אלע בעדערפנישען פון דעם קולטור-מענש, און בעזונדערס אויך א נויטיגע בעדערפניש צו לערנען און צו אר-בייטען, און האבען נישט קיין מיטעל צו קאנען בעפריעדיגען די דאזיגע בעדערפניש.

ווילט איהר ציפערען? איך גיעב זיי גערן. 80 פראצענט פון אלע יודען פון דער וועלט זענען פעראורטיילט צו א חראנישער האלב-ערנעהרונג. זייער עקאנאמישע לאגע איז פיעל נידריגער ווי די לאגע פון אלע פראלעטאריאטען פון דער וועלט. דען דער קריסטליכער פראלעטאריער האט אמווענינגסטענס דאס רעכט צו זוכען ארבייט אומעטום, וואו ער קאן זי געפינען, וועהרענד די יודען אין רוסלאנד און רומעניען, וואו עס לעבט א יודישע בעפעלקערונג פון 6,250,000 פערזאן, איז געצוואונגען צו זיין איינגעדריקט אין איניגע שטעדט, אין וועלכע עס איז פאר זיי קיין ארבייט נישטא און וואו עס בלייבט זיי נאר אויסצוקלויבען איינס פון די צוויי: אדער צו בעטלען און אויסצוגעהן פאמעלעך פון הונגער, אדער אויסצוגעהן שנעל פון הונגער און זיך נישט בעשליעסען צו בעטלען. 17 פראצענט פון אלע יודען פערדיענען מיט גרויס מיה פונקט אזוי פיעל, וויפיעל זיי איז נויטיג, און אזוי ווי ארום זיי הערשט נאר שנאה, דעריבער זענען זיי געצוואונגען דאפעלט צו ארבייטען, כדי צו דערגרייכען דורך זייער ארבייט דעם זעלבען פערדיענסט, וואס זייער קריסטליכער קאנקורענט. ערשט העכסטענס דריי פראצענט יודען לעבט זיך גוט, און זענען אפשר אויך רייך. צווישען זיי געפינען זיך פיער אדער פינף פאמיליען — נישט מעהר! — וואס זייערע נעמען, וועלכע ווערען פאנאנדערגעטראגען דורך דער שנאה, זענען בעקאנט אין דער גאנצער וועלט. קיין איין איינע פון די דאזיגע פאמיליען, נישט די ראטשילדס, נישט די הירשס, נישט די בלייכרעדער, נישט די פאלאקאז׳ס, שטעהען נישט אויף דער רשימה פון די מילארדערען פון היינטיגען קאפיטאליזמוס, אויף וועלכער עס שטעהען די אסטארס, די ראקפעלער׳ס, די גולד׳ס, די וואנדערבילט׳ס, די מארגאנס, די קארנעדזשי׳ס א. א. וו. דערצו נאך ווערט דאס פערמעגען פון די יודישע עשירים אונגעהויער איבערשאצט, דורך דער גוואלדיגער רעקלאמע, וואס דער אנטיסעמיטיזמוס מאכט זיי צו׳ם דערמאהנטען צוועק.

עס האט דעריבער קיין זינען נישט און עס איז שענדליך צו

רעדען וועגען „יודישער רייכקייט״; גיכער וואָלט מען שטענדיג און איבעראַל געדאַרפט הויך שרייען וועגען דעם מורא׳דיגען עלענד פון דער אונגעהויערער מעהרהייט פון די יודען; דאָס דאָזיגע עלענד איז פאַר זייערע פערפאָלגער אַ שאַנדע און קעגען די רעגירונגען אַנ־אָנקלאַגע, וואָס פערדעקט זיי מיט הרפה, דען דאָס דאָזיגע עלענד שטאַמט נאָר פון די אויסנאַהמס־געזעצען, וועלכע פערבאָטען די יודען אויסצונוצען זייערע קרעפטען און פעהיגקייטען, כדי צו פערדינען, וואָס זיי נויטיג איז. און ווי באַלד עס איז גאָר נישטאָ קיין „יודישע רייכקייט״, קאָן זי דאָך אויך נישט זיין די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס.

איבריגענס, מען קאָן נאָך אויף אַנ׳אַנדער אופן בעווייזען די אונ־בעדינגטע פאַלשקייט פון העררן לאָריאַ׳ס ערקלערונג.

וואו געפינט זיך דען דער אַנטיסעמיטיזמוס צום מייסטען? וואו ווייזט ער זיך אַרוים אין די ווילדעסטע, ערגסטע פאָרמען? אין רוסלאַנד, אין רומעניען, אין גאַליציען. דאָס הייסט, גראַדע אין די לענדער, וואו די יודען האָבען קיין ווערט נישט אַלס עקאָ־נאָמישער פאַקטאָר. די יעניגע יודען, וועלכע פערמאָגען דאָרט עפּעס, זענען אַ זעלטענע אויסנאַהמע. זיי האָבען נישט קיין שלעסער, נישט קיין הייזער, נישט קיין עקיפּאַזשען, נישט קיין מעטרעסען, זיי בע־זיצען נישט קיינע באַנקען, נישט קיין פאַבריקען, נישט קיין אייזענ־באַהנען; אפילו אין די בערזען פון יענע לענדער ווערען זיי פער־שוואונדען צווישען דער גרעסטער מעהרהייט פון די קריסטען. זיי זענען כלל נישט קיינע קאָנקורענטען פאַר די קריסטען. זיי קאָנען נישט שטערען דעם „געטויפטען״ קאַפּיטאַל, היי׳ל זיי זענען קעגען איהם שוין צו קליין. וואָס בלייבט אַלזאָ איבער פון העררן לאָריאַ׳ס בעווייז?

גראַדע דאָרט, וואו מען קאָן געפינען אייניגע יודישע מיליאָ־נערען, אין ענגלאַנד, אין אַמעריקא, אין האָלאַנד, איז כמעט אינ־גאַנצען נישטאָ קיין אַנטיסעמיטיזמוס, אָדער דער אַנטיסעמיטיזמוס איז דאָרט פיעל מילדער ווי אין די לענדער, וואו די יודען זענען בעטלער. אמת, אין פראַנקרייך זענען דאָ רייכע יודען, און שוין אייניגע יאָהר, ווי דאָרט איז אויך דאָ אַ שטאַרקער אַנטיסעמיטיזמוס. נאָר דער דאָזיגער אַנטיסעמיטיזמוס איז נישט געווענדעט קעגען דער רייכקייט פון די יודען, נאָר קעגען דעם, וואָס עס פעהלט זיי כלומר׳שט ליעבע צום פאָטערלאַנד, קעגען זייער „אינטערנאַציאָנאַליזמוס״. אמת,

אין דייטשלאנד שפילען די יודען א זעהר וויכטיגע ראליע אויף דער בערזע און פערנעהמען א גאנץ גרויסען פלאץ אין באנק-געשעפט און אין דער אינדוסטריע. נאר וואס זעהען מיר דארט? גראדע די רייכע יודען בעקומען אלערליי אמטליכע און געזעלשאפטליכע כבודים, וועהרענד די רדיפות זענען אנגעווענדעט נאר קעגען די יעניגע, וועלכע האבען גאר נישט אדער האבען ווייניג און וועלכע מוזען אויסנוצען זייערע פעהיגקייטען ערגיץ אנדערש אויסער דער בערזע און די באנקען. ווער זעהט איהר דען א יודישען מיליאנער, וועלכער זאל געריודפ'ט ווערען צוליעב זיין ראסע און רעליגיאן און זאל מוזען ליידען? וועלכע יודען זענען בעפוצט מיט טיטלען פון גראפען און באראנען? זענען דאס אפשר די געלעהרטע, די שריפשטעלער, די קינסטלער? ניין און קיינמאל נישט! דאס זענען דורכאויס, אהן איין און איינציגע אויסנאהמע, געלד-לייט אדער זייערע יורשים. די איינציגע יודען אין רומעניען, וועלכע האבען א דאנק דעם בערלינער קאנגרעס פון יאהר 1878 בעקומען בירגער-רעכטע, זענען באנקירען. די איצטיגע יודען אין רוסלאנד, וועלכע מעגען וואהנען אין גאנצען לאנד, זענען (אויסער די, וועלכע בעזיצען א דיפלאם פון א הויך-שולע, וואס זייער צאהל איז גאנץ ווייניג, ווייל דער פראצענט פון יודען, וועלכע ווערען צוגעלאזט אין די הויך-שולען, איז זייער קליין) די סוחרים פון „ערשטער גילדע", ד. ה. די יעניגע, וועלכע צאהלען גרויסע שטייערן, און דאס פאדערט דאך א גרויסע רייכקייט און א וויכטיגען צושטאנד אין דער האנדעלס-וועלט. אין פראנקרייך זענען די ראטשילדס מיטגליעדער פון זשאקיי-קלוב און די הייגעס מאכען התונה זייער טאכטער מיט א רעגירענדען פירשט.

עס איז, הייסט עס, נישט אמת, אז מען האט די יודען פיינד צוליעב זייער געלד. דען ערשטענס זענען די געלד-יודען א זעהר זעלטענע אויסנאהמע, און צווייטענס גראדע די וועניגע געלד-יודען ליידען כלל נישט פון דער שנאה צו די יודען, ווערען אין ערגיץ נישט געריודפ'ט, און אפילו אין די לענדער, וואו דער אנטיסעמיטיזמוס איז צום שטארקסטען, ווערען זיי געעהרט און געשעצט דורך די רעגירונגען, דורך דער געזעלשאפט און זייערע קריסטליכע קאנקורענטען, זיי ווערען דערהויבען צום אדעלשטאנד, בעקומען אמטליכע טיטלען און ארדענס און געניסען פון אלע רעכטע און אפילו פון דאס רוב בעזונדערע רעכטע פון דער פריווילעגירטער אריסטאקראטיע.

הערר מאָמיגליאַנאָ קומט שוין פיעל נעהנטער צום אמת, ווען ער ווייזט אן דערויף, אז די הערשענדע קלאַסען זענען עס, וואָס, בענוצענדיג זיך מיט'ן אַנטיסעמיטיזמוס אויף אַלערליי אופנים, שפּעקולירען זיי און רעכענען אוים אויף די אונוויסענהייט און די פאָרורטיילען פון דער מאַסע און סטאַרען זיך אָבצווענדען אויף די יודען דעם כעס פון די אונצופריעדענע אויף דעם קאַפּיטאַליזמוס און אויף די שלעכטע מעשים פון די רעגירענדע. נאָר דערמיט בעשטעטיגט נאָר הערר מאָמיגליאַנאָ די פאַקטען, אָבער ער גיעט נישט קיין ערקלערונג צו זיי. פון וואַנען נעהמען זיך די פאָראורטיילען פון דער מאַסע? פון וואַנען נעהמט זיך זייער שנאה פון לאַנג אן צו די יודען, די שנאה, וואָס די הערשענדע קלאַסען דאַרפען נאָר אויפבלאָזען, דערהאַלטען און אויסנוצען פאַר זייער טובה?

אויף די דאָזיגע פראַגע ענטפערט נישט הערר מאָמיגליאַנאָ. איך וועל מיך בעמיהען דאָס צו טהון אַנשטאָט איהם.

דער וואָרצעל פון דער שנאה צו די יודען שטעקט אין איינער פון די עלטעסטע און אַלגעמיינסטע מערקווירדיגע אייגענשאַפטען פון דעם אַרט דענקען פון דעם מענשען און אפילו פון חיות. יעדעס וועזען, וואָס איז בעשענקט מיט בעוואוסטזיין, פיהלט אַ שנאה צו אַלץ, וואָס איז אַנדערש פון איהם אין דער ערשיינונג, אין דעם אַרט פון זיין וועזען, אין זיינע געוואָהנהייטען, — אויסער אין יענע זעלטענע פאַלען, ווען דאָס וועזען, וואָס איז אַנדערש געבויט אָדער פיהרט זיך אַנדערש, איז אַרומגערינגעלט מיט אַ ליכט־קראַנץ, ד. ה. ווען עס איז גרויס, שטאַרק, וואונדערבאַר; דעמאָלט פיהלט מען נישט דערצו קיין שנאה, נאָר מען בעוואונדערט עס. בכלל אָבער איז גענוג, אז עמיץ זאָל זיין אַנדערש ווי מיר, און ער איז אונז שוין אונאַנגענעהם. דאָס איז איינע פון די פאָרמען פון „מיזאָנעאיזמוס", יענעם מיטעל, מיט וועלכען דער אָרגאַניזמוס פערטיידיגט זיך קעגען די אָנשטרענגונג זיך צו צופּאַסען צו דער אַרומיגער וועלט, וואָס מיין גרויסער לעהרער צעזאַרע לאָמבראָזאָ האָט עס מייסטערהאַפט אַנאַליזירט און אַזוי אַ נאָמען געגעבען. און אויב די יעניגע, וועלכע זענען אַנדערש ווי מיר, זענען אַ קלייגער און שוואַכער מיעוט (מינדערהייט), דעמאָלט פיהלען מיר נישט די בעדערפניש צו קעמפפען מיט אונזער אַנטיפּאַטיע קעגען זיי, אָדער עס אפילו צו האַלטען אין זיך בסוד, נאָר זי ווייזט זיך אַרוים מיט איהר גאַנצער חוצפה, און דאָס ווידער ברענגט דערצו,

אַז זי ענטוויקעלט זיך נאָך שטאַרקער.

דאָס איז די אַלגעמיין מענשליכע סבה פון דער שנאה, וואָס יעדע מעהרהייט פיהלט צו יעדער מינדערהייט, וואָס לעבט צווישען איהר און וואָס ציהט אויף זיך די אַרומיגע אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע בעזונדערע, אָריגינעלע פאָרמען. וואָס אַנבעלאַנגט ספּעציעל צו אונז יודען, אַזוי קומט נאָך צו צו יענער אַלגעמיינער סבה דער אַלטער פאַנאַטיזמוס קעגען די „גאָטעס־מערדער", וועלכער לעבט נאָך אַלץ, און אַ אָבקלאַנג פון די אַבערגלויבישע לעגענדעס פון מיטעלאַלטער, וועלכע האָבען בעשולדיגט די יודען אין אַלערליי שלעכטע מעשים, ווי למשל עלילת דם, אָדער דאָס גנבה׳נען די קריסטליכע הייליגקייטען א. א. וו.

פון דער דאָזיגער שנאה, וואָס אַ מעהרהייט פיהלט צו אַ מינדערהייט, וועלכע איז אַנדערש ווי זי, שטאַמט אַרויס, לויט דער נויטווענדיגקייט פון אַ פּסיכאָלאָגישען געזעץ, דאָס, וואָס די מעהרהייט מאַכט די מינדערהייט פאַר דעם שעיר לעזאזל און בעשולדיגט איהם פאַר אַלע פעהלערען און אונגליקען פון דער מעהרהייט. בשעת אויף די פעלקער פון אַלטערטום, וועלכע זענען לויט זייער אָבשטאַמונג און זייער גלויבען געוועזען אַלע פון גלייכען אַרט, איז אָנגעפאַלען עפּעס אַ אַלגעמיין אונגליק, פאַר וועלכען זיי האָבען נישט געפונען קיין געניגענדע ערקלערונג אין זייערע אייגענע פעהלערען, אָדער זיי האָבען עס אויך נישט געזוכט, דאַן האָבען זיי חושד געווען, דאָס זייערע נאַציאָנאַל־געטער זענען אויף זיי אין כעס. אין די אַלע פאַלען, אין וועלכע יענע פעלקער האָבען בעשולדיגט אין זייער אונגליק די געטער, לעגען אַרויף די מאָדערנע, אויפגעקלערטע פעלקער די פעראַנטוואָרטליכקייט אויף די יודען, וועלכע לעבען צווישען זיי. דאָס איז פונקט דער זעלבער אַבערגלויבען ווי אַ מאָל, נאָר פערקליידט אין אַ מאָדערנער קליידונג, וואָס די מאָדערנע מענשען האַלטען דאָס גיכער פאַר מעגליך אָנצונעהמען.

און אַזוי ווי די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ פּסיכאָלאָגישע אייגענטימליכקייט פון די מענשען, דעריבער גלויב איך כלל נישט אַזוי ווי דער העדר מאַמיגליאַנאַ, אַז דער אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ „פערבייגעהענדע ערשיינונג" און וועט שנעל פערשוואונדען ווערען. ער וועט פערשווינדען נאָר דאַן, ווען מען וועט יודען אַלס יודען אויפהערען צו דערקענען צווישען אַנדערע מענשען, דאָס הייסט, ווען זיי

וועלען פערליערען זייער רעליגיאן, זייערע ראסען-טראדיציעס, זייערע אלטע זיטען און אפילו זייער אנטראפאלאגישען טיפ, זייער יודישען פרצוף. און אזוי ווי די דאזיגע פאלקאמענע אסימילאציע ווייזט מיר אויס צו זיין שווער און אונמעגליך אויסגעפיהרט צו ווערען אין גיכען, דעריבער האלט איך דעם אנטיסעמיטיזמוס פאר א עביגען בעגלייטער פון דער עקזיסטענץ פון די יודען, כל זמן זיי וועלען זיין א שוואכערע מינדערהייט צווישען אנדערע נאציאנען, און דעם איינציגען הייל-מיטעל קעגען דעם אנטיסעמיטיזמוס זעה איך נאר אין דעם צוריקקעהרען פון דער יודישער מאסע קיין פאלעסטינע, וואו זיי זאלען שוין נישט זיין א מינדערהייט, נאר א מעהרהייט, און דאדורך זאלען זיי פטור ווערען פון דער ווירקונג פון דעם פסיהאלאגישען געזעץ, וועלכעס איז נאר וואס ערקלערט געווארען.

מאשינען-זאץ-דרוקעריי פון נ. ראזענפעלד, ווארשא, פאנסקא נומ׳ 20.

געדרוקט אין דרוקערײַ „הצפירה“, פּינסק. 40